

34/2010

Lasten suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Lasten suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä

Edita Prima Oy, Helsinki 2010

4.5.2010

Julkaisun nimi Lasten suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä**Tekijä** Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista valmisteleva työryhmä
Puheenjohtaja: Janne Kanerva
Sihteeri: Mirja Salonen**Oikeusministeriön julkaisu** Mietintöjä ja lausuntoja **Sarjanumero** 34/2010**OSKARI numero** OM 25/41/2008 **HARE numero** OM016:00/2009
ISSN-L 1798-7091
ISSN (nid.) 1798-7091 **ISSN (PDF)** 1798-7105
ISBN (nid.) 978-952-466-749-4 **ISBN (PDF)** 978-952-466-750-0**Asia- ja avainsanat** lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalirikokset**Tiivistelmä** Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy Lanzarotella 25 päivänä lokakuuta 2007 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Yleissopimuksen kansallinen voimaansaattaminen ja esityksen valmistelun yhteydessä muuten esiin tulleet seikat edellyttävät lainsäädäntömuutoksia. Voimaansaattaminen edellyttää myös huomion kiinnittämistä käytännön toimintatapoihin.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittava vähimmäisrangaistus korotettaisiin neljäksi kuukaudeksi vankeutta. Sukupuoliyhteys kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa katsottaisiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Samalla muitakin tekotapoja lisättäisiin törkeän rikoksen tunnusmerkistöön. Nuoreen kohdistuvan seksuaalipalvelujen ostamisen enimmäisrangaistus korotettaisiin yhdestä vuodesta kahdeksi vuodeksi vankeutta.

Lakiin lisättäisiin rangaistussäännökset lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin sekä sukupuoliseiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta. Lapsipornografiaa koskevien rangaistussäännösten tunnusmerkitöjä täsmennettäisiin ja täydennettäisiin.

Seksuaalisen teon määritelmästä poistettaisiin rangaistavuuden edellytys, jonka mukaan tekijän on tavoiteltava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Kaikki yleissopimuksen mukaiset rikokset olisivat lapseen kohdistuessaan virallisen syytteen alaisia. Asianomistajan vakaalla tahdolla ei myöskään olisi merkitystä syyteoikeuden käyttämisen kannalta. Myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta laajennettaisiin. Yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta poistettaisiin kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Syyteoikeuden erityistä vanhentumista koskevaa säännöstä täydennettäisiin niin, että nykyistä useammat rikokset vanhentuisivat aikaisintaan uhrin täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan vuotta.

Liiketoimintakieltoa koskevia säännöksiä muutettaisiin niin, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä henkilö, joka on liiketoiminnassa syyllistynyt lapsipornografiarikokseen taikka kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen paritus- tai ihmiskaupparikokseen. Muun ohessa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja nuorisotoimen palveluksessa oleville henkilöille sekä kaikille terveydenhuollon ammattihenkilöille säädettäisiin oikeus tehdä salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta seksuaalirikosta.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevaa lainsäädäntöä muutettaisiin muun muassa siten, että myös vapaaehtoistoiminta tulisi lain soveltamisalan piiriin. Lisäksi selvittäminen ei koskisi tehtäviä, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään 30 päivää. Selvittämisessä käytettävään rikosrekisteriotteeseen kuten rikosrekisteriin muutenkin merkittäisiin myös kysymyksessä olevista rikoksista tuomitut sakkorangaistukset.

4.5.2010

Publikationens titel	Skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp		
Författare	Arbetsgruppen som bereder sättande i kraft av bestämmelserna i Europarådets konvention om sexualbrott som riktar sig mot barn Ordförande: Janne Kanerva Sekreterare: Mirja Salonen		
Justitieministeriets publikation	Betänkanden och utlåtanden	Serienummer	34/2010
OSKARI nummer	JM 25/41/2008	HARE nummer	JM016:00/2009
ISSN-L	1798-7091		
ISSN (häft.)	1798-7091	ISSN (PDF)	1798-7105
ISBN (häft.)	978-952-466-749-4	ISBN (PDF)	978-952-466-750-0
Sak- och nyckelord	sexuellt utnyttjande av barn, sexualbrott		
Referat	<p>I propositionen föreslås det att riksdagen ska godkänna den på Lanzarote den 25 oktober 2007 ingångna Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Det nationella ikraftsättandet av konventionen och omständigheter som i övrigt har kommit fram i samband med beredningen av propositionen förutsätter ändringar av lagstiftningen. Ikraftsättandet förutsätter också att man fäster uppmärksamhet vid de praktiska förfarandesätten.</p> <p>Minimistraflet för sexuellt utnyttjande av barn höjs till fängelse i fyra månader. Samlag med ett barn under sexton år ska som utgångspunkt anses som grovt sexuellt utnyttjande av barn. Samtidigt fogas även övriga gärningsformer till rekvisitet för det grova brottet. Maximistraflet för köp av sexuella tjänster av ung person höjs från fängelse i ett år till två års fängelse.</p> <p>Till lagen fogas straffbestämmelser om lockande av barn i sexuella syften samt beskådande av en sedlighetssårande föreställning med barn. Rekvisiten för straffbestämmelserna om barnpornografi preciseras och kompletteras.</p> <p>Från definitionen för sexuell handling avlägsnas förutsättningen för straffbarhet enligt vilken gärningsmannen genom gärningen ska uppnå sexuell upphetsning eller tillfredsställelse. Alla brott som omfattas av konventionen ska, när de riktar sig mot barn, lyda under allmänt åtal. Målsägandens fasta vilja ska inte heller ha någon betydelse när det gäller bedömningen av utövandet av åtalsrätten. Också juridiska personers straffansvar utvidgas. I fråga om brotten enligt konventionen avlägsnas kravet på dubbel straffbarhet. Bestämmelsen om den särskilda preskriptionstiden för åtalsrätten preciseras så att flera brott än för närvarande preskriberas tidigast då offret fyller tjuugoåttå år.</p>		

Bestämmelserna om näringsförbud ändras så att en person som i sin näringsverksamhet har gjort sig skyldig till ett barnpornografibrott eller ett koppleri- eller människohandelsbrott som riktar sig mot en person under aderton år ska kunna meddelas näringsförbud. Bl.a. för personer som är anställda inom social- och hälsovård, undervisning och ungdomsverksamhet samt alla professionella inom hälsovården föreskrivs en rätt att trots sekretessbestämmelserna göra en anmälan till polisen, när de på grund av omständigheter som har kommit till deras kännedom i deras uppgifter har skäl att misstänka ett sexualbrott som har riktat sig mot en person som är yngre än aderton år.

Lagstiftningen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn ändras bland annat så att också frivilligverksamhet omfattas av lagens tillämpningsområde. Dessutom ska kontrollen inte gälla uppgifter som sammanlagt varar högst 30 dagar under en ettårsperiod. I det straffregisterutdrag som används vid kontrollen antecknas, liksom också i övrigt i straffregistret, de bötesstraff som dömts ut för brotten i fråga.

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 7 päivänä huhtikuuta 2009 työryhmän valmistelemaan lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista sekä arvioimaan nykyisten kansallisten toimenpiteiden riittävyyttä lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisyssä.

Työryhmän tehtävänä oli arvioida yleissopimuksen edellyttämät lainsäädännön muutostarpeet ja se, miten sopimuksen velvoitteet muuten vastaavat Suomessa omaksuttuja menettelytapoja. Arviointi oli ulotettava myös rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa säädettyyn seksuaalisen teon määritelmään. Lisäksi työryhmän tuli arvioida lainsäädäntöä, joka koskee lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustojen selvittämistä. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistustason tehokkuus ja oikeasuhtaisuus olivat myös työryhmän arvioitavana. Erityistä huomiota tuli kiinnittää ehdollisen vankeusrangaistuksen yleisyyteen rikoksista tuomittavana rangaistuksena. Työryhmän tuli valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Mietintö oli laadittava hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän toimikausi oli 15.4.2009—31.3.2010. Työryhmä kokoontui 17 kertaa.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva oikeusministeriöstä sekä jäseniksi lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula, ylitarkastaja Keijo Suuripää sisäasiainministeriöstä, hallitussihteeri Heidi Manns-Haatanen sosiaali- ja terveysministeriöstä, lainsäädäntösihteeri Satu Kaskinen ulkoasiainministeriöstä, kihlakunnansyyttäjä Kari Ranta Pohjanmaan syyttäjänvirastosta, käräjätuomari Juha Fredriksson Helsingin käräjäoikeudesta ja

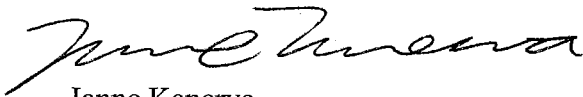
asianajaja Kirsi Tarvainen Suomen Asianajajaliitosta. Työryhmän toimikauden aikana jäseniksi vaihdettiin Aulan tilalle lakimies Jaana Tervo lapsiasiavaltuutetun toimistosta ja Kaskisen tilalle lähetystöneuvos Jaakko Halttunen ulkoasiainministeriöstä. Työryhmän sihteerinä on toiminut lainsäädäntösihteerinä Mirja Salonen oikeusministeriöstä.

Työryhmälle ovat pyynnöstä toimittaneet kirjallisen lausunnon Lastensuojelun Keskusliitto, Pelastakaa Lapset ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Lasten perusoikeudet ry, oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto, Kuluttajavirasto, Kriminaalihuollon tukisäätiö, opetusministeriö, Suomen matkatoimistoalan liitto ry, sosiaali- ja terveysministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö sekä Sexpo-säätiö.

Työryhmän kokouksissa on asiantuntijoina kuultu rikosylikomisario Lars Henriksson keskusrikospoliisista, rikoskomisario Jonna Turunen Helsingin poliisilaitokselta, toimialajohtaja Tauno Aalto Oikeusrekisterikeskuksesta, vanhempi hallitussihteerinä Päivi Kantanen työ- ja elinkeinoministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Anna-Riitta Wallin oikeusministeriöstä, kehittämisspäällikkö Maarit Suomela Kriminaalihuollon tukisäätiöstä, neuvotteleva virkamies Mirka Järnefelt liikenne- ja viestintäministeriöstä, koulutus- ja viestintäkoordinaattori Elina Ranta Suomen matkatoimistoalan liitto ry:stä, lakimies Katri Väänänen Kuluttajavirastosta ja vanhempi hallitussihteerinä Joni Hiitola opetusministeriöstä.

Saatuään työnsä valmiiksi työryhmä kunnioittavasti luovuttaa mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 12 päivänä huhtikuuta 2010

Janne Kanerva

Juha Fredriksson

Jaakko Halttunen

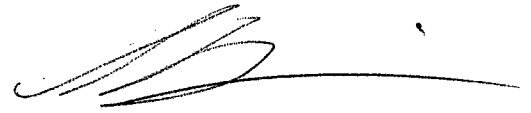
Heidi Manns-Haatanen

Kari Ranta

Keijo Suuripää

Kirsi Tarvainen

Jaana Tervo

Mirja Salonen

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	13
YLEISPERUSTELUT	15
1 Johdanto	15
1.1 Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan.....	15
1.2 Toimintatapojen kehittyminen ja lainsäädännön muuttuminen.....	16
Rikosten estäminen ja selvittäminen.....	18
Rikoslainsäädäntö.....	21
1.3 Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus ja korkeimman oikeuden selvitys	23
1.4 Valtakunnansyyttäjän esitys.....	25
2 Nykytila.....	26
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	26
2.2 Rikoksia koskevat tiedot.....	26
2.3 Eräiden erillisten kysymysten nykytilan arviointi.....	28
Seksuaalisen teon määritelmä.....	28
Lasten hyväksikäyttörikoksista tuomittavat rangaistukset.....	32
Lasten kanssa toimivien rikostaustan selvittäminen.....	42
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	56
4 Esityksen vaikutukset.....	58
5 Asian valmistelu.....	59
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	60
1 Yleissopimuksen sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön.....	60
I luku. Tarkoitus, syrjimättömyysperiaate ja määritelmät.....	60
II luku. Ennaltaehkäisevät toimenpiteet.....	62
III luku. Erityisviranomaiset ja koordinoivat toimielimet.....	73
IV luku. Suojelutoimenpiteet ja uhrien avustaminen.....	76
V luku. Interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet.....	84
VI luku. Aineellinen rikosoikeus.....	91
VII luku. Tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus.....	122
VIII luku. Tietojen tallentaminen ja säilyttäminen.....	147
IX luku. Kansainvälinen yhteistyö.....	150
X luku. Valvontamekanismi.....	152
XI luku. Suhde muihin kansainvälisiin instrumentteihin.....	153
XII luku. Sopimuksen muuttaminen.....	154
XIII luku. Loppulausekkeet.....	154
2 Lakiehdotusten perustelut.....	154
2.1 Laki lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.....	154
2.2 Rikoslaki.....	155
1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta.....	155
8 luku. Vanhentumisesta.....	155

17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan	156
20 luku. Seksuaalirikoksista	158
2.3 Esitutkintalaki	166
2.4 Laki liiketoimintakiellosta	167
2.5 Lastensuojelulaki	168
2.6 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista	168
2.7 Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä	169
2.8 Rikosrekisterilaki	171
3 Voimaantulo	171
4 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys	172
LAKIEHDOTUKSET	174
1. Laki lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta	174
2. Laki rikoslain muuttamisesta	175
3. Laki esitutkintalain 2 §:n muuttamisesta	180
4. Laki liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta	181
5. Laki lastensuojelulain 25 d §:n muuttamisesta	182
6. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta	183
7. Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta	184
8. Laki rikosrekisterilain muuttamisesta	186
LIITE	188
RINNAKKAISTEKSTIT	188
2. Laki rikoslain muuttamisesta	188
3. Laki esitutkintalain 2 §:n muuttamisesta	198
4. Laki liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta	199
5. Laki lastensuojelulain 25 d §:n muuttamisesta	201
6. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta	202
7. Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta	203
8. laki rikosrekisterilain muuttamisesta	206
SOPIMUSTEKSTIT	209
COUNCIL OF EUROPE CONVENTION ON THE PROTECTION OF CHILDREN AGAINST SEXUAL EXPLOITATION AND SEXUAL ABUSE	231
LAGFÖRSLAG	254

Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä ja siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy Lanzarotella 25 päivänä lokakuuta 2007 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Suomi on mainittuna päivänä allekirjoittanut yleissopimuksen. Tarkoituksena on, että Suomi hyväksymisen jälkeen sitoutuu yleissopimukseen, joka tulee kansainvälisesti voimaan heinäkuun 2010 alussa. Yleissopimuksen kansallinen voimaansaattaminen ja esityksen valmistelun yhteydessä muuten esiin tulleet seikat edellyttävät lain-säädäntömuutoksia. Yleissopimuksen voimaansaattaminen ja siihen liittyen lasten suojelemisen tavoitteen toteuttaminen edellyttävät myös huomion kiinnittämistä käytännön toimintatavoihin.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittava vähimmäisrangaistus korotettaisiin neljäksi kuukaudeksi vankeutta. Sukupuoliyhteys kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa katsottaisiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Samalla muitakin tekotapoja lisättäisiin törkeän rikoksen tunnusmerkistöön. Nuoreen kohdistuvan seksuaalipalvelujen ostamisen enimmäisrangaistus korotettaisiin yhdestä vuodesta kahdeksi vuodeksi vankeutta.

Lakiin lisättäisiin rangaistussäännökset lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin. Mainittuun rikokseen voisi syyllistyä ensinnäkin se, joka pyrkii tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksenaan valmistaa lapsipornografiaa tai kohdistaa lapseen hyväksikäyttörikos. Lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomittaisiin myös se, joka viettelee lapsen korvausta vastaan tarjoamaan seksuaalipalveluja tai esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Rangaistavaksi säädettäisiin myös sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen.

Lapsipornografiaa koskevien rangaistussäännösten tunnusmerkistöjä täsmennettäisiin ja täydennettäisiin. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon tekotavat yhtenäistettäisiin levittämistä koskevien tekotapojen kanssa, jolloin hallussapitorangastussäännöksen soveltamisessa nykyisin käytettävät eräät rangaistavuuden rajoitukset poistuisivat. Hallussapitoon voisi syyllistyä myös, jos hankkii esimerkiksi sopimukseen perustuvan käyttöoikeuden kautta pääsyn lapsipornografiaa sisältävään kuvaan, tallenteeseen tai tiedostoon ilman aineiston fyysistä haltuun ottamista.

Seksuaalisen teon määritelmästä poistettaisiin rangaistavuuden edellytys, jonka mukaan tekijän on tavoiteltava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Kaikki yleissopimuksen mukaiset rikokset olisivat lapsen kohdistuessaan virallisen syytteen alaisia. Asianomistajan vakaalla tahdolla ei myöskään olisi merkitystä syyteoikeuden käyttämisen kannalta. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin koskemaan myös lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoi-

tuksiin, kun tapaamisen tai muun kanssakäymisen tarkoituksena on valmistaa lapsipornografi-aa. Yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta poistettaisiin kaksoisrangaistavuuden vaatimus.

Syyteoikeuden erityistä vanhentumista koskevaa säännöstä täydennettäisiin niin, että myös lapseen kohdistunut pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, törkeä paritus, ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa vanhentuisivat aikaisintaan uhrin täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan vuotta.

Liiketoimintakieltoa koskevia säännöksiä muutettaisiin niin, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä henkilö, joka on liiketoiminnassa syyllistynyt lapsipornografiarikokseen taikka kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen paritus- tai ihmiskaupparikokseen. Liiketoimintakielto voitaisiin määrätä väliaikaisena, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen tekemisen estämiseksi.

Muun ohessa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja nuorisotoimen palveluksessa oleville henkilöille sekä kaikille terveydenhuollon ammattihenkilöille säädettäisiin oikeus tehdä salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta seksuaalirikosta.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevaa lainsäädäntöä ensinnäkin muutettaisiin niin, että selvittämisessä käytettävään rikosrekisteriotteeseen kuten rikosrekisteriin muutenkin merkittäisiin myös lapsipornografia- ja seksuaalirikoksista tuomitut sakkorangaistukset. Rikostaustan selvittäminen ulotettaisiin koskemaan myös oikeushenkilön hyväksi ilman virka- tai työsuhdetta tapahtuvaa toimintaa, jota esityksessä kutsuttaisiin vapaaehtois-toiminnaksi. Lisäksi selvittäminen ei jatkossa koskisi tehtäviä, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään 30 päivää. Käyttöön myös otettaisiin kolmen vuoden välein toimitettavat määräaikaistarkastamiset.

Yleissopimuksen voimaansaattamista koskeva laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samaan aikaan kuin sopimus tulee kansallisesti voimaan. Yleissopimus tulee kansainvälisen voimaantulonsa jälkeen voimaan siihen myöhemmin liittyneen sopijapuolen osalta sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut liittymisilmoituksen tekemisestä. Muut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu, kuitenkin viimeistään yleissopimuksen kansallisen voimaantulon yhteydessä.

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

1.1 Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan

Esityksen tarkoituksena on saattaa kansallisesti voimaan Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (CETS 201; jäljempänä *yleissopimus*). Tämän ensimmäisen aihepiiriä koskevan yleissopimuksen voivat allekirjoittaa ja siihen voivat liittyä Euroopan neuvoston jäsenvaltiot sekä sen laatimiseen osallistuneet ei-jäsenvaltiot (Kanada, Japani, Meksiko ja Yhdysvallat). Suomi on allekirjoittanut sopimuksen Lanzarotella pidetyssä Euroopan neuvoston oikeusministerikokouksessa 25 päivänä lokakuuta 2007. Yleissopimus tulee kansainvälisesti voimaan heinäkuun 2010 alussa. Maaliskuun 2010 loppussa viisi Euroopan neuvoston jäsenvaltiota (Albania, Kreikka, Tanska, Alankomaat ja San Marino) on ratifioinut tai hyväksynyt sopimuksen. Neuvostossa on 47 jäsenvaltiota.

Yleissopimus on tulos pitkäaikaisesta Euroopan neuvostossa tehdystä työstä. Neuvosto osallistui aktiivisesti kahteen ensimmäiseen lasten seksuaalista riistoa vastustavaan maailmankongressiin, jotka järjestettiin vuonna 1996 Tukholmassa ja vuonna 2001 Jokohamassa. Vuonna 2001 hyväksyttiin ministerikomitean suositus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa vastaan (Rec (2001) 16) ja vuonna 2002 parlamentaarisen yleiskomitean päätöslauselma 1307 (2002) lasten seksuaalisesta riistosta. Toimenpiteistä lasten seksuaalista riistoa vastaan päätettiin myös Euroopan unionin valtion- ja hallitusten päämiesten huippukokouksissa Strasbourgissa syyskuussa 1997 ja Varsovassa toukokuussa 2005. Viimeksi mainitussa kokouksessa lasten suojeleminen kaikenlaista väkivaltaa vastaan asetettiin järjestön keskeiseksi tavoitteeksi.

Euroopan neuvoston ministerikomitea asetti maaliskuussa 2006 asiantuntijakomitean (Committee of Experts on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (PC-ES)), jonka tehtäväksi annettiin tarkastella jo olemassa olevien, lasten suojelemista seksuaalista riistoa vastaan koskevien kansainvälisten asiakirjojen täytäntöönpanoa. Tarkastelun tarkoituksena oli arvioida sitä, tarvitaanko uutta kansainvälistä instrumenttia tai olemassa olevien instrumenttien täydentämistä. Tarvittaessa asiantuntijakomitean tuli valmistella uusi instrumentti. Seurauksena oli uuden yleissopimuksen valmistelu, joka tapahtui asiantuntijakomitean viidessä kokouksessa loppuvuonna 2006 ja alkuvuonna 2007. Jo aikaisemmin mainittujen ei-jäsenvaltioiden lisäksi sopimusneuvotteluihin osallistui Euroopan yhteisöjen komissio.

Yleissopimuksen taustalla olevista tekijöistä sen johdannossa mainitaan lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vahingollisuus lasten terveydelle ja psykososiaaliselle kehitykselle, tällaisten rikosten määrän merkittävä kasvaminen erityisesti informaatio- ja viestintäteknologian käytön vuoksi sekä kansainvälisen yhteistoiminnan tarve rikosten estämisessä ja torjunnassa.

Yleissopimus edustaa Euroopan neuvoston viimeaikaista pyrkimystä saada aikaan erittäin laaja-alaisia rikosoikeuden yleissopimuksia, joihin kootaan kaikki keskeinen aihepiiriä koskeva säänte-

ly. Yleissopimuksessa on elementtejä jo olemassa olevista kansainvälisistä asiakirjoista, myös kuitenkin täysin uutta sääntelyä. Esimerkkinä uudesta sääntelystä voidaan mainita se, että yleissopimuksessa ensimmäisenä kansainvälisenä asiakirjana asetetaan velvoite kriminalisoida niin sanottu *grooming* eli lasten houkutteleva seksuaalisessa tarkoituksessa. Jo olemassa oleviin instrumentteihin sisältyvät velvoitteet edustavat lisäarvoa niille Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, jotka eivät ole aikaisemmin tehneiden asiakirjojen sitomia.

Lapsella yleissopimuksessa tarkoitetaan pääsääntöisesti sen 3 artiklan a kohdan mukaisesti alle 18-vuotiasta henkilöä. Yleissopimus jakaantuu 13 lukuun ja 50 artiklaan, joissa on rikosten ennalta ehkäisemiseen, uhrien suojelemiseen ja auttamiseen, rikoksentehtäjiin kohdistettaviin interventio-ohjelmiin ja -toimenpiteisiin, rikosoikeuteen, rikosten tutkintaan, syytetoimenpiteisiin ja rikosoikeudenkäyntiin liittyviä määräyksiä. Varsinkin rikosoikeuden alaan kuuluvien artikloiden osalta sopimusvaltioille annetaan jonkin verran harkinnanvaraa velvoitteiden toteuttamisen suhteen. Velvoitteet voidaan asiasta ja kansallisista olosuhteista riippuen toteuttaa lainsäädäntö- tai muilla toimenpiteillä. Yleissopimuksen täytäntöönpanon valvonnasta huolehtii sopijapuolten komitea.

Yleissopimus koskee voimassa olevan lain mukaisista rikoksista sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä, törkeää sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa, raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista sukupuoliyhteyteen, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Nämä teot säädetään rangaistaviksi rikoslain (39/1889) 17, 20 ja 25 luvussa.

1.2 Toimintatapojen kehittyminen ja lainsäädännön muuttuminen

Lasten suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä on niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin merkittävästi tehostunut viimeisen 15 vuoden aikana. Tähän ovat vaikuttaneet monet tekijät. Erityisesti tutkimustietojen kautta tietoisuus lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten luonteesta on lisääntynyt. Seksuaalirikokset saattavat aiheuttaa uhrilleen näkyviä fyysisiä vammoja, mutta ennen kaikkea henkiset, uhrin seksuaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen liittyvät vahingot voivat olla vakavia ja pitkäkestoisia.

Viime vuosina on herätty myös siihen, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten paljastaminen ja selvittäminen muodostavat erityisen haasteen. Useat seikat johtavat siihen, että näitä rikoksia jää piiloon tai paljastuu vasta vuosia niiden tekemisen jälkeen. Tämä voi liittyä ensinnäkin siihen, että rikoksentehtäjä on uhrille läheinen henkilö taikka käyttää määräys- tai vastaavaa valtaa henkilön nähden. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tosiasiallinen luonne saattaa paljastua uhrillekin vasta vuosien kuluttua teosta. Lapsi saattaa myös käsitellä tekoa torjumalla tai sulkemalla sen mielestään. Tällaiseen rikokseen saattaa myös liittyä uhrin aiheettomia syyllisyydentunteita, jotka estävät häntä kertomasta siitä. Uhri saattaa kyetä kertomaan asiasta vasta vuosia myöhemmin. Rikosepäilyjen paljastuessaakin tapausten selvittäminen vaatii useiden eri alojen asiantuntemuksen hyödyntämistä. Selvittämiseen osallistuvat poliisin, syyttäjän, tuomioistuimen ja asianosaisten avustajien lisäksi sosiaalityöntekijöitä, psykologeja ja lääkäreitä.

Toimenpiteiden tehostamisen tarve liittyy myös siihen, että lapsiin kohdistuvien rikosten tekemisessä on tapahtunut muutoksia. Ensimmäinen niistä liittyy informaatio- ja kommunikaatioteknologian kehitykseen. Esimerkiksi internet ja sähköposti mahdollistavat aikaisempaa tehokkaammin vaikkapa lapsipornografian levittämisen ja lasten houkuttelemisen tapaamiseen seksuaalirikoksen tekemistä varten. Toinen tärkeä kehityslinja koskee niin sanottua seksiturismia, jonka kohteena ovat myös lapset. Ulkomaanmatkoja suunnataan matkakohteisiin, joissa tarjolla on seksuaalipalveluja, joita ei ainakaan samassa mitassa ole saatavilla kotimaassa. Lisäksi tällaiseen matkailuun saattaa liittyä oletus, että ulkomailla tehtyjen rikosten suhteen rikosoikeudellisen vastuun välttäminen on helpompaa lainsäädännöllisistä tai rikostutkinnallisista syistä kuin kotimaassa.

Edellä mainitut näkökohdat koskevat pitkälti myös Suomessa voimaansaatettua lainsäädäntöä ja täällä tehtyjä toimenpiteitä. Toimintaa ovat lisäksi olleet ohjaamassa kansainvälisten velvoitteiden täyttäminen sekä poliisin tietoon tulleiden lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten lukumäärän merkittävä lisääntyminen viimeisen 10 vuoden aikana.

Lasten suojaaminen seksuaaliselta riistolta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä liittyy perus- ja ihmisoikeuksien suojaamiseen. Esimerkiksi henkilökohtainen koskemattomuus turvataan perustuslain 7 §:n 1 momentissa. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen, mikä koskee myös yksilöiden välisiä suhteita. Lasten katsotaan aikuisia heikompana ryhmänä tarvitsevan erityistä suojelua ja huolenpitoa, joka turvaa heidän oikeutensa tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen.

Perus- ja ihmisoikeusnäkökulma sekä edellä mainitut käytännön ongelmat ja haasteet ovat johtaneet yhä yksityiskohtaisempiin kansainvälisiin velvoitteisiin. Lähtökohtana on ollut Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59–60/1991) 34 artikla, jonka mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta, joista artiklassa mainitaan lapsen houkuttelemisen tai pakottaminen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin, lasten hyväksikäyttö prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa sekä lasten hyväksikäyttö pornografisissa esityksissä tai aineistoissa. Yleissopimuksen jälkeen on laadittu lukuisia kansainvälisiä asiakirjoja, joita käsitellään jäljempänä sopivissa yhteyksissä. Näissä asiakirjoissa sääntelyn ala on laajentunut. Kehityksen eräänlaisena huipentumana voidaan pitää tällä esityksellä täytäntöön pantavaa yleissopimusta.

Lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyy ihmiskauppa. Kansainvälisten kriminalisointivelvoitteiden ja niitä vastaavien rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:n säännösten mukaan eräänä ihmiskaupan hyväksikäyttömuotona on seksuaalinen hyväksikäyttö. Vaikka kansainvälisten ihmiskauppa-velvoitteiden täytäntöönpano on suoritettu muissa yhteyksissä, ihmiskauppaan liittyviä kysymyksiä käsitellään jäljempänä tarpeen mukaan yleissopimuksen kriminalisointivelvoitteiden käsitteilyn yhteydessä.

Rikosten estäminen ja selvittäminen

Vuonna 1999 käynnistettiin vankeinhoidossa ensimmäinen seksuaalirikoksista tuomituille tarkoitettu muutos- ja kuntoutusohjelma (STOP). Ryhmämuotoisena toteutettava ohjelma kestää kahdeksan kuukautta ja sisältää 180 istuntotuntia. Toiminta siirrettiin vuonna 2007 Kuopion vankilasta Riihimäen vankilaan. Tammikuuhun 2009 mennessä STOP -ohjelmaan on hakeutunut 201 vankia, joista ohjelman on käynyt loppuun 149 vankia.

Lääkäreille annettiin vuonna 2001 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkimiseen käyvän hoidon ohjeet, jotka julkaistiin Aikakauskirja Duodecimissa. Hoitosuosituksen päivitti vuonna 2006 Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin ja Suomen Lastenpsykiatriayhdistyksen asettama työryhmä. Hoitosuosituksen tavoitteena on edistää ja kehittää hyvää käytäntöä koskien lapsen seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn tutkimista terveydenhuollossa. Suositus on tarkoitettu toimintaohjeeksi terveydenhuollon ammattihenkilöille sekä tiedoksi lastensuojeluviranomaisille, poliisille ja oikeusviranomaisille.

Vuoden 2003 alussa tuli voimaan lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettu laki (504/2002). Lain tarkoituksena on sen 1 §:n perusteella suojella alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta ja edistää heidän henkilökohtaista turvallisuuttaan siten, että esimerkiksi lapsipornografia- ja seksuaalirikoksista tuomitut eivät pääse lasten kanssa työskentelemään. Laisa säädetään menettelystä, jolla alaikäisten kanssa työskentelemään valittavien henkilöiden rikostausta selvitetään. Lakia sovelletaan työ- ja virkasuhteessa tehtävään työhön, johon pysyväisluonteisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa, sekä eräihin muihin työskentely- ja palvelumuotoihin (2 §).

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä sai vuonna 2003 valmiiksi suositukset lasten pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisestä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) julkaisi suositukset laajassa oppaassa (”Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijatyöryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Stakesin oppaita 55”). Ohjeet koskevat muun ohessa lastensuojeluilmoituksen tekemistä, rikosilmoituksen tekemistä, akuuttien tilanteiden tutkimista sosiaali- ja terveydenhuollossa päivystysluonteisesti, poliisin pyytämien selvitysten tekemistä sairaaloissa ja perheneuvoloissa, lapsen haastattelun suorittamistapaa, edunvalvojan määräämistä lapselle ja lähestymiskiellon hakemista.

Lapsen kuulustelemista koskevia esitutkintalain säännöksiä uudistettiin vuoden 2004 alussa voimaan tulleella esitutkintalain muuttamisesta annetulla lailla (645/2003). Tällöin ensinnäkin muutettiin kuulusteltavan laillisen edustajan läsnäoloa koskevaa 33 §:ää. Muiden muutosten ohessa pykälään lisättiin uusi 3 momentti, jonka mukaan tutkija voi kieltää vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta. Samassa yhteydessä esitutkintalakiin lisättiin uusi 39 a §, jossa säädetään velvollisuudesta tallentaa asianomistajan ja todistajan kuulustelu videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitaltenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuultavaa tämän nuoren iän tai henkisen toiminnan häiriintyneisyyden vuoksi todennäköisesti voida siinä haittaa kuulusteltavalle aiheuttamatta kuulla henkilökohtaisesti.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rikosprosessuaaliseen selvittämiseen liittyvät myös loka-kuun 2003 alussa voimaan tulleet oikeudenkäymiskaaren 17 luvun muutokset (oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta annettu laki 360/2003), jotka osin liittyvät edellä todettuihin esitutkintalain muutoksiin. Vuonna 2003 oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:ään lisättiin uusi 2 momentti, jossa säädetään esitutkintalain 39 a §:ssä tarkoitetun tallenteen käyttämisestä todisteena tuomioistuimessa. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 21 §:ssä säädetään erityisedellytyksiä alle 15-vuotiaan tai henkisesti toiminnaltaan häiriintyneen kuulemiselle todistajana tai todistelutarkoituksessa (esimerkiksi kuuleminen ei saa todennäköisesti aiheuttaa sellaista kärsimystä tai muuta haittaa, joka voi vahingoittaa häntä tai hänen kehitystään). Viimeksi mainitun pykälän mukaan kuuleminen voi tapahtua tarvittaessa muussa tilassa kuin tuomioistuimen istuntosalissa.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 1 momentissa säädetään mahdollisuudesta kuulla todistajaa, muuta todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilöä tai asianomistajaa pääkäsittelyssä asianosaisten tai muun henkilön läsnä olematta. Tämä voi liittyä esimerkiksi tapauksiin, joissa kuultava muuten jättäisi ilmaisematta, mitä asiasta tietää. Oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun vuonna 2003 lisätyssä 34 a §:ssä säädetään mahdollisuudesta kuulla 34 §:n 1 momentissa tarkoitettua henkilöä pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi. Tämä voi koskea esimerkiksi tapauksia, joissa kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt.

Stakes julkaisi vuonna 2005 turvataitokasvatuksen oppimateriaalin ”Turvataitoja lapsille”. Sen avulla päiväkodeissa, kouluissa ja kerhoissa lapsille voidaan opettaa taitoja esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemiseksi. Oppaan avulla pyritään vahvistamaan lasten omia taitoja puolustaa itseään ja pitää huolta rajoistaan hankalissa tilanteissa. Opas sisältää myös tietoja ja välineitä moniammatilliseen ja kotien kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Lapsipornografian levittämisen estotoimista annettu laki (1068/2006) tuli voimaan vuoden 2007 alussa. Lain tarkoituksena on sen 1 §:n mukaan edistää toimenpiteitä, joiden avulla voidaan estää pääsy ulkomailla ylläpidettäviin lapsipornosivustoihin. Lain 3 §:n mukaan teleyrityksellä on oikeus tarjota palvelujaan siten, että niiden avulla ei ole pääsyä lapsipornosivustoihin. Lain 4–6 §:ssä säädetään lapsipornosivustoja koskevista poliisin luetteloista, sivustolle pääsyn estämiseen liittyvästä tiedotteesta sekä poliisin oikeudesta antaa luetteloista tietoa teleyritykselle. Uudella lainsäädännöllä pyrittiin nimenomaan poistamaan epäselvyys sen suhteen, saako poliisi luovuttaa laatimansa luettelon teleyrityksille.

Vuoden 2008 alussa tuli voimaan uusi lastensuojelulaki (417/2007). Lastensuojeluilmoitusta koskevia säännöksiä (25 §) selkeytettiin aikaisemmista sekä ilmoitusvelvollisten piiriä ja ilmoitusvelvollisuuden alaa laajennettiin. Lain valmisteluvaiheessa (HE 252/2006 vp, s. 72) havaittiin, että tuolloin voimassa olleiden säännösten tulkinnassa oli ilmennyt epäselvyyttä muun muassa siitä, syrjäyttääkö ilmoitusvelvollisuus salassapitovelvollisuuden, minkä vuoksi uudessa pykälässä säädetään velvollisuudesta tai oikeudesta tehdä ilmoitus salassapitovelvollisuuden estämättä. Epäselvää oli myös ilmoitusvelvollisuuden ulottuminen joihinkin tahoihin (esimerkiksi yksityinen terveydenhuolto). Lain eduskuntakäsittelyssä pykälään lisättiin 6 momentti, jossa säädetään, että sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta antaa oma-aloitteisesti tietoja poliisille, lastensuojeluviranomaisen on salassapitoa koskevien säännösten estämättä ilmoitettava poliisille, jos on perus-

teltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Valtioneuvosto on 8 päivänä toukokuuta 2008 hyväksynyt vuoteen 2015 asti ulottuvan sisäisen turvallisuuden ohjelman (”Turvallinen elämä jokaiselle”). Sen yhtenä painopistealueena on lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Toimenpiteinä todetaan ensinnäkin turvataitokasvatuksen antaminen lapsille ja nuorille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kasvatuksella annetaan lapsille erilaisia valmiuksia, myös valmiudet torjua internetin kautta tapahtuvaa ns. groomingia. Lisäksi sisäisen turvallisuuden ohjelmassa todetaan toimenpiteenä se, että kehitetään seksuaalisen ja fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneiden lasten ja nuorten kokonaisvaltaiseksi auttamiseksi ns. Lastentalo-toimintamalli, joka varmistaa erityisen osaamisen lapsen kanssa työskentelyssä niin rikostutkinnan, lapsilähtöisesti toimivan oikeusprosessin kuin hoito- ja tukitoimienkin osalta.

Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annettu laki (1009/2008) tuli voimaan vuoden 2009 alussa. Lailla poliisiin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyytämän ja terveydenhuollossa tehtävän selvittämisen kustannukset siirrettiin kunnilta valtiolle. Laissa on kustannuksiin ja korvauksiin liittyvien säännösten lisäksi sääntelyä tutkimusten tekemisestä, tutkimuksen käynnistämisestä ja keskeyttämisestä sekä tutkimusyksikön oikeudesta saada ja antaa tietoja.

Oikeusministeriön asettama seksuaalirikollisten hoitoa seuraamusjärjestelmässä selvittänyt työryhmä luovutti mietintönsä 11 päivänä helmikuuta 2009 (oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:1). Työryhmä ehdotti seksuaalirikollisille tarkoitetun lääkehoidon mahdollistamista osana seuraamusjärjestelmää. Lääkehoito toteutettaisiin osana valvotun koevapauden ja ehdonalaisen vapauden täytäntöönpanoa. Työryhmän lähtökohtana oli, ettei lääkehoitoa tulisi toteuttaa yksinomaan hoitomuotona, vaan sen tulisi yleensä liittyä muuhun psykososiaaliseen hoitoon tai tukeen. Työryhmä katsoi, että lääkehoidon tulee aina perustua rikoksenteijän suostumukselle. Työryhmän ehdotukset ovat olleet lausuntokierroksella, jonka tuloksista on laadittu lausuntotiivistelmä (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2009:20).

Oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön asettama esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta luovutti mietintönsä 20 päivänä toukokuuta 2009 (oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2). Toimikunnan ehdotuksista useat liittyvät myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten käsittelyyn esitutkinnassa ja tällaisten rikosten asianomistajien aseman parantamiseen. Tällaiset ehdotukset koskevat esimerkiksi kuulustelujen hienotunteista toimittamista, asianomistajan tukemista sekä edunvalvojan määräämistä lapselle esitutkintaa varten. Ehdotetuilla tutkinta-, pakko- ja tiedonhankintakeinoilla on merkitystä myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä ja estämisessä. Toimikunnan ehdotukset ovat olleet lausuntokierroksella, josta on laadittu lausuntotiivistelmä (sisäasiainministeriön julkaisut 34/2009). Lainsäädännön jatkovalmistelu on käynnistetty 30 päivänä syyskuuta 2009 ohjausryhmän asettamisella.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen asiantuntijatyöryhmä (jäljempänä *selvittämistyöryhmä*) on luovuttanut muistionsa (sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:30) 20 päivänä elokuuta 2009. Työryhmän tehtäväksi asetettiin viiranomaisyhteistyön lisääminen, seksuaalisen hyväksikäytön tutkimisen ja tarvittavan asiantunte-

muksen käytön koordinointi ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän tukeminen lapsiin kohdistuvien vakavien rikosten havaitsemisessa.

Selvittämistyöryhmällä on lukuisia ehdotuksia, joista tässä voidaan lyhyesti mainita keskeisimpiä. Työryhmä ehdottaa ensinnäkin, että perustetaan pysyvä työryhmä/asiantuntijaryhmä/koordinaatioryhmä, jonka tehtävänä on ohjeistaa, seurata ja kehittää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvien tutkimusten laatua. Työryhmä esittää Lastentalo -toimintamallin kokeilutoiminnan käynnistämistä myös Suomessa. Suunnittelu- ja kokeilutoimintaa varten sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö asettaisi poikkihallinnollisen ohjaus- ja suunnitteluryhmän. Työryhmän näkemyksen mukaan uuteen esitutkintalakiin tulisi esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan ehdottamalla tavalla sisällyttää poliisille ja syyttäjälle oikeus edunvalvojan määräyksen hakemiseen tilanteissa, joissa epäiltynä on lapsen edunvalvoja, tämän puoliso tai muu edunvalvojalle läheinen henkilö.

Selvittämistyöryhmä toteaa, että syyttäjän ja poliisin juttukohtaista esitutkintayhteistyötä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä tulee yhtenäistää niin, että menettelytavat ovat mahdollisimman yhtenäiset eri puolilla maata. Lastensuojelun, poliisin ja terveydenhuollon keskinäistä tiedottamista ja yhteistyötä on parannettava selvitetessä yksittäistä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä. Työryhmän näkemyksen mukaan tiettyjen erityisryhmien kohdalla tulisi edistää lapsen haastatteluun liittyvien toimintamallien kehittämistä sekä lapsen erityistarpeiden huomioimista esitutkinta- ja oikeusprosessissa. Tällaisia ryhmiä ovat muun muassa alle nelivuotiaat lapset, maahanmuuttajalapset sekä erilaisista kehitysvammoista ja kehitysviivästyistä kärsivät lapset, jotka eivät kerro asioistaan kuten muut.

Rikoslainsäädäntö

Lapsipornografiaa ja seksuaalirikoksia koskevat rangaistussäännökset uudistettiin rikoslain kokonaisuudistuksen kolmannessa vaiheessa. Samassa yhteydessä otettiin huomioon rikoslain alueelliseen soveltamisalaan liittyvä Euroopan unionin neuvoston hyväksymä yhteinen ihmiskaupan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastainen toiminta (EYVL N:o L 63, 4.3.1997). Rikoslain muuttamisesta annettu laki (563/1998) tuli voimaan vuoden 1999 alussa.

Ennen rikoslain uudistamista pornografisten tuotteiden levittämisen estämisestä säädettiin epäsiiveillisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetussa laissa (23/1927). Uudistuksessa rikoslain 17 luvun 18 §:ään otettiin säännökset sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä (koskee myös lasta) ja 19 §:ään säännös sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta. Tuossa yhteydessä levittämisen enimmäisrangaistus korotettiin kuudesta kuukaudesta kahdeksi vuodeksi vankeutta. Ennen uudistusta voimassa olleet säännökset eivät sisältäneet epäsiiveillisen tuotteen hallussapidon kriminalisointia lukuun ottamatta levittämistarkoituksessa tapahtuvaa hallussapitoa. Mainitut rikokset säädettiin virallisen syytteen alaisiksi (25 §). Oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettiin koskemaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä (24 §).

Seksuaalirikoksia koskeva rikoslain 20 luku uudistettiin täysin lain kokonaisuudistuksen kolmannessa vaiheessa. Luvun uudistamisen eräänä tavoitteena oli nimenomaan lasten rikosoikeudellisen suojan parantaminen (HE 6/1997 vp, s. 170/I). Tämä ilmeni niin, että poistettiin mahdollisuus

tuomita sakkorangaistus lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja laajennettiin törkeän tekotyypin soveltamisalaa (6 ja 7 §). Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä perhepiirissä koskeva rangaistus-sääntely laajeni tässä yhteydessä. Uutena kriminalisointina otettiin käyttöön seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (8 §). Virallisen syyttäjän syyteoikeutta laajennettiin niin, että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tulivat virallisen syytteen alaisiksi (11 §). Toisaalta säädettiin syyttäjän oikeudesta luopua toimenpiteistä asianomistajan vakaan pyynnön vuoksi esimerkiksi silloin, kun kysymyksessä on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (12 §). Rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momenttiin otettiin määritelmäsäännös, jonka mukaan seksuaalisella teolla tarkoitetaan kyseisessä luvussa sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Euroopan unionin neuvoston hyväksymän yhteisen toiminnan huomioon ottaminen rikoslain kokonaisuudistuksen kolmannessa vaiheessa tarkoitti sitä, että rikoslain 1 luvun 11 §:ään lisättiin 2 momentti, jonka mukaan kaksoisrangaistavuutta ei aseteta Suomen lain soveltamisen edellytykseksi niissä tapauksissa, joissa rikoksen on tehnyt Suomen kansalainen tai täällä pysyvästi asuva henkilö ja teosta säädetään rangaistus 1) 17 luvun 18 tai 19 §:ssä, 2) 20 luvun 6–8 §:ssä tai 3) 20 luvun 9 §:ssä (paritus), jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön.

Rikoslain 1 luvun sekä erityisesti 17 ja 20 luvun säännöksiä muutettiin merkittävästi 1 päivänä elokuuta 2004 voimaan tulleella lailla rikoslain muuttamisesta (650/2004; HE 34/2004 vp). Muutosten taustalla oli eräiden kansainvälisten velvoitteiden täytäntöönpano. Huomioon otettuja kansainvälisiä asiakirjoja olivat lapsipornografiarikosten ja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta vuodelta 2000, Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus (CETS 185) vuodelta 2001 ja Euroopan unionin neuvoston puitepäättös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta (2004/68/YOS).

Vuonna 2004 sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevaa pykälää (rikoslain 17 luvun 18 §) muutettiin niin, että tunnusmerkistön tekotapoja täsmennettiin ja yritys säädettiin rangaistavaksi. Pykälään lisättiin myös momentti lapsen määritelmästä. Rikoslain 17 lukuun lisättiin pykälä törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (18 a §). Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon (19 §) enimmäisrangaistus korotettiin kuudesta kuukaudesta yhdeksi vuodeksi vankeutta. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettiin koskemaan törkeää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa (24 §).

Seksuaalirikoksia koskevia rikoslain 20 luvun säännöksiä muutettiin vuonna 2004 niin, että seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevan rikoksen enimmäisrangaistus korotettiin kuudesta kuukaudesta yhdeksi vuodeksi vankeutta (8 §). Parituksen (9 §) tunnusmerkistöön lisättiin tekotapana tilan järjestäminen kahdeksaatoista vuotta nuoremman lapsen tekemää pykälässä tarkemmin määriteltyä tekoa varten. Lukuun lisättiin 9 a § törkeästä parituksesta, jonka eräänä tekemuotona on se, että parituksen kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi. Oikeushenkilön rangaistusvastuu säädettiin koskemaan paritusta ja törkeää paritusta (13 §).

Rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momenttia muutettiin vuonna 2004 niin, että kaksoisrangaistavuutta ei vaadita myöskään silloin, kun kysymys on törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä tai törkeästä parituksesta.

Vuoden 2006 alussa voimaan tulleella syyteoikeuden vanhentumista koskevalla muutoksella pyritään varmistamaan se, että vakavan seksuaalirikoksen kohteeksi joutuneella lapsella on riittävä aika ryhtyä rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin sen jälkeen, kun hän on tullut täysi-ikäiseksi (rikoslain muuttamisesta annettu laki 1161/2005). Rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentin mukaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Samaa koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakkottamista sukupuoliyhteyteen.

Seksuaalirikoksia koskevaa rikoslain 20 lukua on viimeksi muutettu vuonna 2006. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö tuli tuolloin lokakuun alussa luvun 8 §:ssä rangaistavaksi rikoslain muutoksella (743/2006). Tuolloin seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskeva pykälä siirrettiin täydennettynä 8 a §:ksi.

Rikoslainsäädännön kehittämiseen liittyy se, että Euroopan yhteisöjen komissio teki 25 päivänä maaliskuuta 2009 ehdotuksen (KOM(2009) 135 lopullinen) neuvoston puitepäättökseksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja nykyisen puitepäättökseen kumoamisesta. Tämän ehdotuksen yksityiskohtiin liittyvien ongelmien vuoksi yhteisymmärrykseen uuden puitepäättökseen sisällöstä ei kuitenkaan päästy. Tämän ja Lissaboniin sopimuksen voimaantulon vuoksi puitepäättösehdotuksen käsittely on päättynyt. Maaliskuun lopussa 2010 odotettiin puitepäättösehdotuksen pohjalle rakentuvaa direktiiviehdotusta.

1.3 Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus ja korkeimman oikeuden selvitys

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus

Oikeusministeriö ja Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos sopivat 27 päivänä helmikuuta 2008 käynnistävänsä yhteisen tutkimushankkeen, jonka tavoitteena on selvittää lasten seksuaalisen hyväksikäytön rangaistuskäytäntöä. Tutkimushankkeen tulokset julkaistiin 7 päivänä huhtikuuta 2009 (”Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92”).

Tutkimuksen tavoitteiden perusteella vastauksia haettiin seitsemään tutkimuskysymykseen:

- 1) Millaisia hyväksikäyttötapauksia tuomioistuimissa käsitellään?
- 2) Mitä tunnusmerkistöjä tuomioistuimet niihin soveltavat?
- 3) Kuinka ankaria rangaistuksia eri teoista tuomitaan?
- 4) Onko rangaistuskäytännössä tapahtunut muutoksia?
- 5) Ovatko nykyiset käytännöt alueellisesti yhtenäisiä?
- 6) Millaisia vahingonkorvauksia lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan?
- 7) Uusivatko seksuaalirikolliset tekojaan, ts. tuomitaanko heitä myöhemmin uusista rikoksista?

Tutkimuksen pääaineistona on tarkasteltu vuonna 2006 täytäntöönpanokelpoisiksi tulleita käräjä- ja hovioikeuksien ratkaisuja (276 tapausta), joissa päär rikoksena oli lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, niiden yritys taikka raiskausrikos, jonka lisäksi on luettu syyksi lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva rikos. Toisena keskeisenä aineistona on hyödynnetty lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia ratkaisuja, joihin liittyvä valituslupahakemus tai valitus on tullut vireille korkeimmassa oikeudessa vuosina 2000-2007 (146 tapausta). Lisäksi tutkimuksessa on tuomiolauselma-aineiston perusteella esitetty tilastotietoja rangaistuskäytännöstä ja sen yhtenäisyydestä 2000-luvulla (3 276 tapausta). Kvalitatiivisia tietoja on paikoin täydennetty vuosia 1995–1998 koskevalla hovioikeusaineistolla aikaisemman lain mukaisista rikoksista.

Tutkimuksesta ilmenee, että lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittujen rangaistusten lukumäärä on viisinkertaistunut viimeisen 15 vuoden aikana. Myös poliisin tietoon tulee vuosittain yhä enemmän hyväksikäyttör rikoksia. Lukumääräisesti eniten 2000-luvulla ovat kasvaneet hyväksikäyttör rikoksista tuomitut ehdolliset rangaistukset, mihin ovat vaikuttaneet ilmoittamisalttiuden lisääntyminen ja viranomaiskontrollin tiukentuminen. Törkeimpien rikosten ilmoittamisalttius on pääsääntöisesti muutenkin korkeampi. Tuomittujen vankeusvuosien määrä on seitsenkertaistunut noin viidestätoista vuodesta sataan vuoteen ehdotonta vankeutta. Kaikista lapsiin kohdistuvista seksuaalisista hyväksikäytöistä (perustekomuoto ja törkeä tekemuoto) tuomitut ehdottomat vankeusrangaistukset ovat pidentyneet vuoden 1999 lainuudistuksen jälkeen noin 7 kuukautta. Ehdollisen vankeuden keskipituus ei ole muuttunut tilastollisesti merkittävästi. Tutkimuksen rangaistustietoja käsitellään laajemmin jäljempänä lasten hyväksikäyttör rikoksista tuomittavia rangaistuksia koskevassa kohdassa.

Tutkimuksen johtopäätösten mukaan perusmuotoisen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistuskäytäntö on epäyhtenäistä. Rangaistusten hajonta on suuri, ja tuomioista ilmenevät mittaamisperusteet selittävät rangaistuskäytännön vaihtelusta vain pienen osan. Rangaistuskäytännössä ei kuitenkaan ole systemaattisia alueellisia eroja, vaikka se onkin epäyhtenäistä. Havaitulle epäyhtenäisyydelle voidaan tutkimuksen mukaan esittää ainakin kaksi vaihtoehtoista selitystä:

- 1) Käytäntö on aidosti satunnaista eikä perusmuotoiselle lapsen seksuaaliselle hyväksikäytölle ole muodostunut yhtenäistä rangaistuskäytäntöä. Tämä liittyy rikoksen harvinaisuuteen ja rikosten piirteiden vaihtelevuuteen.
- 2) Rikoksissa on runsaasti tapauskohtaisia rikosten moitearvosteluun liittyviä eroja, mutta erot eivät ilmene tuomioiden perusteluista.

Tutkimuksesta ilmenee, että seksuaalirikoksista tuomitut uusivat yleisimpiin rikoksiin (esimerkiksi pahoinpitely- ja varkausrikokset) syyllistyneitä harvemmin. Uusimisella tarkoitetaan tässä sitä, että henkilö tuomitaan käräjäoikeudessa saman rikostyyppin rikoksesta tietyn ajan kuluttua aikaisemmasta tuomiosta.

Tutkimuksen loppupäätelmien mukaan keskeinen apuväline epäyhtenäisyyden vähentämisessä on rangaistuskäytäntöjä koskeva tutkimus. Eri mittaamisperusteisiin liittyviä keskirangaistuksia koskevia tietoja on mahdollista käyttää mittaamisen ja mahdollisten mittaamissuosituksen laatimisen varovaisena lähtökohtana. Tutkimustiedon siirtämisessä käytännön lainkäyttöön ovat tärkeässä asemassa tuomarikokoukset ja seminaarit sekä erilaiset tuomioistuinten laatuhankeiden piirissä laadittavat suositukset. Näiden johtopäätösten tulisi perustua ajankohtaiseen tieteelliseen tutkimustietoon tai menetelmällisesti korkeatasoisiin selvityksiin. Eräänä keinona mainitaan tuomiois-

tuinten sekä Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja muiden tutkimusta harjoittavien yksikköjen yhteistyön tiivistäminen.

Korkeimman oikeuden selvitys

Korkeimmassa oikeudessa tehtiin vuosina 2008 ja 2009 selvitys lapsen seksuaalisten hyväksikäyttörikosten rangaistuskäytännöstä (korkeimman oikeuden selvityksiä 2/2009). Selvityksen tarkoituksena on palvella ensisijaisesti tuomioistuimia, jotka joutuvat lain soveltajina tekemisiin selvityksen aiheena olevien rikosasioiden kanssa. Tähän liittyy rangaistuskäytännön yhdenmukaisuuden edistäminen, joka puolestaan edellyttää riittävän yksityiskohtaista empiiristä tietoa rangaistuskäytännöstä.

Korkeimman oikeuden selvitystyössä rangaistuskäytäntöä analysoitiin pääosin samojen kriteerien perusteella kuin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa. Selvityksen kohteena olivat lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat ratkaisut, joissa oli haettu valituslupaa vuosina 2000 – 2007. Sama aineisto oli yhtenä osana mukana Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa.

Selvityksen loppusanoissa todetaan, että perustekomuodon osalta rangaistukset näyttävät melko johdonmukaisesti ankaroituvan teonkuvausten mukaan. Mitään suurempaa epäyhtenäisyyttä rangaistuskäytännön osalta ei ole havaittavissa. Selvät linjasta poikkeamiset ovat jääneet yksittäistapauksiksi. Toisaalta teon ollessa ”ylitörkeä”, rangaistuskäytännön yhtenäisyydestä on mahdotonta todeta mitään yleispätevää, koska vertailutapauksia ei yleensä ole. Rajanvetokysymyksiä näyttää esiintyvän silloin, kun arvioidaan sitä, onko vanhemman lapseensa kohdistama hyväksikäyttö luettava syyksi perustekomuodon mukaisena tekona vai törkeänä hyväksikäyttönä. Toinen keskeinen rajanveto liittyy siihen, milloin vankeusrangaistus määrätään ehdollisena ja milloin ehdottomana.

1.4 Valtakunnansyyttäjän esitys

Valtakunnansyyttäjä on 11 päivänä syyskuuta 2007 päivätyssä, oikeusministeriölle toimitetussa kirjeessä esittänyt rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentin muuttamista kuulumaan seuraavasti:

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Esityksen perusteluissa todetaan, että seksuaalisen teon käsitettä käytetään lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa rikoslain 20 luvun 6 §:ssä sekä eräissä muissakin luvun seksuaalirikoksia koskevissa rangaistussäännöksissä. Rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentin määritelmäänsäännöksen mukaan seksuaalisella teolla tarkoitetaan tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Valtakunnansyyttäjän esityksessä viitataan korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuun KKO 2005:93, jossa todetaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rikostunnusmerkistön perusedellytyksenä olevan, että tekijä tavoittelee teollaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Rat-

kaisun mukaan rangaistavuus edellyttää, että tämä voidaan päätellä teon laadusta tai muista olosuhteista. Esityksen mukaan korkein oikeus antoi enemmän merkitystä tekijän subjektiivisille käsityksille kuin teon luonteelle arvioidessaan sitä, oliko tekijä tavoitellut seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun vuoksi säännöksen soveltamisala on kaventunut ja sen suojeluteho heikentynyt merkittäväällä tavalla. Lasta vahingoittavien seksuaalisten tekojen tulisi olla rangaistavia riippumatta siitä, missä tarkoituksessa ne tehdään. Esityksessä viitataan myös erääseen Helsingin hovioikeuden ratkaisuun, jossa syyte hylättiin muun ohessa sen vuoksi, että näyttöä ei ollut esitetty vastaajan olemisesta seksuaalisesti kiihottunut teon aikana.

Esityksen mukaan rikoslain 20 luvun 6 §:n mukaisen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta tulisi riittää se, että teko on tekijä, kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen objektiivisesti arvioiden seksuaalisesti olennainen, koska säännöksen mukaan edellytyksenä on myös se, että teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Teon tunnusmerkistö tulee muotoilla itse tekoon painottuvaksi niin, että teon toteutumisen kriteereistä poistetaan seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelun vaatimus.

Esityksessä viitataan myös yleissopimukseen, jonka allekirjoittamista valmisteltiin esityksen tekemisen aikaan. Esityksen mukaan rikoslain seksuaalisen teon määritelmä näyttäisi johtavan siihen, että sopimuksessa rangaistavaksi tarkoitettu toiminta ei kaikilta osiltaan olisi rangaistavaa Suomen lain mukaan.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Suomen lainsäädännön sisältöä ja käytäntöä käsitellään jäljempänä tarkemmin eräiden erillisten kysymysten nykytilan arviointia koskevassa jaksossa 2.3 ja artiklakohtaisissa perusteluissa.

2.2 Rikoksia koskevat tiedot

Poliisin tietoon tulleiden ja tuomioistuimen käsittelemien lapsiin kohdistuvien rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §:n mukaisten hyväksikäyttörikosten lukumäärä on kasvanut tuntuvasti viimeisten viiden toista vuoden aikana. Koska seksuaalirikoksia koskeva rikoslain 20 luku merkittävästi muuttui vuoden 1999 alussa, sitä edeltävän ajan lukumäärät eivät ole vertailukelpoisia 2000-luvun lukumäärien kanssa. Tilastojen hyödynnettävyyttä vaikeuttaa myös se, että rikosten kirjaamiskäytäntö vaihtelee. Esimerkiksi rikossarja saatetaan joskus kirjata yhtenä rikoksena ja joskus useana rikoksena.

Lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä ja törkeitä lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä tuli poliisin tietoon 504 vuonna 2000 ja 1 321 vuonna 2008. Mainittujen vuosien välillä lukumäärä on kasvanut pääosin tasaisesti. Viimeksi mainittuna vuonna lisäys edellisestä vuodesta on kuitenkin ollut 296 tapausta. Samanlainen kehitys koskee myös käräjäoikeuksissa syyksi luettuja hyväksikäyttö-

rikoksia (146 vuonna 2000 ja 376 vuonna 2007). Lukumäärän kasvu painottuu lievempiin rikoksiin.

Poliisin tietoon tulleiden hyväksikäyttörikosten lukumäärien kasvamisesta ei voida tehdä sellaista johtopäätöstä, että näiden rikosten lukumäärä olisi tosiasiallisesti kasvanut. Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista osa on jo ennen lainuudistusta jäänyt piilorikollisuudeksi. Näiden rikosten kokonaismäärää ja siinä tapahtuvia muutoksia on vaikeaa selvittää.

Poliisin tietoon ja tuomioistuimen käsiteltäväksi tulleiden tapausmäärien muutoksen taustalla on eri yhteyksissä nähty olevan useita syitä, jotka liittyvät viranomaiskontrollin tehostumiseen ja kiinnijäämisriskin kasvuun. Hyväksikäytön tunnistamiseen on 2000-luvulla kiinnitetty aikaisempaa enemmän huomiota, mikä on madaltanut ilmoituskynnystä poliisille. Tapausmäärien kasvun taustalla on myös uuden teknologian mahdollistama rikostilanteiden lisääntyminen.

Koska seksuaalirikokset mahdollisesti suuressakin määrin jäävät viranomaistilastojen ulkopuolelle, kyselytutkimukset ovat hyödyllinen keino selvittää rikosten kokonaismäärissä tapahtuneita muutosta. Kyselytutkimusten tulokset viittaavat siihen, että vakavaksi luonnehdittava lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on vähentynyt. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Poliisiammattikorkeakoulun vuonna 2008 toteuttaman kyselytutkimuksen mukaan kolme prosenttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja yksi prosentti pojista ilmoitti olleensa yhdynnässä vähintään viisi vuotta vanhemman aikuisen kanssa. Vastaavat luvut olivat vuonna 1988 kuusi ja neljä prosenttia. Kaikki seksuaalikokemukset aikuisten kanssa olivat tytöillä vähentyneet 18 prosentista 13 prosenttiin ja pojilla 7 prosentista 3 prosenttiin. Tutkimuksen mukaan kielteisten seksuaalikokemusten määrä oli kuitenkin lisääntynyt. Aikuisen tekemän ehdotuksen tasolle jääneet kokemukset olivat lisääntyneet sekä tytöillä että pojilla.

Vuonna 2008 lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittiin käräjäoikeudessa 45 ehdotonta vankeusrangaistusta, joista 8 suoritettiin yhdyskuntapalveluna, 217 ehdollista vankeusrangaistusta (tehosteena 18 oheissakkoa ja 15 yhdyskuntapalvelua) ja 6 sakkorangaistusta. Sakkorangaistuksia tuomittiin tapauksissa, joissa rikoslain 6 luvun 8 §:n nojalla rangaistus määrättiin lievennetyltä rangaistusasteikolta. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yrityksestä tuomittiin 8 ehdollista vankeustuomiota. Tärkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä annettiin 30 ehdotonta ja 8 ehdollista vankeusrangaistusta (tehosteena 3 yhdyskuntapalvelua).

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan hyväksikäyttörikoksissa rikoksentekijä on tyypillisesti mies ja uhri tyttö. Poikiin kohdistuvat teot ovat harvinaisia, ja niissäkin tekijänä on useimmiten mies. Naisten tekemät hyväksikäyttörikokset ovat yksittäistapauksia. Hyväksikäyttörikoksista tuomitut ovat tyypillisesti iältään 17–30-vuotiaita. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on kuitenkin luonteeltaan aikuisiän rikollisuutta, jota esiintyy kaikissa ikäryhmissä.

Tutkimustietojen mukaan hyväksikäytön uhrin ovat tyypillisesti 12–15-vuotiaita tyttöjä. Alle 12-vuotiaiden osuus uhreista on kolmasosa. Noin viidesosa tuomituista rikoksista tehdään lapsen perhepiirissä, jolloin tekijänä on joko lapsen vanhempi taikka vanhemman uusi puoliso tai seurustelukumppani. Sukulaisten, ystävien ja tuttavien osuus rikoksista on noin puolet, ja 14 prosenttia tapauksista liittyy lapsen omaan seurustelukumppaniin. Täysin vieraiden ja ennalta tuntemattomien rikoksentekijöiden osuus on 14 prosenttia.

Lapsipornografiarikoksista tuomitaan varsin vähän Tilastokeskuksen tiedoissa näkyviä erillisiä rangaistuksia. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä tuomittiin ensimmäisessä oikeusasteessa 21 rangaistusta vuonna 2005 (kaikki sakkorangaistuksia), 8 rangaistusta vuonna 2006 (1 ehdoton vankeusrangaistus, 2 ehdollista vankeusrangaistusta ja 5 sakkorangaistusta), 3 rangaistusta vuonna 2007 (1 ehdollinen vankeusrangaistus ja 2 sakkorangaistusta) sekä 10 rangaistusta vuonna 2008 (4 ehdollista vankeusrangaistusta ja 6 sakkorangaistusta). Näinä vuosina mainitun rikoksen yrittämisestä ei ole tuomittu rangaistuksia. Törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä on tuomittu 1 ehdollinen vankeusrangaistus vuonna 2005, vuonna 2006 niin ikään 1 ehdollinen vankeusrangaistus, 1 ehdollinen vankeusrangaistus ja 1 ehdoton vankeusrangaistus vuonna 2007 sekä 4 ehdollista vankeusrangaistusta (tehosteena 1 oheissakko ja 1 yhdyskuntapalvelu) vuonna 2008. Myöskään tämän rikoksen yrityksestä ei ole tuomittu rangaistuksia. Kysymyksessä olevina vuosina sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta on tuomittu 21 rangaistusta (5 ehdollista vankeusrangaistusta ja 16 sakkorangaistusta), 9 rangaistusta (3 ehdollista vankeusrangaistusta ja 6 sakkorangaistusta), 21 rangaistusta (5 ehdollista vankeusrangaistusta ja 16 sakkorangaistusta) ja 14 rangaistusta (4 ehdollista vankeusrangaistusta ja 10 sakkorangaistusta).

2.3 Eräiden erillisten kysymysten nykytilan arviointi

Yleissopimukseen liittyvä nykytilan arviointi tehdään jäljempänä artiklakohtaisissa perusteluissa. Tässä jaksossa arvioidaan erikseen Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimukseen ja korkeimman oikeuden selvitykseen sekä valtakunnansyyttäjän esitykseen liittyviä kysymyksiä, jotka koskevat lasten hyväksikäyttörikoksista tuomittavia rangaistuksia ja seksuaalisen teon määrittelmää, sekä lasten kanssa toimivien rikostaustan selvittämistä. Nämä ovat olleet yleissopimuksen kansallisen voimaansaattamisen lisäksi tässä lainvalmisteluhankkeessa erikseen selvitettäviä kysymyksiä.

Seksuaalisen teon määritelmä

Rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa olevan määritelmän mukaan seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Seksuaalisen teon määritelmä kuuluu useiden rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyjen tekojen tunnusmerkistöön. Tämä koskee pakottamista seksuaaliseen tekoon (4 §), seksuaalista hyväksikäyttöä (5 §), lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä (6 §; samalla koskee myös 7 §:n mukaista törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä), seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä (8 §), seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta (8 a §) ja paritusta (9 §; samalla koskee myös 9 a §:n mukaista törkeää paritusta). Mainituissa pykälissä asetetaan lisäksi seksuaalista tekoa koskevia rangaistavuuden lisäedellytyksiä, esimerkiksi 5 §:n mukaan seksuaalisen hyväksikäytön osalta kysymyksessä tulee olla seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaava seksuaalinen teko ja 8 §:n mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön osalta sukupuoliyhteyden rinnastettava seksuaalinen teko. Lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi katsotaan 6

§:n 1 momentin 2 kohdan mukaan seksuaalinen teko, joka on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä.

Tässä yhteydessä käsiteltäväksi tulee seksuaalisen teon määritelmän mukainen tavoite eli seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelu, joka jäljempänä kerrotuin tavoin on noussut keskustelun kohteeksi. Määritelmään sinällään liittyy yleissopimuksen 18 artiklan 1 kappaleen a kohdan kriminalisointivelvoite. Kohdan mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tahallisesti tehtynä rangaistavaa on seksuaalinen kanssakäyminen (englanniksi ”engaging in sexual activities”) sellaisen lapsen kanssa, joka asianmukaisten kansallisen lain säännösten mukaan ei ole saavuttanut seksuaalisen toiminnan laillista ikää. Yleissopimuksen selitysmuistiossa (Explanatory Report, CETS No. 201, kohta 127) todetaan, että yleissopimuksessa ei määritetä termiä ”sexual activities”. Termin merkitys ja laajuus jätetään sopijapuolten harkintaan.

Käsitettä ”seksuaalinen teko” ja näin ollen myöskään sen määritelmää ei ollut nykyistä rikoslain 20 lukua edeltävässä siveellisyysrikoksia koskevassa luvussa. Sukupuoliyhteyden ohella aikaisemmassa lainsäädännössä käytettiin laissa tarkemmin määrittelemätöntä käsitettä ”haureus”. Kun seksuaalirikoksia koskevia rangaistussäännöksiä uudistettiin, viimeksi mainitun käsitteen epämääräisyys todettiin. Ehdotetun seksuaalisen teon määritelmän osalta lain valmisteluasiakirjoissa (HE 6/1997 vp, sivu 189/I) lausutaan seuraavaa:

Seksuaalisen teon käsitettä on pyritty määrittelemään edellyttämällä teon tavoitteena olevan seksuaalisen kiihotus tai tyydytys. Määritelmä osoittaa, että seksuaalisella teolla on oltava merkitystä ihmisen sukupuolivietin kannalta. Sukupuolille ominaiset muut teot eivät kuulu määrittelyn piiriin. Seksuaalisen teon käsitettä rajaa vaatimus siitä, että teon on oltava seksuaalisesti olennainen kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen. Muun muassa tekijän ja teon kohteena olevan henkilön iällä ja keskinäisellä suhteella on vaikutusta siihen, millaista tekoa voidaan pitää seksuaalisesti olennaisena tai ylipäänsä seksuaalisena. Esimerkiksi vanhempiensa lapseensa kohdistamat hellyydenosoitukset eivät ole yleensä yhtäläillä seksuaalisesti virittyneitä kuin samanikäisten vastaavanlaiset koskettelut. Usein teon seksuaalisuus on sidoksissa teko-olosuhteisiin. Teko, joka toisissa olosuhteissa tähtää seksuaaliseen tyydytykseen, saattaa joissakin olosuhteissa olla epäseksuaalinen.

Seksuaalisen teon määritelmä on kytköksissä niihin rangaistussäännöksiin, joissa sitä käytetään. Määritelmäsäännöstä tulkittaessa on kiinnitettävä huomiota sen säännöksen koko tunnusmerkistöön ja tavoitteisiin, jossa seksuaalisen teon käsitettä käytetään (Ilkka Rautio teoksessa ”Rikosoikeus” (kolmas uudistettu painos, 2009), s.434). Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta tämä tarkoittaa sitä, että huomiota tulisi myös kiinnittää rangaistussäännöksen tarkoitukseen, joka lain valmistelutöiden (HE 6/1997 vp, s. 181/I) mukaan on lapsen suojeleminen häntä vahingoittavilta seksuaalisilta teoilta.

Seksuaalisen teon määritelmä on noussut keskustelun kohteeksi varsinkin korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2005:93 myötä. Kysymyksessä oli tapaus, jossa isä oli antanut alaikäisille lapsilleen toistuvasti pitkiä kielisuudelmia, joihin oli liittynyt suun ympäristön nuoleskelua, sekä hyväillyt heidän vartaloitaan. Korkeimman oikeuden tuomiosta ilmenevillä perusteilla katsottiin jääneen näyttämättä, että isä olisi syyllistynyt lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

Korkein oikeus totesi tuomiossaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rikoksen tunnusmerkistön perusedellytyksenä olevan, että tekijä tavoittelee teollaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Rangaistavuus edellyttää, että tämä voidaan todeta tai päätellä teon laadusta tai muista olosuhteista. Esille ei ole tullut sellaisia seikkoja, jotka viittaisivat vastaajalla olleen taipumusta käyttää lapsia seksuaalisesti hyväkseen. Korkein katsoi esitetyn selvityksen perusteella, että vastaajalla ei ole ollut seksuaalista tarkoitusta. Näyttöä ei ollut esitetty myöskään siitä, että hän olisi ollut seksuaalisesti kiihottunut ollessaan tekemisissä lasten kanssa. Pelkästään siitä seikasta, että vastaajan menettely on todettu lasten kehityksen kannalta vahingolliseksi, ei voida vielä päätellä, että kysymyksessä olisi ollut rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla ”seksuaalinen teko”.

Korkeimman oikeuden ratkaisu on osaltaan ollut johtamassa jaksossa 1.4 selostetun valtakunnansyyttäjän esityksen tekemiseen. Ratkaisun perusteella lainsäädäntöä on muutenkin pidetty kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelemista koskevan edellytyksen osalta ongelmallisena (Päivi Hirvelä: Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa (2006), s. 456–458 ja 465–467). Korkeimman oikeuden tuomion on katsottu johtaneen rangaistussäännöksen suojelutehon heikkeneemiseen.

Korkeimman oikeuden tuomion jälkeisen oikeuskäytännön osalta on esimerkiksi valtakunnansyyttäjän esityksessä ja Päivin Hirvelän teoksessa viitattu hovioikeusratkaisuun, jossa syyte hylättiin tapauksessa, jossa mieshenkilö oli uimahallin altaassa työntänyt sormen usean kerran 10-vuotiaan pojan peräaukkoon. Hovioikeus totesi korkeimman oikeuden edellä mainittuun ratkaisuun viitaten kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelun päättelemisen tapahtuvan teon laadusta tai muista olosuhteista. Hovioikeuden mukaan jutussa ei tullut esille sellaisia seikkoja, jotka olisivat viitanneet vastaajalla olevan taipumusta käyttää lapsia hyväkseen. Oikeus kiinnitti huomiota myös siihen, että teko tapahtui julkisissa tiloissa ja oli ulkopuolisten havaittavissa. Tämäkin viittasi siihen, ettei teolla ollut seksuaalista tarkoitusta. Näyttöä ei liioin esitetty, että vastaaja olisi ollut seksuaalisesti kiihottunut tapahtuma-aikana. Hovioikeuden ratkaisun osalta on kiinnitetty huomiota siihen, että ratkaisussa ei esitetty mitään selityksiä sen suhteen, miksi vastaaja oli menetellyt syytteessä kerrotulla tavalla.

Korkeimman oikeuden vuoden 2005 ratkaisujen kommentaariteoksessa (II osa; Sakari Melanderin kirjoitus) todetaan kyseisessä ratkaisussa KKO 2005:93 käsitellyn tapauksen olevan hankala ja ongelmallinen. Näyttää siltä, että korkein oikeus on tarkastellut tapausta pikemmin tekijän kuin lapsen näkökulmasta. Kun rikoslaisissa olevaa seksuaalisen teon määritelmää tulisi kuitenkin tulkita sovellettavan rangaistussäännöksen koko tunnusmerkistö ja tavoitteet huomioon ottaen, toisenlainen lopputulos olisi voinut olla mahdollinen. Ratkaisukommenteissa todetaan, että niiden tekojen määrittely, jotka yleisen mittapuun mukaan arvioiden ovat sellaisia, että tekijän olisi tullut mieltää niiden olevan lasten kannalta vahingollisia, ei ole helppoa.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kriminalisoimisella on siis tarkoitus suojella lasta häntä vahingoittavilta seksuaalisilta teoilta. Tämä tavoite voidaan johtaa myös kansainvälisistä velvoitteista (yleissopimuksen 4 artikla ja Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen 34 artikla), joiden mukaan kaikenlainen lasten seksuaalinen riisto ja hyväksikäyttö on estettävä ja lasta on suojeltava kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Vaikka lain valmistelutöissä korostetaan tilanteen kokonaisarviointia, asian käsittelyn lopputulokseksi voi tulla se, että teko arvioidaan lapsen seksuaaliselle kehitykselle vahingolliseksi mutta jää siitä huoli-

matta seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisen ulkopuolelle. Lapsen kannalta tarkasteltuna merkitystä ei tulisi olla tekijän teolle mieltämällä tavoitteella. Ottamatta kantaa aikaisemmin mainittujen tuomioistuinratkaisujen oikeellisuuteen voimassa olevan lain kannalta, vaarana voidaan todeta joka tapauksessa olevan, että nykyinen seksuaalisen teon määritelmä johtaa yleisen oikeustajun vastaisiin ja lapsen suojaamisen tavoitteen kanssa ristiriitaisiin lopputuloksiin.

Muutkin seikat puoltavat sitä, että ainakin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta seksuaalisen teon määritelmästä poistetaan kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelua koskeva osa. Muissakaan tekoricoksissa (esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset) teon rangaistavuuden kannalta merkitystä ei ole sillä, missä tarkoituksessa henkilö haluaa saavuttaa tunnusmerkistön mukaisen seurauksen. Voimassa olevan lain valmistelutöissä tällaisen lisäedellytyksen mukaan ottamiselle ei ole esitetty erityisiä perusteita. On tosin todettu (Ilkka Rautio aikaisemmin mainitun teoksen s. 434), että edellytys on tärkeä erottamaan erityisesti aikuisten lapsiin kohdistamat hellimiset sellaisista hyväilyistä, jotka pohjautuvat aikuisen omiin seksuaalisiin tarpeisiin. Tältäkin osin samalla kuitenkin todetaan ongelmallista olevan se, että jo tietyn kulttuurin sisällä hellimis- ja hyväilyrajat voivat huomattavasti vaihdella kulttuurien välisistä eroista puhumattaan.

Mitä tulee tekijän tarkoitukseen tai hänen mieltämiinsä seikkoihin, sovellettavaksi tulee joka tapauksessa rikoslain 3 luvun 6 §:n säännös tahallisuudesta. Kaikki rikoslain 20 luvussa rangaistaviksi säädetty teot ovat rangaistavia vain tahallisina. Mainitun pykälän mukaan tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on säännöksen mukaan aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä. Lapsiin kohdistuvissa hyväksikäyttörikoksissa tunnusmerkistön mukainen seuraus muodostuu hyväksikäyttösäännöksen (20 luvun 6 tai 7 §) ja kysymyksessä olevan määritelmäsäännöksen yhdistelmänä.

Seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelun näyttäminen toteen voi myös olla vaikeata. Kuten Päivi Hirvelän aikaisemmin mainitussa teoksessa todetaan (s. 456), erektion ja muiden kiihottuneisuuden ilmenemismuotojen puuttuminen tai se, etteivät ulkopuoliset tee näistä havaintoja, ei välttämättä osoita, ettei henkilö olisi teollaan tavoitellut seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Vaikka seksuaalista kiihotusta tavoittelevissa lapsiin kohdistuvissa rikoksissa on tavallista, että tekoja ei tehdä muiden nähden, tästäkään ei voida oikeuskäytännön perusteella tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Joillekin tekijöille rikos voi tuottaa jopa suurempaa nautintoa muiden henkilöiden seurattessa sen tekemistä. Lisäksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön taipumukset pyritään salaamaan ainakin perhepiirin ulkopuolella, jolloin taipumuksista olevien tietojen puuttumisellakaan ei tulisi olla sellaista merkitystä, jota puuttumiselle on oikeuskäytännössä annettu.

Johtopäätöksenä on siis, että ainakin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta seksuaalisen teon määritelmästä tulisi poistaa seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelua koskeva osa, jolloin jäljelle jää teon seksuaalisen olennaisuuden objektiivinen arvioiminen ulkoisesti havaittavista seikoista lähtien. Määritelmä koskee kuitenkin aikaisemmin todetulla tavoilla myös aikuisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Edellä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta esitetty (erityisen rangaistavuuden edellytyksen asettaminen ilman erityisiä perusteita ja näyttövaikeudet) koskee pitkälti aikuisiinkin kohdistuvia rikoksia. Tältä osin kysymys ei ole lasten rikos-

oikeudellisen suojan parantamisesta, vaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaamisesta, joka on voimassa olevan rikoslain 20 luvun toinen keskeinen tavoite (HE 6/1997 vp, s. 170/I). Tähän suojaamiseen liittyy se, että seksuaalirikokset voivat myös aikuiselle aiheuttaa vakavia, jopa elinikäisiä psyykkisiä vahinkoja. Tietyt seksuaalirikokset voivat lisäksi kohdistua sekä lapsiin että aikuisiin. Kaiken kaikkiaan johdonmukaisuussyistä olisi vaikea perustella sitä, että kysymyksessä oleva erityisedellytys poistettaisiin vain lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta. Seksuaalisen teon määritelmän muuttamisen tulisikin koskea kaikenikäisiin kohdistuvia rikoksia, joiden tunnusmerkistössä sellainen teko mainitaan.

Lasten hyväksikäyttörikoksista tuomittavat rangaistukset

Yleistä

Yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on varmistettava, että sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin ottaen huomioon niiden vakavuus. Lisäksi yleissopimuksen 28 artiklassa on määräyksiä seikoista, jotka on otettava huomioon raskauttavina olosuhteina rangaistuksia määrättäessä. Viimeksi mainittu artikla koskee tapauksia, joissa

- a) rikos vahingoitti vakavasti uhrin fyysistä tai henkistä terveyttä,
- b) rikosta edelsi tai siihen liittyi kidutusta tai vakavaa väkivaltaa,
- c) rikoksen kohteena oli erityisen haavoittuva uhri,
- d) rikosentekijä oli perheen jäsen, asui lapsen kanssa tai käytti väärin valta-asemaansa,
- e) rikoksen tekivät useat henkilöt yhdessä,
- f) rikos on tehty rikollisen järjestön osana,
- g) rikosentekijä on aikaisemmin tuomittu samanlaisista rikoksista.

Yleissopimuksen selitysmuistion 195 kohdassakin esitetty huomioon ottaen 28 artikla ei edellytä sitä, että laissa säädettäisiin erityisiä määräämisperusteita lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista tuomittaville rangaistuksille. Yleissopimuksessa asetettu velvoite voi toteutua yleisten rangaistuksen määräämissäännösten puitteissa ja myös siten, että henkilö tuomitaan seksuaalirikoksen ohella jostakin muusta samalla kertaa tehdystä rikoksesta.

Edellä mainittuja artikloita käsitellään jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa. Jo tässä yhteydessä käsitellään erikseen artikloihin liittyviä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja törkeästi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä määrättäviä rangaistuksia sekä rangaistuskäytännön mahdollisesti edellyttämiä muutostarpeita ja toimenpiteitä. Jaksossa 1.3 on käsitelty Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusta lasten seksuaalisen hyväksikäytön rangaistuskäytännöstä. Tutkimus oli osaltaan johtamassa siihen, että yleissopimuksen kansallista voimaansaattamista koskevan hankkeen asettamispäätöksessä erikseen tehtäväksi annettiin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistustason tehokkuuden ja oikeasuhtaisuuden arviointi. Erityistä huomiota oli kiinnitettävä ehdollisen vankeusrangaistuksen yleisyyteen rikoksista tuomittavana rangaistuksena. Taustana hyväksikäyttörikosten rangaistuksia koskevalle erityiselle tarkastelulle on myös se, että näistä rikoksista tuomittavat rangaistukset nousevat Suomessa säännöllisin väliajoin keskustelun kohteeksi. Marraskuussa 2009 valmistui korkeimmassa oikeudessa aikaisemmin kerrotuin tavoin osasta Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen aineistoa erillinen selvitys lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten rangaistuksista.

Rikoslain 20 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on tuomittava vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi se, joka 1) on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, 2) koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään, tai 3) saa hänet ryhtymään 2 kohdassa tarkoitettuun tekoon. Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei kuitenkaan pidetä 1 momentissa tarkoitettua tekoa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa (2 momentti). Pykälän 3 momentin mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa tarkoitettulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksatoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa. Yritys on rangaistava (4 momentti).

Rikoslain 20 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan rikosentekijä on tuomittava törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi, jos lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä 1) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa, 2) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai 3) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi. Teon katsominen törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi edellyttää lisäksi, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Yritys on rangaistava (2 momentti).

Rikoslain 20 luvun 6 §:ssä siis varsin yleisluonteisesti kuvataan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekotapoja, jotka ovat merkityksellisiä myös arvioitaessa sitä, onko henkilö syyllistynyt törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten tekotavat ja se, onko jokin teko rangaistava hyväksikäyttörikoksena, riippuvat paljon teko-olosuhteista sekä tekijän ja teon kohteena olevan henkilöstä. Seksuaalisen teon määritelmää on jo käsitelty edellä. Siihen jäisi tämän esityksen perusteella vaatimus siitä, että teon on oltava tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen seksuaalisesti olennainen.

Lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten tekotavat ovatkin täsmentyneet lain valmistelutöiden (HE 6/1997 vp) ja oikeuskäytännön perusteella. Näistä jälkimmäistä on käsitelty jaksossa 1.3 selostetussa Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa ja aikaisemmin mainitussa Päivi Hirvelän teoksessa. Sukupuoliyhteys ja kosketteleminen siis mainitaan tunnusmerkistössä nimienomaisesti. Muina rikoksen tekotapoina voidaan mainita seuraavat:

- lapsen houkutteleminen katsomaan masturbointia, yhdyntää tai pornografisia elokuvia,
- seksuaalisesti latautuneiden tapahtumien kertominen lapselle,
- seksuaalisväritteisten tekstiviestien, sähköpostien ja kirjeiden lähettäminen lapselle,
- lapsen saaminen toimimaan seksuaalisväritteisellä tavalla vastaajan seurattessa lapsen toimintaa (esimerkiksi seurataan alusvaatteita sovittavaa lasta, pakotetaan lapsi pukemaan paljastavat vaatteet, saadaan lapsi masturboimaan tai virtsaamaan tekijän päälle, pyydetään lasta piirtämään sukupuolielimiä esittäviä kuvia, saadaan lapsi riisuutumaan alastomaksi, valokuvataan alastonta lasta ja pyydetään lasta esiintymään pornografisessa kuvassa),
- vastaajan sukupuolielinten näyttäminen lapselle (myös web-kameran välityksellä),
- pornografisten kuvien näyttäminen,
- itsetyydytystä kuvaavien eleiden esittäminen,
- lapsen suuteleminen (tähän liittyvää rajausta koskee aikaisemmin selostettu korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2005:93) ja

- muussa yhteydessä normaaliin kanssakäymiseen tai lapsen hoitamiseen kuuluvat lapsen haalaaminen, nostelu, syliin ottaminen, kylvettäminen ja riisuminen sekä perhepiirissä tapahtunut alasti kulkeminen, kun ne ovat tapahtuneet esimerkiksi lapsen sukupuolielinten koskettelun tai muun seksuaalisen teon yhteydessä.

Rikoslaisissa ei ole mitään rikosta koskevia erityisiä säännöksiä rangaistuksen mittaamisesta ja rangaistuslajin valinnasta. Tuomioistuin on rangaistusta määrätessään sidottu rikoslain 6 luvun säännöksiin, joiden mukaan rangaistukseen vaikuttavat tekoon ja tekijään liittyvät tapauskohtaiset olosuhteet. Toisaalta on otettava huomioon myös rangaistuskäytännön yhtenäisyys. Rangaistus on luvun 4 §:n mukaan mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan 9 §:n 1 momentin mukaan määrätä ehdolliseksi, jollei rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi (9 §:n 2 momentti).

Rangaistuksen määräämiseen saattavat edellä mainittujen säännösten lisäksi vaikuttaa muut rikoslain 6 luvussa säädetty määräämisperusteet, kuten koventamisperusteet (5 §; esimerkiksi tekijän aikaisempi rikollisuus), lieventämisperusteet (6 §; esimerkiksi rikoksen tekemiseen vaikuttanut huomattava painostus, uhka tai muun sen kaltainen seikka) ja kohtuullistamisperusteet (7 §; esimerkiksi tekijälle rikoksesta johtunut tai hänelle tuomiosta aiheutuva muu seuraus). Lapsiin kohdistuvissa hyväksikäyttörikoksissa voi tulla sovellettavaksi myös rikoslain 6 luvun 8 § rangaistusasteikon lieventämisestä. Tämä tulee kysymykseen esimerkiksi tapauksissa, joissa tekijän on tehnyt rikoksen alle 18-vuotiaana tai joissa asteikon lieventämiseen on 6 tai 7 §:ssä mainituilla tai muilla poikkeuksellisilla perusteilla tuomiossa mainittavia erityisiä syitä. Rangaistusasteikon lieventäminen voi johtaa sakkorangaistuksen tuomitsemiseen silloin, kun rikoksesta on säädetty rangaistukseksi ainoastaan vankeutta.

Tunnusmerkistötekijöiden esiintuomiseen ja rangaistuksen määräämisperusteisiin liittyy tuomioistuinratkaisujen perusteleminen, jota jonkin verran arvostellaan Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen johtopäätöksissä, joissa kiinnitetään huomiota tuomioiden perustelujen selkeyteen ja johdonmukaisuuteen. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 4 §:n mukaan tuomio on perusteltava. Perusteluista on ilmentävä, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päätelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä. Tuomion asianmukaisella perustelemisella voidaan parantaa ratkaisujen tasoa, koska päätöksentekijä joutuu tuomiota laatiessaan kiinnittämään huomiota sen oikeudelliseen kestävyYTEEN. Tuomion asianmukaiset perustelut myös parantavat muutoksenhaun kautta tapahtuvan päätöksentekoon kohdistuvan ulkoisen kontrollin edellytyksiä.

Kun seksuaalirikoksia koskevat rangaistussäännökset muuttuivat vuoden 1999 alussa, laista poistettiin mahdollisuus tuomita sakkorangaistus eräistä teoista, jotka nykyisen sääntelyn mukaan ovat lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Ennen lainmuutosta sakkoa oli mahdollista tuomita silloin, kun kuusitoista vuotta täyttänyt henkilö oli sukupuoliyhteydessä tai harjoitti siihen verrattavissa olevaa haureutta neljätoista, mutta ei kuuttatoista vuotta täyttäneen henkilön kanssa, jos asianhaarat olivat erittäin lieventävät (lapsen kohdistuva haureus). Sakko tuli kysymykseen myös tapauksissa, joissa kuusitoista vuotta täyttänyt henkilö syyllistyi sukupuolisiveellisyyttä

loukkaavaan käyttäytymiseen lasta kohtaan eli kosketteli kuuttatoista vuotta nuorempaa henkilöä sukupuolisiveellisyttä loukkaavalla tavalla tai käyttäytyi tätä kohtaan muuten sukupuolisiveellisyttä loukkaavalla tavalla. Kun sakkorangaistus poistettiin rangaistusasteikosta, tuotiin esiin mahdollisuus soveltaa rangaistussäännöksestä poikkeamista koskevaa rikoslain 3 luvun 5 §:n 2 momenttia (HE 6/1997 vp, s. 183/I). Nykyisin rangaistusasteikon lieventämisestä siis säädetään rikoslain 6 luvun 8 §:ssä.

Vanhan lain aikainen sääntely oli muuten nykyiseen verrattuna varsin hienojakoista sisältäen jo edellä mainitusta ilmenevällä tavalla kaksi suojaikärajaa ja useisiin säännöksiin eroteltuja tekomoitoja. Ankarin rangaistusasteikko oli säädetty erityistä raakuutta ja julmuutta osoittavasta sukupuoliyhteyden johtaneesta teosta, jonka vähimmäisrangaistus oli kaksi vuotta vankeutta ja enimmäisrangaistus kymmenen vuotta vankeutta.

Lapsen kohdistuvien hyväksikäyttörikosten rangaistustason oikeellisuuden arviointi on vaikea tehtävä. Kuten edellä esitetystä ilmenee, nämä rikokset vaihtelevat tekotavoiltaan ja rangaistavuudeltaan huomattavasti. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksesta ja rajatumpaan aiheeseen liittyen korkeimman oikeuden selvityksestä sinällään saadaan tietoa siitä, minkälaisia rangaistuksia eri tekotapojen rikoksista tuomitaan. Tutkimuksessa ja selvityksessä ei kuitenkaan muun tavoitteenasettelunsa vuoksi arvioida sitä, tuomitaanko lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista sellaisia rangaistuksia, joita niiden vahingollisuus ja vaarallisuus sekä muut rikoslain 6 luvussa säädetty rangaistuksen määräämisperusteet edellyttävät.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa ja korkeimman oikeuden selvityksessä ei myöskään verrata lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavien rangaistusten tasoa muista rikoksista tuomittaviin rangaistuksiin. Hyväksikäyttörikosten rangaistuksia arvioitaessa on otettava huomioon muiden rikosten rangaistustaso. Vaikka kaikkien rikosten tekotavoissa on vaihtelua, lainsäätäjä yleistäen suhteuttaa rikoksia vakavuudeltaan toisiinsa niistä säädettyjen rangaistusasteikkojen kautta. Rikosten rangaistustasoa arvioitaessa merkitystä on siis sillä, minkälaisia rangaistuksia tuomitaan vastaavan rangaistusasteikon omaavista rikoksista. Lapsiin kohdistuvat hyväksikäyttörikokset on rangaistussäännösten säätämisenvaiheessa arvioitu vakaviksi rikoksiksi, mitä ilmentävät perustekomuodon ja törkeän tekemuodon rangaistusasteikot.

Rangaistusasteikkojen muutoksilla lainsäätäjä voi ohjata vinoutuneeksi havaittua rangaistuskäytäntöä oikeaan suuntaan tai osoittaa, että käsitys kysymyksessä olevan teon rangaistavuudesta on muuttunut. Tällaisia muutoksia tehdään kuitenkin varsin maltillisesti ja harvoin, yleensä laajempien uudistusten yhteydessä tehtävässä tiettyjen rikosten kokonaisarvioinnissa. Yleensä muutostilanteissa on pyrkimyksenä rangaistusten ankarointaminen vähimmäis- tai enimmäisrangaistuksen korottamisen kautta. Rangaistuskäytäntöä ohjaavaa vaikutusta on myös korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuilla. Niitä on kuitenkin annettu varsin vähän lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksista.

Kuten aikaisemmin on jo todettu, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen keskeisen johtopäätöksen mukaan perusmuotoisen hyväksikäyttörikoksen oikeuskäytäntö on epäyhtenäistä. Yhtenäisen lainkäytön esteiden poistamiseen on jo kiinnitetty huomiota. Eduskunta on maaliskuun 2010 alussa osittain muutettuna hyväksynyt lakiehdotukset, jotka sisältyvät hallituksen esitykseen laiksi oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 102/2009

vp). Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin (370/2007) lisätään uusi 34 a §, jonka 1 momentin mukaan tuomioistuin voi luovuttaa toiselle tuomioistuimelle salassa pidettävän oikeudenkäyntiasiakirjan, jota toinen tuomioistuin tarvitsee lainkäytön yhtenäisyyden varmistamiseksi käsiteltävänä olevan asian ratkaisua harkitessaan. Momentin perusteluissa todetaan, että oikeudenkäyntiasiakirjalla tarkoitetaan asiakirjaa, joka on toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa oikeudenkäyntiä varten. Perustelujen mukaan tuomioistuimilla voi olla tarve saada tutustua toisessa tuomioistuimessa ratkaisuun asiaan liittyviin oikeudenkäyntiasiakirjoihin erityisesti sellaisissa asioissa, joita on harvoin tuomioistuimessa vireillä ja joissa ei ole syntynyt vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Tällaisia rikoksia voivat olla esimerkiksi lapsiin kohdistuvat hyväksikäyttörikokset.

Rangaistustasoa arvioitaessa on hyvä muistaa se, että rangaistusten merkitystä rikosten torjunnassa ei ole syytä ylikorostaa. Suuri merkitys on muilla yleissopimuksen keinoilla, joilla lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia voidaan torjua. Esimerkkeinä voidaan mainita tehokas rikostaustan selvittäminen ja rikoksiin syyllistyneille henkilöille annettava hoito.

Johtopäätösten tekeminen vertailevassa mielessä eri valtioiden rangaistussäännöksistä ja niiden sisältämistä rangaistusasteikoista on aina vaikeaa. Tämä liittyy erityisesti siihen, että samanlaista tekoa tarkoittavat rikosnimikkeet vaihtelevat maittain. Yksittäisiä rikoksia koskevista säännöksistä ei voikaan tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, tärkeää on kiinnittää huomiota rangaistussäännösten, tässä tapauksessa seksuaalirikosrangaistussäännösten muodostamaan kokonaisuuteen.

Edellä lausutuista varauksista huolimatta voidaan todeta, että *Ruotsissa* (suojaikäraja 15 vuotta) lapsen hyväksikäyttörikoksia vastaavat rikokset jakautuvat viiden tekemuotoon, joista tapauksesta riippuen voidaan tuomita vähintään 14 päivää ja enintään 10 vuotta vankeutta. *Norjassa* sovellettavat rangaistussäännökset riippuvat siitä, onko uhri ollut tekohetkellä alle 14-vuotias vai alle 16-vuotias. Ensiksi mainitussa tilanteessa tapauksesta riippuen voidaan tuomita vähintään 14 päivän ja enintään 21 vuoden vankeusrangaistus ja jälkimmäisessä tilanteessa tapauksesta riippuen vähintään 14 päivän ja enintään 15 vuoden vankeusrangaistus. *Tanskassa* (suojaikäraja 15 vuotta) vähimmäisrangaistus on 7 päivää vankeutta ja enimmäisrangaistus tapauksesta riippuen 8 tai 12 vuotta vankeutta. *Saksassa* hyväksikäyttörikosten rangaistussäännökset myös jakautuvat useisiin pykäliin, joiden soveltamisen kannalta on merkitystä sillä, onko uhri ollut alle 14-vuotias vai alle 16-vuotias. Lievimmistä teoista voidaan määrätä sakkorangaistus ja vakavimmista teoista enintään 10 vuoden vankeusrangaistus.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus rangaistustietojen osalta

Lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten rangaistuskäytäntöä käsitellään lähemmin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa (erityisesti s. 42–63). Tässä on mahdollista esittää vain yhteenvetoa tutkimuksen tuloksista. Suppeampaan tausta-aineistoon perustuvan korkeimman oikeuden selvityksen johtopäätökset ovat samansuuntaisia (selvityksen s. 54–56 ja 69–71).

Tutkimuksen mukaan hyväksikäyttöä pidetään törkeänä erityisesti silloin, kun lapsi on nuori (lähinnä alle 10-vuotiaat lapset), tekijänä on lapsen vanhempi tai hyväksikäyttö on jatkunut pitkään, esimerkiksi useita vuosia. Erityisen nöyryyttävään tekotapaan liittyvää kvalifiointiperustetta on

sovellettu esimerkiksi silloin, kun tekijän ja lapsen väliseen kanssakäymiseen ei ole voinut liittyä vähäisintäkään läheisyyden tuomaa tunnesidettä, lapsi on saatu ryhtymään tekoon valheiden perusteella, rikoksen tekemiseen on osallistunut useita henkilöitä tai tekotapaan on liittynyt sitomista tai muuta väkivaltaa.

Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan yleensä ehdotonta vankeutta (75 prosenttia rangaistuksista, keskipituus 3 vuotta 4 kuukautta vankeutta). Ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus on 1 vuosi 7 kuukautta. Ehdollista vankeutta voidaan tuomita esimerkiksi, kun kvalifiointi ei liity tekotapaan vaan ainoastaan tekijän ja uhrin suhteeseen, tekotapana on koskettelu, kysymys on yksittäisistä tekokerroista tai vastaaja tuomitaan alle 18-vuotiaana tehdystä teosta.

Pelkästään koskettelua käsittävistä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan keskimäärin 2 vuotta 6 kuukautta vankeutta, sukupuoliyhteydestä 3 vuotta 7 kuukautta vankeutta ja pakottamista sisältävästä teosta (syyksi luettu myös raiskausrikos) 5 vuotta 11 kuukautta vankeutta. Lapsen nuori ikä ja rikoksen pitkä kesto vaikuttavat rikoksen törkeäksi kvalifioimisen lisäksi rangaistuksen kestoa pidentävästi. Vastaajan rikostausta vaikuttaa pidentävän rangaistuksia, mutta erot eivät ole aineistossa tilastollisesti merkitseviä. Törkeässä tekemuodossa noin kaksi kolmasosaa tapauksista käsittää sukupuoliyhteyden.

Perusmuotoisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan pääsääntöisesti (80 prosenttia rangaistuksista) ehdollista vankeutta (keskipituus 6 kuukautta 15 päivää). Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on 1 vuosi 3 kuukautta. Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus jonkinasteisen pakottamisen sisältävien tekojen (syyksi ei ole kuitenkaan luettu raiskausta) osalta on noin 30 prosenttia rangaistuksista ja sukupuoliyhteyden sisältävien tekojen osalta vajaat 20 prosenttia rangaistuksista. Kun perusmuotoinen rikos sisältää pelkästään koskettelua, tuomitaan teosta harvoin ehdotonta vankeutta. Ehdottoman vankeuden osuus nousee, kun teko on jatkunut pitkään tai kohdistuu useaan uhriin. Sakkoja voidaan määrätä esimerkiksi silloin, kun kysymys on seurustelusuhteesta tai kun tekijänä on nuori henkilö. Perustekomuodon rangaistusten pituus ei juuri vaihtele sen mukaan, onko tekotapana koskettelu vai sukupuoliyhteys. Perusmuotoisista rikoksista noin puolet käsittää sukupuoliyhteyden.

Tutkimuksen tulosten mukaan rangaistuksen keston kannalta merkitystä on sillä, onko uhri saavuttanut 12 vuoden iän. Näissä tapauksissa ei tuomita yleensä lyhyitä ehdollisia vankeusrangaistuksia (perustekomuoto). Sukupuoliyhteydestä alle 12-vuotiaan lapsen kanssa tuomitut ehdottomat vankeusrangaistukset ovat yleensä pituudeltaan vähintään 2 vuotta, jolloin teko myös katsotaan törkeäksi.

Muiden rikosten rangaistuskäytäntö

Kuten edellä todettiin, lapsiin kohdistuvista hyväksikäyttörikoksista tuomittuja rangaistuksia voidaan verrata muista saman tai ainakin samanlaisen rangaistusasteikon omaavista rikoksista tuomittaviin rangaistuksiin siitä huolimatta, että vertailun tulokset ovat parhaimmillaankin kuitenkin vain suuntaa antavia.

Erityisesti on syytä kiinnittää huomiota rikosten uusimisen merkitykseen rangaistuskäytännössä. Tekijän aikaisempi rikollisuus vaikuttaa siihen, kuinka pitkään ja mitä rangaistuslajia olevaan rangaistukseen hänet tuomitaan. Merkitystä on sillä, osoittaako tekijän aikaisemman rikollisuuden ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä (rikoslain 6 luvun 5 §:n 5 kohta). Kuten aikaisemmin on todettu, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan seksuaalirikoksista tuomitut uusivat rikoksiaan vähemmän kuin esimerkiksi pahoinpitely-, varkaus- ja huumausainerikoksista tuomitut.

Lisäksi vakavuudeltaan samantasoisiksi rangaistusasteikkojen perusteella arveltuja rikoksia saataan tehdä niin vähän, että rangaistuskäytännöstä ei voida vielä puhua, tai niitä ei tehdä ollenkaan. Merkitystä on myös sillä, mistä muista rikoksista päärikokseksi katsottavan rikoksen ohella vastaaja tuomitaan. Näillä varsin voimakkailla varauksilla seuraavassa esitetään rangaistustietoja vuoden 2007 alioikeuskäytännöstä Tilastokeskuksen tietojen perusteella.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on siis tuomittava vankeutta enintään neljä vuotta. Vähimmäisrangaistus on 14 päivää vankeutta (rikoslain 2 c luvun 2 §:n 2 momentti). Aikaisemmin todetun mukaisesti rikoslain 6 luvun 8 §:n nojalla voidaan tuomita sakkorangaistus. Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on tuomittava vähintään yhden ja enintään kymmenen vuoden vankeusrangaistus.

Rikoslaista löytyy vain kaksi rangaistussäännöstä, joiden rangaistusasteikko vastaa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikkoa. Rikoslain 17 luvun 4 §:ssä säädetään rangaistavaksi väkivaltaisen mellakan johtaminen ja 45 luvun 2 §:ssä törkeä palvelusrikos. Näistä harvinaisista rikoksista ei tuomittu vuonna 2007 ollenkaan rangaistuksia, joten vertailupohjaa ei ole siltä osin saatavissa.

Rikoslaissa säädetään rangaistaviksi rikoksia, joiden rangaistusasteikko muistuttaa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikkoa. Lähinnä nyt kysymyksessä olevaa asteikkoa näistä muista asteikoista ovat ne, joihin ei sisälly sakkovaihtoehtoa. Näiden asteikoiden mukaan voidaan tuomita vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi tai vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Useat tällaisenkin asteikon omaavista rikoksista ovat sellaisia, että niistä tuomitaan vuosittain vain yksittäisiä rangaistuksia, minkä vuoksi tietoja ei kannata vertailuun ottaa. Seuraavassa on eräiden rikosten rangaistuksia koskevat tiedot vuodelta 2007 (mukana on myös lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö):

- 1 = rangaistusasteikko
 2 = ehdottomat vankeusrangaistukset (suluissa keskipituus kuukausina)
 3 = yhdyskuntapalvelurangaistukset
 4 = ehdolliset vankeusrangaistukset (suluissa keskipituus kuukausina)
 5 = sakkorangaistukset

	1	2	3	4	5
Perätön lausuma tuomioistuimessa (RL 15:1)	14 vrk-3 v	4 (4,8)	4	15 (3,1)	-
Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (RL 16:1)	4 kk-4 v	76 (8,4)	28	158 (5,7)	11
Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3)	14 vrk-3 v	4 (11,5)	-	14 (8,4)	-
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6)	14 vrk-4 v	36 (14,1)	10	185 (6,0)	7
Törkeä varkaus (RL 28:2)	4 kk-4 v	234 (13,7)	34	170 (7,8)	1
Törkeä kavallus (RL 28:5)	4 kk-4 v	12 (14,0)	2	103 (8,5)	3
Törkeä veropetos (RL 29:2)	4 kk-4 v	64 (20,4)	5	155 (9,7)	-
Törkeä kirjanpitorikos (RL 30:9 a)	4 kk-4 v	50 (20,7)	3	94 (10,4)	-
Törkeä kätkemisrikos (RL 32:2)	4 kk-4 v	12 (9,7)	5	25 (7,1)	-
Tuhotyö (RL 34:1)	4 kk-4 v	21 (16,3)	1	30 (8,7)	1
Törkeä vahingonteko (RL 35:2)	4 kk-4 v	16 (12,5)	1	39 (7,7)	1
Törkeä petos (RL 36:2)	4 kk-4 v	69 (18,1)	12	181 (8,5)	4
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9)	4 kk-4 v	27 (7,6)	1	44 (7,8)	2
Törkeä velallisen epärehellisyys (RL 39:1 a)	4 kk-4 v	4 (9,3)	1	87 (9,9)	-

Rikoslaisissa säädetään rangaistavaksi rikoksia, joiden rangaistusasteikko on sama kuin törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä säädetty. Tällainen asteikko on säädetty koskemaan rikoslain 12 luvun useita maanpetosrikoksia ja rikoslain 13 luvun 1 §:n mukaisia valtiopetoksia. Näitä rikoksia koskevia rangaistussäännöksiä ei jouduta siinä määrin soveltamaan, että niiden rangaistustiedoista olisi arvioinnissa hyötyä. Eräitä saman rangaistusasteikon rangaistussäännöksiä sovelletaan kuitenkin jonkin verran. Tämä koskee törkeää pahoinpitelyä (RL 21:6) ja törkeää huumausainerikosta (RL 50:2).

Törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kannalta kovin hyödyllisenä ei voida pitää sellaisten rikosten rangaistusten vertailua, joiden enimmäisrangaistus on sama eli 10 vuotta vankeutta mutta vähimmäisrangaistus korkeampi eli 2 vuotta vankeutta. Koska vain enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan tuomita ehdollisena, tässä tapauksessa erilaisen vähimmäisrangaistuksen omaavien rikosten rangaistuksista ei voida tehdä johtopäätöksiä ehdollisten ja ehdottomien vankeusrangaistusten osuuksista. Vuonna 2007 törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittiin 20 ehdotonta vankeusrangaistusta (kesto keskimäärin 35,3 kuukautta) ja 4 ehdollista vankeusrangaistusta (19,8), törkeästä pahoinpitelystä tuomittiin 350 ehdotonta vankeusrangaistusta (24,2) ja 248 ehdollista vankeusrangaistusta (15,1) sekä törkeästä huumausainerikoksesta tuomittiin 249 ehdotonta vankeusrangaistusta (38,7) ja 61 ehdollista vankeusrangaistusta (16,2). Korkeamman vähimmäisrangaistuksen omaavasta törkeästä raiskauksesta (RL 20:2) tuomitun ehdottoman vankeusrangaistuksen keskimääräinen kesto oli 3 vuotta 3 kuukautta.

Johtopäätökset

Kun arvioidaan lapsen kohdistuvien hyväksikäyttörikosten rangaistuksia oikeuskäytännön perusteella, voidaan todeta, että törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan pääosin ehdottomia ja keskimääräiseltä kestoaltaan pitkiä vankeusrangaistuksia. Selvää tarvetta vaikuttaa lainsäädännöllisin ratkaisuin rangaistuskäytäntöön ei näytä olevan siltä osin kuin huomioon otetaan törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistössä nykyisin olevat tekotavat.

Rikoslain 20 luvun 6 §:ssä rangaistavaksi säädetyn lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta tilanne on toinen. Kun seksuaalirikoksia koskevia rangaistussäännöksiä runsas 10 vuotta sitten edellisen kerran laajasti muutettiin, päädyttiin lainsäädäntöratkaisuihin, joiden tuloksena tuomitavat rangaistukset eivät joiltakin osin vastaa tämänhetkistä käsitystä tämän rikoksen paheksuttavuudesta ja vahingollisuudesta. Kuten yleisperustelujen johdannosta ilmenee, lasten suojeleminen seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan on niin kansainvälisesti kuin kansallisesti korostunut tämän vuosituhannen aikana. Tämä liittyy lisääntyneeseen tietoon näiden rikosten vahingollisesta luonteesta. Yksi keino suojelua koskevan tavoitteen saavuttamiseen on riittävästä rangaistustasosta huolehtiminen, mikä erityisesti seksuaalirikosten kohdalla liittyy rikoslainsäädännön moraalialueeseen vaikuttamiseen.

Usein rangaistustason asianmukaisuutta arvioitaessa ja rangaistustasosta keskusteltaessa kiinnitetään huomiota rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen. Huomion kiinnittäminen enimmäisrangaistuksiin on yleistä varsinkin kansainvälisten instrumenttien (esimerkiksi Euroopan unionin neuvoston puitepäätökset) rangaistustasoa koskevissa määräyksissä. Käytännössä merkityksellisempää oikeuskäytännön ohjaamiseen liittyy on kuitenkin rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus. Pelkästään sen korottamisella saadaan aikaan haluttuja vaikutuksia oikeuskäytäntöön. Tämä liittyy siihen rikosoikeuden yleisten oppien uudistamista koskevissa valmistelutöissäkin (HE 44/2002 vp, s.179) todettuun seikkaan, että rangaistuskäytäntöjä selvitettyä on tuomitujen rangaistusten havaittu yleensä liikkuvan asteikon keskivaiheen alapuolella. Rangaistusasteikon käytetyin osa tuntuu usein olevan asteikon ensimmäinen neljännes. Tämä kertoo rikosten käytännön ilmenemismuotojen jakautuman määrätynlaisesta vinoudesta: lieviä tapauksia on aina enemmän kuin törkeitä.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on säädetty enintään neljän vuoden vankeusrangaistus. Kun vähimmäisrangaistuksesta ei rangaistussäännöksessä sanota mitään, tämä tarkoittaa rikoslain 2 c luvun 2 §:n 2 momentin nojalla sitä, että vähimmäisrangaistus on 14 vuorokautta vankeutta. Kuten edellä olevasta eri rikosten rangaistuksia koskevasta vertailustakin ilmenee, tällainen rangaistusasteikko on hyvin poikkeuksellinen. Yleensä neljän vuoden enimmäisrangaistuksen omaaville rikoksille on säädetty neljän kuukauden vähimmäisrangaistus. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta on tosin todettava, että tekojen laajan kirjon vuoksi arvioitavaksi saattaa tulla lieväksi katsottavia, esimerkiksi sanalliselle tasolle jääviä tekoja. Tällaisia tapauksia varten on kuitenkin käytettävissä rikoslain 6 luvun 8 §:n mukainen rangaistusasteikon lieventäminen, joka mahdollistaa sekä säädettyä vähimmäisrangaistusta lievemmän vankeusrangaistuksen että sakko- rangaistuksen tuomitsemisen. Tekoja voi myös koskea rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momentti, jonka mukaan tekijä ei syyllisty lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tapauksissa, joissa osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

Jos verrataan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavia keskimääräisiä rangaistuksia muihin suurin piirtein saman rangaistusasteikon omaavista rikoksista tuomittaviin rangaistuksiin, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan keskimäärin lievempiä ehdollisia vankeusrangaistuksia kuin muista vertailussa mukana olevista rikoksista. Erot eivät välttämättä selity pelkästään sillä, että hyväksikäyttörikoksesta on säädetty matalampi vähimmäisrangaistus kuin useimmista muista vertailussa mukana olevista rikoksista. Vaikka tällaisista keskimääräisistä rangaistuksista on aikaisemmin todetun mukaisesti tehtävä varovaisesti johtopäätöksiä, edellä lasten suojelemisesta sekä hyväksikäyttörikosten paheksuttavuudesta ja vahingollisuudesta todettu erityisesti puhuu sen puolesta, että lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä säädetty vähimmäisrangaistus korotettaisiin neljään kuukauteen vankeutta.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavien rangaistusten arviointiin liittyy sen arviointi, ovatko törkeän tekemuodon ankaroittamisperusteet riittäviä. Oikeuskäytännöstä olevien tietojen mukaan ankaria rangaistuksia perusmuotoisesta rikoksesta tuomitaan silloin, kun teko on jatkunut pitkään (useita samaan uhriin kohdistuneita osatekoja) tai kohdistuu useaan uhriin.

Mitä tulee ensinnäkin usean osateon käsittäviin tapauksiin, näissä tilanteissa ei ole kysymys sellaisesta rikoksen uusimisesta, joka rikoslain 6 luvun 5 §:n 5 kohdan nojalla koventamisperusteen soveltamisen kautta ankaroittaisi rangaistusta. Mainittu koventamisperuste soveltuu tapauksiin, joissa rikoksentehtäjä on hänelle aikaisemmin määrätyn rangaistuksen tai määrättyjen rangaistusten jälkeen jatkanut rikosten tekemistä tavalla, joka osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Kuten jäljempänä 33 artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, lapsiin kohdistuvilla seksuaalirikoksilla on ominaista tekojen paljastuminen vasta pidemmän ajan kuluttua teosta. Tämä on osaltaan vaikuttamassa siihen, että pitkään jatkuneita tekoja voi tulla viranomaisten käsiteltäväksi tapauksissa, joissa tekijää ei ole aikaisemmin tällaisesta rikoksesta tuomittu.

Vaikka useat osateot voidaan ottaa rangaistuksen määräämisessä huomioon rikoslain 6 luvun 4 §:n (rikoksen vahingollisuuden ja vaarallisuuden huomioon ottaminen) soveltamisen kautta, selkeämpää ja teon paheksuttavuutta korostavampaa olisi, että tällainen tekemuoto otettaisiin niiden joukkoon, jotka voivat tehdä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä törkeän. Sama koskee myös useaan lapseen kohdistuvia tapauksia silloin, kun teot muodostavat sellaisen paikallisen ja ajallisen yhteyden, että yhdestä teosta puhuminen on perusteltua. Kysymys on usean teon ja usean uhrin tapauksissa erityisen vahingollisista teoista. Rikoksen erityiselle vahingollisuudelle rakentuvia ankaroittamisperusteita rikoslaissa on runsaasti mukaan lukien törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva rikoslain 20 luvun 7 §:n 1 momentti.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tapauksista oman ryhmänsä muodostavat ne, joissa tekijä on ollut lapsen kanssa sukupuoliyhteydessä rikoslain 20 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitettussa merkityksessä. Mainitun pykälän mukaan sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan kyseisessä luvussa sukupuolielimellä tapahtuvaa tai sukupuolielimeen kohdistuvaa tunkeutumista toisen kehoon. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden suojaamisen kannalta sukupuoliyhteyden sisältävää tekoa voidaan lähtökohtaisesti pitää vakavampana kuin tekoa, jossa on ainoastaan koskettelua tai jossa fyysistä kontaktia tekijän ja uhrin välillä ei ole ollenkaan. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa huomio kiinnittyy siihen, että perusmuotoisista hyväksikäyttörikoksista suuri osuus eli noin puolet käsittää sukupuoliyhteyden. Ankaria rangaist-

tuksia näytetään tuomittavan vain tapauksissa, joissa sukupuoliyhteys on ollut nuoren eli alle 12-vuotiaan lapsen kanssa.

Kun rikoskaaren 6 luvun seksuaalirikossäännöksiä uudistettiin vuonna 2005 *Ruotsissa*, siellä sukupuoliyhteyden käsittävä teko nostettiin sääntelyssä erityisasemaan. Rikosnimikkeeksi otettiin ”lapseen kohdistuva raiskaus”. Mainittu teko säädetään rangaistavaksi rikoskaaren 6 luvun 4 §:ssä. Rangaistukseksi on tuomittava vankeutta vähintään kaksi ja enintään kuusi vuotta, törkeissä tapauksissa vähintään neljä ja enintään kymmenen vuotta. Toisaalta vähemmän vakavaksi arvioituissa teoissa on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä enintään neljän vuoden vankeuteen (rikoskaaren 6 luvun 5 §).

Sukupuoliyhteyden johtavien tekojen osalta on otettava huomioon se, että seksuaalisissa tilanteissa lapsen kyky muodostaa ja ilmaista tahtonsa on puutteellinen. Tämä liittyy erityisesti sen ennakointiin, mihin kanssakäyminen tilanteessa tulee johtamaan. Kuten Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksesta ilmenee, perusmuotoisenkin hyväksikäyttörikoksen yhteydessä tekijä saattaa käyttää jonkinlaista pakottamista, mikä ei kuitenkaan johda tuomitsemiseen hyväksikäyttörikoksen lisäksi raiskauksesta. Uhrin tahdonmuodostukseen liittyvistä syistä perusteita on sille, että lähtökohtaisesti ankarammin arvioitaisiin sukupuoliyhteyden johtavat teot niissäkin tapauksissa, joissa tekijä ei uhrin taivuttamiseksi käytä rikoslain 20 luvun 1-3 §:n väkivaltaa tai sen uhkaa. Tämä olisi toteutettavissa siten, että teon johtaminen sukupuoliyhteyden lisättäisiin törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön kvalifiointiperusteena. Muutosta nykytilanteeseen ei aiheutuisi siinä, että raiskausrikos voisi edelleen tulla kysymykseen hyväksikäyttörikoksen ohessa.

Törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien kvalifiointiperusteiden lisääminen ei tarkoittaisi sitä, että näitä perusteita koskevissa tapauksissa automaattisesti tekijä tuomittaisiin törkeän tekemuodon mukaisesta rikoksesta. Rikoslain 20 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan ankaroitamisperusteen ollessa käsillä on suoritettava teon kokonaisarviointi, joka tapauskohtaisten olosuhteiden perusteella voi johtaa teon katsomiseen perustekomuodon mukaiseksi hyväksikäytöksi ja jolla pystytään estämään rangaistuksen määräytyminen kohtuuttoman ankaraksi yksittäisessä tapauksessa. Tähän suuntaan voidaan vaikuttaa myös rikoslain 6 luvun 8 §:n mukaisella rangaistusasteikon lieventämisellä. Lisäksi sovellettavaksi voisi tulla säännös, jonka mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

Lasten kanssa toimivien rikostaustan selvittäminen

Yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti varmistaakseen, että edellytykset pääsyyille ammatteihin, joiden harjoittamiseen liittyy säännöllistä yhteydenpitoa lapsiin, varmistavat sen, että näihin ammatteihin pyrkiviä ei ole tuomittu lasten seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappale koskee ainoastaan ammatillista toimintaa, joten vapaaehtoistoiminta jää siinä asetetun velvoitteen ulkopuolelle. Selitysmuistion kohdan 57 mukaan joissakin jäsenvaltioissa velvollisuus voidaan kuitenkin ulottaa koskemaan myös vapaaehtoistyönte-

kijöitä. Kappale liittyy 27 artiklan 3 kappaleen b kohtaan, jonka mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kieltääkseen rikosentekijää tilapäisesti tai pysyvästi harjoittamasta sellaista ammatillista tai vapaaehtoista toimintaa, johon kuuluu yhteydenpito lapsiin ja jonka yhteydessä rikos tehtiin. Yleissopimus ei velvoita tällaisen kiellon määräämistä rikosoikeudellisena seuraamuksena. Yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappaletta ja mainittua kohtaa on tarkasteltava yhdessä. Elinkeinotoimintaan liittyen kohtaa tarkastellaan liike-toimintakiellon osalta jäljempänä 27 artiklan yhteydessä.

Tämän lainvalmisteluhankkeen asettamispäätöksen perusteella tulee arvioida lasten kanssa työskentelevien rikostaustojen selvittämistä koskevaa lainsäädäntöä kokonaisuudessaan, ei pelkästään yleissopimuksen asettamisen velvoitteiden osalta.

Rikostaustan selvittäminen ja rikosten rekisteröinti

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettu laki (jäljempänä *rikostaustan selvittämislaki*) koskee 2 §:n 1 momentin mukaan työ- ja virkasuhteessa tehtävää työtä, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa.

Rikostaustan selvittämislain 2 §:n 2 momentin mukaan lakia sovelletaan 1 momentissa säädetyin edellytyksin myös: 1) siviilipalveluslain (1446/2007) 1 §:ssä tarkoitetun siviilipalvelusvelvollisen työpalveluun; 2) työllisyyslaissa (275/1987) tarkoitetun työelämävalmennuksessa olevan henkilön työhön työpaikalla; 3) työmarkkinatuesta annetussa laissa (1542/1993) tarkoitetun työharjoittelijan ja työelämävalmennuksessa olevan henkilön työhön työpaikalla; 4) työvoimapalvelulaissa (1005/1993) tarkoitetun henkilön työhön työkokeilussa työpaikalla; 5) perhehoitajalain (312/1992) 1 §:ssä tarkoitetun perhehoitajan antamaan perhehoitoon; 6) yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetussa laissa (603/1996) tarkoitettuun palvelun tuottajaan; 7) yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990) tarkoitettuun palvelun tuottajaan; ja 8) perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetun aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelujen hankkimiseen.

Rikostaustan selvittämislain 5 a §:n mukaan, jos kunta tai kuntayhtymä hankkii perusopetuslaissa tarkoitetun aamu- ja iltapäivätoiminnan palveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelun tuottajalta, sen tulee pyytää lasten parissa työskentelevältä henkilöltä nähtäväksi rikosrekisteriotte myös silloin, kun hän ei ole virka- tai työsuhteessa palvelun tuottajaan.

Joitakin taustantarkistamista koskevia rajoituksia säädetään rikostaustan selvittämislain 2 §:n 3 momentissa. Sen mukaan lakia ei sovelleta 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin tehtäviin, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään kolme kuukautta. Lisäksi siviilipalveluskeskus ei voi määrätä henkilöä tämän lain mukaisesti tehtäviin eikä työvoimaviranomainen voi tehdä työkokeilua, työelämävalmennusta tai työharjoittelua koskevaa sopimusta kyseisessä laissa tarkoitetuista tehtävistä, jos henkilö ei halua ottaa vastaan tällaisia tehtäviä.

Rikostaustan selvittäminen tapahtuu rikosrekisteriotteen pyytämällä (rikostaustan selvittämislain 3–5 a §) siltä henkilöltä, joka ryhtyy hoitamaan 2 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä. Selvittäminen perustuu siis kerran tehtävään kontrolliin, joka tapahtuu työ- tai virkasuhteen tai muun taustan-

selvittämislain soveltamisalaan kuuluvan palvelussuhteen alkaessa tai kun jo palveluksessa olevalle annetaan ensimmäisen kerran tehtäviä, joihin kuuluu laissa määritellyllä tavalla työskentelyä lasten kanssa.

Rikostaustan selvittämiseen käytettävästä rikosrekisterin otteesta säädetään tarkemmin rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa. Sen mukaan yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olenaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettusta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitettusta seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitettusta huumausainerikoksesta. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu vastaavasta rikoksesta. Ote on maksuton.

Rikostaustan selvittämislain 7 §:n mukaan työnantaja tai muu henkilö, joka on tämän lain mukaan saanut rikosrekisteriotteen nähtäväksi, ei saa ottaa siitä jäljennöstä. Rikosrekisteriote on palautettava otteen esittäneelle henkilölle viipymättä.

Rikostaustan selvittämislain 10 §:n mukaan rangaistavaa on muun ohessa se, että rikkoo 3, 4 tai 5 §:ssä säädetyn velvollisuuden pyytää nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä. Tällaiseen tekoon tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta syyllistynyt on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, rikostaustan selvittämiskomuksesta sakkoon. Työnantajan tai tämän edustajan vastuu määräytyy rikoslain 47 luvun 7 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan.

Rikosrekisterilain 2 §:n nojalla sakkorangaistus merkitään rikosrekisteriin vain eräissä tapauksissa, kun sakkoa tuomitaan ankaramman rangaistuksen sijasta tai ohella. Rikosrekisterilain 3 §:n mukaan rikosrekisteriin merkityt tiedot on pidettävä salassa. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan rikosrekisteristä voidaan laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä luovuttaa henkilöä koskeva tieto momentissa tarkemmin säädetyn edellytyksin siinä mainituille tahoille, muun ohessa tuomioistuimelle, viralliselle syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle.

Rikosrekisteriä ylläpitää Oikeusrekisterikeskus, joka ylläpitää myös sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 5 luvussa tarkemmin säänneltyä sakkorekisteriä. Sakkorekisteri sisältää täytäntöönpanotehtävien suorittamista varten tiedot lain mukaisesti täytäntöön pantavista seuraamuksista, muun ohessa sakkorangaistuksista. Vaikka sakkorekisteri on ensisijaisesti seuraamusten täytäntöönpanoa palveleva rekisteri, siitä voidaan salassapitovelvollisuuden estämättä pyynnöstä luovuttaa tietoja niille, joiden oikeudesta mainittujen tietojen saamiseen säädetään erikseen lailla. Lailla on säädetty tietojensaantioikeudesta lähinnä tapauksissa, jotka koskevat henkilön luotettavuuden tai henkilökohtaisen soveltuvuuden selvittämistä ja arviointia. Sakkorekisterin tietojen käyttämisestä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseen ei ole säädetty.

Rikosrekisterilain 10 §:n mukaan tiedot rangaistuksesta poistetaan rikosrekisteristä rangaistuksen ankaruudesta riippuen viiden (sakkorangaistukset), kymmenen tai kahdenkymmenen vuoden kuluessa lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä. Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 52 §:n

mukaan sakkorekisterin sisältämät tiedot poistetaan vuoden kuluttua siitä, kun niitä koskevan seuraamuksen täytäntöönpano on päättynyt. Rikokseen ja rikosoikeudelliseen seuraamukseen liittyvät tiedot on kuitenkin säilytettävä kolme vuotta niiden perustana olevan lainvoimaisen tuomion tai muun lopullisen viranomaisratkaisun julistamis- tai antamispäivästä.

Henkilötietojen suojaaminen

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Momentin toisen virkkeen mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Momentista seuraa, että yksityisyyden suojaaminen henkilötietojen käsittelyssä edellyttää laintasoista sääntelyä erityisesti silloin, kun käsittely käyttöyhteytensä, tietojen luonteen sekä rekisteröidyn ja rekisterinpitäjän välisen suhteen vuoksi merkittäväällä tavalla koskettaa yksilön oikeusaseman perusteita.

Henkilötietojen suojan ja käsittelyn yleislaki on henkilötietolaki (523/1999). Laki sisältää yleiset säännökset henkilötietojen keräämisestä, tallettamisesta, käytöstä, luovuttamisesta, siirrosta ja muusta käsittelystä. Henkilötietolain tarkoituksena on sen 1 §:n mukaan toteuttaa yksityiselämän suoja ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä sekä edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista. Lain 3 §:n 3 kohdan mukaan henkilörekisterillä tarkoitetaan käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista merkinnöistä muodostuvaa henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, jota käsitellään osin tai kokonaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla taikka joka on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muulla näihin verrattavalla tavalla siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta.

Henkilötietolain 6 §:n mukaan henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset sekä se, mistä henkilötiedot säännönmukaisesti hankitaan ja mihin niitä säännönmukaisesti luovutetaan, on määriteltävä ennen henkilötietojen keräämistä tai muodostamista henkilörekisteriksi. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus tulee määritellä siten, että siitä ilmenee, minkälaisen rekisterinpitäjän tehtävien hoitamiseksi henkilötietoja käsitellään. Lain 7 §:ssä säädetään oikeudesta käyttää tai muuten käsitellä henkilötietoja vain tavalla, joka ei ole yhteensopimaton 6 §:ssä tarkoitettujen käsittelyn tarkoitusten kanssa.

Henkilötietolain 11 §:n mukaan arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on kielletty. Arkaluonteisina tietoina pidetään muun ohessa henkilötietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta taikka henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä. Henkilötietojen käsittelyä on henkilötietolain 3 §:n 2 kohdan mukaan esimerkiksi tietojen kerääminen, tallettaminen, käyttö, siirtäminen ja luovuttaminen. Lain 12 §:n 1 momentissa säädetään arkaluonteisten tietojen käsittelystä 11 §:ssä asetetun kiellon estämättä. Tämä on mahdollista esimerkiksi silloin, kun rekisteröity on antanut nimenomaisen suostumuksensa taikka kun tietojenkäsittelystä säädetään laissa tai se johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä.

Rekisterinpitäjän on henkilötietolain 32 §:n 1 momentin mukaan toteutettava tarpeelliset tekniset ja organisatoriset toimenpiteet henkilötietojen suojaamiseksi asiattomalta pääsylvä tietoihin ja vahingossa tai laittomasti tapahtuvalta tietojen hävittämiseltä, muuttamiselta, luovuttamiselta, siir-

tämiseltä taikka muulta laittomalta käsittelyltä. Toimenpiteiden toteuttamisessa on otettava huomioon käytettävissä olevat tekniset mahdollisuudet, toimenpiteiden aiheuttamat kustannukset, käsiteltävien tietojen laatu, määrä ja ikä sekä käsittelyn merkitys yksityisyyden suojaamisen kannalta. Mainitun pykälän 2 momentissa todetaan, että sen, joka itsenäisenä elinkeinonharjoittajana toimii rekisterinpitäjän lukuun tai jolle rekisterinpitäjä luovuttaa tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla, on ennen tietojen käsittelyyn ryhtymistä annettava rekisterinpitäjälle asianmukaiset selvitykset ja sitoumukset sekä muutoin riittävät takeet henkilötietojen suojaamisesta 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Perustuslain 12 §:n 2 momentissa todetaan, että viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Henkilötietolain 8 §:n 4 momentin mukaan oikeudesta saada tieto ja muusta henkilötietojen luovuttamisesta viranomaisten henkilörekisteristä on voimassa, mitä viranomaisten asiakirjojen julkisuudesta säädetään. Tältä osin viittaus kohdistuu viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin (621/1999). Viranomaistenkin henkilörekisterejä koskee osa henkilötietolain säännöksistä, muun ohessa arkaluonteisia tietoja (11 §) ja suojaamisvelvoitetta (32 §) koskevat säännökset.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 13 §:n 2 momentin mukaan tieto salassa pidettävästä asiakirjasta taikka viranomaisen henkilörekisteristä tai muusta asiakirjasta, josta tieto voidaan luovuttaa vain tietyin edellytyksin, tiedon pyytäjän on, jollei erikseen toisin säädetä, ilmoitettava tietojen käyttötarkoitus sekä muut tietojen luovuttamisen edellytysten selvittämiseksi tarpeelliset seikat sekä tarvittaessa tiedot siitä, miten tietojen suojaus on tarkoitettu järjestää. Lain 16 §:ssä säädetään asiakirjan antamistavoista, jotka voivat vaihdella tapauksesta riippuen. Myös sähköisessä muodossa tapahtuva antaminen on mahdollista.

Oma salassapitosäännöksensä on rikosrekisterilain 3 §:ssä. Sen mukaan rikosrekisteriin merkityt tiedot on pidettävä salassa ja niitä saa luovuttaa siten kuin kyseisessä laissa säädetään. Pykälän perusteluissa (HE 368/1992 vp) todetaan, että rikosrekisterin tiedot koskevat henkilön tekemiä rikoksia ja niistä tuomittuja rangaistuksia. Tällainen tieto liittyy keskeisesti henkilön yksityisyyteen. Perusteluissa viitataan rikosrekisterilain säätämisen aikaan voimassa olleen henkilörekisterilain (471/1987) 6 §:ään, jossa henkilötietolain 11 §:n mukaisesti säädettiin arkaluonteisiksi rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta koskevat tiedot.

Kun rikostaustan selvittämistä koskevaa lakiehdotusta käsiteltiin eduskunnassa, perustuslakivaliokunta arvioi lakiehdotusta perusoikeuksien ja henkilötietojen suojan kannalta. Valiokunta totesi, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Tässä yhteydessä valiokunta totesi seuraavan:

Perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvataan jokaisen yksityiselämä ja edellytetään, että henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslain lakiviittaus henkilötietojen suojasta edellyttää lain säännöksiä tästä oikeudesta, mutta se jättää sääntelyn yksityiskohdat lainsäätäjän harkintaan. Tämän harkinnan liikkuma-alaa rajoittaa kuitenkin se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa turvattun yksityiselämän piiriin (ks. PeVL 25/1998 vp, s. 2/I, PeVL 21/2001 vp, s. 2/I). Rikollista tekoa, rangaistusta ja muuta rikoksen seuraamusta koskevat tiedot ovat henkilötietolain 11 §:ssä säädetyn käsittelykiellon piiriin kuuluvia arkaluonteisia tietoja. Perustuslakivaliokunta on katsonut tällaisten tietojen käsittelyn sallimisen koskettavan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä

(PeVL 25/1998 vp, s. 3, PeVL 21/2001 vp, s. 3/II). Ehdotettua sääntelyä on arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Sääntelyn tavoitteena on vähentää lasten riskiä joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi, väkivallan kohteiksi tai houkuttelluiksi huumausaineiden käyttöön. Tällaiset tavoitteet kiinnittyvät perustuslain 7 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Merkitystä on myös perustuslain 19 §:n 3 momentin säännöksellä julkisen vallan tehtävästä tukea lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Suomi on lisäksi lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen osapuolena sitoutunut toimiin suojellakseen lapsia kaikenlaiselta väkivallalta ja huumausaineiden käytöltä sekä kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Ehdotetulle sääntelylle on siten perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät ja painavat perusteet.

Rikostietojen selvittämismenettely on ehdotuksessa rajattu koskemaan työ- tai virkasuhteeseen kuuluvia sellaisia tehtäviä, joissa henkilön vuorovaikutus lasten kanssa on pysyväisluonteista ja kuuluu henkilön työtehtäviin niiden olennaisena osana. Menettely koskee vain työ- tai virkasuhteeseen otettavaa sekä sitä, jolle ensi kerran annetaan laissa tarkoitettuja tehtäviä. Henkilö hankkii itse rekisteriotteen, joka ei jää työnantajalle, vaan tämän on palautettava ote viipymättä. Rikosrekisteriotteeseen merkitään tiedot rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa lueteltavaksi ehdotetuista, sääntelyn tavoitteiden kannalta merkityksellisistä rikoksista. Työnantaja voi tehdä asianomaisen henkilötietoihin merkinnän vain rekisteriotteen esittämisestä ja otteen tunnistetiedoista. Ehdotetusta sääntelystä ei ole huomautettavaa sen oikeasuhtaisuuden kannalta.

Edellä todetun perusteella henkilölle tuomittua rangaistusta koskevat tiedot ovat yksityiselämän suojaamiseen liittyviä arkaluonteisia tietoja. Tällaisten tietojen käsittelyyn eli esimerkiksi luovuttamiseen on löydettävä perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä ja painavia perusteita, joita perustuslakivaliokunta on löytänyt rikostaustan selvittämislain säätämisen yhteydessä. Lainsäädäntöön perustuva tietojen luovuttamismenettely on järjestettävä niin, että tietoja saavat vain ne tahot, joilla on oikeus tietojen saamiseen, ja vain laissa säädettyihin tarkoituksiin.

Kansainvälinen tilanne

Tämän lainvalmisteluhankkeen alkuvaiheessa eräiden Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden oikeusministeriöille tai vastaaville ministeriöille lähetettiin kysely siitä, miten eräät yleissopimuksen piiriin kuuluvat asiat on kyseisissä valtioissa lainsäädännöllisesti järjestetty. Samalla pyydettiin ilmoittamaan mahdollisista lainsäädännön muuttamishankkeista. Kyselyn kohteena oli myös lasten kanssa työskentelevien ja muuten toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittäminen yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappaleeseen ja 27 artiklan 3 kappaleen b kohtaan liittyen. Kysely lähetettiin Ruotsin, Norjan ja Tanskan lisäksi viiteen muuhun valtioon.

Useista aikaisemmista vastaavista kyselyistä poiketen tämän kyselyn vastaustulos oli huono. Kyselyyn vastasi vain Saksa. Lisäksi yleissopimukseen jo liittyneestä Tanskasta toimitettiin oikeusministeriön muistio, jossa maan lainsäädäntöä verrataan yleissopimuksen velvoitteisiin. Ruotsin oikeusministeriöstä ilmoitettiin, että yleissopimuksen edellyttämiä lainsäädännön muuttamistarpeita arvioidaan työryhmässä, jonka määräaika päättyy 29 päivänä lokakuuta 2010. Tämän vuoksi lähetettyyn kyselyyn ei ollut mahdollista vastata. Ruotsin tavoin lainsäädännön arviointiprosessit ovat useissa muissakin jäsenvaltioissa vasta edessä tai käynnissä sen perusteella, että maaliskuun 2010 lopussa yleissopimuksen oli ratifioinut tai hyväksynyt vasta viisi jäsenvaltiota (Tanskan lisäksi Albania, Kreikka, Alankomaat ja San Marino).

Sinällään tietoa muiden valtioiden tilanteesta hankittiin rikostaustan selvittämislain säätämisen yhteydessä. Sitä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 3/2002 vp) on käsitelty lainsäädäntöä Ruotsissa, Norjassa, Belgiassa, Ranskassa, Alankomaissa, Saksassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa (s. 19–25). Huonosta kyselyn vastaustuloksesta huolimatta aikaisemmassa esityksessä esiin tuotuja tietoja on pystytty jonkin verran tarkistamaan, korjaamaan ja täydentämään. Seuraavassa on tietoja joistakin valtioista.

Ruotsissa tuli vuoden 2001 alussa voimaan laki rekisterikontrollista koulua edeltävässä toiminnassa, koulussa ja koululaisten iltapäivätoiminnassa (2000:873; lag om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg). Laissa ei eroa tehdä sen suhteen, harjoittaako toimintaa julkinen vai yksityinen taho. Lain mukaan sen, jolle työtä tarjotaan, tulee toimittaa työnantajalle enintään vuoden vanha ote seuraamusrekisteristä. Ote sisältää tiedot lasten suojelemisen kannalta merkityksellisistä rikoksista, muun ohessa seksuaalirikoksista. Työhön ei saa ottaa henkilöä, joka ei ole antanut otetta. Laissa ei säädetä kieltoa ottaa työntekijäksi henkilöä, joka on tuomittu rekisteriotteeseen merkitystä rikoksesta. Jos henkilölle tarjotaan vuoden kuluessa uutta työpaikkaa saman työnantajan palveluksessa, otetta ei tarvitse esittää.

Vuoden 2007 heinäkuun alussa Ruotsissa tuli voimaan laki lasten hoito- tai asumispaikkoihin otettavan henkilöstön rekisterikontrollista (2007:171; lag om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn). Myös tämän lain lähtökohta on, että rekisteriotteen esittää se, jolle työtä tarjotaan. Ote saa tässä tapauksessa olla enintään kuusi kuukautta vanha. Myös uusiin tehtäviin siirtymisen aikaraja on tässä tapauksessa lyhyempi eli niin ikään kuusi kuukautta. Joissakin tapauksissa työnantaja saa itse otteen, jolloin työtä hakevalla tai toisiin tehtäviin siirtyvällä ei ole velvollisuutta esittää otetta.

Norjan lainsäädännössä on säännöksiä, joiden tarkoituksena on estää lapsen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta tuomittuja henkilöitä saamasta työtä lastentarhoissa (barnehageloven), peruskouluissa (opplaeringsloven) ja erilaisissa lapsia vastaanottavissa laitoksissa (barnevernloven). Rikostaustan selvittäminen tapahtuu siten, että työhön valitun on esitettävä poliisitodistus. Se on ote rekisteristä, josta käyvät ilmi merkinnät rikoksista ja rikosepäilyistä, lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset mukaan lukien. Menettely koskee sekä kunnallista että yksityistä toimintaa. Palkattavien henkilöiden lisäksi todistus voidaan vaatia myös muilta henkilöiltä, jotka säännönmukaisesti oleskelevat lastentarhassa tai esikoulussa. Lapsen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta tuomittu on pysyvästi poissuljettu työstä lastentarhassa ja esikoulussa.

Mitä tulee *Tanskaan* tilanteeseen, yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappaleeseen viitaten oikeusministeriön muistiossa todetaan, että 21 päivänä kesäkuuta 2005 on annettu laki lapsitodistuksen hankkimisesta henkilökunnan palvelukseen ottamisessa. Laki estää seksuaalirikoksista tuomittujen ottamisen ammatteihin, joissa he tulevat tekemisiin lasten kanssa. Tarkempi sääntely asiasta on jätetty ministeriöille. Muistion johtopäätös on, että 5 artikla ei edellytä lainmuutoksia. Kysymyksessä on puitelaki, joka antaa ministeriöille toimivallan antaa tarkempia määräyksiä sellaisten henkilöiden palvelukseen ottamisesta, jotka ovat tehtäviensä perusteella suorassa kontaktissa alle 15-vuotiaiden lasten kanssa. Todistuksen tiedot otetaan keskusrikosrekisteristä. Tietoa ei ole ministeriön antamista säännöksistä.

Mitä tulee yleissopimuksen 27 artiklan 3 kappaleen b kohtaan, Tanskan oikeusministeriön muistiossa todetaan kohdassa asetetun velvoitteen tulevan toteutetuksi rikoslain 79 §:n kautta. Pykälän

mukaan rikoksesta tuomittu henkilö voidaan tuomita menettämään oikeus harjoittaa erityistä auktorisoitua toimintaa, jos voidaan osoittaa perusteltu läheinen vaara väärinkäytöksen jatkumisesta. Tämä koskee muutakin toimintaa, jos erityiset olosuhteet puhuvat oikeudenmenettämisen puolesta. Tuomioistuin voi määrätä oikeuden menettämisen väliaikaisesti ennen pääasian ratkaisemista.

Saksassa nuorten hyvinvointipalveluista huolehtivat julkiset toimipaikat eivät saa työllistää sellaisia henkilöitä tai välittää työtä sellaisille henkilöille, joiden on todettu syyllistyneen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaan rikokseen. Tällainen sopimusperusteinen velvoite on asetettu myös kolmannen sektorin toimijoille. Velvoite koskee kaikkia työmuotoja niiden kestosta riippumatta ja myös jo työssä olevan henkilön työsuhteen päättämistä. Velvoite ei kuitenkaan koske vapaaehtoistyöntekijöitä.

Saksan rikoslaki mahdollistaa rikoksen seurauksena määrättävän kiellon harjoittaa tiettyä ammattia. Tuomioistuin voi määrätä sen rangaistuksen yhteydessä tai erillisenä seuraamuksena. Edellytyksenä kiellon määräämiselle on, että henkilö on käyttänyt väärin ammatillista asemaansa tai on törkeästi rikkonut sen velvollisuuksia. Lisäksi vaarana on oltava, että rikosentekijä tekee uusia merkittäviä rikoksia, jos hänen sallitaan jatkaa ammattinsa harjoittamista. Toimikielto on voimassa viisi vuotta tuomion voimaantulosta. Tarvittaessa kiello voidaan määrätä pysyväksi. Se voidaan määrätä myös väliaikaisesti ennen tuomitsemista.

Jos edellä mainittua kielloa ei määrätä, henkilön käyttäytymistä työssä tai vapaa-ajalla koskevia määräyksiä voidaan Saksassa kuitenkin antaa ehdollisen rangaistuksen tuomitsemisen yhteydessä koeaikaa (vähintään kaksi ja enintään viisi vuotta) koskien. Määräys voi pitää sisällään esimerkiksi sen, että tuomittu ei saa olla tekemisissä tietyn ryhmän (esimerkiksi lapset) kanssa, jos yhteydenpito antaisi mahdollisuuden tai kannustaisi uusien rikosten tekemiseen. Määräysten törkeä tai toistuva rikkominen voi johtaa ehdollisen rangaistuksen määräämiseen pantavaksi täytäntöön.

Saksassa vankilasta vapautuvat henkilöt voidaan asettaa enintään viisi vuotta kestävään valvontaan. Tämä tulee yleensä automaattisesti kysymykseen tapauksissa, joissa vapautuva henkilö on rangaistuksensa kärsinyt seksuaalirikollinen. Valvontamääräyksessä annetaan sitovia määräyksiä siitä, kuinka vapautuneen henkilön tulee järjestää elämänsä. Myös nämä määräykset voivat koskea yhteydenpitoa. Määräysten rikkominen on rangaistava teko. Seksuaalirikollisten kohdalla määräys voi olla pysyvä.

Lainsäädännön muuttamistarpeet

Arvioinnin lähtökohdat ja järjestelmän rakenteita koskevat ratkaisut

Lasten kanssa työskentelevien ja muuten toimivien henkilöiden rikostaustan tarkistamista koskevan lainsäädännön uudistamistarpeiden selvittäminen ja tarvittavien muutosten valmistelemine on iso tehtävä, joka on vaikeasti läpivietävissä nyt käsillä olevan laajan hankkeen osana ja hankkeelle annettussa aikataulussa. Yleissopimukseen liittyminen edellyttää, että 5 artiklan 3 kappaleessa ja 27 artiklan 3 kappaleen b kohdassa asetetut velvoitteet täytetään. Kyseenalaista on, missä määrin tässä yhteydessä voidaan ottaa harkittavaksi ja ratkaista muita lainsäädännön mahdolliseen muuttamis- tai täydentämistarpeeseen liittyviä kysymyksiä. Lähtökohtana aina on, että lainsäädäntöehdotusten tulee perustua huolelliseen nykytilanteen arviointiin, jonka perustana ovat

käytännön kokemukset, mahdollinen tutkimustieto ja sekä ajantasainen ja riittävät tiedot sisältävä kansainvälinen vertailu.

Rikostaustan selvittämislain toimivuudesta on tiettävästi olemassa vain yksi tutkimus. Vuosi lain voimaantulon jälkeen julkaistiin alkuvuodesta 2004 Hannu Niskasén ja Ahti Laitisen ”Tutkimus rikostaustan selvittämislain soveltamisesta”. Tutkimus perustuu 411 työnantajalle tehtyyn kyselyyn, joka kohdistettiin kuntien koulu- ja sosiaalitoimelle, evankelis-luterilaisille seurakunnille, työvoimatoimistoille, sairaaloille ja siviilipalveluskeskukselle. Kyselytutkimuksen mukaan suhtautuminen lakiin oli varsin myönteistä työnantajien keskuudessa. Sen katsottiin estäneen epäsovivien henkilöiden pääsyn työskentelemään lasten kanssa hyvin tai melko hyvin. Tutkimuksesta ilmenee, että rikostaustan selvittämislain ensimmäisen voimassaolovuoden eli vuoden 2003 aikana Oikeusrekisterikeskukselta pyydettiin tähän tarkoitukseen 63 425 rikosrekisteriotetta. Sellaisia työnhakijoita, joilta löytyi rikosrekisterimerkintä, oli 79.

Mitään selvitystä tai arviointia ei siis ole rikostaustan selvittämislain muuttamistarpeista. Sama koskee rikostaustan selvittämisen ulottamista nykyistä laajemmin vapaaehtoistoimintaan. Jonkin verran näistä aiheista käydään aika ajoin julkista keskustelua, joka yleensä liittyy esiin nousseihin yksittäisiin tapauksiin. Rikostaustan selvittämislaisissa omaksuttuja lainsäädäntöratkaisuja on arvosteltu, koska on katsottu, että ne mahdollistavat lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista tuomitun toimimisen lasten kanssa.

Rikostaustan selvittämislakiin liittyvä yleisempi kysymys on se, miten käytännössä parhaiten saavutetaan tavoite eli estetään seksuaalirikoksesta tuomitun työskenteleminen lasten kanssa. Joissakin maissa rikoksesta tuomittu määrätään ammattikieltoon tai sitä vastaavaan muuhun kieltoon. Rikostaustan selvittämistä koskevasta tai muustakaan lainsäädännöstä ei Suomessa johdu ammattikieltoa työskennellä lasten kanssa. Selvittämismenettelyn tarkoituksena on kuitenkin estää se, että lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista tuomitut työskentelevät lasten kanssa. Näin on siis mahdollista päästä kieltoa vastaavaan lopputulokseen. Vaikka voimassa olevan lain perusteella hakijan soveltuvuus tehtävään jää työnantajan tai viranomaisen yksittäistapauksessa arvioitavaksi, taustan selvittämislain esitöissä korostetaan seksuaalirikoksiin syyllistyneen palkkaamistilanteissa huolellista harkintaa ja sitä, että laki ennalta ehkäisevästi ohjaa rikostaustaa omaavia henkilöitä hakeutumaan töihin, joissa ei työskennellä lasten parissa (HE 3/2002 vp, s. 33/II). Tämän hankkeen valmistelun yhteydessä rikostaustan selvittämislaisista vastaavan työ- ja elinkeinoministeriön puolesta on käsityksenä esitetty, että laki on käytännössä estänyt seksuaalirikoksista tuomitujen työhön ottamisen. Tällä tarkoitetaan sitä, että tiedossa ei ole tapauksia, joissa henkilö olisi otettu työhön, vaikka hänet on tuomittu taustaselvittämismenettelyssä käytettävästä rikosrekisterin otteesta ilmenevään rikokseen.

Lasten suojelun tavoitteen saavuttamisessa käytettävään keinoon liittyy se, että lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen 5 artiklan 3 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että luonnollista henkilöä, joka on tuomittu jostakin 2, 3 tai 4 artiklassa tarkoitettusta rikoksesta, voidaan tarvittaessa väliaikaisesti tai pysyvästi estää harjoittamasta lastenvalvontaan liittyvää toimintaa. Puitepäätöstä kansallisesti voimaan saatettaessa (HE 34/2004 vp) arvioitiin, että kansallista harkinnanvaraa jättävä kohta ei edellytä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain tai rikosrekisterilain muuttamista.

Belgian kuningaskunta teki vuonna 2004 ehdotuksen neuvoston puitepäätökseksi lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista annetuista tuomioista johtuvien ammattikieltojen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta Euroopan unionissa. Tuossa yhteydessä eduskunnalle toimitetussa kirjelmässä (U 1/2005 vp) valtioneuvosto edelleen katsoi, ettei ammattikieltojärjestelmän valmisteluun ole syytä ryhtyä. Yhtenä perusteena esitettiin se, että Suomessa oleva rikostaustan selvittämissjärjestelmä vastaa tarkoitukseltaan ammattikieltojärjestelmää. Lakivaliokunta katsoi valtioneuvoston kirjelmästä ja sen jatkokirjelmästä antamissaan lausunnoissa (LaVL 12/2005 vp ja 12/2006 vp) niin ikään, että ammattikieltojärjestelmän valmisteluun ei tule ryhtyä. Tämän kannanoton jälkeen ei ole ilmennyt mitään erityisiä perusteita ammattikieltojärjestelmän käyttöön ottamiselle.

Silloin tällöin on esitetty näkemyksiä, joiden mukaan lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista annettuja tuomioita koskevien tietojen tulisi olla nykyistä helpommin tarkistettavissa ja laajempien tahojen tarkasteltavissa. Vaihtoehtona on esitetty esimerkiksi erillisen internet-rekisterin perustamista. Suomessa arkaluonteisten henkilötietojen suojaaminen asettaa kuitenkin tiukat rajat sille, miten tietoja voidaan välittää työnantajalle tai vastaavalle toiminnan järjestäjälle. Tällä hetkellä Suomessa on käytössä henkilötietojen suojaamisen vaatimukset täyttävä rikostaustan selvittämissjärjestelmä. Rikostaustan selvittämistä koskevista käytettävissä olevista kansainvälisen vertailun tiedoista ilmenee, että myös Suomeen oikeusjärjestelmän osalta vertailukelpoisissa Pohjoismaissa käytetään menettelyä, jossa kysymyksessä oleva henkilö itse toimittaa otteen tai todistuksen.

Mitä tulee yleiseen oikeuteen saada tietoja rikosoikeudellisista seuraamuksista, Suomessa on Oikeusrekisterikeskuksen pitämä liiketoimintakieltorekisteri. Jokaisen oikeudesta saada tietoja mainitusta rekisteristä säädetään liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 21 §:ssä. Liiketoimintakieltorekisteriä pitää Oikeusrekisterikeskus. Joillakin viranomaisilla on oikeus saada tietoja rekisteristä teknisen käyttöyhteyden avulla. Liiketoimintakielloa koskevat tiedot poistetaan rekisteristä viiden vuoden kuluttua kiellon päättymisestä. Tiedot päättyneistä kielloista on pidettävä salassa. Siitä huolimatta tietoja voidaan kuitenkin luovuttaa eräille viranomaisille.

Jokaisen oikeudesta saada tietoja liiketoimintakieltorekisteristä ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Tiedonsaantioikeus sisältyi liiketoimintakiellosta annettuun lakiin jo sen alkuperäisessä muodossa. Sittemmin tiedonsaantioikeutta koskevaa pykälää on täydennetty esimerkiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain säätämisen ja yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (95/46/EY) vuoksi. Kun liiketoimintakiellosta annettu laki säädettiin vuonna 1985, tuolloin perusoikeuksia säännelleessä Suomen hallitusmuodossa ei säädetty yksityiselämän suojasta. Ensimmäinen henkilötietojen suojaa koskeva yleislaki eli henkilörekisterilaki säädettiin vasta vuonna 1987. Mainitut tekijät ovat olleet ilmeisesti vaikuttamassa siihen, että liiketoimintakiellosta annetun lain säätämisen yhteydessä eduskunnan perustuslakivaliokunta ei ottanut kantaa kysymyksessä olevan tiedonsaantioikeuden asianmukaisuuteen.

Yhtenä kehittämissvaihtoehtona on noussut esiin se, että työnantaja tai muu toiminnan järjestäjä itse hankkii rikosrekisteriotteen Oikeusrekisterikeskukselta, jolloin lisäedellytyksenä voi olla kyseisen henkilön suostumus. Kun rikostaustan selvittämislakia säädettiin, harkittiin myös työnantajan oikeutta hankkia rekisteriote työnhakijasta. Hallituksen esityksessä todetaan (HE 3/2002 vp, s. 33/I), että tämä voisi kuitenkin olla omiaan aiheuttamaan väärinkäyttöä, koska menettelyn piiriin voi erityisesti yksityissektorilla kuulua hyvin erilaisia toimintamuotoja. Rikosrekisterinpitä-

jän olisi vaikea kontrolloida, kenellä on oikeus otteen pyytämiseen. Esityksessä todetaan, että työnhakijan toimimisvelvollisuutta puoltaa myös se, että tällöin henkilö on tietoinen siitä, mitä häntä koskevia tietoja työnantajalla on. Esityksessä esiin tuodut näkökohdat siis osittain liittyvät henkilötietojen suojaan.

Sinällään hallituksen esityksessä HE 3/2002 vp viitattu toimintamuotojen moninaisuus voi olla ongelma riippumatta siitä, pyytääkö otetta työnantaja vai työnhakija. Kummassakin vaihtoehdossa on rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentin mukaisesti otteen antamisen yhteydessä todettava, että kysymys on tehtävästä, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on rikostaustan selvittämislain mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Rikosrekisteriotihakemuksessa on joka tapauksessa ilmoitettava työnantajan nimi ja tehtävä, jota varten otetta tarvitaan. Selvää kuitenkin on, että työnhakija pitäisi kytkeä rikosrekisteriotteen hakemiseen siinä tapauksessa, että hakijana on työnantaja. Aikaisemmassa hallituksen esityksessä on jo todettu, että henkilön tulisi tietää, mitä tietoja työnantajalla on hänestä. Tähän voi lisätä sen, että työnhakijan kytkemisellä rikosrekisteriotteen hakemiseen voidaan osoittaa se, että kysymyksessä oleva henkilö on todella hakeutumassa kyseiseen tehtävään.

Työhön otettavan henkilön suostumuksen edellyttämisellä hänet voitaisiin kytkeä työntekijän suorittamaan rikosrekisteriotteen hakemiseen. Suostumuksella ei kuitenkaan voitaisi sinällään poistaa niitä epäselvyyksiä tai puutteita, jotka koskevat oikeutta yksittäistapauksessa saada rikosrekisteritietoja rikostaustan selvittämistä varten. On huomattava, että yksityisellä henkilöllä on oikeus itsekin saada itseään koskeva rikosrekisteriotte vain rikosrekisterilain 6 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Suostumuksen olemassaolon varmentamiseksi suostumus olisi syytä antaa kirjallisesti, mikä tarkoittaisi sitä, että suostumuksen osoittamiseksi myös rikosrekisteriotetta tulisi pyytää kirjallisesti. Nykyisin työnhakija voi sähköisestä asioinnista viranomais-toiminnassa annetun lain (13/2003) säännösten mukaisesti toimittaa hakemuksen telekopiona tai sähköpostiviestillä. Kun otetaan nämä näkökohdat huomioon, rikosrekisteriotteen pyytäminen työnhakijan suostumuksella ei mitenkään nopeuttaisi otteen saamista. Pikemminkin voisi käydä päinvastoin niissä tilanteissa, joissa tällaista mahdollisuutta hyödynnettäisiin.

Tässä yhteydessä ei esitetäkään rikostaustan selvittämismenettelyn perusrakenteiden muuttamista. Selvittämismenettely ehdotetaan edelleen rakentuvaksi Oikeusrekisterikeskuksesta saataville rikosrekisteriotteille, jotka työhön tai lasten kanssa tapahtuvaan muuhun toimintaan valittava henkilö itse hankkii ja antaa toiminnan järjestäjälle. Tämä ei kuitenkaan poissulje sitä, että selvittämismenettelyssä saattaa näiltä osin olla laajempaa kehittämissä tarvetta. Tällaisten muutostarpeiden arvioiminen ja mahdollisten muutosten valmistelu edellyttää laajempaa selvittelyä.

Yleissopimuksen asettamat velvoitteet

Yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappale jättää selitysmuistiossakin esitetty huomioon ottaen sopijapuolille harkinnanvaraa sen, mihin ammatteihin pyrkivien henkilöiden rikostausta on tarkistettava. Yleissopimus ei siis ammatissa toimivien henkilöiden osalta velvoita laajentamaan sitä henkilöpiiriä, johon selvittämismenettely on rikostaustan selvittämislain 2 §:n mukaan kohdistettava.

Osa nykyisin rangaistaviksi säädettyistä yleissopimuksen mukaisista rikoksista on sellaisia, että niistä voidaan tuomita sakkorangaistus. Näitä rikoksia ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (rikoslain 17 luvun 18 §), sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän

kuvan hallussapito (rikoslain 17 luvun 19 §), pakottaminen seksuaaliseen tekoon (rikoslain 20 luvun 4 §), seksuaalinen hyväksikäyttö (rikoslain 20 luvun 5 §), seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (rikoslain 20 luvun 8 a §) ja paritus (rikoslain 20 luvun 9 a §). Sakon tuomitseminen olisi mahdollista myös tämän esityksen mukaisista uusista rikoksista eli lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin (rikoslain 20 luvun uusi 8 b §) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta (rikoslain 20 luvun uusi 8 c §). Lisäksi rikoslain 6 luvun 8 §:n mukaan rangaistusasteikon lieventämisen kautta voidaan tuomita sakkorangaistus myös muusta rikoksesta, jonka rangaistusasteikkoon sakkovaihtoehto ei kuulu.

Lainsäädännön muuttamistarvetta aiheuttaa se, että yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappaleen mukaan ammatin harjoittamisen estymisen tulee koskea lasten seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittuja. Sopimuksen 3 artiklan b kohdan mukaan ”lasten seksuaalisella riistolla ja seksuaalisella hyväksikäytöllä” tarkoitetaan sopimuksen 18–23 artiklan mukaisia tekoja eli kaikkia sopimuksen mukaisia rikoksia. Yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappaletta voidaan tulkita ja on lasten suojelemisen tavoitteen näkökulmasta perusteltua tulkita niin, että rikostaustan selvittämismenettelyssä on otettava huomioon myös sopimuksen mukaisista rikoksista tuomitut sakkorangaistukset. Yleissopimuksen mukaisista rikoksista tuomittujen sakkorangaistusten merkitsemiseen rikosrekisteriin liittyy myös tietojen tallentamista ja säilyttämistä koskeva 37 artikla, jota käsitellään jäljempänä.

Yleissopimuksen 27 artiklan 3 kappaleen b kohta koskee siis myös vapaaehtoista toimintaa. Kysymys on viime vuosina muutenkin noussut keskustelun kohteeksi julkisuudessa käsiteltyjen yksittäistapausten perusteella. Asiaan kiinnitettiin kuitenkin huomiota jo rikostaustan selvittämislain säätämisen yhteydessä. Tuolloin todettiin vapaaehtoistoiminnan mukaan ottamiseen liittyvät ongelmat. Tältä osin lain valmistelutöissä (HE 3/2002 vp, s 29/I) todetaan seuraavaa:

Vapaaehtoistoimintaa lasten parissa tapahtuu runsaasti muun muassa urheiluseuroissa, nuorisotyön piirissä, partiotoiminnassa ja lastensuojelujärjestöjen piirissä. Lisäksi vapaaehtoisia toimii kunnan järjestämän lastensuojelutyön parissa esimerkiksi tukihenkilöinä, tukiperheinä ja lomaperheinä sekä kirkkojen ja uskonnollisten yhdyskuntien lapsi- ja nuorisotyön kerhonojajina. Myös vapaaehtoistoiminnan piirissä on sellaisia vuorovaikutussuhteita, joissa voi syntyä mahdollisuus hyväksikäyttötilanteisiin. Ehdotuksen mukaan vapaaehtoinen kansalaistoiminta jäisi kuitenkin menettelyn ulkopuolelle. Toimintaa ei ole laissa muutenkaan säännelty, vaikka vapaaehtoistoimintaa tapahtuukin suurimmaksi osaksi yhdistyslain piiriin kuuluvissa järjestöissä. Rikosrekisterioitteen pyytämismenettelyn noudattamista ei voitaisi käytännössä mitenkään valvoa. Oikeusrekisterikeskuksella ei myöskään olisi minkäänlaisia mahdollisuuksia valvoa, onko otteen pyytämiseksi asiallinen laissa tarkoitettu peruste. Kun virka- ja työsuhteet tulisivat menettelyn piiriin, on kuitenkin olemassa riski, että hyväksikäyttöön taipuvaiset henkilöt haakeutuvat vapaaehtoispuolelle. Menettelyn ulottaminen vapaaehtoistyöhön edellyttäisi eri selvitystä.

Yleissopimuksen 27 artiklan 3 kappaleen b kohta on yleisluonteisesti kirjoitettu. Myöskään sopimuksen selitysmuistiossa ei vapaaehtoista toimintaa mitenkään rajata. Tämä tarkoittaa sitä, että velvoitteiden kansalliselle täytäntöönpanolle jää tarvekohtaista ja tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin liittyvää liikkumavaraa. Lähtökohdana voidaan kuitenkin pitää sitä, että kohta on liian rajoittava kiinnittäessään huomiota vain rikoksiin, jotka on tehty *ammatillisen tai vapaaehtoisen toiminnan yhteydessä*. Lasten suojelemisen tavoite edellyttää, että huomiota on kiinnitettävä kaikkiin yleissopimuksen mukaisiin rikoksiin riippumatta siinä, missä yhteydessä ne on tehty.

Suomessa on jo saatettu rikostaustan selvittämismenettelyn piiriin toimintaa, jota ei tehdä virkaksi työsuhhteessa. Tämä selvittäminen koskee rikostaustan selvittämislain huhtikuun 2004 alussa voimaan tulleen 5 a §:n mukaan tapauksia, joissa kunta tai kuntayhtymä hankkii perusopetuslaisissa tarkoitettuja aamu- tai iltapäivätoiminnan palveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Näissä tapauksissa voidaan hyödyntää esimerkiksi yhdistysten tai järjestöjen tuottamia palveluja. Samalla kun lakiin lisättiin mainittu pykälä, täydennettiin lain 2 §:n 2 momenttia siten, että lain soveltamisalan piiriin todetaan kuuluvan perusopetuslaissa tarkoitetun aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelujen hankkiminen. Suomen lainsäädäntö täyttää siis yleissopimuksen asettamat vähimmäisvaatimukset. Lasten suojelemisen tavoite kuitenkin edellyttää, että tässä yhteydessä vapaaehtoistoiminta on otettava huomioon laajemmin.

Vapaaehtoistyölle ja -toiminnalle ei ole olemassa yleispätevää määritelmää. Sinällään lainsäädäntö tuntee nämä käsitteet. Esimerkiksi työturvallisuuslain (738/2002) 7 §:n 4 kohdan mukaan kyseistä lakia sovelletaan myös vapaaehtoistyötä teettävään työnantajaan siten kuin 55 §:ssä säädetään. Viitatus pykälän perusteluista (HE 59/2002 vp) ilmenee, että laki tältä osin koskee tapauksia, joissa henkilöt suorittavat työtä olematta työsuhhteessa ja saamatta siitä vastiketta. Työ voi olla samaa tai lähes samaa kuin työpaikalla työskentelevien työ. Näissä tapauksissa työnantajalla on mahdollisuus täyttää kyseisen lain velvoitteet, koska hän on tietoinen kyseisestä työskentelystä ja voi vaikuttaa siihen oman tavanomaisen työnsä kautta.

Vapaaehtoistoiminnan tulee olla riittävässä määrin järjestynyttä, jotta siihen voidaan liittää rikostaustan selvittämismenettely ja toiminnan järjestäjälle asettaa velvollisuus selvittää toimintaan hakeutuvan rikostausta. Selvittämismenettelyn tavoitteet huomioon ottaen toiminnan järjestäjälle asetettua oikeutta tarkistamiseen ei voida pitää riittävänä. Toisaalta myös tässä tapauksessa on voitava olettaa edellyttävän sitä, että selvittämisen kohteena oleva henkilö toimii merkittävässä määrin juuri lasten kanssa. Muuten selvittämisen piiriin kuuluvien henkilöiden piiriä ei voida rajata järkipäisellä tavalla.

Rikostaustan selvittämismenettelyyn liitettäväksi soveltuvaa vapaaehtoistoimintaa tapahtuu oikeushenkilöiden piirissä. Nämä on kytketty rikosoikeudelliseen järjestelmään jo oikeushenkilön rangaistusvastuun kautta. Rajaus voisi olla siis sama kuin rikoslain 9 luvun 1 §:ssä, jossa soveltamisala on rajattu yhteisöihin, säätiöihin tai muihin oikeushenkilöihin. Oikeushenkilön taustalla ovat siitä vastaavat henkilöt, joiden vastuulle voidaan asettaa oikeushenkilön toiminnan järjestäminen myös niin, että rikostaustan selvittäminen toteutuu toiminnassa.

Muut rikostaustan selvittämiseen liittyvät esiin nousseet kysymykset

Rikostaustan selvittämismenettelyyn liittyy useita sellaisia kysymyksiä, joiden harkitsemista yleissopimuksen kansallinen täytäntöönpano ei edellytä. Yleisessä keskustelussa on rikostaustan selvittämislain kuitenkin katsottu sisältävän puutteellisuuksia, jotka mahdollistavat seksuaalirikoksista tuomittujen työskentelemisen lasten kanssa.

Erillisistä kysymyksistä voidaan ensinnäkin nostaa esiin rikostaustan selvittämislain 2 §:n 1 momentissa oleva soveltamisalan rajaus ”johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu”.

Kun rikostaustan selvittämislakia säädettiin, menettelyn ulkopuolelle jätettiin työtehtävät, joissa työntekijän yhteydenpito lapsiin on satunnaista tai vastaanottotoiminnan luonteista ja voidaan

olettaa, ettei lapsen ja työntekijän välille muodostu sellaista henkilökohtaista tai luottamuksellista suhdetta, joka voisi johtaa esimerkiksi seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tällaisia tehtäviä ovat muun muassa lääkärin vastaanottotilanteet, virastossa työskentelevän sosiaalityöntekijän työ, kasvatus- ja perheneuvolassa tehtävä työ, lastenneuvolatoiminta ja kirjastoissa tehtävä työ. Lapsi tapaa näissä tilanteissa työntekijän usein myös vanhempansa seurassa. (HE 3/2002 vp, s. 28/II)

Toinen soveltamisalan rajausta on rikostaustan selvittämislain 2 §:n 3 momentissa. Sen ensimmäisen virkkeen mukaan lakia ei sovelleta 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin tehtäviin, jotka yhden vuoden aikana kestävät enintään kolme kuukautta. Lyhytaikaisten työ- ja virkasuhteiden osalta rikostaustan selvittämislain valmistelutöissä (HE 3/2002 vp, s. 29/I) todetaan, että lyhytaikaiset palvelussuhteet ovat yleensä sijaisuuksia. Hallituksen esityksen mukaan usein lyhytaikaiset sijaisuusjärjestelyt joudutaan tekemään nopeasti, jolloin käytettävissä olevan ajan puitteissa ei olisi edes mahdollista hankkia rekisteriotetta.

Rikostaustan selvittämislaki ei velvoita palvelussuhteen kestäessä tehtävään määräaikaistarkastukseen. Rikosrekisteriote on kylläkin nykyisin pyydettyä, jos henkilöllä on useita alle kolme kuukautta kestäviä määräaikaisia työ- tai virkasuhteita samaan työnantajaan ja jos työ- tai virkasuhteiden yhteenlaskettu kesto vuoden aikana ylittää yhteensä kolme kuukautta. Rikostaustan selvittämismenettelyn ulkopuolella ovat kuitenkin henkilöt, jotka saman työnantajan palveluksessa siirtyvät toisiin tehtäviin, mikäli he ovat jo kertaalleen rikosrekisteriotteen toimittaneet, ja samoissa tehtävissä jatkavat henkilöt.

Mitä tulee 2 §:n 1 ja 3 momentissa oleviin rajauksiin, rikostaustan selvittämislain säätämisen yhteydessä on sinällään esitetty perusteita omaksutuille lainsäädäntöratkaisuille. Kyseenalaista on esimerkiksi se, mitä tarkoitusta palvelisi menettely, jossa rikosrekisteriote hankitaan niin lyhyestä palvelussuhteesta, että se on jo päättynyt otteen saamisen aikoihin. Kuitenkin laissa nyt olevaa kolmen kuukauden määräaika voidaan pitää liian pitkänä, koska sitä kautta merkittävän määrän lasten kanssa työskenteleviä henkilöitä voi olettaa putoavan selvittämisen ulkopuolelle. Tässä yhteydessä kohtuulliseksi ajanjaksoksi on arvioitu 30 päivää. Huomioon on otettava se, että tästä ei välttämättä aiheudu merkittävää lisätyötä menettelyyn osallistuville. Rikostaustan selvittämislain 6 §:n mukaan rikosrekisteriote on voimassa kohtuullisen pitkän ajan, kun se ei saa olla kuutta kuukautta vanhempi. Kun ote myös 7 §:n mukaisesti palautetaan työnhakijalle, se on hänen käytettävissään, kunnes puolen vuoden määräaika tulee vastaan.

Hyväksyttävänä ei voida myöskään pitää sitä, että työ- tai vapaaehtoistoiminnan aikana seksuaalirikoksesta annettu tuomio ei tule työnantajan tai vapaaehtoistoiminnan järjestäjän tietoon. Työnantajan tai toiminnan järjestäjän tulisi pyytää kyseistä henkilöä toimittamaan rikosrekisteriote, jos edellisestä otteen toimittamisesta on kulunut kolme vuotta. Tällainen menettely ei kuormittaisi menettelyyn osallistuvia liikaa, kun aikaväli olisi kohtuullisen pitkä.

Edellä todettu ei mitenkään poissulje lainsäädäntömuutoksia, joita tässä esityksessä ei ehdoteta. Kuten aikaisemmin todettiin, lasten kanssa työskentelevien ja vapaaehtoisesti toimivien rikostaustan selvittämistä koskevan lainsäädännön uudistamistarpeiden selvittäminen ja tarvittavien muutosten valmistelu on iso tehtävä, joka on vaikeasti läpivietävissä laajan hankkeen osana ja kiireellisessä aikataulussa. Rikostaustan selvittämislakiin liittyvä tutkimustieto on vähäistä. Lainsäädäntömuutosten käytännön vaikutukset ja vaikutukset muuhun lainsäädäntöön edellyttävät pe-

rusteellista selvitystä, jota ei ole tässä yhteydessä mahdollista tehdä. Saattaa olla tarpeen perustaa erillinen lainsäädäntöhanke tätä varten.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tarkoituksena on hyväksyä yleissopimus ja saattaa se kansallisesti voimaan Suomessa. Tältä osin esityksen tavoitteet ovat samoja kuin sopimuksenkin tavoitteet. Tarkoitus on ensinnäkin edistää lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ennaltaehkäisyä ja viranomaisyhteistyötä näiden rikosten ehkäisemisessä ja torjunnassa. Sopimuksella pyritään myös parantamaan uhrien suojelua ja avustamista, saamaan aikaiseksi kattava ja asianmukaiseen rikosvastuuseen johtava rikosoikeudellinen sääntely sekä tehostamaan rikosprosessia lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten käsittelyssä.

Lasten suojeleminen ja rikosvastuun toteuttaminen kuitenkin edellyttävät myös sellaisia lainsäädäntömuutoksia, joihin yleissopimus ei nimenomaisesti velvoita. Jäljempänä selostettavista keskeisistä ehdotuksista tämä koskee esimerkiksi lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten tunnusmerkistöjä ja rangaistustasoa sekä rikostaustan selvittämistä koskevan lainsäädännön muuttamista.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (rikoslain 20 luvun 6 §) tuomittava vähimmäisrangaistus korotettaisiin neljäksi kuukaudeksi vankeutta. Sukupuoliyhteys kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa katsottaisiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi (rikoslain 20 luvun 7 §). Rikos voitaisiin katsoa törkeän tekemuodon mukaiseksi myös silloin, kun rikos sisältää useita samaan lapseen kohdistuneita tekoja tai rikos kohdistuu useaan lapseen. Nuoreen kohdistuvan seksuaalipalvelujen ostamisen (rikoslain 20 luvun 8 a §) enimmäisrangaistus korotettaisiin yhdestä vuodesta kahdeksi vuodeksi vankeutta.

Lakiin lisättäisiin rangaistussäännökset lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin (rikoslain 20 luvun 8 b §). Mainittuun rikokseen voisi syyllistyä ensinnäkin se, joka pyrkii tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksenaan valmistaa lapsipornografiaa tai kohdistaa lapseen hyväksikäyttörikos. Lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomittaisiin myös se, joka viettelee lapsen korvausta vastaan tarjoamaan seksuaalipalveluja tai esiintymään sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Rangaistavaksi säädettäisiin myös sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (rikoslain 20 luvun 8 c §).

Lapsipornografiaa koskevien rangaistussäännösten tunnusmerkistöjä täsmennettäisiin ja täydennettäisiin. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevaa tunnusmerkistöä (rikoslain 17 luvun 18 §) täydennettäisiin tekotavalla ”taikka muulla tavoin tarjoaa tai pitää saatavilla”. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon tekotavat (rikoslain 17 luvun 19 §) yhtenäistettäisiin levittämistä koskevien tekotapojen kanssa, jolloin hallussapitorangaistussäännöksen soveltamisessa nykyisin käytettävät eräät rangaistavuuden rajoitukset poistuisivat. Hallussapitoon voisi syyllistyä myös, jos hankkii esimerkiksi sopimukseen perustuvan käyttöoikeuden kautta pääsyn lapsipornografiaa sisältävään kuvaan, tallenteeseen tai tiedostoon ilman aineiston fyysistä haltuun ottamista.

Seksuaalisen teon määritelmästä (rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentti) poistettaisiin rangaistavuuden edellytys, jonka mukaan tekijän on tavoiteltava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Kaikki yleissopimuksen mukaiset rikokset olisivat lapsen kohdistuessaan virallisen syytteen alaisia (rikoslain 20 luvun 11 §). Asianomistajan vakaalla tahdolla ei myöskään olisi merkitystä syyteoikeuden käyttämisen kannalta (rikoslain 20 luvun 12 §). Oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin koskemaan myös lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin, kun tapaamisen tai muun kanssakäymisen tarkoituksena on valmistaa lapsipornografiaa (rikoslain 20 luvun 13 §). Yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta poistettaisiin kaksoisrangaistavuuden vaatimus (rikoslain 1 luvun 11 §).

Syyteoikeuden erityistä vanhentumista koskevaa säännöstä (rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentti) täydennettäisiin niin, että myös lapsen kohdistunut pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, törkeä paritus, ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa vanhentuisivat aikaisintaan uhrin täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Ikärajaksi tulisi kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymys on sellaisesta lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin, joka koskee seksuaalipalvelujen tarjoamista korvausta vastaan tai esiintymistä sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä.

Liiketoimintakiellosta annettua lakia muutettaisiin niin, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä henkilö, joka on liiketoiminnassa syyllistynyt lapsipornografiarikokseen taikka kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen paritus- tai ihmiskaupparikokseen. Liiketoimintakielto voitaisiin määrätä väliaikaisena, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen tekemisen estämiseksi.

Muun ohessa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, turvapaikan hakijoiden vastaanotto toimintaa harjoittavan yksikön, hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa tai luottamustoimessa oleville henkilöille sekä kaikille terveydenhuollon ammattihenkilöille säädettäisiin oikeus tehdä salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta seksuaalirikosta. Nämä muutokset koskisivat esitutkintalain 2 §:ää, lastensuojelulain 25 d §:n 3 momenttia sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:ää.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevaa lainsäädäntöä (lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettu laki ja rikosrekisterilain 6 §) ensinnäkin muutettaisiin niin, että selvittämisessä käytettävään rikosrekisteriotteeseen merkittäisiin myös lapsipornografia- ja seksuaalirikoksista tuomitut sakkorangaistukset. Mainituista rikoksista tuomitut sakot merkittäisiin muutenkin rikosrekisteriin (rikosrekisterilain 2 §). Rikostaustan selvittäminen ulotettaisiin koskemaan myös oikeushenkilön hyväksi ilman virka- tai työsuhdetta tapahtuvaa toimintaa, jota esityksessä kutsuttaisiin vapaaehtoistoiminnaksi. Lisäksi selvittäminen ei jatkossa koskisi tehtäviä, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään 30 päivää. Lisäksi käyttöön otettaisiin kolmen vuoden välein toimitettavat määräaikaistarkastamiset sen varmistamiseksi, että työtehtäviä eivät suorita tai vapaaehtoistoimintaa lasten kanssa harjoita henkilöt, jotka on työ- tai vapaaehtoistoiminnan kestäessä tuomittu seksuaalirikoksesta.

Yleissopimuksen hyväksyminen ja voimaansaattaminen sekä siihen liittyen lasten suojelemisen tavoitteen toteuttaminen edellyttävät myös huomion kiinnittämistä käytännön toimintatapoihin. Tältä osin kysymys on toimimisesta nykyisen lainsäädännön puitteissa. Esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa yleissopimuksen artikloiden käsittelyn yhteydessä tuodaan esiin näkemyksiä nykyisissä käytännössä olevista puutteista ja toimintatapojen kehittämistarpeista. Tämä koskee esimerkiksi rikoksentehtäjän hoitoa ja muita vastaavia interventiotoimenpiteitä koskevan järjestelmän kehittämistä nykyisestä sekä uhrin informoimista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa oikeuksistaan ja siitä, mistä hän voi hakea apua.

4 Esityksen vaikutukset

Esityksen ehdotuksia voidaan luonnehtia vaikutuksiltaan yhteiskunnallisiksi. Tämä koskee lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten paheksuttavuuden korostamista sekä heidän perus- ja ihmis-oikeuksiensa ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojan parantamista. Tältä kannalta merkityksellisiä ovat erityisesti perustuslaissa suojatut oikeudet henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (7 §) ja yksityiselämän suojaan (10 §).

Esityksen ehdotukset eivät toteuttaessaan juurikaan muuttaisi viranomaisten tehtäviä tai niiden välisiä toimivaltasuhteita. Viranomaisten työmäärää lisäävää vaikutusta olisi lähinnä eräillä rangaistuskäytännön ankaroitumiseen johtavilla ja lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseen liittyvillä lainsäädäntömuutoksilla.

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin tunnusmerkistöihin tehtävien muutosten on arvioitu johtavan vankilassaolovuosien lisääntymiseen 180 vuodella, mikä tarkoittaa myös päivittäisen vankiluvun kasvua keskimäärin 180 vangilla. Tämä laskelma perustuu siihen, että noin puolet lapsen seksuaalisista hyväksikäytöistä muuttuisi törkeiksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöiksi. Viimeksi mainituista noin 80 prosentista tuomitaan nykyisin ehdoton vankeusrangaistus. Huomioon on otettu myös se, että vankilaan seksuaalirikoksista tuomituista noin 65 prosenttia on ensikertalaisia. Määrässä on otettu huomioon myös se, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottaminen neljään kuukauteen saattaa jossakin määrin vaikuttaa vankilukua korottavasti.

Mainittu muutos vankiluvussa tarkoittaisi sitä, että vankeinhoidon kustannukset nousisivat noin 9 900 000 euroa vuodessa (55 000 euroa/vankivuosi). Vankiluvun muutos ei välttämättä ole kuitenkaan niin suuri kuin edellä todetuilla muuttujilla saadaan. Tämä liittyy ennen kaikkea siihen, että törkeiksi muuttuvista hyväksikäyttörikoksista ei mahdollisesti tuomita ehdottomia vankeusrangaistuksia niin paljon kuin törkeistä lapsen seksuaalisista hyväksikäytöistä nyt tuomitaan eikä niin pitkiin ehdottomiin vankeusrangaistuksiin kuin törkeistä hyväksikäytöistä nykyisin tuomitaan. Vaikutukset eivät myöskään täysimääräisesti toteudu heti uuden lainsäädännön voimaantullessa, ei ainakaan sen ensimmäisenä voimassaolovuotena. Huomioon on erityisesti otettava se, että rikoksiin jonkin aikaa sovelletaan lievempään lopputulokseen johtavaa tekohetken lakia.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ja rikosrekisteriä koskevien lainsäädäntömuutosten voidaan olettaa aiheuttavan merkittäviä Oikeusrekisterikeskuksen toimintaa koske-

via kustannuksia. Tämä liittyy siihen, että taustan selvittämisessä käytettäviin rikosrekisteriotteisiin kuten rikosrekisteriin muutenkin merkittäisiin lapsipornografiarikoksista ja seksuaalirikoksista tuomitut sakkorangaistukset ja että taustan selvittämismenettelyn piiriin tulisi myös vapaaehtoistoiminta. Vaikutuksia on erittäin vaikea määritellä, koska ne riippuvat siitä, minkälaisia tietojärjestelmiä ja tietojen käsittelyä koskevia muutoksia tehdään ja minkä verran vapaaehtoistoimintaa koskevia toimenpiteidenpyyntöjä Oikeusrekisterikeskukselle tulee.

Oikeusrekisterikeskukseen kohdistuvia vaikutuksia arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että kysymyksessä olevista rikoksista tuomitaan vähän sakkorangaistuksia. Siitä huolimatta sakkorangaistusten huomioon ottamisesta voidaan olettaa aiheutuvan automaattisen tietojenkäsittelyn kehittämiseen liittyviä kustannuksia ja vuotuisia käyttökustannuksia sekä henkilöstökustannuksia useiden kymmenien tuhansien eurojen verran, joista osa toteutuu ainoastaan uudistuksen toteuttamisen yhteydessä. Rikostaustan selvittämiseen liittyviä asioita Oikeusrekisterikeskus käsittelee nykyisin noin 60 000 vuodessa. Keskuksen rikostaustan selvittämistehtävissä yksi henkilötyövuosi vastaa 10 000 otehakemuksen käsittelyä. Henkilötyövuosi maksaa noin 37 500 euroa. Jos rikostaustan selvittämisen laajentaminen vapaaehtoistoimintaan lisäisi otehakemusten määrää 100 000 kappaleella, henkilöstökustannukset kasvaisivat siis noin 375 000 eurolla.

Esityksen ehdotusten voidaan toisaalta toteutuessaan arvioida ainakin pitkällä tähtäimellä vähentävän lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia ja niistä aiheutuvia haittoja. Tämä koskee esimerkiksi uhrien kuntouttamisesta ja auttamisesta aiheutuvia kustannuksia, valtion maksettavaksi tulevia oikeudenkäyntiin liittyviä kustannuksia sekä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta aiheutuvia kustannuksia. Tällaisia säästyviä kustannuksia ei voida kuitenkaan esittää euromääräisinä, hyödyt eivät ole välttämättä kaikilta osin edes rahassa mitattavia.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 7 päivänä huhtikuuta 2009 työryhmän valmistelemaan yleissopimuksen voimaansaattamista sekä arvioimaan nykyisten kansallisten toimenpiteiden riittävyyttä lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisyssä. Työryhmän tehtäväksi annettiin arvioida yleissopimuksen edellyttämiä lainsäädännön muutostarpeita ja sitä, miten sopimuksen velvoitteet muuten vastaavat Suomessa hyväksytyt menettelytapoja. Arviointi oli ulotettava myös rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa säädettyyn seksuaalisen teon määritelmään. Lisäksi arvioitavaksi tuli lainsäädäntö, joka koskee lasten kanssa työskentelevien rikostaustojen selvittämistä. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistustason tehokkuus ja oikeasuhtaisuus tulivat myös työryhmän arvioitavaksi. Erityistä huomiota oli kiinnitettävä ehdollisen vankeusrangaistuksen yleisyyteen rikoksista tuomittavana rangaistuksena. Työryhmän oli valmisteltava tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Mietintö oli laadittava hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmä luovutti mietintönsä 4 päivänä toukokuuta 2010 (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2010).

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Yleissopimuksen sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön

I luku. Tarkoitus, syrjimättömyysperiaate ja määritelmät

1 artikla. *Tarkoitus.* Artiklan 1 kappaleen mukaan yleissopimuksen tarkoituksena on (a) ehkäistä ja torjua lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä; (b) suojella seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden lapsiuhrien oikeuksia ja (c) edistää kansallista ja kansainvälistä yhteistoimintaa lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Sen varmistamiseksi, että sopijapuolet soveltavat sopimuksen säännöksiä tehokkaasti, perustetaan sopimuksella erityinen valvontajärjestelmä (2 kappale).

Artiklan edellyttämiä kansallisia toimenpiteitä käsitellään tarkemmin II-VIII luvussa, kansainvälistä yhteistyötä IX luvussa (38 artiklassa) sekä sopijapuolten komitean toimintaan perustuvaa valvontajärjestelmää X luvussa.

2 artikla. *Syrjimättömyysperiaate.* Artiklassa todetaan, että sopijapuolten on sovellettava yleissopimuksen määräyksiä, erityisesti mahdollisuuksia käyttää uhrien oikeuksien turvaamiseksi tarkoitettuja toimenpiteitä siten, ettei ketään syrjitä millään perusteilla kuten sukupuolen, rodun, värin, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun vakaumuksen, kansallisen tai sosiaalisen alkuperän, kansalliseen vähemmistöön kuulumisen, omaisuuden, syntyperän, seksuaalisen suuntautuneisuuden, terveydentilan, vammaisuuden tai muun aseman perusteella.

Selitysmuistion kohdissa 41–43 todetaan, että artiklaan otettu syrjimisperusteita koskeva lista pohjautuu Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (SopS 19/1990) 14 artiklaan ja että se ei ole tyhjentävä. Muistion mukaan syrjintäkieltoa on tulkittu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä johdonmukaisesti siten, ettei kaikki erilainen tai erotteleva kohtelu ole syrjivistä. Ihmisten tai tapausten erilaisen kohtelun on katsottu olevan syrjivää silloin, kun tällaiselle kohtelulle ei ole mitään objektiivista ja järkevää syytä. Tällä tarkoitetaan sitä, että erilaisella kohtelulla tulee tavoitella oikeudenmukaista päämäärää ja että suhteen käytettyjen keinojen ja asetettujen tavoitteiden välillä tulee olla järjellinen ja kohtuullinen.

Yhdenvertaisuudesta säädetään perustuslain 6 §:ssä, jonka 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Kun otetaan huomioon se, että myöskään mainitussa perustuslain säännöksessä oleva kiellettyjen syrjintäperusteiden lista ei ole tyhjentävä, säännös pääpiirteiltään ja tarkoitukseltaan vastaa artiklaa. Lisäksi perustuslain pykälässä on vielä lapsia koskeva 3 momentti, jonka mukaan heitä on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Perustuslaista ilmenevää perusteetonta eri asemaan asettamisen kieltoa tehostaa rikoslain 11 luvun 11 §:n kriminalisointi. Pykälän mukaan rangaistavaa syrjintänä on muun ohessa se, että elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielenpiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun näihin rinnastettavan seikan perusteella. Rangaistukseksi on tuomittava sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

3 artikla. Määritelmät. Yleissopimuksessa tarkoitetaan (a) ”lapsella” jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä; (b) ”lasten seksuaalisella riistolla ja seksuaalisella hyväksikäytöllä” käyttäytymistä, jota tarkoitetaan sopimuksen artikloissa 18–23; (c) ”uhrilla” jokaista seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteena olevaa lasta.

Mitä tulee lapsen määritelmään, joissakin rikosoikeuden artikloissa annetaan sopijapuolille oikeus määritellä ikäraja, jota nuorempaan lapseen kohdistuva teko on rangaistava. Määritelmän ikäraja ei siis koske yleissopimusta kokonaisuudessaan. Suomessa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ovat pääsääntöisesti rangaistavia vain alle 16-vuotiaaseen lapseen kohdistuvina. Rikostutkinta on aloitettava lapsen ikää koskevasta epävarmuudesta huolimatta (34 artiklan 2 kappale).

Yleissopimuksessa ei siis varsinaisesti määritellä ”seksuaalista riistoa” ja ”seksuaalista hyväksikäyttöä”, vaan ne yhdessä saavat sisältönsä kriminalisointivelvoitteita koskevien artikloiden kautta. Sopimuksessa velvoitetaan kriminalisoimaan seksuaalinen hyväksikäyttö (18 artikla), lapsiprostituutioon liittyvät rikokset (19 artikla), lapsipornografiaan liittyvät rikokset (20 artikla), lapsen pornografisiin esityksiin liittyvät rikokset (21 artikla), lasten turmeleminen (22 artikla) sekä lasten houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin (23 artikla).

Rikoksen uhrin määritelmään liittyy se, että Suomessa eräiden yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien rikosten kohteena oleva henkilö ei ole välttämättä kyseisen rikoksen asianomistaja. Tämä voi koskea lapsipornografiarikoksia, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta ja paritusrikoksia. Kun tarkastellaan yleissopimuksen uhria koskevia määräyksiä, sopimuksen ei voida katsoa edellyttävän uhrille ehdottomasti annettavaa asianomistajan asemaa. Joissakin tapauksissa uhri voi olla prosessiin osallistuva todistaja. On lisäksi huomattava, että usein kysymyksessä olevien rikosten kohteena oleva henkilö on asianomistaja, jos hänen henkilöllisyytensä saadaan selvälle ja jos hän rikosprosessiin osallistuu. Tämä koskee tapauksia, joissa rikoksen kohde on ollut teon aikaan alle 16-vuotias. Tällöin on samalla täyttynyt lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö. Lapsi on joka tapauksessa hyväksikäyttörikoksen asianomistaja. Muutenkin lapsipornografiarikosten, seksuaalipalvelujen ostamisrikosten ja paritusrikosten yhteydessä saatetaan tehdä muita rikoksia (esimerkiksi pakottaminen), joiden asianomistaja kohdehenkilö on. Lisäksi uhrille on saattanut aiheutua teosta korvattavaa vahinkoa, joka perustaa hänelle asianomistajan aseman.

Selitysmuistion kohdassa 51 korostetaan sitä, ettei seksuaalisen riiston tai hyväksikäytön toiseikkojen tarvitse olla vahvistettuja (englanniksi ”established”) ennen kuin lasta voidaan pitää uhrina. Tätä selitysmuistion kohtaa voidaan pitää jossakin määrin epäselvänä, mutta ei Suomen lainsäädännön tai täällä omaksuttujen menettelyiden kannalta ongelmallisena. Esitutkinnan aloit-

taminen mukaan lukien henkilön asema tutkinnassa ei edellytä mitään vahvaa selvitystä rikoksen tapahtumisesta. Esitutkintalain 2 §:n mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnan aloittamiskynnys on syytekynnystä ja etenkin tuomitsemiskynnystä matalampi.

II luku. Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

4 artikla. *Periaatteet.* Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ehkäistäkseen kaikenlaisen lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön sekä suojellakseen lapsia.

Artikla ilmaisee sopijapuolille asetetun velvoitteen lisäksi yleissopimuksen pääasiallisen tarkoituksen eli lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemisen. Artiklan sanamuoto kuvastaa sopijapuolten tarkoitusta laatia yleissopimus siten, että se jättää kansallisesti päätettäväksi ne keinot, joilla sopimuksen asettamat velvoitteet täytetään. Yleissopimus ei edellytä siinä määrättävistä asioista säädettävän laissa, vaan myös muunlaiset keinot ovat käytettävissä.

5 artikla. *Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rekrytointi, koulutus ja tietoisuuden herättäminen.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin lisätäkseen tietoisuutta lasten suojelusta ja oikeuksista niiden henkilöiden keskuudessa, jotka ovat säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa opetus-, terveys-, sosiaaliturva-, oikeus- ja poliisitoimisektoreilla ja urheiluun, kulttuuriin sekä vapaa-ajan toimintaan liittyvillä aloilla.

Kappaleessa ei siis viitata ainoastaan ammattinsa puolesta lasten kanssa tekemisissä oleviin henkilöihin, vaan kappale on jätetty avoimeksi koskemaan kaikkia lasten kanssa tekemisissä olevia. Näin on saatu katetuksi myös vapaaehtoistyötä lasten parissa tekevät henkilöt. Viittaus lasten oikeuksiin tarkoittaa Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksessa mainittuja oikeuksia kuten oikeutta elämään (6 artikla), oikeutta tulla suojelluksi kaikenlaiselta fyysiseltä tai henkiseltä väkivallalta mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö (19 artikla) sekä oikeutta tulla suojelluksi taloudelliselta hyväksikäytöltä (32 artikla). (selitysmuistion kohdat 54 ja 55).

Kappaleeseen liittyvässä 2 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin varmistaakseen, että 1 kappaleessa mainituilla henkilöillä on riittävä tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä, keinoista tunnistaa ne ja artiklassa 12 (1) mainitusta mahdollisuudesta. Viitatus kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, etteivät kansallisen lain salassapitoa koskevat säännökset, jotka koskevat tiettyjä lasten kanssa tekemisiin joutuvia ammattilaisia, estä näiden ammattilaisten mahdollisuutta ilmoittaa lasten suojelusta vastaaville mistä tahansa tilanteesta, jossa heillä on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön uhri.

Selitysmuistion (kohta 56) mukaan 2 kappale ei edellytä erityisen koulutuksen järjestämistä. Saman voi katsoa koskevan myös 1 kappale. Kappaleessa mainittu ”riittävä tieto” voidaan saavuttaa yleisen koulutuksen yhteydessä tai muulla tiedon välittämällä, joka antaa kyseisille hen-

kilöille mahdollisuuden tunnistaa seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuneet lapsen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Sopijapuolten päätettäväksi jää, miten tämä tavoite saavutetaan. Artiklan 1 ja 2 kappaleen voi kuitenkin katsoa edellyttävän, että käytettävissä olevaa tietoa ja aineistoa riittävän tehokkaasti levitetään tai muuten saatetaan lasten kanssa säännöllisesti tekemisissä olevien henkilöiden saataville.

Monipuoliseen koulutuskäyttöön soveltuvia oppaita ja käsikirjoja koskien lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia on viime vuosina valmistunut useita. Suomalainen Lääkäriseura Duodecimin ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen laatimaa hoitosuosituksia ja Stakesin vuonna 2003 julkaisemaa suositusta on jo käsitelty yleisperustelujen jaksossa 1.2. Sama koskee Päivi Hirvelän vuonna 2006 valmistunutta väitöskirjaa ”Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa”, joka on suunnattu ennen kaikkea syyttäjille, asianajajille, tuomareille ja poliiseille, jotka käsittelevät lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia. Näitä teoksia voidaan hyödyntää myös muiden sektoreiden koulutuksessa. Stakes on myös järjestänyt vuosina 2004 ja 2005 kaksi pitkää koulutusta hyväksikäytettyjen lasten hoitoon osallistuville terapeuteille ja muulle hoitohenkilökunnalle.

Edellisessä kappaleessa mainittujen teosten lisäksi tässä yhteydessä on syytä mainita eräitä muitakin. Sirpa Taskisen ja Jorma Antikaisen toimittama opas ”Seksuaalisesti hyväksikäytettyjen lasten ja lapsia hyväksikäyttäneiden nuorten hoito” ilmestyi Stakesin julkaisuna vuonna 2006. Väestöliitto on vuonna 2009 julkaissut kirjan ”Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori”, jonka tarkoituksena on tarjota nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille keinoja ja valmiuksia seksuaalisen kaltoinkohtelun kohteeksi joutuvan nuoren ammatilliseen kohtaamiseen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön osalta artiklan 1 ja 2 kappaleen velvoitteet liittyvät täydennyskoulutukseen, josta säädetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) ja sosiaalihuoltolaissa (710/1982). Näistä ensiksi mainittuun liittyviä työnantajan ja työntekijän velvoitteita täsmennettiin vuonna 2004 kansanterveyslain (66/1972) ja erikoissairaanhoidon lain (1062/1989) muutoksilla sekä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella (1194/2003). Sosiaali- ja terveysministeriö on myös vuosina 2004 ja 2006 antanut suositukset terveydenhuollon ja sosiaalihuollon täydennyskoulutuksesta.

Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2007 laatimassa seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämistä koskevassa toimintaohjelmassa vuosille 2007–2011 on kirjattu seksuaalisen väkivallan kokemuksiin liittyvän oireilun tunnistamisen parantaminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä kouluissa ja sosiaalityön piirissä työskentelevien valmiuksien parantaminen seksuaalisen väkivallan havaitsemiseksi. Lisäksi toimintaohjelmassa toimenpiteiksi on kirjattu eri ammattiryhmien, kuten terveys-, sosiaali-, kasvatusta- ja opetusalan sekä peruskoulutuksen pakollisiin opintoihin sisällytettäväksi tietoa seksuaalisesta väkivallasta. Koulutuksessa voidaan toimintaohjelman mukaan hyödyntää kolmannen sektorin palveluissa karttunutta kokemusta väkivaltaa kohtaneiden tutkimuksessa ja hoidossa.

Koululainsäädännössä opetuksen järjestäjälle on asetettu velvoite laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan osana opetussuunnitelmaa tulee kuvata toimenpiteet ja työnjako erilaisten ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja hoitamiseksi. Tämä koskee muun

ohessa häirintää, joka käsitteellisesti pitää sisällään myös seksuaalisen häirinnän sekä laajemmin seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön näkökulmat. Toimintaohjeita seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisemiseksi ja edellyttämiksi toimenpiteiksi on paikallisissa opetussuunnitelmissa sijoitettu myös osaksi koulujen kriisisuunnitelmia. Opetustoimen henkilöstön täydennyskoulutuksessa ja osaamisen kehittämisessä ensisijainen vastuu on nykyisin työnantajalla ja henkilöstöllä itsellään. Valtion rahoittamassa opetustoimen henkilöstökoulutuksessa lasten suojeluun ja oikeuksiin liittyvä osaaminen on huomioitu eräissä lyhytkestoisissa täydennyskoulutuksissa.

Eri ammatti- ja vapaaehtoisalojen koulutuksessa tärkeitä tahoja ovat myös järjestötason toimijat. Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry (SLU) toimii suomalaisten liikuntajärjestöjen katto- ja palvelujärjestönä. Liikuntasektorilla puitteet lasten suojelemiseksi seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä antaa SLU:n vuonna 2004 kehittämät ”Reilun Pelin periaatteet”. Periaatteisiin lukeutuvat muun muassa väkivallattomuus, sukupuolisen häirinnän ehkäiseminen sekä toisen ihmisen kunnioitus. SLU on laatinut periaatteisiin liittyvänä urheilussa toimiville aikuisille oppaan ”Lupa välittää – lupa puuttua. Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä liikunnassa ja urheilussa” (2002). Oppaaseen on koottu tietoa sukupuolisesta ja seksuaalisesta häirinnästä ja hyväksikäytöstä sekä käytännön menettelyohjeita tällaisten tilanteiden ennaltaehkäisemiseksi ja tilanteiden selvittämiseksi. Myös SLU:n järjestämässä valmentaja- ja ohjaajakoulutuksessa on pyritty lisäämään heidän tietoisuuttaan lasten seksuaalisen hyväksikäytön estämisestä.

Raiskauskriisikeskus tukinainen ry kouluttaa ja opastaa eri alojen ammattilaisia, jotka kohtaavat työssään seksuaalista väkivaltaa kokeneita. Koulutuksissa käsitellään muun muassa seksuaalisen väkivallan vaikutusta yksilöön sekä hänen tukemistaan ja neuvomistaan oikeudellisesta ja psykologisesta näkökulmasta. Lisäksi Raiskauskriisikeskus tukinainen ry järjestää erityiskursseja tiettyille ammattiryhmille kuten terveydenhuollon ammattilaisille sekä opettajille, kouluterveydenhoitajille ja muulle koulujen henkilökunnalle. Koulutustilaisuuksien lisäksi yhdistyksellä on käynnissä projekti, jonka tarkoituksena on kouluttaa henkilöitä, jotka oikeusprosessissa ovat tekemisissä seksuaalirikosten ja lähisuhdeväkivallan uhrien kanssa. Projektin konkreettisena tavoitteena on kehittää sensitiivisyyskoulutusmalli. Sen tarkoituksena on antaa juridiikan ammattilaisille tarpeelliset ja tarvittavat tiedot lähisuhdeväkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa kokeneiden asiakkaiden kohtaamisesta asiallisella ja arvostavalla tavalla. Tavoitteena on, ettei uhri uudelleen joutuisi uhriksi oikeusprosessissa epäasiallisen kohtelun seurauksena. Projektia toteutetaan yhteistyössä muun ohessa Poliisiammattikorkeakoulun kanssa ja sitä rahoittaa Raha-automaattiyhdistys ry.

Tuomareiden, syyttäjien ja lakimiesten koulutukseen liittyy lisäksi 36 artiklan 1 kappale, jota käsitellään jäljempänä.

Artiklan 3 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti varmistaakseen, että edellytykset pääsyyllisille ammattilaisille, joiden harjoittamiseen liittyy säännöllistä yhteydenpitoa lapsiin, varmistavat sen, että näihin ammattilaisiin pyrkiviä ei ole tuomittu lasten seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Kappaletta ja siihen liittyviltä osin 27 artiklan 3 kappaleen b kohtaa on jo käsitelty edellä eräiden erillisten kysymysten nykytilan arviointia koskevassa jaksossa 2.3.

Tässä yhteydessä on syytä mainita, että opetusministeriön ns. SORA -työryhmä on valmistellut 21 päivänä elokuuta 2009 päivätyn luonnoksen hallituksen esitykseksi eräiden koulutusta koske-

vien lakien muuttamisesta. Tarkoituksena on parantaa turvallisuutta koulutuksessa ja työelämässä. Ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia (630/1998), ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lakia (631/1998), ammattikorkeakoululakia (351/2003) ja yliopistolakia (558/2009) ehdotetaan täydennettäväksi niin, että kun tutkintoon johtavat opinnot tai ammatissa toimiminen edellyttävät alaikäisten parissa työskentelyä, opiskelijalta voidaan peruuttaa opiskeluoikeus, jos hänet on tuomittu rangaistukseen yleisessä tuomioistuimessa ja tehty rikos osoittaa ilmeistä soveltumattomuutta alan opintoihin tai tehtäviin. Työryhmän ehdotukset ovat olleet lausuntokierroksella. Lausuntotiivistelmä on valmistunut 19 päivänä tammikuuta 2010, minkä jälkeen työryhmän työ on jatkunut. Maaliskuun 2010 alussa julkaistujen uusien ehdotusten mukaan opiskelija ei voisi erottaa pysyvästi, vaan hänellä olisi aina mahdollisuus hakea opinto-oikeuttaan takaisin. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle viimeistään syksyllä 2010.

6 artikla. *Lasten koulutus.* Artiklan mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että lapset saavat perus- ja keskiasteen koulutuksessa heidän kehittyvän kykynsä mukaisesti tietoa seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön riskeistä samoin kuin keinoista suojella itseään. Tämä tieto, jota annetaan yhteistyössä vanhempien kanssa silloin kun tämä on asianmukaista, annetaan yleisemmän seksuaalisuutta koskevan tiedon yhteydessä ja siinä kiinnitetään erityistä huomiota vaaratilanteisiin, erityisesti niihin, jotka liittyvät uuden informaatio- ja viestintäteknologian käyttöön.

Artiklaa on selostettu varsin laajasti selitysmuistion kohdissa 58–63. Ensimmäkin todetaan, että vastuu artiklassa tarkoitettun tiedon antamisesta kuuluu ensisijaisesti vanhemmille. On kuitenkin tilanteita, joissa vanhemmat eivät ole kykeneviä tai halukkaita siihen. Vanhempi voi olla osallisen lapsen hyväksikäyttöön tai yhteisön kulttuuritausta ei mahdollista avointa keskustelua tällaisista asioista. Joskus lapset ovat myös vastaanottavaisempia tiedolle, jos sen esittää ammattihenkilö, esimerkiksi opettaja, lääkäri tai psykologi.

Artiklassa ei mainita nimenomaisesti kouluja tiedon antajina, mihin syynä on se, että jotkut lapset ovat kotiopetuksessa. Tiedon antamisen ei tarvitse olla välttämättä osa opetussuunnitelmaa, vaan informointi voidaan järjestää myös epämuodollisessa koulutuksellisessa yhteydessä. Sopimusta laadittaessa on katsottu tärkeäksi, että lapset saavat tietoa aiheesta mahdollisimman varhaisessa elämänsä vaiheessa. Tietoa on annettava tavalla, joka on sovelias huomioon ottaen lasten ikä ja kehitystaso. Selitysmuistion mukaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja riistosta kertomisen liittäminen osaksi yleistä seksuaalikasvatusta on perusteltua, koska muuten tapahtuva kertominen saattaisi järkyttää lapsia tai luoda heissä aiheetonta levottomuutta. Selitysmuistion mukaan lapsille annettavan tiedon tulee olla sellaista, ettei se heikennä lasten luottamusta aikuisiin yleisesti. Artiklassa mainittu informaatio- ja viestintäteknologian käyttö liittyy erityisesti tarpeeseen varmistaa lapsille suunnattuja koulutus- ja tiedotuskampanjoita koskien internetin turvallista käyttöä.

Kuten yleisperusteluissa on jo todettu, Stakes on vuonna 2005 julkaissut turvataitokasvatuksen oppimateriaalin ”Turvataitoja lapsille” käytettäväksi päiväkodeissa, kouluissa ja kerhoissa. Sen avulla voidaan opettaa taitoja esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemiseksi. Oppimateriaalia tulisi myös tarvittavassa määrin ja asianmukaisella tavalla käyttää, mihin saattaa olla aihetta kiinnittää huomiota yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä.

”Turvataitoja lapsille” -oppimateriaali sisältää ohjeita uhkaavien tilanteiden tunnistamiseen ja välttämiseen. Oppaasta löytyy käytännöllisiä turvavinkkejä ja mielikuvaharjoituksia esimerkiksi

seksuaaliseen ahdisteluun liittyen. Lapsia ohjataan huolissaan kääntymään turvallisten aikuisten puoleen. Oppaan tarkoituksena ei ole pelotella lapsia, vaan rohkaista heitä oppimaan elämisen taitoja omista kokemuksistaan, tarpeistaan ja kiinnostuksistaan lähtien. Lapsia kannustetaan itse pohtimaan asioita ja etsimään ratkaisuja yhdessä toisten lasten kanssa.

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ja Suomen Akatemia ovat 1.–3.2.2010 pidetyn konsensuskokouksen pohjalta antamassaan lausumassa suositelleet, että muun ohessa turvataitokasvatuksen, ehkäisyneuvonnan ja kehitysvaiheeseen sovitetun seksuaalikasvatuksen sekä maksuttoman ehkäisyn avulla edistettäisiin seksuaaliterveyttä.

Joka tapauksessa lasten ja nuorten opetuksessa jo nyt monin tavoin turvataan artiklassa ilmaistujen tavoitteiden toteutuminen. Tämä tapahtuu Opetushallituksen laatimien eri koulutusasteiden opetussuunnitelmien perusteiden mukaisesti terveystiedon opetuksessa, erilaisissa aihekokonaisuuksissa sekä oppilas- ja opiskelijahuollossa. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan seksuaaliterveyden edistäminen on osa terveystiedon opetusta kaikilla koulu- ja luokka-asteilla. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan seksuaaliseen riistoon liittyvä ennalta ehkäisevä opetus sisältyy seksuaaliterveyden kokonaisuuteen. Oppiainekokonaisuudessa käsitellään fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen liittyviä teemoja eri näkökulmista. Terveystiedon opetuksessa käsitellään myös lainsäädäntöön liittyviä lasten ja nuorten oikeuksia ja vastuita. Perusopetuksessa terveystiedon opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisällöt määräytyvät oppilaiden luokka-aste sekä kehitystaso huomioon ottaen. Lukiokoulutuksessa seksuaaliterveyteen liittyvät tavoitteet ja sisällöt koskevat muun ohessa parisuhteeseen ja seksuaaliseen riistoon liittyviä kysymyksiä. Ammatillisessa peruskoulutuksessa terveystietoa opetetaan kaikkien perustutkintojen koulutuksessa osana yhteisiä opintoja.

Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen aihekokonaisuuksissa käsitellään eri näkökulmista turvallisuuteen ja väkivaltaan liittyviä ennalta ehkäiseviä teemoja. Informaatio- ja viestintäteknologiaan ja sen turvalliseen käyttöön liittyviä teemoja käsitellään perusopetuksessa aihekokonaisuudessa ”Viestintä- ja mediataito”. Aihekokonaisuuden keskeisenä tavoitteena on, että lapsi tai nuori oppii suhtautumaan kriittisesti median välittämiin sisältöihin ja pohtimaan niihin liittyviä eettisiä ja esteettisiä arvoja viestinnässä sekä käyttämään mediaa tarkoituksenmukaisesti. Keskeisiä aihekokonaisuuden sisältöjä ovat viestien sisällön ja tarkoituksen erittely ja tulkinta sekä lähdekritiikki ja tietoturva. Lukio-opetuksessa aihekokonaisuuden ”Viestintä- ja mediaosaaminen” yhtenä keskeisenä tavoitteena on, että opiskelija oppii huolehtimaan yksityisyyden suojastaan, turvallisuudesta ja tietoturvastaan liikkuessaan mediaympäristöissä.

Liikenne- ja viestintäministeriö on perustanut Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunnan yhteyteen ”Lasten ja nuorten mediafoorumin”, jonka tavoitteena on vähentää median ja internetin haitallisista sisällöistä lapsille ja nuorille aiheutuvia riskejä ja haittoja. Tavoitteena on muun ohessa edistää nuorten mediavalmiuksia ja -lukutaitoa. Foorumin alatyöryhmässä on tuotettu yhteistyössä ”Tieto- ja viestintäteknologia koulun arjessa” -hankkeen kanssa asiakirja opetussuunnitelman kehittämistä varten. Se on toimitettu opetusministeriön asettamalle työryhmälle, jonka tehtävänä on valmistella ehdotukset perusopetuksen yleisiksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi ja perusopetuksen tuntijaoksi. Mediafoorumin työryhmissä on myös tuotettu runsaasti materiaalia, jonka tavoitteena on vanhempien internetsivistyksen lisääminen ja median ymmärtäminen. Vanhempien tiedon lisääminen lisää myös lasten turvallisuutta.

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli mediakasvatuksen toteuttamisessa. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto on tuottanut runsaasti tällaiseen kasvatukseen liittyvää materiaalia lasten ja nuorten sekä heidän kasvattajiensa käyttöön. Mediakasvatusta koskee myös järjestön ylläpitämä Nuortennetti-verkkopalvelu. Pelastakaa Lapset ry on tuottanut aineistoa lasten mediataitojen sekä turvallisen viestintä- ja tietotekniikan käytön edistämiseksi.

7 artikla. *Ennalta ehkäisevät interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet.* Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen on varmistettava, että henkilöillä, jotka pelkäävät voivansa syyllistyä yleissopimuksen perusteella kriminalisoituun rikokseen, on asianmukaisesti mahdollisuus päästä tehokkaisiin ennalta ehkäiseviin interventio-ohjelmiin tai -toimenpiteisiin, jotka on suunniteltu rikoksenteekorin arvioimiseksi ja ehkäisemiseksi.

Selitysmuistion (kohta 64) mukaan tarkoituksena on, että ennalta ehkäisevistä toimista pääsevät osallisiksi sekä henkilöt, jotka pelkäävät syyllistyvänsä lapseen kohdistuvaan seksuaalirikokseen, että henkilöt, jotka jo ovat syyllistyneet sellaiseen tekoon ilman sen tuleamista viranomaisten tietoon. Artikla ei edellytä määrättyjen toimintamallien käyttämistä, vaan velvoitteen täyttämistapa jätetään sopijapuolten harkintaan. Tällaisia ohjelmia tai toimenpiteitä on kuitenkin oltava käytettävissä. Lisäksi jokaisessa tapauksessa on ensin arvioitava sitä, onko niistä kysymyksessä olevalle henkilölle hyötyä.

Suomessa ei tällä hetkellä ole varsinaisia tässä artiklassa tarkoitettuun lasten seksuaalisen hyväksikäytön ennaltaehkäisemiseen tähtäviä interventio-ohjelmia tai toimenpiteitä. Jäljempänä tarkemmin käsiteltävä STOP -ohjelma on ainoastaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen käytettävissä. Sellaisilla henkilöillä, jotka pelkäävät syyllistyvänsä lapseen kohdistuvaan seksuaalirikokseen, on periaatteessa mahdollisuus päästä yleisten mielenterveyspalveluiden piiriin, jos heidän ongelmansa on luonnehdittavissa mielenterveydelliseksi. Nyt kysymyksessä olevien rikosten ehkäisemisessä tehokkaita ovat kuitenkin erityiset tätä tarkoitusta varten laaditut toimintaohjelmat tai yksilöterapien muodot, jotka ovat yleensä pitkän kehittämistyön tuloksia, ohjeistettuja ja ennalta määritellyn sisällön mukaan tietystä laajuudessa toteutettavia. Ohjelmien ongelmana on, että niitä usein toteutetaan ryhmämuotoisesti, jolloin niiden järjestäminen harvaan asutussa maassa on käytännössä hankalaa. Seksuaalirikosten ehkäisemiseen koulutettuja terapeutteja ei julkisen terveydenhuollon piirissä myöskään mitään ilmeisimmin edes ole. Käytännössä yleisten mielenterveyspalveluiden piiriin pääseminen lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen tekemisen pelossa saattaa olla vaikeaa.

Suurin yksittäinen palveluntarjoaja artiklassa tarkoitettujen toimenpiteiden osalta on tällä hetkellä Sexpo-säätiö, jossa työskentelee neljä seksuaaliterapeuttia pääkaupunkiseudulla. Palvelut ovat kuitenkin asiakkaille maksullisia, mikä rajoittaa mahdollisuuksia hakeutua hoitoon. Lisäksi terapeutit työskentelevät pääkaupunkiseudulla, joten muualla asuvien käytännön mahdollisuudet terapiassa käyntiin ovat huonot.

Nykyisen lainsäädännön puitteissa on mahdollista järjestää esimerkiksi STOP -ohjelman kaltaista hoitoa halukkaille myös vankilan ulkopuolella ja myös silloin, kun heidän ei ole vielä todettu syyllistyneen lapseen kohdistuneeseen seksuaalirikokseen. Tällöin tavoitteena on henkilön psyykkisten oireiden, yleensä ahdistuneisuuden lieventäminen. Samalla pyritään ehkäisemään mahdollista rikollista käyttäytymistä. Lääkehoidon kytkeminen osaksi käyttäytymisterapeuttista ohjelmaa tai muuta psykososiaalista hoitoa on myös mahdollista nykyisen lainsäädännön puitteis-

sa. Tämä edellyttää luonnollisesti, että henkilö itse on halukas lääkehoitoon. Kuntien on nykyisen lainsäädännön puitteissa mahdollista ostaa kuntalaisille erityisosaamisen piiriin kuuluvaa käyttäytymisterapeuttista hoitoa.

Kun arvioidaan artiklan velvoitteiden täyttämistä, kysymys on monitahoisesta asiasta. Samat näkökohdat liittyvät 15–17 artiklaan siltä osin kuin kysymys on vankilan ulkopuolella toteutettavista interventio-ohjelmista ja -toimenpiteistä. Yleissopimuksen velvoitteiden täyttämiseksi sinällään saattaisi vähimmäistasolla riittää, että ohjelmiin ja toimenpiteisiin pääseminen on lainsäädännön perusteella periaatteessa mahdollista. Kuten edellä todetaan, nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa erilaisten hoitomuotojen, myös artiklassa tarkoitettujen käyttämisen. Joka tapauksessa toiminnan kehittämisen ja tehostamisen tarvetta ilmeisesti on sopimusvelvoitteiden täysimääräisen toteuttamisen ja tehokkaaseen lopputulokseen pääsemisen kannalta.

Artiklan sisältöä tarkasteltaessa olennaista on se, että halukkaille on oltava tarjolla artiklan lopun mukaisesti ohjelmia ja toimenpiteitä, jotka on suunniteltu lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten riskin arvioimiseksi ja ehkäisemiseksi. Tämä on ohjelmien ja toimenpiteiden tehokkuuden kannalta olennaista. Kuten edellä myös todettiin, tähän tarkoitukseen hyödynnettävissä oleva ohjelma eli STOP -ohjelma on jo olemassa. Kysymys on myös siitä, että on oltava riittävästi tällaisten toimintaohjelmien läpiviemiseen koulutettua henkilökuntaa, joka riittävässä määrin myös jakaantuu maan eri alueille. Tältä osin saattaa olla tarvetta harkita erillisen koulutusohjelman järjestämistä. Tarjolla olevista ohjelmista ja toimenpiteistä on myös tiedotettava, jotta niitä tarvitsevat osaavat niihin hakeutua.

Kustannusten osalta on syytä kiinnittää huomiota kahteen seikkaan. Asiakkaille maksullista toimintaa on jo nykyisin tarjolla. Artiklassa tarkoitetun henkilön varattomuus ei saisi kuitenkaan muodostaa estettä hoitoon pääsulle. Tämän vuoksi tulisi kiinnittää huomiota esimerkiksi tällaisten toimintamuotojen kuulumiseen Kansaneläkelaitoksen suorittamien korvausten piiriin. Lisäksi on huomattava, että tällaiset interventiot ovat omiaan vähentämään lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia ja tältä osin pienentämään rikosasioiden käsittelystä ja uhrien auttamisesta aiheutuvia kustannuksia.

Toisaalta huomioon on otettava se, missä määrin tällaisiin ohjelmiin ja toimenpiteisiin halukkaita ja niihin pääsemisen edellytykset täyttäviä henkilöitä on ja miten he alueellisesti jakaantuvat. Vaikka tarkkaa tietoa tästä ei ole, kysymykseen tulevia henkilöitä ei välttämättä paljon ole. Rikoksesta tuomittujen määrästä ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, koska ratkaisevaa on kuitenkin yksittäistapauksessa ilmenevä halukkuus osallistua hoitoon tai muuhun vastaavaan toimenpiteeseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö on yleissopimuksen voimaansaattamisesta antamassaan lausunnossa todennut, että jatkossa kiinnitetään huomiota siihen, että järjestöjen tuottamia hoito-ohjelmia voitaisiin tukea julkisin varoin ja että julkisella sektorilla toimintaa koordinoitaisiin sosiaali- ja terveydenhuollossa erityisvastuualueella. Lisäksi ministeriön mukaan tullaan kiinnittämään huomiota siihen, että tieto hoitomahdollisuuksista tavoittaa sekä väestön että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset, jotta hoitoon hakeutuminen ja siihen ohjaus tehostuisivat.

8 artikla. *Suurelle yleisölle tarkoitetut toimenpiteet.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli edistää tai järjestää suureen yleisöön kohdistuvia tietoisuutta lisääviä kampanjoita, jotka tarjoavat tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä siitä, mihin ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä.

Yleissopimuksen kattamien aihepiirien runsaudesta johtuu, että kappaleessa asetetaan laaja tiedottamiseen kohdistuva velvollisuus. Tämä tarkoittaa velvoitteen ulottumista useiden viranomaisten hallinnonaloille. Tämän kuten useiden muidenkin sopimuksessa asetettujen velvoitteiden osalta ongelmana Suomessa on, että täällä ei ole yhtä vastuutahoa, joka huolehtisi ja koordinoisi lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaan liittyviä toimenpiteitä. Yleissopimuksen voimaansaattaminen Suomessa kuitenkin edellyttää, että myös tämän kappaleen asetamat velvoitteet täällä toteutetaan, mikä tarkoittaa esimerkiksi vastuutahon määrittelemistä ja rahoituksen järjestämistä kampanjoille. On samalla syytä korostaa myös sitä, että tällaiset tietoisuutta lisäävät kampanjat on toteuttava asianmukaisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Asiaan on suhtauduttava vakavasti, mutta ei ole kuitenkaan syytä lietsoa aiheetonta hysteriaa sekä lasten pelkoa aikuisia kohtaan ja aikuisten epäluuloa toisiaan kohtaan.

Artiklan 2 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai kieltääkseen sellaisen materiaalin jakamisen, jossa mainostetaan yleissopimuksen perusteella kriminalisoituja rikoksia. Mainostamisen ehkäisemisen tai kieltämisen osalta selitysmuistiossa (kohta 66) kiinnitetään huomiota siihen, että sopijapuolten on otettava huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö, joka koskee Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan mukaista sananvapautta.

Kuluttajansuojalain (38/1978) 2 luvun 1 §:n mukaan markkinointi ei saa olla hyvän tavan vastaista. Saman luvun 2 §:n mukaan markkinointia pidetään hyvän tavan vastaisena, jos se on selvästi ristiriidassa yleisesti hyväksytyjen yhteiskunnallisten arvojen kanssa. Kuluttajavirasto ja markkinaoikeus ovat linjanneet hyvän tavan vastaisen markkinoinnin periaatteita ratkaisukäytännössään. Hyvän tavan vastaisuutta arvioidaan yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttävien arvojen ja periaatteiden valossa, jotka heijastuvat voimassa olevista laeista ja muista säännöksistä. Lainvastaiseen käyttäytymiseen rohkaiseva markkinointi on aina hyvän tavan vastaista. Näin ollen kappaleessa tarkoitettua mainosmateriaalia olisi pidettävä kuluttajansuojalain tarkoittamalla tavalla hyvän tavan vastaisena ja materiaalin jakaminen olisi mahdollista kieltää kyseisen lain markkinointisäännösten nojalla. Kuluttajaviraston on mahdollista kohdistaa markkinointiin valvontatoimenpiteitä vain jälkikäteen. Ainakaan toistaiseksi tämä ei kuitenkaan ole aiheuttanut ongelmia, sillä viraston tietoon ei ole tullut yleissopimuksessa tarkoitettua mainosmateriaalin jakamista koskevia tapauksia.

Myös rikoslaisissa on sanktioitu kysymyksessä oleva markkinointi. Rikoslain 17 luvun 20 §:n 1 momentin mukaan henkilö, joka ansiotarkoituksessa muun ohessa yleistä pahennusta herättävällä tavalla julkisesti ilmoituksessa, esitteessä tai julisteessa tai muulla tavoin mainostaen tarjoaa myytäväksi tai esittelee kuvan, kuvattalenteen tai esineen, joka sukupuolisiveellisyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta, on tuomittava sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Pykälän 2 momentin mukaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista tuomitaan myös se, joka edellä tarkoitettulla tavalla tarjoaa myytäväksi tai esittelee tekstiä tai ääntä sisältävän tallenteen, joka sukupuolisiveellisyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta.

Artiklan ja selitysmuistion perusteella ei ole selvää, että yleissopimuksen velvoite tältä osin rajoittuu ainoastaan taloudelliseen toimintaan liittyvään markkinointiin. Sikäli kuin kysymys on jonkinlaisesta kannustamisesta sopimuksen kattamien rikosten tekemiseen tai niiden esittämisestä myönteisessä valossa, huomioon on otettava, että rikoslain 17 luvun 1 §:ssä säädetään rangaistavaksi julkinen kehottaminen rikokseen. Mainitusta rikoksesta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi se, joka joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai houkuttelee rikoksen tekemiseen siten, että kehoitus tai houkuttelu aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Jos kehottaminen tai houkuttelemine aiheuttaa sen, että rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, sovelletaan mitä rikoslain 5 luvussa säädetään osallisuudesta rikokseen. Tällöin julkisen kehottamisen tehnyt voidaan tuomita yllyttäjänä. Rikoslain 17 luvun 1 § on syytä mainita tässä yhteydessä siitakin huolimatta, että voi olla vaikeuksia näyttää, että julkinen kehottaminen on yksittäistapauksessa konkreettisesti vaikuttanut rikoksentekijän tahdonmuodotukseen.

Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota myös säännöksiin, joilla pyritään estämään lapsia näkemästä kuvaohjelmia, jotka seksuaalisen sisältönsä vuoksi ovat omiaan vaikuttamaan haitallisesti heidän kehitykseensä. Kuvaohjelmien tarkastamisesta annetussa laissa (775/2000) ja etenkin sen 8 §:ssä säädetään kuvaohjelmien tarkastamisesta ja ikärajojen asettamisesta mainitussa tarkoituksessa. Rikoslain 17 luvun 18 b §:ssä puolestaan säädetään rangaistavaksi kuvaohjelman laiton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle, mikä koskee kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 8 §:n vastaista menettelyä.

Kappale ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

9 artikla. *Lasten, yksityisen sektorin, tiedotusvälineiden ja kansalaisyhteiskunnan osallistuminen.* Artiklan 1 kappaleen mukaan sopijapuolten on rohkaistava lapsia, heidän kehittyvien kykyjensä mukaan, osallistumaan sellaisten valtion toimintapolitiikan, ohjelmien tai muiden aloitteiden kehittämiseen ja täytäntöönpanoon, jotka koskevat lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa. Velvoite korostaa lasten omien näkemysten ja kokemusten huomioon ottamista seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisemisessä (selitysmuistion kohta 67).

Kappaleen taustalla oleva lasten osallistumisen ajatus on ymmärrettävä ja kannatettava. Mahdollisuuksia kappaleessa esitetyn rohkaisemisen toteuttamiseksi on harkittava. Päätöksenteon tueksi tulee kehittää tapoja, joilla kerätään kokemuksia ja mielipiteitä vaikuttamisen tavoista suoraan lapsilta ja nuorilta. Tämä koskee erityisesti toimintapolitiikan, ohjelmien tai muiden aloitteiden täytäntöönpanoa, koska niiden kehittämisvaiheessa lasten nuoresta iästä sekä siihen liittyvästä tietämyksen ja kokemuksen puutteesta aiheutuu luonnollisia rajoituksia osallistumiselle. Tärkeä osa täytäntöönpanoa on epäilyistä rikoksista ilmoittaminen. Siihen liittyvää lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa valistusta ja kannustamista käytetään jo nykyisin internetissä. Esimerkiksi Euroopan neuvosto on kerännyt keväällä 2010 lasten ja nuorten näkemyksiä oikeuslaitoksen lapsiystävällisyydestä suoraan heille osoitetun kyselyn avulla. Kuritusväkivallan vähentämistä koskevien toimenpiteiden tueksi on lapsiasiavaltuutettu tehnyt myös keväällä 2010 kyselyn lasten ja nuorten omista näkemyksistä kuritusväkivallan vähentämiseksi.

Väylän lasten mielipiteiden selvittämiseksi ja siihen liittyville kyselyille tarjoo internet, jossa on lasten ja nuorten käyttämiä sivustoja. Kyselyt voivat koskea esimerkiksi sitä, mitä kehitettävää rikosten selvittämistavoissa taikka uhrien tuen ja avun järjestämisessä olisi.

Artiklan 2 kappaleessa veloitetaan sopijapuolet rohkaisemaan yksityistä sektoria ja kansalaisyhteiskuntaa osallistumaan lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemiseen toimintapolitiikan kehittämisen ja täytäntöönpanon kautta. Erikseen mainittuja tahoja ovat informaatio- ja viestintäteknologiasektori, turismi- ja matkailuala sekä pankki- ja rahoitusala. Näitä tahoja tulisi myös rohkaista soveltamaan sisäisiä normeja itsesääntelyn tai yhteissääntelyn keinoin.

Informaatio- ja viestintäteknologiasektorilla tarkoitetaan selitysmuistion (kohta 69) mukaan erityisesti internet-palvelujen tarjoajia mutta myös esimerkiksi matkapuhelinoperaattoreita. Selitysmuistion mukaan internetiä kiistattomasti käytetään paljon lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa (esimerkiksi lapsipornografian valmistaminen ja levittäminen sekä seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä lapsikauppa). On katsottu olevan tärkeää, että internet-palvelujen tarjoajat itse ovat mukana pyrkimyksissä lisätä tietoisuutta koskien lasten seksuaalista riistoa.

Turismi- ja matkailualan maininnalla on tarkoitus kohdistaa huomio erityisesti niin sanottuun ”lapsiseksiturismiin”. Joissakin jäsenvaltioissa esimerkiksi lentoyhtiöt ja lentokentät esittävät selitysmuistion mukaan (kohta 70) audiovisuaalisia tiedotteita, joissa varoitetaan ulkomailla tehdyistä seksuaalirikoksista seuraavista syytetoimenpiteistä. Pankki- ja rahoitussektorin mukaan lukeminen on selitysmuistion mukaan (kohta 71) erityisen tärkeää siitä syystä, että rahoituslaitoksilla on mahdollisuus yhdessä lainvalvontaviranomaisten kanssa estää lasten hyväksikäyttösivustojen rahoitusmekanismien toiminta.

Artiklassa mainitulla yksityisen sektorin itsesääntelyllä tarkoitetaan selitysmuistion mukaan (kohta 72) esimerkiksi yritysten toimintaohjeita, joilla tähdätään lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisemiseen. Selitysmuistion mukaan hyvä esimerkki tällaisesta on ECPAT Internationalin (End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of Children for Sexual Purposes) ja Maailman matkailujärjestön (World Tourism Organization, WTO) toimesta vuonna 1998 syntynyt toimintaohje ”Code of conduct to Protect children from Sexual Exploitation in Travel and Tourism”. Vuoden 2008 lopussa toimintaohjetta noudattamaan oli liittynyt lähes 1 000 yritystä 34 valtiossa ympäri maailmaa. Yksi toimintaohjeen tarkoituksista on tarjota matkailijoille esimerkiksi esitteiden ja internet-sivustojen kautta tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Toimintaohje myös edellyttää siihen sitoutuneita matkanjärjestäjiä kouluttamaan työntekijöitensä toimimaan lapsiin kohdistuvaa seksiturismia vastaan. Selitysmuistion kohdan 73 mukaan yhteissääntelyllä tarkoitetaan yksityisen sektorin ja viranomaisten yhteistyöllä tapahtuvaa sääntelyä.

Kappaleeseen liittyvät keskeisimmät toimenpiteet Suomessa koskevat lapsipornografian levittämisen estämistä ja matkailualaa. Vuoden 2007 alussa on voimaan tullut lapsipornografian levittämisen estotoimista annettu laki, jota jo on käsitelty yleisperustelujen jaksossa 1.2. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun (29.5.2009, Dnro 1186/2/09) mukaan tähän lakiin liittyy kuitenkin ongelmia. Tämä koskee erityisesti estotoimien kohteeksi joutuneiden oikeusturvaa. Apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan kiinnittänyt huomiota kotimaisten sivustojen asemaan, suo-

datuksen tarkkuuteen ja linkityksen merkitykseen sekä estolistalle joutuneen mahdollisuuksiin saattaa asia valitusoikeuden kautta tuomioistuimen ratkaistavaksi. Ratkaisun perusteella lain muutostarpeet ovat liikenne- ja viestintäministeriön harkittavana.

Suomessa kolme suurinta matkanjärjestäjää (Aurinkomatkat, Finnmatkat ja Tjäreborg), jotka tuottavat yhdessä noin 80 prosenttia Suomessa myydyistä valmismatkoista, ovat allekirjoittaneet edellä mainitun ECPAT Internationalin ja Maailman matkailujärjestön toimintaohjeen. Allekirjoittaneet matkanjärjestäjät ovat sitoutuneet seuraaviin toimenpiteisiin:

- 1) omaksutaan lapsiseksiturismin vastainen toimintaperiaate,
- 2) koulutetaan koko henkilöstö toimimaan lapsiseksikauppaa vastaan,
- 3) lisätään hotellisopimukseen lauseke lapsiseksikaupan yhteisestä torjunnasta,
- 4) tiedotetaan asiasta asiakkaita,
- 5) informoidaan matkakohteen yhteistyökumppaneita, esimerkiksi poliisia, ravintoloitsijoita ja baarinpitäjiä, ja
- 6) raportoidaan vuosittain lapsiseksiturismin vastaisista toimista.

Mainittujen matkatoimistojen kohdehenkilökunta on koulutettu ilmoittamaan välittömästi, jos matkakohteessa ilmenee epäily lapsiseksiturismista. Yhteys otetaan esimieheen, joka puolestaan ilmoittaa asiasta viranomaisille Suomessa ja kohdemaassa. Matkanjärjestäjän ja poliisin välisen tietojenvaihtojen käytännöt eivät kuitenkaan vaikuta täysin selviltä. Tämä koskee esimerkiksi tiedonantovelvollisuutta poliisille ja tapoja, joilla poliisi kysyy tietoja matkanjärjestäjiltä. Suomen matkatoimistoalan liitto ry ei voi velvoittaa jäseniään aiheeseen liittyvään valistustoimintaan ja muuhun toimintaan, mutta tuloksiin päästään myös vapaaehtois pohjalta.

Artiklan 3 *kappaleen* mukaan kunkin sopijapuolen on rohkaistava tiedotusvälineitä julkaisemaan sopivaa tietoa, joka liittyy kaikkiin lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin näkökohtiin, ottaen asianmukaisesti huomioon tiedotusvälineiden riippumattomuuden ja lehdistövapauden. Tältä osin selitysmuistiossa (kohta 74) korostetaan sitä, että velvoite on toteutettava kunnioittaen tiedotusvälineiden riippumattomuutta ja lehdistön vapautta.

Suomalaisissa tiedotusvälineissä käsitellään aika ajoin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Usein tämä liittyy törkeiden tai muuten poikkeuksellisten rikosten ilmitulemiseen. Kysymys ei ole pelkästään yksittäistapausten uutisoinnista vaan myös muusta aihepiirin yleisemmästä käsitte-lystä. Ilman erityistä rohkaisemistakin tiedotusvälineet ovat ottaneet tehtäväkseen kappaleessa tarkoitetun tiedon julkaisemisen.

Artiklan 4 *kappaleessa* todetaan, että kukin sopijapuoli rohkaisee, tarvittaessa rahastoja perustamalla, sellaisten kansalaisyhteiskunnan projektien ja ohjelmien rahoitusta, joiden tarkoituksena on ehkäistä lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä sekä suojella lapsia niiltä. Tällä määräyksellä halutaan selitysmuistion kohdan 75 mukaan korostaa kansalaisjärjestöjen tärkeää roolia seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisyssä.

Suomessa kansalaisjärjestöillä on kappaleessa tarkoitettuja projekteja ja ohjelmia. Esimerkkeinä voidaan mainita rikoksen uhrien auttamiseksi tapahtuva puhelin- ja internetpalvelu. Tärkeää on, että tällaisen toiminnan rahoittaminen turvataan jatkossakin esimerkiksi Raha-automaattiyhdistys ry:n kautta.

III luku. Erityisviranomaiset ja koordinoivat toimielimet

10 artikla. *Kansalliset yhteistyötoimenpiteet.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin varmistaakseen kansallisen tai paikallisen yhteistyön niiden eri viranomaisten (erityisesti opetussektori, terveyssektori, sosiaalipalvelut ja poliisi- ja oikeusviranomaiset) kesken, jotka ovat vastuussa lasten suojelemisesta seksuaaliselta riistolta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä, niiden ehkäisemisestä ja torjunnasta.

Kappaleen tarkoittamalla tavalla viranomaisyhteistyö on tärkeässä asemassa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisemisessä ja torjunnassa. Kuten edellä on todettu 8 artiklan 1 kappaleen yhteydessä, jonkinlaisena ongelmana voidaan pitää sitä, että Suomessa ei ole yhtä vastuutahoa, joka koordinoisi ehkäisemiseen ja torjuntaan liittyviä toimenpiteitä. Selvittämistyöryhmä on muistiossaan esittänyt perustettavaksi pysyvän työ-, asiantuntija- tai koordinaatiotyöryhmän, jonka tehtävänä olisi ohjeistaa, seurata ja kehittää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvien tutkimusten laatua. Yhtenä ryhmän tehtävänä olisi seurata viranomaisyhteistyön toimivuutta. Tämä ehdotus toteutuessaan voisi parantaa viranomaisyhteistyön laatua.

Koordinoinnista vastaavan tahon puuttumisesta huolimatta Suomessa on toimivaa viranomaisyhteistyötä epäillyn lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämiseksi. Mukana selvittämisessä ovat lastensuojelun, poliisin, syyttäjäviranomaisten ja terveydenhuollon edustajat. Yhteistyön käynnistymiseen liittyy lastensuojeluviranomaiselle lastensuojelulain 25 §:n 1 momentin mukaan tehtävä ilmoitus, joka laajentaa mukana olevien viranomaisten piiriä esimerkiksi opetustoimeen. Epäillyn rikoksen selvittämiseen liittyviä, osin viranomaisyhteistyötä koskevia kysymyksiä käsitellään tarkemmin jäljempänä 12 artiklan ja VII luvun artikloiden yhteydessä.

Rikoksen selvittämiseen liittyvän viranomaisyhteistyön piiriin kuuluvia asioita ja yhteistyön toimivuutta on käsitelty myös selvittämistyöryhmän muistiossa (erityisesti sivut 36–44). Selvittämistyöryhmä korostaa Lastentalo -mallia, joka liittyy viranomaisten yhteistoimintaan ja sen tehostamiseen sitä kautta, että mallissa selvittäminen tapahtuu saman katon alla. Muuten selvittämistyöryhmä toteaa (muistion sivu 57) viranomaisten yhteistyön osalta ensinnäkin sen, että syyttäjän ja poliisin juttukohtaista esitutkintayhteistyötä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä tulee yhtenäistää niin, että menettelytavat ovat mahdollisimman yhtenäiset eri puolilla maata. Työryhmä on myös katsonut, että vuoden 2003 suosituksia lasten pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisestä (Stakesin oppaita 55) tulee päivittää vastaamaan nykyistä lastensuojelu- ja muuta lainsäädäntöä. Muistiossa lisäksi todetaan että lastensuojelun, poliisin ja terveydenhuollon keskinäistä tiedottamista ja yhteistyötä on parannettava selvittäessä yksittäistä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä.

Edellä 6 artiklan yhteydessä käsitellyn ”Lasten ja nuorten mediafoorumin” toiminnassa on myös viranomaisyhteistyön näkökulma. Foorumin alatyöryhmässä laaditaan käytännesääntöjä kotimaisille sosiaalisen median palveluntarjoajille. Poliisi ja lastensuojelu on otettu mukaan keskusteluihin ja jatkotyöhön. Osittain tämä yhteistyö liittyy artiklan 3 kappaleeseen, joka koskee yhteistyötä viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja yksityissektorin kesken.

Artiklan 2 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin perustaakseen tai määrätäkseen (a) riippumattomia ja toimivaltaisia kansalli-

sia tai paikallisia instituutioita lasten oikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi varmistaen, että niillä on erityiset voimavarat ja vastuu; (b) mekanismit tietojen keräämiseksi tai kansallisia tai paikallisia toimipisteitä, jotka yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan kanssa seuraavat ja arvioivat lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä ilmiöinä ottaen asianmukaisesti huomioon henkilötietoja koskevan suojan.

Selitysmuistion kohdassa 83 todetaan, että vaikka lasten seksuaalinen riisto ja hyväksikäyttö ovat kiistattomasti vakava ja kasvava ongelma, ilmiön luonteesta ja mukana olevien lasten lukumäärästä ei ole täsmällistä ja luotettavaa tietoa. Tämä haittaa toimintatapojen ja toimenpiteiden kehittämistä. Henkilötietoja koskevan suojan huomioon ottamisella viitataan selitysmuistion kohdan 84 mukaan siihen, että tarkoituksena ei ole kerätä yksittäisiä henkilöitä koskevia tietoja vaan ainoastaan uhreja tai rikosentekijöitä koskevia tilastollisia tietoja.

Kappaleen **a kohtaan** liittyy ensinnäkin se, että lasten aseman ja oikeuksien huomioon ottamisen varmistamiseksi lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen perustettu lapsiasiavaltuutetun virka. Lapsiasiavaltuutetusta annettu laki (1221/2004) tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 2005, jolloin ensimmäisenä lapsiasiavaltuutettuna aloitti Maria Kaisa Aula. Lapsiasiavaltuutetun toimisto sijaitsee Jyväskylässä.

Lapsiasiavaltuutetusta annetun lain 2 §:n mukaan valtuutetun tehtävänä on yhteistyössä muiden viranomaisten sekä toimialansa järjestöjen ja vastaavien muiden toimijoiden kanssa edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista. Tehtävässään lapsiasiavaltuutetun tulee

- 1) arvioida lapsen edun ja oikeuksien toteutumista ja seurata lasten ja nuorten elinolosuhteita,
- 2) seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia lasten hyvinvointiin,
- 3) aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa,
- 4) pitää yhteyksiä lapsiin ja nuoriin ja välittää heiltä saamaansa tietoja päätöksentekoon,
- 5) kehittää yhteistyömuotoja eri toimijoiden välille,
- 6) välittää lapsia koskevaa tietoa lapsille, lasten parissa työskenteleville, viranomaisille sekä muulle väestölle sekä
- 7) edistää eri tavoin Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen hyväksymän lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteutumista.

Lapsiasiavaltuutettu ei siis tehtävännäärityksensä perusteella ratkaise yksittäisten lasten tai perheiden asioita. Lapsiasiavaltuutetun on häntä koskevan lain 3 §:n 1 momentin mukaan vuosittain annettava valtioneuvostolle kertomus toimialaltaan sekä laadittava toimintasuunnitelma.

Lasten oikeuksien toteutumiseen yksittäistapauksissa liittyy yleinen viranomaisten ja virkamiesten toiminnan laillisuusvalvonta, jota harjoittavat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri, joiden toimintaa tarkemmin sääntelevät eduskunnan oikeusasiamiehestä annettu laki (197/2002) ja valtioneuvoston oikeuskanslerista annettu laki (193/2000). Nämä virkamiehet samoin kuin heitä avustavat apulaisoikeusasiamiehet ja apulaisoikeuskansleri ratkaisevat asioita heille tehtyjen kantelujen perusteella ja myös omasta aloitteestaan. Laillisuusvalvonta-asian käsittely voi johtaa huomautuksen antamiseen tai huomion kiinnittämiseen laillisen menettelytavan käyttämiseen jatkossa. Kysymykseen voi tulla myös poliisi- tai esitutkinnan määrääminen suoritettavaksi taikka perustuslain 110 §:n 1 momentin nojalla syytteen nostaminen. Laillisuusvalvoji-

en toimintaa ei kuitenkaan ole kehitetty riittävän lapsiystävälliseksi, mikä heikentää lasten mahdollisuuksia itse tehdä kanteluita.

Riippumattoman tuomioistuimen käsiteltäväksi voidaan saattaa virkarikossyyte sekä virkatoinnissa aiheutettuun vahinkoon liittyvä vahingonkorvausvaatimus. Asianomistaja tai hänen ollessa lapsi hänen laillinen edustajansa saa itsenäisesti nostaa virkarikossyytteen, jos syyttäjä päättää jättää syytteen nostamatta tai esitutkintaviranomainen tai syyttäjä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään (oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n 1 momentti). Rikosasian käsittelyn yhteydessä voidaan käsitellä väitettyyn rikokseen perustuva vahingonkorvausvaatimus.

Vahingonkorvauksesta säädetään tarkemmin vahingonkorvauslaissa (412/1974). Vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan julkisyhteisö on velvollinen korvaamaan julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon. Sama korvausvelvollisuus on muulla yhteisöllä, joka lain, asetuksen tai lakiin sisältyvän valtuutuksen perusteella hoitaa julkista tehtävää. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa säädetty vastuu yhteisöllä on kuitenkin vain, milloin toimen tai tehtävän suorittamiselle sen laatu ja tarkoitus huomioon ottaen kohtuudella asetettavia vaatimuksia ei ole noudatettu. Virheellä tai laiminlyönnillä virassaan tai työssään vahinkoa aiheuttaneen virkamiehen tai työntekijän oma vastuu määräytyy vahingonkorvauslain 4 luvun säännösten sekä 6 luvun 2 §:n mukaisesti. Vahingonkorvauslain 5 luvussa säädetään korvattavista henkilö- ja esinevahingoista sekä kärsimyksen korvaamisesta.

Mitä tulee kappaleen **b kohtaan**, lapsia koskevan tilastollisen ja muun vastaavan tiedon keräämisessä on todettu olevan puutteellisuuksia ja parantamisen varaa. Aihetta käsittelee Auli Paavolan selvitys ”Lasten ja nuorten elinoloja koskevat tilastot ja muut tietolähteet” (Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 3:2008). Selvityksessä käsitellään tietojen keräämisen nykytilaa ja kehittämistarpeita.

Selvityksen johtopäätösten mukaan ajantasaisia ja kattavia tietoja lasten terveydestä, sairastavuudesta, elintavoista ja hyvinvoinnista ei ole riittävästi saatavissa. Rikosasioiden osalta todetaan, että valtakunnallista uhritutkimusta tulisi kehittää siten, että lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta saataisiin säännöllistä seurantatietoa. Selvityksen mukaan meneillään on monella taholla lasten hyvinvointia koskevan tiedon keruun ja tiedon hyödyntämisen kehittämistä. On tarpeellista koota aiheen parissa työskentelevät yhteistyöhön, jotta vältetään päällekkäiseltä työltä ja jotta kehittämisen tulokset voidaan mahdollisimman hyvin hyödyntää valtakunnallisessa lapsipolitiikassa.

Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman alaisuudessa toimii työryhmä, jonka tehtävänä on kehittää indikaattoreita lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin seuraamiseksi.

Artiklan yleisluonteisen 3 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli rohkaisee yhteistyötä toimivaltaisten valtion viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja yksityissektorin kesken lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön tehokkaammaksi ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Kansalaisyhteiskunnalla tarkoitetaan selitysmuistion 85 kohdan mukaan kansalaisjärjestöjä ja vapaaehtoissektoria.

IV luku. Suojelutoimenpiteet ja uhrien avustaminen

11 artikla. *Periaatteet.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on järjestettävä tehokkaita sosiaalisia ohjelmia ja perustettava monialaisia järjestelmiä tarpeellisen tuen antamiseksi uhreille, heidän lähiomaisilleen ja jokaiselle, joka on vastuussa heidän huollostaan. Tämä kappale, jota ei ole tarkemmin käsitelty yleissopimuksen selitysmuistiossa (kohta 87), menee päällekkäin uhrien ja heidän läheistensä avustamista koskevan 14 artiklan kanssa. Avustamiseen liittyviä kysymyksiä käsitelläänkin mainitun artiklan yhteydessä.

Artiklan 2 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että silloin kun uhrin iästä ei ole varmuutta, mutta on syytä epäillä uhrin olevan lapsi, lapsille tarkoitettua suojaa ja apua annetaan hänelle odotettaessa hänen ikänsä varmistamista. Kappale ei ole ongelmallinen Suomen kannalta, koska sen edellyttämällä tavalla käytännössä toimitaan.

12 artikla. *Ilmoituksen tekeminen epäilyistä seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, etteivät kansallisen lain salassapitoa koskevat säännökset, jotka koskevat tiettyjä lasten kanssa tekemisiin joutuvia ammattilaisia, estä näiden ammattilaisten mahdollisuutta ilmoittaa lasten suojelusta vastaaville mistä tahansa tilanteesta, jossa heillä on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön uhri.

Selitysmuistion kohdan 89 mukaan kappaleessa tarkoitettuja ammattilaisia ovat esimerkiksi lääkärit ja psykiatrit. Sopimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että tällaisille ammattiryhmille asetettaisiin velvollisuus ilmoittaa epäilyistään. Yleissopimuksella pyritään siihen, että näillä henkilöillä on mahdollisuus tehdä ilmoitus ilman, että he rikkoisivat samalla vaitiolovelvollisuuttaan. Selitysmuistion kohdassa 90 korostetaan, ettei määräyksen tarkoituksena ole niinkään edistää rikostutkintaa vaan ennen kaikkea varmistaa lasten suojelu. Sopijavaltioiden tehtäväksi jää määrittää kansallisella tasolla, mihin ammattiryhmiin kappaleta sovelletaan. Selitysmuistion perusteella lasten suojelusta vastaavilla viitataan artiklassa lähinnä lastensuojeluviranomaisiin.

Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:ssä säädetään ilmoitusvelvollisuudesta. Pykälän 1 momentti sisältää laajaan henkilöpiiriin kohdistuvan ilmoitusvelvollisuuden koskien tilannetta, jossa henkilö on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Ilmoitus on tehtävä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Lain valmistelutöiden mukaan (HE 252/2006 vp, s. 139) ilmoituksen tekemisen synnä voi olla muun muassa epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ilmoitusvelvollisuus on olemassa salassapitosäännösten estämättä.

Lastensuojelulain 25 §:n 1 momentin mukaan ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat 1) sosiaali- ja terveydenhuollon, 2) opetustoimen, 3) nuorisotoimen, 4) poliisitoimen, 5) Rikosseuraamuslain, 6) palo- ja pelastustoimen, 7) sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, 8) opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, 9) seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, 10) turvapaikan hakijoiden vastaanottoa harjoittavan yksikön, 11) hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön taikka 12) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön

palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollot ammattihenkilöt. Pykälän 2 momentin mukaan myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Lastensuojelulaki menee siis yleissopimuksen velvoitetta pidemmälle, sillä lain 25 §:n 1 momentti asettaa kyseiselle laajalle henkilöryhmälle velvollisuuden tehdä hyväksikäyttöepäilystä ilmoitus, kun taas yleissopimuksen artikla edellyttää varmistamaan ainoastaan sen, että tietyillä lasten kanssa tekemisiin joutuvilla ammattilaisilla on mahdollisuus salassapitosäännösten estämättä tehdä ilmoitus epäilystään.

Lastensuojelulain 25 d §:n 3 momentin mukaan lastensuojeluviranomaisen on salassapittoa koskevien säännösten estämättä sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään oikeudesta ja velvollisuudesta antaa tietoja poliisille, ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Luvuista ensiksi mainitussa säädetään rangaistaviksi seksuaalirikokset. Tässä yhteydessä keskeisimpiä rikoslain 21 luvussa rangaistaviksi säädettyistä rikoksista ovat pahoinpitelyrikokset.

Nykyinen tilanne sen osalta, milloin lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on salassapitosäännösten estämättä oikeus tai velvollisuus tehdä lapseen kohdistunutta seksuaalirikosta epäillessään rikosilmoitus suoraan poliisille, näyttää olevan ainakin osittain epäselvä. Suomen oikeusjärjestys ei tunne yleistä velvollisuutta ilmoittaa rikoksia viranomaisille. Rikoslain 15 luvun 10 §:ssä kylläkin säädetään törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisen rangaistavuudesta. Pykälän 1 momentin mukaan henkilö, joka tietää säännöksessä erikseen mainitun rikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Säännöksessä mainittujen rikosten joukossa ovat raiskaus, törkeä raiskaus, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa. Säännöksessä asetettu ilmoitusvelvollisuus syrjäyttää virkamiesten ja muiden henkilöiden salassapitovelvollisuuden.

Rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa on rajaus, jonka mukaan törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä ei kuitenkaan tuomita rangaistukseen sitä, jonka olisi rikoksen estämiseksi täytynyt antaa ilmi puolionsa, sisaruksensa, sukulaisensa suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka henkilö, joka asuu hänen kanssaan yhteistaloudessa tai on muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia läheinen. Tämä rajaa ilmoitusvelvollisuuden alaa merkittävästi lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta. Rikoslain 15 luvun 10 §:n mukainen velvollisuus ilmoituksen tekemiseen on myös sikäli ongelmallinen, että ilmoituksen tekijän voi olla vaikea yksittäisessä tapauksessa arvioida, täyttääkö epäilty rikos perusmuotoisen vai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Perusmuotoinen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö kun ei ole pykälässä mainittujen rikosten listalla. Kyseisestä pykälästä johtuva ilmoitusvelvollisuus myös siis koskee vain vakavimpia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia.

Rikoslain 15 luvun 10 §:n esitöiden (HE 6/1997 vp, s. 43) mukaan velvollisuus törkeän rikoksen ilmoittamiseen edellyttää yleensä, että tiedetään, mihin tai keihin tuleva rikos aiotaan kohdistaa ja

millä tavoin rikos aiotaan tehdä. Ilmoitusvelvollisuus voi olla myös tilanteissa, joissa rikos on jo tapahtunut, mutta ilmiannon kautta voidaan estää rikollisen toiminnan jatkuminen. Lapsiin kohdistuvat hyväksikäyttörikokset eivät useinkaan ole kertaluontoisia rikoksia. Erityisesti perhe- ja lähipiirissä tapahtuva hyväksikäyttö saattaa jatkua jopa vuosia ja käsittää lukuisia hyväksikäyttötekoja. Tällaisissa tapauksissa voi usein perustellusti olettaa, että lapseen jo kohdistunut hyväksikäyttö ennakoii myös tulevia lapseen kohdistuvia vastaavia tekoja, ja ilmoituksen tekemisellä voidaan ainakin joissain tapauksissa estää hyväksikäytön jatkuminen. Esitöissä todetaan, että hankkeilla olevasta rikoksesta tulee antaa tieto joko viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa. Viranomaisena tulee pykälän perustelujen mukaan kysymykseen lähinnä poliisi. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä epäiltäessä kyseeseen voinee kuitenkin tulla myös lastensuojeluviranomainen. Hyväksikäyttötapauksissa vaaran uhkaamalle henkilölle eli lapselle tehdyllä ilmoituksella ei luonnollisesti voida katsoa olevan merkitystä.

Sosiaalihuollossa toimivien tekemistä ilmoituksista poliisille säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 2 ja 3 momentissa. Säännöksistä ensiksi mainitun mukaan sosiaalihuollon järjestäjän tai toteuttajan tulee pyydettyessä antaa asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumuksesta riippumatta tieto salassa pidettävästä asiakirjasta poliisille, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta säädetään ilmoitusvelvollisuus rikoslain 15 luvun 10 §:ssä, taikka jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Pykälän 3 momentin mukaan salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Terveystieteiden ja opetustoimen henkilöstön osalta lainsäädännössä ei ole rikosilmoituksen tekemiseen oikeuttavaa nimenomaista säännöstä, mistä on aiheutunut epäselvyyksiä.

Esitutkinnan nyt kysymyksessä olevien rikosten osalta suorittaa poliisi. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tapauksissa on tärkeää, että rikoksen tutkinta suoritetaan asianmukaisesti ja viivytyksettä. Tämä on tärkeää paitsi uhrin suojelemisen näkökulmasta, myös hänen ja rikoksesta epäillyn oikeusturvaan liittyvistä syistä. Lastensuojelulain mukainen menettely, jossa asia kiertää lastensuojeluviranomaisten kautta, saattaa joissakin tapauksissa tarpeettomasti ja rikoksen selvittämistä vaarantavasti hidastaa esitutkinnan aloittamista. Lisäksi edellä kerrotuin tavoin rikoslain 15 luvun 10 § velvoittaa rikoksesta ilmoittamiseen melko rajatuissa tapauksissa eikä ilmoitusta mainitun pykälän mukaan tarvitse tehdä välttämättä poliisille.

Esimerkkinä esitutkinnan aloittamisen viivästyminen liittyvistä ongelmista voidaan todeta se, että esitutkintalain 39 a §:n mukaista asianomistajan kuulustelun tallentamista videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen voi olla vaikeaa toteuttaa asianmukaisesti. Jos lasta on kuultu lastensuojeluviranomaisten toimesta ennen kuin poliisille on tehty ilmoitus rikoksesta, lasta kuullut psykologi tai lääkäri voi tehdä päätöksen, jonka mukaan lasta ei voida enää kuulla häntä lisää traumatisoimatta. Erityisesti on otettava huomioon se, että mainitun pykälän mukaan rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää itse taikka asiamiehensä tai avustajansa välityksellä kysymyksiä kuulusteltavalle. Tilaisuuden varaaminen epäillylle kysymysten esittämiseksi on erittäin tärkeää, sillä usein rikoksesta varsinaisena todisteena on ainoastaan lapsen kertomus. Tällaista tilaisuuden varaamista edellyttää myös tallenteen käyttäminen todisteena oikeudenkäynnissä (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 momentti). Sekä kotimaisessa oikeuskäytännössä (KKO 2006:107, KKO 2008:68 ja KKO 2008:84) että Euroopan ih-

misoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä (W. v. Finland 24.4.2007 ja F and M v. Finland 17.7.2007) on katsottu, ettei langettavaa tuomiota voida perustaa todistelulle, joka pohjautuu yksinomaan tai ratkaisevassa määrin lapsen videolla esittämiin tai hoitohenkilökunnalle antamiin lausumiin, joita syytetyllä ei ole ollut mahdollisuutta riitauttaa.

Epäily lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta tulee usein ensi kertaa esiin terveydenhuollon, sosiaalihuollon tai opetustoimen toimenpiteiden yhteydessä. Merkitystä voi olla niillä muillakin henkilöillä, jotka lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa on säädetty ilmoitusvelvollisiksi. Lain mukaan velvollisuus tai oikeus tehdä ilmoitus poliisille ilmoitus on ainoastaan lastensuojelussa tai sosiaalihuollossa toimivilla, lisäksi niitäkin koskevissa säännöksissä on säädetty erityisiä edellytyksiä ilmoituksen tekemiselle.

Lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitetuille henkilöille tulisikin säätää oikeus tehdä salsapitosäännösten estämättä ilmoitus suoraan poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulneiden seikkojen perusteella syytä epäillä alle 18-vuotiaaseen henkilöön kohdistunutta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa. Tämä nopeuttaisi joissakin tapauksissa esitutinnan alkamista ja saattaisi vähentää myöhemmin rikosprosessissa ilmeneviä ongelmia. Tätä kautta epäiltyjä rikoksia myös tulisi tehokkaammin poliisin tietoon ja tutkittavaksi. Ilmoitusoikeutta koskevan sääntelyn tulisi olla samanlainen kaikkien momentissa mainittujen henkilöiden osalta, perusteltua syytä eroavaisuuksille ei ole löydettävissä. Oikeudesta rikosilmoituksen tekemiseen voitaisiin säätää esitutkintalain 2 §:ään lisättävässä uudessa momentissa. Paikka ei ole täysin luonteva, mutta säännökselle saattaa esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamisen myötä löytyä parempi paikka uudesta esitutkintalaista. Samassa yhteydessä lastensuojelulain 25 d §:n 3 momenttia sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n 3 momenttia tulisi muuttaa niin, että niissä otetaan huomioon esitutkintalakiin lisättävä uusi säännös ja säännösten keskinäinen suhde tulee määritettyä.

Kysyä sinällään voi, saattaako lainsäädännön täydentäminen ehdotettavalla tavalla lisätä terveydenhuollon, opetustoimen ja muiden viranomaisten tekemiä turhia ja liian hätäisiä ilmoituksia poliisille. Mielessä on kuitenkin pidettävä lasten suojelemisen tarpeen korostuminen. Vaikka poliisin tutkinnassa yksittäisissä tapauksissa selviäisikin, että henkilöä on epäilty perusteetta lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta, voidaan kuitenkin katsoa olevan yleisemmin lasten suojelemisen kannalta tärkeää, että epäily tulee mahdollisimman pian myös poliisin tietoon. Eduskunnan oikeusasiamies on eduskunnalle vuonna 2006 antamassaan erilliskertomuksessa todennut olevan perusteltua katsoa, että perusoikeuksien keskinäisessä punninnassa perustuslain 7 §:n mukainen lapsen turvallisuuden suojaaminen voi ohittaa 10 §:n mukaisen oikeuden perheen yksityiselämän suojaan. On lisäksi huomattava, että vastoin parempaa tietoa tapahtuva tietojen antaminen viranomaiselle eli väärä ilmiänto säädetään rangaistavaksi rikoslain 15 luvun 6 §:ssä.

Poliisille ilmoituksen tekevä henkilö olisi edelleen velvollinen lastensuojelulain 25 §:n 1 momentin nojalla tekemään ilmoituksen myös lastensuojeluviranomaiselle. Kyseisessä säännöksessä myös poliisille on asetettu velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Näin sekä esitutkinta että lapsen huolenpidon turvaaminen voisi käynnistyä mahdollisimman nopeasti epäilyn esiintultua.

Artiklan 2 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin rohkaistakseen jokaista, joka tietää tai hyvässä uskossa epäilee lapsen seksuaalista riistoa tai seksuaalista hyväksikäyttöä, ilmoittamaan näistä seikoista toimivaltaiselle taholle.

Sopijavaltioiden määriteltäväksi jätetään se, mitkä ovat ne toimivaltaiset tahot, joille epäilyistä voi ilmoittaa (selitysmuistio 91 kohta). Toimivaltaisia viranomaisia ei rajoiteta lastensuojelupalveluihin tai merkityksellisiin sosiaalipalveluihin. Vaatimuksella ilmoitusten tekemisestä ”hyvässä uskossa” pyritään siihen, ettei määräys kannustaisi ihmisiä tekemään perättömiä tai totuudenvastaisia ilmiäntojoja tarkoituksenaan vahingoittaa toista henkilöä.

Kuten edellä todettiin, lastensuojelulain 25 §:n 2 momentissa säädetään muiden kuin sen pykälän 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden oikeudesta tehdä lastensuojeluilmoitus salassapitosäännösten estämättä. Poliisille ilmoituksen epäilyllistä rikoksesta voi tehdä jokainen, joka ei ole asemansa perusteella jonkin salassapitosäännöksen sitoma tai jolla salassapitosäännösten estämättä on lain mukaan oikeus tehdä ilmoitus. Poliisilla on olemassa koko maan kattavat vihjepuhelinnumerot, joihin voi ilmoittaa tietämistään rikokseen liittyvistä vihjeistä joko omalla nimellä tai halutessaan myös nimettömänä. Poliisi käsittelee kaikki vihjetiedot luottamuksellisesti. Rikosprosessiin päätyneiden lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten lukumäärä on tällä vuosituohannelle merkittävästi lisääntynyt osittain sen vuoksi, että ilmoituksia näistä rikoksista tehdään poliisille aikaisempaa enemmän.

Oikeutta ilmoitusten tekemiseen rajaa edellä mainittu rikoslain 15 luvun 6 §, jonka mukaan väärästä ilmiannosta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi tuomitaan se, joka antaa esitutkinta- tai muulle viranomaiselle taikka tuomioistuimelle väärän tiedon ja siten aiheuttaa vaaran, että ilmiannettu pidätetään, vangitaan tai joutuu muun pakkokeinon kohteeksi tai joutuu syytteeseen tai tuomitaan rangaistuksen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen virheellisin perustein. Väärä ilmianto on rangaistava vain tahallisenä tekona. Tämä tarkoittaa sitä, että ilmiannon tehnyt henkilö on tietoinen siitä, että tieto on väärä ja että väärä tieto aiheuttaa vaaran ilmiannetun joutumisesta syytteeseen tai muun pykälässä mainitun rikosprosessitoimen kohteeksi. Näin ollen henkilö, joka hyvässä uskossa ja perustellusta syystä tekee ilmoituksen poliisille epäilemästään hyväksikäytöstä, ei syyllisty väärän ilmiannon tekemiseen, vaikka epäily lopulta osoittautuisikin vääräksi.

Tässä yhteydessä voidaan lisäksi viitata edellä mainittuun rikoslain 15 luvun 10 §:n säännökseen törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä. Pykälän mukaan tietyissä tapauksissa kaikilla on velvollisuus ilmoittaa suunnitteilla olevasta rikoksesta viranomaisille.

13 artikla. Auttavat linjat. Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin rohkaistakseen ja tukeakseen sellaisten neuvontapalveluiden kuten puhelin- ja internetlinjojen perustamista, jotka tarjoavat yhteydenottajille neuvoja, myös luottamuksellisesti tai ottaen asianmukaisella tavalla anonymiteetin huomioon.

Artiklaa on tarkemmin selostettu selitysmuistion kohdassa 92. Kysymys ei ole pelkästään uhreille vaan myös muille seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön kanssa tekemisiin joutuville tarkoitetuista linjoista. Auttavien linjojen tulisi olla saatavilla mahdollisimman kattavasti. Selitysmuistion mukaan joissakin valtioissa tällaiset palvelut ovat käytettävissä joka päivä 24 tuntia.

Suomessa on jo käynnissä artiklassa tarkoitettu toiminta, josta voidaan tässä mainita esimerkkejä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto aloitti lasten ja nuorten auttavan puhelinpalvelun vuonna 1980. Netissä toimiva kirjepalvelu aloitettiin vuonna 2002. Lasten ja nuorten puhelinpalveluun voi soittaa vuoden jokaisena päivänä, maanantaista perjantaihin kello 14–20 ja viikonloppuisin kello 17–20. Palveluun soittaminen on maksutonta koko maassa. Lapset ja nuoret voivat ottaa yhteyttä puhelin- tai nettipalveluun missä tahansa asiassa. Puhelin- ja kirjepalvelun viesteihin vastaavat aikuiset vapaaehtoiset päivystäjät, jotka ovat saaneet koulutuksen työhönsä. Vapaaehtoisten päivystäjien tukena on aina ammattilainen. Yhteydenottajille tarjotaan ennen kaikkea mahdollisuutta luottamukselliseen keskusteluun. Päivystäjät myös ohjaavat yhteydenottajia eri palveluiden ja viranomaisten pariin. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ylläpitää myös vanhempainpuhelin ja -netti-palvelua, joka toimii samalla periaatteella kuin lapsille ja nuorille tarkoitettu palvelu.

Rikosuhripäivystys on valtakunnallinen palvelu, jonka tarkoituksena on tarjota tukea ja palveluita rikosten uhreille, heidän läheisilleen sekä rikosasian todistajille. Rikosuhripäivystyksellä on muun ohessa auttava puhelin, johon voi soittaa jokaisena arkipäivänä, ja keskustella vapaaehtoisten päivystäjien kanssa. Auttavia puhelin- ja nettipalveluja pitävät yllä tai ovat esimerkiksi Raiskaustukikeskus Tukinainen ry, Helppimesta, Naisten linja ja Naisten netti (myös tytöille), Nuorten kriisipiste/Krisjouren för unga (Helsinki Missio), Evankelisluterilaisen kirkon Palveleva Puhelin ja Palveleva Netti ja Ungdomstelefonen (Folkhälsan). Internet-sivustoista voidaan mainita <http://www.tukinet.net>. Palvelut ovat kuntien ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamia.

14 artikla. *Uhrien avustaminen.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin uhrien avustamiseksi toipumaan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä niin fyysisesti kuin psykososiaalisesti. Tämän kappaleen mukaisten toimenpiteiden tulee ottaa asianmukaisesti huomioon lapsen näkemykset, tarpeet ja huolenaiheet.

Lähtökohtana selitysmuistion kohdan 94 mukaan on, että kaikki seksuaalisesta riistosta tai hyväksikäytöstä lapselle aiheutunut vahinko on merkittävää ja siihen tulee reagoida. Apua tulee olla tarjolla niin kauan kuin se on tarpeen uhrin täydellistä toipumista varten. Selitysmuistiossa todetaan, että vaikka yleissopimus koskee ensisijaisesti lapsia, saattavat lasten seksuaalisesta riistosta tai hyväksikäytöstä aiheutuneet seuraukset vaikuttaa uhriin myös aikuisiällä. Sen vuoksi onkin tärkeää järjestää toimenpiteitä, jotka mahdollistavat tarvittavan tuen myös sellaisille aikuisille, jotka ovat lapsuudessaan joutuneet seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Yleissopimusta valmisteltaessa haluttiin kiinnittää huomiota siihen, että lääketieteellisten tutkimusten yhteydessä on otettava huomioon erityisesti mahdolliset sukupuolitaudit ja HIV-tartunta sekä niistä seuraava hoito (selitysmuistion kohta 95).

Seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuneiden lasten ja aikuisten fyysisestä ja psykososiaalisesta hoidosta vastaavat ensisijaisesti kunnat. Lastensuojelulain 15 §:n mukaan terveyskeskuksen ja sairaanhoitopiirin on annettava lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestettävä lapsen tutkimus sekä hoito- ja terapiapalveluja lapselle. Lain esitöiden (HE 252/2006 vp, s. 126) mukaan lastensuojelun asiakkaana olevien lasten tulisi saada tarvitsemansa terveydenhuollon palvelut viivytyksettä.

Fyysisen hoidon tarve liittyy yleisimmin lasten kohdalla hyväksikäytön selvittämiseen. Psykososiaalinen hoito puolestaan voi olla hyvinkin pitkäkestoista ja sen tarve voi jatkua myös ai-

kuisiällä. Terveysthuollon hoitotakuu perustuu kansanterveystlain 15 b §:ään ja erikoissairaanhoidon 31 §:ään. Niiden mukaan perusterveydenhuollon yhteydessä toteutettavassa erikoissairaanhoidossa hoidon tarpeen arviointi on aloitettava kolmen viikon kuluessa siitä, kun lähete on saapunut terveyskeskuksesta. Kiireelliseen hoitoon on kuitenkin päästävä välittömästi. Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa tehdyn hoidon tarpeen arvioinnin perusteella tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä hoidon edellyttämä kiireellisyys huomioon ottaen kolmen kuukauden kuluessa, jolleivät lääketieteelliset, hoidolliset tai muut vastaavat seikat muuta edellytä. Kunta voi järjestää hoidon itse tai hankkia tarvittavat mielenterveyspalvelut esimerkiksi yksityiseltä palveluntuottajalta tai järjestöltä. Eduskunnan oikeusasiamies on erilliskertomuksessaan vuodelta 2006 todennut, että merkittävä osa lasten psykiatrisesta avohoidosta järjestetään nykyisin kuntien kasvatus- ja perheneuvoloissa. Nämä ovat yleensä osa kuntien sosiaalihuoltoa, eikä hoitotakuu sen vuoksi koske niitä.

Hoitotakuusta huolimatta lasten psykiatrisen hoidon toteutumista on kuitenkin kritisoitu. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto on tämän esityksen valmistelun yhteydessä antamassaan lausunnossa katsonut, että lasten- ja nuortenpsykiatrian valtionrahoitus on riittämätöntä, mikä heikentää pitkäjänteisten palvelujen järjestämistä ja kehittämistä. Terapiapalveluita ei ole liiton mukaan saatavilla aina riittävästi silloinkaan kun tarvittava rahoitus olisi järjestetty, sillä lasten ja nuorten psykoterapeutteja ei ole koulutettu riittävästi ja alueelliset erot palvelujen saatavuudessa ovat suuret. Myös oikeusasiamies on edellä mainitussa erilliskertomuksessaan todennut, ettei hoitotakuu lasten psykiatrisessa hoidossa ole toteutunut koko maassa lain edellyttämällä tavalla.

Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2007 julkaisemassa seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämistä koskevassa toimintaohjelmassa vuosille 2007–2011 on myös todettu, että seksuaalisen väkivallan uhriksi joutuneiden avun saanti ja laatu vaihtelevat huomattavasti eri puolilla maata. Toimintaohjelmassa yhdeksi toteutettavista toimenpiteistä on kirjattu uhrien hoitoon hakeutumisen edistäminen. Keinoina on mainittu niin sanottujen matalan kynnyksen palveluiden kehittäminen julkisten peruspalveluiden piirissä, palveluista tiedottaminen väestölle sekä olemassa olevan kolmannen sektorin palveluiden jatkuvuuden turvaaminen.

Uhrien avustamiseen liittyy kysymys heille siitä aiheutuneista kustannuksista. Esimerkiksi hoidossa käymisestä saattaa aiheutua matkakuluja. Sinällään rikoksentehtyjä voidaan velvoittaa korvaamaan rikoksen uhrille tällaiset tai muut vastaavat kulut oikeudenkäynnin yhteydessä. Huolehdittava olisi kuitenkin siitä, että uhrin, lähinnä hänen perheensä vähävaraisuus ei estä avustuspalvelujen käyttämistä. Nykyisin kustannusten maksamiseen voi saada toimeentulotukea. Tämä ei ole välttämättä selkein tapa huolehtia kustannusten kattamisesta tilanteessa, jossa apua kustannusten kattamiseen tarvitaan.

Jaksossa 1.2 mainittu selvittämistyöryhmä ehdotti elokuussa 2009 valmistuneessa mietinnössään, että Suomessa aloitettaisiin vuoden 2010 aikana niin sanotun lastentalo-toimintamallin kokeilu-toiminta. Lastentalo-toimintamalli varmistaisi nykyistä paremmin sen, että lapsi saisi esitutkinta-toimenpiteiden jälkeen tai tarvittaessa jo niiden aikana välittömästi psykologista apua. Tässä mallissa olisi mahdollista selvittää muunlaisten tutkimusten ja avun tarve. Lastentalo-toimintamallia esitellään tarkemmin jäljempänä 34 artiklan yhteydessä.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämistä koskevat oppaat (jaksossa 1.2 mainitut Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen laatima hoitosuositus ja

Stakesin vuonna 2003 julkaisema suositus) ohjeistavat tekemään tarvittaessa lapselle myös tutkimukset mahdollisten sukupuolitautitartuntojen selvittämiseksi.

Vähemmistövaltuutetun selvityksen mukaan maahan yksin saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden joukossa on lapsia, jotka ovat joutuneet seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Ongelmana voidaan pitää sitä, että näitä tapauksia ei kuitenkaan tunnisteta varsinkaan tilanteissa, joissa hakemusta ei tutkita ns. Dublin-menettelyn johdosta. Siinä lapsi palautetaan toiseen valtioon, jossa hyväksikäyttö on saattanut tapahtua.

Artiklan 2 *kappaleessa* todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy toimiin kansallisen lainsäädännön asettamien ehtojen mukaisesti toimiakseen yhdessä niiden hallituksesta riippumattomien järjestöjen, muiden asianmukaisten järjestöjen tai muiden kansalaisyhteiskunnan tahojen kanssa, jotka toimivat uhrien auttamiseksi.

Julkisen terveydenhuollon lisäksi useat kolmannen sektorin tahot tarjoavat kriisiapua ja muuta tukea rikosten uhriksi joutuneille. Tällaisia kolmannen sektorin toimijoita ovat muun muassa jo edellä mainitut Rikosuhripäivystys, Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry sekä Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Raha-automaattiyhdistys ry tukee avustuksillaan joka vuosi noin tuhatta sosiaali- ja terveysalan järjestöä. Vuodelle 2010 Raha-automaattiyhdistys on myöntänyt avustuksia useille järjestöille, jotka toimivat väkivallan uhrien auttamiseksi, mukaan lukien seksuaalisen väkivallan uhrit. Myös valtio ja kunnat rahoittavat suoraan eri järjestöjen toimintaa sekä osallistuvat erilaisten yhteistyökampanjoiden toteuttamiseen.

Artiklan 3 *kappaleen* mukaan, silloin kun vanhemmat tai muut lapsen hullosta vastaavat henkilöt ovat osallisina hänen seksuaalisessa riistossaan tai hänen seksuaalisessa hyväksikäytössään, artiklan 11 (1) mukaisesti interventiotoimenpiteisiin tulee sisältyä:

- mahdollisuus siirtää pois väitetty tekijä.
- mahdollisuus siirtää uhri pois perheympäristöstään. Sellaisen siirron ehdoista ja kestosta tulee päättää lapsen parhaan edun mukaisesti.

Selitysmuistion kohdassa 99 todetaan, että siirtämisen tarkoituksena on nimenomaan suojella lasta eikä rangaista oletettua rikoksentehtäjää.

Vuonna 2004 lähestymiskiellosta annettua lakia (898/1998) muutettiin siten, että myös perheen sisäisen lähestymiskiellon määrääminen on mahdollista. Lain 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä, jos henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä, että hän todennäköisesti tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen, eikä kiellon määrääminen ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat. Lain 3 §:n 2 momentin mukaan perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätyn henkilön on poistuttava asunnosta, jossa hän ja suojattava henkilö asuvat vakituisesti, eikä hän saa palata asuntoon. Tässä yhteydessä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvat rikokset on ymmärrettävä laajasti (HE 144/2003 vp, s. 29/II), joten samassa asunnossa asuvaa lasta seksuaalisesti hyväksikäyttänyt henkilö voidaan siis tarvittaessa poistaa yhteisestä asunnosta perheen sisäisen lähestymiskiellon avulla. Lähestymiskielloa voivat hakea suojattavan henkilön lisäksi myös syyttä-

jä-, poliisi-, tai sosiaaliviranomainen. Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä kolmeksi kuukaudeksi, jonka jälkeen se voidaan uudistaa aina kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Mahdollisuudesta siirtää lapsi tarvittaessa pois perheympäristöstään säädetään lastensuojelulaisissa. Lapsi voidaan kyseisen lain 40 §:n mukaan ottaa sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan, jos muun ohessa puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä sekä avohuollon tukitoimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista. Mainitussa pykälässä säädetään lastensuojelun keskeisistä periaatteista. Avohuollon tukitoimet voivat sisältää esimerkiksi lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluita sekä perhetyötä. Lapselle voidaan myös järjestää lastensuojelulain 37 §:n mukaan avohuollon tukitoimena tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa taikka laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaavan henkilön kanssa.

Artiklan 4 kappaleessa edellytetään, että sopijapuolet järjestävät tarvittavaa terapeutista apua, erityisesti psykologista kriisiapua uhrille läheisille henkilöille. Tällaisia läheisiä henkilöitä ovat selitysmuistion kohdan 100 mukaan esimerkiksi perheenjäsenet, ystävät ja luokkatoverit.

Useat järjestöt ja muut terveydenhuollon tahot tarjoavat psykologista apua myös uhrien läheisille. Esimerkiksi Rikosuhripäivystyksen palvelut ovat tarjolla myös läheisille. Raiskauskeskus Tukinainen ry järjestää seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön uhrien läheisille vertaistukiryhmiä. Mannerheimin Lastensuojeluliitolla puolestaan on vanhemmille tarkoitettu puhelin- ja internetpalvelu, josta he voivat saada neuvoja ja tukea. Luonnollisesti yleiset kunnalliset mielenterveyspalvelut ovat myös hyväksikäytön uhriksi joutuneiden lasten läheisten käytettävissä, mikäli niihin on tarvetta. Näiden saatavuuteen liittyy kuitenkin aiemmin todetuin tavoin ongelmia.

V luku. Interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet

Luvussa on kolme artiklaa, jotka selitysmuistion kohdan 104 mukaan rakentuvat seuraaville periaatteille:

- interventio-ohjelmia tai toimenpiteitä läpikäyvien on annettava suostumuksensa etukäteen,
- interventio-ohjelmien tai toimenpiteiden pitäisi olla käytettävissä mahdollisimman nopeasti menestymisen mahdollisuuksien parantamiseksi,
- pitäisi olla järjestelyt henkilöiden vaarallisuuden ja heidän uusimisriskinsä arvioimiseksi,
- pitäisi olla järjestelyt interventio-ohjelmien ja -toimenpiteiden arvioimiseksi,
- erityistä huomiota tulisi kiinnittää henkilöihin, jotka itsekin ovat lapsia, ja
- erilaisten palveluntuottajien, erityisesti terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen, vankilaviranomaisten ja, niiden riippumattomuus huomioon ottaen, oikeusviranomaisten toiminta täytyy sovittaa yhteen.

15 artikla. Yleisperiaatteet. Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli varmistaa tai edistää kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti artiklassa 16 (1) ja (2) tarkoitettuja henkilöitä varten tehokkaita interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä, jotka pyrkivät ehkäisemään ja vähentämään lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten uusimisen riskiä. Sellaisten ohjelmien tai toimenpiteiden tulee olla käytettävissä koko oikeudenkäyntimenettelyn ajan, vankilassa tai sen ulkopuolella, kansalli-

sen lainsäädännön asettamien ehtojen mukaisesti. Kappaleessa viitattuja henkilöitä ovat ne, joita vastaan on ryhdytty rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin tai jotka on tuomittu yleissopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen perusteella.

Kuten selitysmuistion kohdassa 101 todetaan, yleissopimuksen V luvun sääntelyn tarkoituksena on asettaa joustavat rajat seksuaalirikollisille suunnatuille lääketieteellisille ja psykososiaalisille interventio-ohjelmille ja -toimenpiteille. Velvoitteiden tarkempi toteuttaminen jää kansallisen päätöksenteon varaan. Selitysmuistiossa myös korostetaan interventio-ohjelmien ja -toimenpiteiden vapaaehtoista luonnetta. Vapaaehtoisuudesta seuraa, ettei ohjelmien ja toimenpiteiden tarvitse välttämättä olla osa rangaistusjärjestelmää, vaan ne voidaan järjestää osaksi terveys- ja hyvinvointipalveluja. Luvun määräyksillä ei ole tarkoitettu vaikuttaa kansallisiin toimintatapoihin, jotka koskevat mielenterveysongelmista kärsiviä. Selitysmuistion kohdan 102 mukaan interventio voi olla luonteeltaan psykologista (esimerkiksi kognitiivis-behavioraalinen terapia tai psykodynaaminen terapia), lääketieteellistä (lähinnä antihormonaalinen lääkehoito) tai sosiaalista (muun ohessa toimet, jolla pyritään sopeuttamaan rikoksenteikijä menestyksekkäästi takaisin osaksi yhteiskuntaa).

Riihimäen vankilassa järjestetään ehdottoman vankeusrangaistuksen saaneille seksuaalirikollisille STOP-toimintaohjelmaa, jonka tarkoituksena on vähentää seksuaalirikosten uusimisriskiä. Ohjelman keskeisiä sisältöjä ovat muun muassa seksuaalirikoksiin liittyvien ajatus- ja toimintamallien tiedostaminen ja työstäminen, uhrille koituvien haittojen tiedostaminen sekä rikoksettoman elämän taitojen opettelu ja harjoittelu. STOP-ohjelma kestää 8 kuukautta. Ohjelmassa mukana olevilla vangeilla on 3-5 kahden tunnin mittaista istuntoa viikossa. Muuna aikana vangit osallistuvat vankilan normaaleihin toimintoihin. Ryhmässä on 7 tai 8 vankia, jotka ovat syyllistyneet erityyppisiin seksuaalirikoksiin. Osallistuminen on vapaaehtoista. Vangit voivat hakea Riihimäellä järjestettävään ohjelmaan kaikista Suomen vankiloista. Edellytyksenä ohjelmaan hyväksymiselle on riittävän pitkä jäljellä oleva vankeusaika (vähintään 8 kuukautta) ja se, että hakijan seksuaalirikoksen uusimisriski on sopiva kyseiseen ohjelmaan. Yksi suurin STOP-ohjelman toteutuksessa ilmenneistä ongelmista on ollut nimenomaan se, että vankeusajan lyhyt kesto on saattanut estää ohjelmaan halukkaita rikoksenteikijöitä osallistumasta siihen.

Vaikkei seksuaalirikollisille olekaan järjestetty toimintaohjelmia tai muuta järjestelmällistä terapiaa vankilan ulkopuolella, on sellaisille rikoksenteikijöille, joiden uusimisriski on arvioitu korkeaksi, pyritty toisinaan järjestämään jonkinlaista yksilöterapiaa vankilasta vapautumisen jälkeen. Tällöin hoidosta on vastannut yksityinen taho tai terveyskeskuksen mielenterveysyksikkö ja rahoittajana on toiminut valtio. Käytännössä jatkohoidon järjestäminen STOP-ohjelman käyneille seksuaalirikollisille on kuitenkin ollut vaikeaa.

Lainsäädäntö kuitenkin asettaa puitteet myös hoidon tai terapian tarpeen arvioimista varten. Vankeuslain (767/2005) 4 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan tarvittavassa laajuudessa vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarpeensa. Luvun 7 §:n 2 momentin mukaan vangin yhteiskuntaan sijoittumisen parantamiseksi vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa on vangin suostumuksella oltava tarpeen mukaan yhteistyössä vangin koti- tai asuinkunnan sosiaali-, terveys-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain (782/2005) 1 §:n mukaan valvonnan tarkoituksena on lisätä yleistä turvallisuutta tukemalla valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja estämällä häntä tekemästä uusia rikoksia. Lain 5 §:n mukaan vapautuneen vangin valvontaan voi sisältyä sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Valvonnan tarkempi sisältö ilmenee valvontasuunnitelmasta, joka Kriminaalihuoltolaitoksen on laadittava valvottavan tarpeiden mukaan ennen valvontaan asetetun vapauttamista siten, että suunnitelma voidaan ottaa käyttöön valvonnan alkaessa. Valvontasuunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä sijoittajayksikön, vankilan, vangin koti- tai asuinkunnan sekä muiden viranomaisten, yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

Jaksossa 1.2 sivuttu on jo sivuttu oikeusministeriön työryhmää, joka ehdotti lääkehoidon mahdollistamista osana seuraamusjärjestelmää. Työryhmän ehdotukset ovat olleet lausuntokierroksella, minkä jälkeen tarkoituksena on jatkaa ehdotusten jatkovalmistelua hallituksen esityksen antamista varten.

Jos seksuaalirikokseen syyllistynyt tuomitaan vapaudessa suoritettavaan seuraamukseen eli sakkoon, ehdolliseen vankeuteen, nuorisorangaistukseen tai yhdyskuntapalveluun, rikoksenteikijä on käytännössä 7 artiklan yhteydessä käsiteltyjen julkisen terveydenhuollon palvelujen varassa, mikäli palvelujen käytölle säädetyt edellytykset täyttyvät. Käytettävissä ovat myös esimerkiksi aikaisemmin mainitut Sexpo-säätiön palvelut. Kuten 7 artiklan perusteluissa on todettu, käytännössä mielenterveyspalveluiden piiriin pääseminen voi olla vaikeaa.

Kuitenkin myös nykyisen lainsäädännön puitteissa ehdollisen vankeuden ja nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon sekä yhdyskuntapalvelun valvontaan voidaan liittää toimintaohjelmia ja hoidollisia elementtejä. Ehdollisen vankeuden valvonta koskee ainoastaan nuoria rikoksenteikijöitä. Rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi koeajaksi valvontaan, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi. Valvonnasta säädetään tarkemmin nuorista rikoksenteikijöistä annetussa laissa (262/1940) ja asetuksessa (1001/1942). Valvonnan tavoitteiden saavuttamiseksi nuori voidaan ohjata sosiaali- ja terveyspalveluiden pariin.

Maaliskuun puolivälissä 2010 eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys HE 229/2009 vp, jossa ehdotetaan säädettäväksi laki ehdollisen vankeuden valvonnasta. Uudessa laissa valvonnan sisällöstä säädettäisiin nykyistä sääntelyä ajanmukaisemmin, täsmällisemmin ja täydellisemmin. Uuden lain 5 §:n 1 momentin mukaan valvonta sisältäisi valvojan tai apuvalvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena olisi seurata valvottavan olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa valvottavan kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voisi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Valvonnan tarkempi sisältö ilmenisi Rikosseuraamuslaitoksen laatimasta valvontasuunnitelmasta. Suunnitelmaa laadittaessa olisi tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä valvottavan koti- tai asuinkunnan, muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

Käytännössä vain harvoin käytettävä nuorisorangaistus voidaan rikoslain 6 luvun 10 a §:n mukaan tuomita rikoksenteikijälle, joka on tehnyt rikoksen tai jonkin samalla kertaa käsiteltävistä rikoksista alle 18-vuotiaana. Edellytyksenä on muun ohessa se, että nuorisorangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikos-

ten ehkäisemiseksi. Nuorisorangaistuksesta annetun lain (1196/2004) 2 §:n mukaan nuorisorangaistusta tuomitaan vähintään neljä kuukautta ja enintään yksi vuosi. Nuorisorangaistus sisältää valvontatapaamisia, valvonnan alaisena suoritettavia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistuksen täytännönpanoon kuuluvia tilaisuuksia, joihin tuomittu on velvollinen osallistumaan, saa viikoittain olla enintään kahdeksan tuntia.

Rikoslain 6 luvun 11 §:n mukaan rikoksenteijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle. Rikoslain 6 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntapalvelu voidaan myös tuomita ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena. Yhdyskuntapalvelu voi vain vähäisessä määrin sisältää yleissopimuksen 15 artiklassa tarkoitettua toimintaa. Yhdyskuntapalvelusta annetun lain (1055/1996) 1 §:n 2 momentin mukaan enintään kymmenen tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan suorittaa osallistumalla esimerkiksi uusintarikollisuuden vähentämistä tukeviin ohjelmiin.

Oikeusministeriön asettama työryhmä on ehdottanut uuden rangaistuksen eli valvontarangaistuksen ottamista Suomen seuraamusjärjestelmään (oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:17). Valvontarangaistus olisi enintään neljän kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus. Valvontarangaistusta koskevan lakiehdotuksen 2 §:n mukaan valvontarangaistukseen tuomitulla olisi toimintavelvoite, joka sisältäisi työtä, koulutusta, kuntoutusta, valvontatapaamisia, tehtäviä ja toimintaohjelmia tai muuta vastaavaa, tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävää ja edistävää toimintaa. Toimintavelvoite olisi vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa. Työryhmän ehdotukset ovat olleet lausuntokierroksella, josta on laadittu tiivistelmä (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2008:17). Sen jälkeen on tehty ehdotusten jatkovalmistelua. Tarkoituksena on ollut, että hallituksen esitys annetaan alkuvuodesta 2010.

Oikeusministeriö on 11 päivänä tammikuuta 2010 asettanut toimikunnan selvittämään yhdyskuntaseuraamusten kehittämisen edellytyksiä ja valmistelemaan yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistusta. Toimikunnan toimikausi on 1.2.2010–31.12.2011. Yhdyskuntaseuraamuksen käsite ei ole täysin selvä, mutta sen piiriin voidaan katsoa kuuluvan edellisissä kappaleissa käsitellyt seuraamuksia. Toimikunnan asettamispäätöksessä keskeisenä tavoitteena todetaan yhteiskunnan turvallisuuden varmistaminen. Olennainen turvallisuutta lisäävä tekijä on uusintarikollisuuden vähentäminen muun muassa lisäämällä rikoksenteijän valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Vankeuden vaihtoehtojen kehittämisessä asettamispäätöksen mukaan lähtökohtana on se, että uusintarikollisuuden vähentämisen ja rikoksenteijöiden yhteiskuntaan integroimisen tavoitteisiin päästään usein parhaiten tarjoamalla heille kuntouttavia toimia vapaudessa. Toimikunnan työssä tulisi ottaa huomioon myös mahdollisuudet liittää nykyistä paremmin yhdyskuntaseuraamuksiin yleissopimuksen 15 artiklassa tarkoitettuja ohjelmia ja toimenpiteitä silloin, kun henkilö tuomitaan vapaudessa suoritettavaan rangaistukseen lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta.

Sosiaali- ja terveysministeriön laatimassa seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämistä koskevassa toimintaohjelmassa on asetettu yhdeksi toimenpiteeksi vuosille 2007–2011 seksuaalirikollisten hoidon ja hoitoon pääsyn parantaminen järjestämällä riittävä määrä hoitopaikkoja. Toimin-

taohjelmaan on kirjattu, että STOP-ohjelmaa jatketaan ja ohjelmalle kehitetään avohoitoon soveltuvia jatkokuntoutusohjelmia. Lisäksi on mainittu, että alaikäisten seksuaalirikoksia tehneiden nuorten psykiatrinen tutkimus ja hoito keskitetään valtakunnallisesti.

Seksuaalirikollisille tarkoitettujen hoito-ohjelmien tehoa on jonkin verran tutkittu. Nykyään tutkimustulokset antavat aihetta optimismiin hoidon vaikutusten suhteen, mutta tulokset ovat edelleen jossain määrin ristiriitaisia. Hyvät tulokset näyttävät perustuvan ennen kaikkea rikoksenteikijän henkilökohtaiseen soveltuvuuteen tiettyyn hoitomuotoon ja hoidon yksilölliseen suunnitteluun. Suomen STOP-ohjelman tuloksellisuudesta on tehty myönteisiä arvioita, mutta varsinaista tieteellistä vaikuttavuustutkimusta ei ole vielä tehty. Tammikuussa 2009 ohjelman kokonaan suorittaneita vankeja oli 149 ja uuteen ehdottomaan vankeusrangaistukseen heistä oli tuomittu 3 prosenttia. Tulokset ovat kuitenkin vasta suuntaa-antavia, sillä seuranta-ajat ovat pisimmilläänkin vielä melko lyhyitä, ohjelman käyneiden vankien lukumäärä on suhteellisen pieni ja uuden tuomion käyttäminen uusimisen mittarina on karkea arviointiperuste. On myös muistettava, että STOP-ohjelmaan osallistuvat vangit ovat jo ennen ohjelman suorittamista muita motivoituneempia muuttamaan käyttäytymistään, mikä voi osaltaan vähentää rikosten uusimista.

Artiklan 2 kappaleessa korostetaan viranomaisyhteistyötä. Kunkin sopijapuolen tulee varmistaa tai edistää kansallisen lain mukaisesti kumppanuuden tai muiden yhteistyömuotojen kehittämistä toimivaltaisten viranomaisten välillä, erityisesti terveys- ja sosiaalipalveluiden välillä sekä oikeusviranomaisten ja niiden muiden toimielinten välillä, jotka ovat vastuussa artiklassa 16 (1) ja (2) mainittujen henkilöiden seurannasta.

Vankilassa järjestettävästä STOP-toimintaohjelmasta vastaa Rikosseuraamuslaitos. Ohjelman käytön laajentaminen vankilan ulkopuolelle edellyttää myös muiden tahojen osallistumista ohjelman järjestämiseen. Näin on varsinkin silloin, jos ohjelmat ovat myös sellaisten henkilöiden käytettävissä, jotka eivät ole saaneet tuomiota seksuaalirikoksesta. Edellä 1 kappaleen perusteissa on käsitelty viranomaisten yhteistyötä koskevaa lainsäädäntöä.

Artiklan 3 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli arvioi kansallisen lain mukaisesti artiklassa 16 (1) ja (2) mainittujen henkilöiden tekemien ja tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten vaarallisuutta ja uusimisen mahdollisuutta, sopivien ohjelmien tai toimenpiteiden määrittämiseksi.

Kun selitysmuistiossa ei ole tarkemmin avattu tämän kappaleen sisältöä, on sen tarkoitusta haettava muiden artikloiden avulla. Ottaen huomioon, että 17 artiklan mukaan interventio-ohjelmiin ja toimenpiteisiin osallistumisen on perustuttava vapaaehtoisuuteen, voidaan katsoa olevan perusteltua olettaa, että tämän kappaleen määräys viittaa niihin epäiltyihin ja tuomittuihin henkilöihin, jotka suostuvat tai haluavat osallistua ohjelmiin tai toimenpiteisiin. Näin ollen kappaletta on tulkittava siten, että ennen interventio-ohjelman tai toimenpiteen aloittamista henkilön vaarallisuus ja uusimisriski tulee arvioida, jotta voidaan määritellä hänelle parhaiten soveltuvat interventio- muodot.

Edellä 1 kappaleessa käsiteltyjen ehdonalaisen vapauden valvonnan ja seuraamusten täytäntöönpanon valmistelulle on ominaista, että arvioidaan henkilön tarvitsemia ohjelmia tai toimenpiteitä. Koska tällöin pyritään estämään rikollisen toiminnan jatkamista, merkitystä on myös uusimisriskin ja siihen vaikuttavien seikkojen arvioinnilla.

STOP-ohjelmaan osallistumista suunnitteleville vangeille tehdään vankilassa ennen ohjelmaan hyväksymistä kaksi erillistä soveltuvuusarviota. Niin sanotun staattisen riskiarvion tarkoituksena on kartoittaa sellaisia muuttumattomia vangin rikoshistoriaan liittyviä seikkoja, joita ovat esimerkiksi uhrin sukupuoli, aikaisempien seksuaalirikosten ja tuomioiden määrä sekä aiempien väkivaltarikosten määrä. Tämän pohjalta tehdään alustava arviointi siitä, soveltuuko vanki osallistujaksi ohjelmaan. Lisäksi ohjelmaan hakeville vangeille tehdään niin sanottu riskiarvio dynaamisista mutta vakaista tekijöistä. Nämä kuvastavat pitkän aikavälin riskitekijöitä, jotka saattavat muuttua, mutta pysyvät yleensä suhteellisen muuttumattomina. Dynaamisessa riskiarviossa tarkastellaan muun ohessa vangin sosiaalisia suhteita ja niiden vaikutusta rikoksentekoon, parisuhdehistoriaan, seksuaalisia asenteita naisia tai lapsia kohtaan ja yleistä itsekontrollin tasoa. Näiden tekijöiden perusteella voidaan yleensä arvioida hoidon tuloksellisuutta kyseisen vangin kohdalla. STOP-ohjelma on tarkoitettu lähinnä seksuaalirikollisille, joiden uusimisriski on arvioitu keskitasolle. Kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että STOP-ohjelma vähentää juuri tämän kohderyhmän uusimisriskiä merkittävästi.

Artiklan 4 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli arvioi kansallisen lain mukaisesti käytettyjen ohjelmien ja toimenpiteiden tehokkuutta.

Luotettavia kontrolloituja tutkimuksia seksuaalirikollisille suunnattujen interventiotöiden vaikutuksista on toistaiseksi melko vähän, sillä tutkimusten toteuttamiseen liittyy useita ongelmatekijöitä. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten uusimisesta ja interventiotöiden vaikuttavuudesta tarvittaisiinkin Suomessa lisää tutkimusta. Tämä on tärkeää, jotta uusimisen ehkäisyyn käytetyt voimavarat tulisivat ohjatuksi mahdollisimman tehokkaalla tavalla.

16 artikla. *Interventio-ohjelmien ja -toimenpiteiden kohteet.* Artiklassa mainitaan kolme eri henkilöryhmää, joille interventio-ohjelmat ja -toimenpiteet on suunnattava.

Artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on varmistettava kansallisen lain mukaisesti, että henkilöt, joita vastaan on ryhdytty rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin minkä tahansa yleissopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen perustella, voivat päästä osallisiksi artiklassa 15 (1) mainittuihin ohjelmiin tai toimenpiteisiin, sellaisin ehdoin, jotka eivät heikennä syytetyn oikeuksia ja oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin vaatimuksia tai ole näiden kanssa ristiriidassa, ottaen erityisesti asianmukaisesti huomioon syyttömyysolettamaa koskevaa periaatetta säätelevät määräykset.

Artiklan 2 kappaleessa edellytetään, että lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista tuomituilla henkilöillä on mahdollisuus päästä osallisiksi interventio-ohjelmista tai -toimenpiteistä.

Tällä hetkellä ainoastaan miespuolisilla seksuaalirikoksesta vankeusrangaistukseen tuomituilla, joilla on ohjelman alkaessa vankeustuomiota jäljellä vähintään kahdeksan kuukautta, on mahdollisuus tulla hyväksytyksi STOP-ohjelmaan. Lisäksi hakijan seksuaalirikoksen uusimisriskin täytyy olla sopiva kyseiseen ohjelmaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö myös muilla rikoksesta epäillyillä ja tuomituilla olisi mahdollisuutta päästä interventio-ohjelmien ja -toimenpiteiden piiriin. Viimeksi mainittuihin liittyviä kysymyksiä on käsitelty 15 artiklan 1 kappaleen yhteydessä, osin 7 artiklan yhteydessä esitettyyn viitaten.

Artiklan 3 *kappale* asettaa sopijapuolille velvollisuuden varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä kehitetään tai mukautetaan ottamaan huomioon seksuaalirikoksiin syyllistyneiden lasten kehitystarpeet, mukaan lukien rikosoikeudellista vastuukärajaa nuoremmat lapset, heidän seksuaalisen käyttäytymisensä ongelmien ratkaisemiseksi.

Suomessa on eri yhteyksissä tilastoitu, että lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilytapauksista noin kymmenessä prosentissa tekijänä on alle 20-vuotias lapsi tai nuori. Tampereen yliopistollisen sairaalan Erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrisessa tutkimus- ja hoitoyksikössä on systemaattisesti kehitetty osaamista vahingoittavaan seksuaalikäyttäytymiseen syyllistyneiden nuorten tutkimuksessa ja hoidossa. Yksikössä hoidetaan tällaisia nuoria, joilla on tarvetta psykiatriseen hoitoon.

17 artikla. *Tietojen antaminen ja suostumus.* Artiklassa edellytetään, että henkilöille, joille interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä ehdotetaan, kerrotaan täydellisesti ehdotuksen perustelut, ja että he suostuvat ohjelmaan tai toimenpiteeseen täysin tietoisina tosiseikoista (*1 kappale*). Artiklan 2 *kappale* edellyttää lisäksi, että kyseisillä henkilöillä on oikeus kieltäytyä ehdotetuista ohjelmista tai toimenpiteistä. Silloin, kun on kyse tuomituista henkilöistä, on varmistettava, että henkilöt ovat tietoisia kieltäytymisen mahdollisista seurauksista.

Selitysmuistion kohdan 110 mukaan henkilön vapaaehtoinen suostumus on tärkeää näissä tilanteissa, sillä on todettu, että ohjelmien tai toimenpiteiden tuloksellisuus riippuu tavallisesti henkilön omasta sitoutumisesta. Yleissopimus ei estä sitä, että rikoksesta jo tuomituille henkilöille voi aiheutua jonkinlaisia haitallisia seurauksia siitä, että he kieltäytyvät osallistumasta interventio-ohjelmiin tai -toimenpiteisiin. Tällainen seuraus voi olla esimerkiksi ehdonalaisen vapauttamisen lykkääminen.

STOP- toimintaohjelma on seksuaalirikoksesta tuomituille vapaaehtoinen. Kaikissa aluevankiloissa on STOP- yhdyshenkilöt, jotka pyrkivät motivoimaan vankeja osallistumaan ohjelmaan. Yhdyshenkilöt kertovat jo tässä vaiheessa kattavasti ohjelman sisällöstä ja siitä, että ohjelman voi keskeyttää, mikäli vanki kokee ohjelman liian raskaaksi. Vankien on mahdollista halutessaan käydä ennen osallistumispäätöksen tekemistä Riihimäen vankilassa tutustumis- ja motivointijaksolla. Parhaan tuloksen saavuttamiseksi pyrkimyksenä on, että ohjelmaan osallistuvat vangit olisivat riittävän motivoituneita rikoksen käsittelyyn ohjelmaan osallistuessaan. Rikoksen kieltäminen tai vähättely ei kuitenkaan ole este osallistumiselle.

Edellä mainitussa oikeusministeriön työryhmän lääkehoitoa koskevassa mietinnössä on katsottu, että ehdotetun lääkehoidon tulisi aina perustua vapaaehtoisuuteen. Työryhmän käsityksen mukaan tuomitulla tulisi lisäksi olla mahdollisuus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa hoidon aikana. Tästä voisi kuitenkin seurata valvotun koevapauden tai ehdonalaisen vapauden menettäminen. Työryhmä on myös ehdottanut, että lakiin sisältyisi lääkärin nimenomainen velvollisuus kertoa tuomitulle ennen hoidon aloittamista lääkehoidon vaikutuksista. Vangin sijoittajayksikkö antaisi vangille tiedon rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvistä seuraamuksista, joita hoidon keskeyttämisellä olisi. Näin ollen menettely sekä STOP- ohjelmassa että työryhmän ehdottamassa lääkehoidossa täyttävät yleissopimuksen vaatimukset hoidettavan vapaaehtoisuudesta ja tietoisuudesta.

VI luku. Aineellinen rikosoikeus

Luvun 18–23 artikla koskevat tiettyjen tekojen kriminalisointivelvoitetta. Selitysmuistion kohdan 112 mukaan tällainen harmonisointi tähtää toimenpiteisiin rikollisuutta vastaan sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Ensinnäkin kansallisten säännösten harmonisoinnilla pyritään estämään sitä, että rikosentekijät valitsisivat tekopaikan sen mukaan, kuinka ankarasti tai lievästi tietyt rikokset on kriminalisoitu kussakin maassa. Toiseksi harmonisoinnin etuja on selitysmuistion mukaan se, että se helpottaa tietojen ja kokemusten vaihtamista eri maiden välillä. Tällöin myös todellisen kuvan saaminen kansallisesta tai alueellisesta rikostilanteesta paranee. Kolmanneksi harmonisointi helpottaa kansainvälistä yhteistyötä, erityisesti rikosentekijöiden luovuttamista ja kansainvälistä oikeusapua. Selitysmuistion mukaan sopimus asettaa kriminalisoinneille ainoastaan vähimmäisvaatimukset, eikä se siten estä tiukempaa sääntelyä kansallisella tasolla (kohta 113).

18 artikla. *Seksuaalinen hyväksikäyttö.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että rangaistavaa tahallisesti tehtynä on (a) seksuaalinen kanssakäyminen sellaisen lapsen kanssa, joka asianmukaisten kansallisen lain säännösten mukaan ei ole saavuttanut seksuaalisen toiminnan laillista ikää; (b) seksuaalinen kanssakäyminen lapsen kanssa olosuhteissa, joissa käytetään pakottamista, väkivaltaa tai uhkaa; tai joissa käytetään hyväksi tunnustettua luottamukseen, määräysvaltaan tai vaikutusvaltaan perustuvaa asemaa lapseen nähden, mukaan lukien perheen sisällä; tai joissa käytetään hyväksi lapsen erityisen haavoittuvaa tilannetta, varsinkin henkistä tai fyysistä vammaisuutta tai riippuvuusasemaa. Kukin sopijapuoli määrittelee 1 kappaleen tarkoituksessa ikärajan, jota nuoremman lapsen kanssa on kiellettyä ryhtyä seksuaaliseen kanssakäymiseen (artiklan 2 kappale). Artiklassa ei määritellä ”seksuaalista kanssakäymistä” (englanniksi ”engaging in sexual activities”), vaan termin tarkoitus ja laajuus jätetään selitysmuistion kohdan 127 mukaisesti sopijavaltioille.

Artiklan 1 kappaleen a kohta vastaa tekoja, jotka on säädetty rangaistaviksi lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ja törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä (rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §). Näiden hyväksikäyttörikosten tekotapoja on jo käsitelty aikaisemmin nykytilan arviointia koskevassa jaksossa 2.3. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö kohdistuvat pääsääntöisesti alle 16-vuotiaaseen lapseen. Rikoslain 20 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö voi kohdistua myös 16- tai 17-vuotiaaseen lapseen, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ohessa tekijä voidaan tuomita myös muustakin rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädetystä rikoksesta, useimmiten raiskausrikoksesta.

Artiklan 1 kappaleen b kohdassa velvoitetaan kriminalisoimaan ensinnäkin pakottamiseen, väkivaltaan tai uhkaan liittyvät teot. Tällaiset rikokset säädetään rangaistaviksi rikoslain 20 luvun 1–4 §:ssä (raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon). Rikoslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan raiskaukseen syyllistyy se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa. Pykälän 2 momentin mukaan raiskauksesta tuomitaan myös se, joka

saatettuaan toisen tiedottomaksi taikka pelkotilaan tai muuhun sellaiseen tilaan, jossa hän on kykenemätön puolustamaan itseään, käyttää puolustuskyvyttömyyttä hyväkseen.

Pakottaminen sukupuoliyhteyteen on kysymyksessä, jos raiskaus, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty. Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon on tuomittava se, joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Artiklan 1 kappaleen b kohdassa veloitetaan kriminalisoimaan myös luottamuksen, määräysvallan tai vaikutusvallan käyttöön liittyvät teot sekä haavoittuvaan uhriin kohdistuvat teot. Näistä teoista säädetään rangaistus rikoslain 20 luvun 5 §:ssä. Osa mainitun pykälän mukaisista rikoksista voi kohdistua vain alle 18-vuotiaisiin uhreihin ja osa kaikenikäisiin uhreihin.

Rikoslain 20 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyy se, joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi 1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen, 2) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsyttömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsyttömyyttä, 3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai 4) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä. Pykälän 2 momentin mukaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväksi sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaiseemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan tai saa hänet ryhtymään muuhun hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi.

Artiklan 1 ja 2 kappaleen mukaisissa teoissa voi lisäksi tulla sovellettavaksi rikoslain 17 luvun 22 §, jossa säädetään rangaistavaksi sukupuoliyhteyks lähisukulaisten kesken.

Artiklan 3 kappaleen mukaan artiklan 1 kappaleen a kohdan tarkoituksena ei ole säädellä alaikäisten kesken tapahtuvaa vapaaehtoisuuteen perustuvaa seksuaalista kanssakäymistä. Kun otetaan huomioon selitysmuistion kohta 129, yleissopimuksen kyseinen kohta koskee niin seksuaalisen toiminnan laillista ikärajaa nuorempia lapsia kuin muitakin alaikäisiä. Sopijavaltioiden harjintaan jää, miten ne suhtautuvat alaikäisten välisiin seksuaalisiin suhteisiin.

Rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä sen pykälän 1 momentissa tarkoitettua tekoa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa. Ensiksi mainitun säännöksen perusteella lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja sen törkeästä tekemuodosta voidaan myös rangaista alaikäistä eli alle 18-vuotiasta tekijää. Usein tällaiset teot liittyvät seurustelusuhteisiin, joissa osapuolten ikäerot ovat

pieniä. Tällaisia tekoja ei käytännössä katsota lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Joissakin tapauksissa rangaistus myös saatetaan mitata rangaistusasteikkoa lieventämällä, jolloin päädytään sakkorangaistukseen. Kun otetaan lisäksi huomioon edellä 1 ja 2 kappaleen osalta esitetty, artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

19 artikla. *Lapsiprostituutioon liittyvät rikokset.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että rangaistavaa on tahallisesti tehtynä (a) lapsen värväminen prostituutioon tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu prostituutioon; (b) lapsen pakottaminen prostituutioon tai hyötyminen siitä tai muuten lapsen hyväksikäyttö sellaiseen tarkoitukseen; (c) lapsiprostituutioon käyttö.

Mitä tulee ensinnäkin kappaleen **a kohtaan**, tietynlaiseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvät ihmiskaupparikokset. Rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan se, joka

- 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa,
- 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä,
- 3) maksamalla korvauksen toista valtassaan pitävälle henkilölle tai
- 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen

ottaa toisen valtaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, on tuomittava ihmiskaupasta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Rikoslain 25 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka ottaa valtaansa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei ole käytetty.

Rikoslain 25 luvun 3 a §:n 1 momentin mukaan, jos ihmiskaupassa

- 1) käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta,
- 2) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä,
- 3) rikos kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt, tai
- 4) rikos on tehty osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa,

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä ihmiskaupasta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Ihmiskaupparangaistussäännöksiä koskevasta hallituksen esityksestä (HE 34/2004 vp, s. 96) ilmenee, että käsitteellä ”seksuaalinen hyväksikäyttö” tarkoitetaan tässä yhteydessä prostituutiota, pornografian valmistusta ja pornografisia esityksiä. Hallituksen esityksen mukaan tavallisimmin kysymys on henkilön hyväksikäyttämistä prostituutiossa. ”Saattamiseksi hyväksikäytön kohteeksi” tarkoittaa esityksen mukaan sitä, että rikoksenteijä saattaa ihmiskaupan uhrin kolmannen henkilön taholta tapahtuvan hyväksikäytön kohteeksi. Ihmiskaupparangaistussäännösten säätämisen yhteydessä on otettu huomioon nyt käsiteltävän yleissopimuksen velvoitteita vastaavat puite-

päätöksen velvoitteet, jotka edellyttävät kriminalisoimaan lapsen pakottamisen ja houkuttelemisen harjoittamaan prostituutiota tai osallistumaan pornografisiin esityksiin. Seksuaalisen hyväksikäytön osalta ihmiskaupasta rankaisemisen edellytyksenä ei ole se, että teko tapahtuu taloudellisessa hyötymistarkoituksessa.

Lapsen värväminen prostituutioon tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu prostituutioon voi nykyisin olla rangaistavaa rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 momentin mukaisena parituksena. Rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan parituksesta on tuomittava se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä 1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten tai kahdeksaatoista vuotta nuoremmalla lapsen tekemää, ilmeisellä tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa tekoa varten, 2) vakiintuneena osana liiketoimintaansa majoittaa sellaiseen tekoon ryhtyvää ja siten olennaisesti edistää tekoa, 3) yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi toisen sellaiseen tekoon ryhtymistä tietäen, että hänen toimintansa olennaisesti edistää teon toteutumista, 4) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai 5) viettelee tai painostaa toisen sellaiseen tekoon. Eräs parituksen törkeäksi kvalifioimisen perusteista on se, että kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi (rikoslain 20 luvun 9 a §:n 1 momentin 4 kohta). Rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 momentin 5 kohdan mukainen vietteleminen viittaa toisen houkuttelemiseen (HE 6/1997 vp, s. 188/1).

Ihmiskauppa- ja paritusrangaistussäännökset eivät voi tulla sovellettaviksi samanaikaisesti. Prostituutioon houkuttelun tapauksissa ei välttämättä ole kysymys henkilön hyväksikäyttämisestä prostituutiossa ihmiskaupparikoksia koskevien rangaistussäännösten edellyttämällä tavalla. Paritussäännökset eivät voi tulla sovellettaviksi sellaisissa tapauksissa, joissa prostituutiosta ei hyödy muu kuin prostituutiota harjoittava henkilö itse. Vaikka hyötyjä olisikin muu henkilö, on mahdollista, että hyöty ei ole paritussäännöksen edellyttämällä tavalla taloudellista. Lisäksi voi olla mahdollista, että paritusrikoksen edellyttämällä tavalla kysymys ei ole sukupuolisiveellisyyttä *ilmeisellä tavalla* loukkaavasta teosta. Tällaisia sinänsä poikkeuksellisia prostituutioon houkuttelutapauksia varten rikoslain 20 luvun säännöksiä olisi syytä täydentää yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä. Sanaa ”värväminen” ei tulisi kuitenkaan käyttää, koska sana käytännössä liittyy merkityssisällöltään tapauksiin, joissa prostituutiota harjoitetaan järjestäytyneenä toimintana ja joissa toiminta on parituksen puitteissa järjestettyä. Tässä yhteydessä voitaisiin rikosnimikkeeseen liittyen paremminkin puhua ”houkuttelusta”. Paritussäännöksen tavoin tunnusmerkistöissä voitaisiin käyttää houkuttelua kuvaavaa sanaa ”viettelee”.

Myös kappaleen **b kohdan** mukainen hyötyminen lapsen prostituutiosta voi tapahtua ihmiskaupan tai parituksen puitteissa. Väkivallan käyttämiseen tai sillä uhkaamiseen liittyvissä tapauksissa tekijää voidaan rangaista jostakin rikoslain 20 luvun 1-4 §:ssä rangaistavaksi säädetystä rikoksesta. Sovellettavaksi voi myös tulla rikoslain 20 luvun 5 § (seksuaalinen hyväksikäyttö), joka koskee asemaa väärinkäyttäen taivuttamalla tehtyjä tekoja. Näiden pykälien soveltaminen ei edellytä sitä, että väkivaltaa käyttävä, sillä uhkaava tai asemaansa väärinkäyttävä henkilö itse on yhdynnässä pakotettavan henkilön kanssa tai että muu seksuaalinen teko tapahtuu heidän välillään. Sovellettavaksi voivat samalla kertaa tulla sekä paritussäännökset että muut edellä mainitut rikoslain 20 luvun rangaistussäännökset. Sikäli kuin kysymys on alle 16-vuotiaasta lapsesta, lasta prostituutioon pakottava henkilö voi syyllistyä jonkin edellä mainitun rikoksen ohella avunantoon lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai avunantoon törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tällainen henkilö voi jopa tekijänä syyllistyä näihin hyväksikäyttörikoksiin, jos hän itse saa

lapsen ryhtymään niitä koskevissa pykälissä tarkoitettuun tekoon. Rikoslain säännökset sääntelevät siis riittävästi 1 kappaleen b kohdan mukaiset teot.

Rikoslain 20 luvun 8 a §:ssä säädetään rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta. Pykälän 1 momentin mukaan mainitusta rikoksesta on tuomittava se, joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon. Seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomitaan myös se, joka käyttää 1 momentissa tarkoitettuja seksuaalipalveluja, joista toinen on luvannut tai antanut korvauksen (2 momentti). Rikoslain 20 luvun 8 a §:n sääntelyllä täytetään artiklan 1 kappaleen **c kohdan** asettama kriminalisoimisvelvoite.

Artiklan 2 *kappaleessa* todetaan, että tässä artiklassa ”lapsiprostitutiolla” tarkoitetaan lapsen käyttämistä seksuaaliseen toimintaan tilanteessa, jossa rahaa tai mitä tahansa muuta korvausta tai vastiketta annetaan tai luvataan maksuna huolimatta siitä, annetaanko maksu, lupaus tai vastike lapselle tai kolmannelle henkilölle. Selitysmuistion kohdan 132 mukaan korvauksena tai vastikkeena tulee rahan lisäksi kysymykseen esimerkiksi huumeiden, majapaikan, vaatteiden tai ruuan antaminen.

Kuten rikoslain 20 luvun 8 a §:n (alun perin 8 §:n) valmistelutöissä (HE 6/1997 vp, s. 185/II ja 186/I) todetaan, nimenomaan rahana maksettavaa korvausta ei edellytetä. Kysymykseen voi tulla esineen antaminen, palveluksen, kuten matkan kustantaminen, jonkin toiselle kuuluvan menon suorittaminen tai esimerkiksi asunnon tarjoaminen sukupuoliyhteyttä vastaan. Korvauksella ei tarvitse olla ainakaan välitöntä taloudellista arvoa. Myös opintosuorituksen hyväksyminen tai muun sellaisen hyväksymisen tai alaikäiselle tärkeän suosituksen antaminen voi olla säännöksessä tarkoitettu korvaus. Yleissopimuksen kappaleen määritelmä siis vastaa rikoslain sääntelyä.

20 artikla. *Lapsipornografiaan liittyvät rikokset.* Artiklan 1 *kappaleen* mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että rangaistavaa on tahallisesti tehtynä, silloin kun siihen ei ole oikeutta (a) lapsipornografian tuottaminen; (b) lapsipornografian tarjoaminen tai saatavilla pitäminen; (c) lapsipornografian jakaminen tai välittäminen; (d) lapsipornografian hankkiminen itselle tai toiselle henkilölle; (e) lapsipornografian hallussapito; (f) tietoinen pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan tieto- ja viestintäteknologian välityksellä.

Selitysmuistion kohdassa 136 selostetaan, mitä kappaleen b kohdalla (tarjoaminen tai saatavilla pitäminen) tarkoitetaan. Kysymyksessä ovat tilanteet, joissa materiaalia tarjoava voi myös toimittaa sitä. Se muun ohessa tarkoittaa lapsipornografiasivustojen linkkien luomista tarkoituksessa edistää pääsyä lapsipornografiaan. Kappaleen d kohdalla (lapsipornografian hankkiminen) puolestaan tarkoitetaan selitysmuistion kohdan 138 mukaan sitä, että aktiivisesti hankitaan lapsipornografiaa itselle tai toiselle esimerkiksi lataamalla tietokoneeseen tiedostoja tai ostamalla pornografista materiaalia kuten elokuvia tai kuvia.

Muihin kansainvälisiin asiakirjoihin verrattuna yleissopimuksen esittelemä uusi tekemuoto on kappaleen f kohdassa. Se on tarkoitettu koskemaan tapauksia, joissa henkilö katselee lapsipornografiaa internet-sivustoilla mutta ei tallenna materiaalia siten, että hänen voitaisiin katsoa syyllistyvän lapsipornografian hallussapitoon. Selitysmuistion kohdan 140 mukaan rangaistavuus edellyttää sitä, että henkilöllä on ollut tarkoitus mennä kyseisille internet-sivuille ja että hän on tietä-

nyt löytävänsä sieltä lapsipornografia-aineistoa. Henkilön tarkoituksesta ja tietoisuudesta voi saada viitteitä esimerkiksi siitä, että hän on maksanut sivuille pääsemisestä tai että hän on käynyt sivuilla toistuvasti.

Yleissopimuksen neuvotteluvaiheessa kappaleen f kohdan mukaiseen uuteen tekemuotoon suhtauduttiin epäillen, mikä liittyi muun ohessa tahallisuuden osoittamiseen ja käytännön mahdollisuuksiin saada tekoihin syyllistyneet vastuuseen teoistaan. Tämä johti siihen, että artiklan 4 kappaleen mukaan kullakin sopijapuolella on oikeus olla soveltamatta 1 kappaleen f kohtaa kokonaan tai osittain.

Rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin mukaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä on tuomittava se, joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatalenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään esimerkiksi lasta. Pykälän 4 momentin mukaan lapsena pidetään kahdeksatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksatoista vuotta nuorempi. Luvun 18 a §:ssä säädetään tapauksista, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä menetellään siten, että tekijä on tuomittava törkeästi sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä.

Rikoslain 17 luvun 19 §:n mukaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta on tuomittava se, joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuudenmukaista kuvatalennetta, jossa esitetään 18 §:n 4 momentissa tarkoitettua lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla.

Mitä ensinnäkin tulee kappaleen **b kohdassa** mainittuihin lapsipornografian tarjoamiseen ja saatavilla pitämiseen, tällaisia tekotapoja ei ole erikseen rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentissa. Ne mainitaan lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen 3 artiklan 1 kohdan c alakohdassa ja Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen (SopS 59–61/2007) 9 artiklan 1 kappaleen b kohdassa. Kun lapsipornografiaa koskevia rangaistussäännöksiä edellisen kerran muutettiin puitepäätöksen voimaansaatamisen yhteydessä, tarjoamista tai saatavilla pitämistä koskevaa täydennystä ei ehdotettu (HE 34/2004 vp).

Kun otetaan huomioon yleissopimuksen selitysmuistiossa esitetty, kappaleen b kohdan mukaisten tekotapojen säätäminen erikseen rangaistavaksi rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentissa vaikuttaa perustellulta. Tarjoaminen ja saatavilla pitäminen saattavat sisältyä joissakin tapauksissa jo nykyisin rangaistaviin tekemuotoihin, lähinnä kaupan tai vuokrattavana pitämiseen tai levittämiseen muuten, mutta näin ei välttämättä ole. Kysymys ei ole välttämättä taloudellisessa hyötymistarkoituksessa tapahtuvasta toiminnasta. Puuttumalla eräiden jäljempänä käsiteltävien tekotapojen lisäksi tehokkaasti tarjoamiseen ja saatavilla pitämiseen voidaan ehkäistä lapsipornografian leviämistä ja saada kaikki vaiheet lapsipornografian tuottamisesta aina sen hallussapitoon kattavasti kriminalisoiduiksi.

Erityisesti kappaleen b kohtaan liittyy kysymys lapsipornografiasivustoille ohjaavien linkkien luomisesta, mikä todetaan yleissopimuksen selitysmuistiossakin. Linkkien epäselvään asemaan

suhteessa lapsipornografiarangaistussäännöksiin on kiinnittänyt huomiota myös eduskunnan apulaisoikeusasiamies eräässä kanteluratkaisussaan (29.5.2009, dnro 1186/2/09). Linkkien luomista ja ylläpitämistä voidaankin pitää esimerkkinä kappaleen b kohdan mukaisesta lapsipornografian tarjoamisesta ja saatavilla pitämisestä. Sen sijaan linkkiin ohjaamista voidaan pitää sellaisena levittämisenä, josta ei tarvitse säätää erikseen.

Mitä tulee lapsipornografian hankkimisen (kappaleen **d kohta**; englanniksi ”procuring”) säätämiseen erikseen rangaistavaksi, myös sitä koskeva kriminalisoimisvelvoite sisältyy Suomea jo sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Tästä huolimatta hankkimista ei ole lisätty tekotapana rikoslain 17 luvun säännöksiin. Lähtökohtana voidaan sinällään pitää, että hankkiminen itselle sisältyy käytännössä hallussapitoon. Hankkiminen toiselle on puolestaan yleensä levittämiseen sisältyvä teko. Jos toiselle hankittua materiaalia ei anneta eteenpäin, syyllistytään joka tapauksessa hallussapitoon.

Hankkimista on kuitenkin myös mahdollista arvioida itsenäisenä hallussapidosta erillisenä tekona, joka sisältää yleissopimuksen edellyttämiä aktiivisia toimenpiteitä lapsipornografian saamiseksi tai hyödyntämiseksi. Toisaalta sana ”hankkiminen” pitää yleiskielisessä merkityksessään sisällään sen, että lapsipornografian pitää näissä tapauksissa olla jo henkilön saatavilla, pelkkä tulevaisuudessa ehkä realisoituva mahdollisuus ei ole riittävä. Huomioon on otettava myös rikoslainsäädännön tarkkarajaisuutta koskevat vaatimukset.

Hankkimisen itsenäinen merkitys liittyy erityisesti tietotekniseen kehitykseen, jonka kautta henkilön saatavilla voi olla lapsipornografiaa, vaikka sen ei voida katsoa olevan perinteisessä mielessä hänen hallussaan esimerkiksi sen vuoksi, että henkilö ei ole nimenomaisesti tallentanut materiaalia. Tältä kannalta katsottuna kappaleen b kohta liittyy kappaleen **f kohtaan**, joka koskee tietoisesta pääsystä hankkimista (englanniksi ”knowingly obtaining access”) lapsipornografiaan tietojä viestintäteknologian välityksellä. Näitä kohtia tuleekin tarkastella yhdessä.

Kun arvioidaan kappaleen d ja f kohdan mukaisten tekojen kriminalisointitarvetta, kappaleen b kohdan yhteydessä todetuista tavoista tässäkin tapauksessa on tavoitteena otettava huomioon lapsipornografian leviämisen tehokas estäminen. Edellä kerrotulla tavalla lapsipornografian hankkiminen on myös asiallisesti ja rangaistavuudeltaan rinnastettavissa lapsipornografian hallussapitoon. Hankkiminen on lisäksi toteen näytettävissä niissä tapauksissa, joissa materiaalia ei ole tallennettu. Tällaisissa tapauksissa lapsipornografiaa sisältävillä sivustoilla käymisestä jää jälki väliaikaistiedostoihin. Lisäksi näyttönä voidaan käyttää esimerkiksi luottokorttimaksua sivustoille pääsemisestä. Tällaista kriminalisointia on myös *Ruotsissa* ehdotettu hallituksen 9 päivänä joulukuuta 2009 antamassa esityksessä (Prop. 2009/10:70).

Lapsipornografiaa sisältävän kuvan, tallenteen tai tiedoston hankkiminen ja pääsystä hankkiminen siihen tulisikin ottaa erillisinä tekotapoina lapsipornografian hallussapitorikosta koskevaan rikoslain 17 luvun 19 §:ään. Hankkimistapojen suhteen neutraali sääntely mahdollistaisi sen, että hankkimiskeinojen mahdollisesti tulevaisuudessa muuttuessa rangaistussäännöstä ei tarvitsisi muuttaa. Tekotapojen eriytymisen ei tarvitsisi heijastua rikosnimikkeeseen, vaikka kysymys ei olisikaan varsinaisesti lapsipornografian hallussapidosta.

Yleissopimukseen liittymätön rikoslain 17 luvun 18 ja 19 §:n muuttamistarve koskee sitä, että mainituissa pykälissä rikoksen kohde on kuvattu tavalla, joka ei kattavasti vastaa nykyisten sään-

nösten säätämisen jälkeistä teknistä kehitystä. Pykälissä mainittujen kuvien, valokuvien ja kuvataallenteiden lisäksi tulisi ottaa huomioon kuvia sisältävät tiedostot. Varsinkin 19 §:stä, mutta myös molempien pykälien perusteluista (HE 6/1997 vp) ilmenee, että kuvataallenteilla ei tässä yhteydessä tarkoiteta tällaisia tiedostoja.

Artiklan 2 *kappaleen* mukaan artiklassa ”lapsipornografialla” tarkoitetaan kaikkea materiaalia, jossa visuaalisesti kuvataan lasta todellisessa tai simuloitussa seksuaalisessa toiminnassa tai mitä tahansa lapsen sukupuolielinten kuvaamista ensisijaisesti seksuaalisiin tarkoituksiin. Sopimuksen 3 *kappaleessa* kuitenkin todetaan, että kukin sopijapuoli voi varata oikeuden olla soveltamatta 1 kappaleen a kohtaa (lapsipornografian tuottaminen) ja 1 kappaleen e kohtaa (lapsipornografian hallussapito) kokonaan tai osittain sellaisen pornografisen materiaalin tuottamiseen ja hallussapitoon:

- joka käsittää pelkästään simuloituja esityksiä tai realistisia kuvia lapsesta, jota ei ole olemassa;
- jossa on lapsia, jotka ovat saavuttaneet artiklassa 18 (2) mainitun iän, jos kuvat on tuotettu heidän suostumuksellaan ja kuvat ovat heidän hallussaan yksinomaan heidän omaan yksityiseen käyttöön.

Selitysmuistion kohdan 142 mukaan lapsipornografian määritelmän ulkopuolelle jää materiaali, jolla on taiteellista, lääketieteellistä tai muuta vastaavaa arvoa ilman seksuaalisiin tarkoituksiin käyttämistä. Tällainen raja on Suomessa käytössä sitä kautta, että rikoslain 17 luvun 18 §:n 3 momentissa viitataan mainitun luvun 17 §:n 2 momenttiin, jossa rangaistavuuden ulkopuolelle jää muun ohessa tiedonvälitystä palveleva tai ilmeistä taiteellista arvoa omaava materiaali.

Kuten selitysmuistion kohdassa 142 myös todetaan, yleissopimuksen mukainen lapsipornografian määritelmä kappaleessa perustuu Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaiseen pöytäkirjaan lasten myynnistä, lapsiprostitutiosta ja lapsipornografiasta. Pöytäkirjan voimaansaattamista valmistelee ulkoasiainministeriön asettama työryhmä, joka myös valmistelee ihmiskaupan vastaisen Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista. Sinälään valinnaiseen pöytäkirjaan liittyviä kriminalisointikysymyksiä käsiteltiin rikoslain ja eräiden muiden lakien muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä HE 34/2004 vp tähän kysymykseen kuitenkin puuttumatta.

Seksuaalinen toiminta (englanniksi ”sexually explicit conduct”) jää selitysmuistion kohdan 143 mukaan sopijapuolten määritettäväksi. Selitysmuistion kohdassa 144 todetaan, että vaikka 3 kappale sallii varaumien teon 1 kappaleen a ja e kohdan mukaisten tekojen osalta, sopijapuolten tulisi pitää mielessä nopea tekninen kehitys, joka sallii erittäin todentuntuisten kuvien luomisen. Varaumien tekemistä tulisi tämän vuoksi välttää.

Rikoslain 17 luvun 18 §:n lapsipornografian ”määritelmä” pitää sisällään sen, että sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta (1 momentin 1 kohta). Pykälän 4 momentin mukaan lapsella tarkoitetaan kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Pykälää koskevan hallituksen esityksen perusteluissa (HE 6/1997 vp, s. 147/I) lähdettiin siitä, että muut kuin todelliset kuvat ja kuvataallenteet kuuluvat rangaistavuuden piiriin vain poikkeuksellisesti:

... Rangaistussäännöksen tarkoituksena on suojata lasta sukupuolisiveellisyttä loukkaavilta teoilta. Tämän vuoksi ei ole tarpeellista yleisesti ottaa rangaistussäännöksen piiriin maalaamalla, piirtämällä tai muulla vastaavalla tavalla valmistettuja kuvia. Tällä tavoin valmistunut kuva kuuluu säännöksen alaan vain, jos lasta on käytetty kuvan mallina valokuvan ottamiseen rinnastettavalla tavalla ja lopputuloksesta selvästi ilmenee sen esittävän lasta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti.

Tämä pykälän perusteluissa esitetty rajausta ei mitenkään ilmene säännöksen sanamuodosta. Hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä eduskunnan lakivaliokunta totesikin selvyyden vuoksi, että sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen ei edellytä, että kuvien tai kuvatalenteiden tulisi olla todellisuuspohjaisia (LaVM 3/1998 vp, s. 18/II). Valiokunta totesi säännöksen perustelujen olevan tältä osin virheelliset.

Mitä ensinnäkin tulee simuloituihin esityksiin, niitä ei tarkemmin määritellä yleissopimuksessa eikä myöskään sen selitysmuistiossa. Epäselvyyttä onkin niin käsitteen ”simuloitu” kuin käsitteen ”esitys” (englanniksi ”representation”) osalta. Tällaisessa tilanteessa sopijapuolelle jää tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin liittyvää harkinnanvaraa käsitteiden tulkinnassa. Simuloinnilla voidaan yleisesti ottaen ymmärtää reaali maailman ilmiöiden ja prosessien jäljittelyä mallien avulla. Mallina puolestaan voidaan käyttää niin luonnollisia kuin keinotekoisesti luotuja ihmisiä. Esitysten voi puolestaan laajimmillaan katsoa pitävän sisällään kaikki ja kaikilla tavoilla luodut kuvalliset esitykset.

Kun rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momenttia tarkastelee, säännösten sanamuodon ja lakivaliokunnan perustelulausuman perusteella sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen voi tulkita jo nykyisin koskevan myös simuloituja tapauksia laajassa mielessä sekä todenmukaisia kuvia lapsesta, jota ei ole olemassa. Tämä tulee ymmärrettäväksi, kun asiaa tarkastellaan yksittäisen, teon kohteena olevan tai kohteeksi mahdollisesti joutuvan lapsen suojaamista laajemmin. Kaikki lapsiin liittyvät sukupuolisiveellisyttä loukkaavat kuvat edistävät sellaisen ajattelumallin syntymistä, jossa lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin suhtaudutaan hyväksyvästi, mitä ei lasten suojelemisen kannalta voida pitää tavoiteltavana. Tämä on tärkeä näkökohta siitakin huolimatta, että se saattaa johtaa myös tulkintaongelmiin esimerkiksi taiteellisiin arvoihin liittyvien kysymysten osalta. Rangaistusvastuun ulottumista liian laajalle rajoittaa joka tapauksessa periaate, jonka mukaan epäselvissä tapauksissa asia on ratkaistava epäillyn tai syytetyn hyväksi. Tämä koskee erityisesti tapauksia, joissa kuvattun henkilön ikä on epävarma.

Mitä tulee todenmukaisiin kuviin, yleissopimuksen selitysmuistiossa todetun mukaisesti on syytä kiinnittää huomiota nopeaan tekniseen kehitykseen. Nykyisin on mahdollista tuottaa kuvia, joista on vaikea päätellä, kuvaavatko ne todellisia henkilöitä vai eivät. Ei ole hyväksyttävää, että tällaisissa tilanteissa rikoksenteijä vapautuu vastuusta sillä perusteella, että kuvaa ei kyetä todistamaan oikeaksi.

Edellä todettu tarkoittaa sitä, että 3 kappaleen mukaista oikeuden varaamista ei tulisi käyttää siltä osin kuin kysymys on 1 kappaleen a kohdan mukaisesta lapsipornografian tuottamisesta eli rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin mukaisesta lapsipornografian valmistamisesta. Tämä ei edellä todetun mukaisesti periaatteessa edellyttäisi lainsäädäntömuutoksia. Selvyyden vuoksi rikoslain 17 luvun 18 §:n 4 momentissa tulisi kuitenkin säätää, että 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettun teon rangaistavuus ei edellytä sitä, että kuva taikka kuvatalenne tai -tiedosto on todellisuudenmukainen.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevassa rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavuutta rajataan usealla tavalla verrattuna 17 luvun 18 §:ään. Hallussapito-säännöksessä rangaistavuus ensinnäkin ulotetaan ainoastaan *todellisuudenmukaisiin* kuvatalenteisiin. Lisäksi säännös koskee vain tapauksia, joissa esitetään lasta *sukupuolilyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä* taikka muulla sukupuolisiveellisyyttä *ilmeisen* loukkaavalla tavalla.

Yleissopimus sallii siis myös hallussapidon osalta yleissopimuksen soveltamisen rajoittamisen tapauksissa, joissa kysymys on simuloiduista esityksistä tai realistisista kuvista lapsesta, joita ei ole olemassa. Muilta osin rangaistusvastuun rajoituksia hallussapitorikosten osalta ei sallita, joskin aikaisemmin mainitun mukaisesti seksuaalisen toiminnan määritelmän osalta on kansallista joustonvaraa.

On vaikeaa löytää perusteita rikoslain 17 luvun 18 ja 19 §:ssä nykyisin oleville eroille siitä huolimatta, mitä jälkimmäisen pykälän perusteluissa (HE 6/1997 vp, s. 149–151) esitetään. Johdonmukaisuusnäkökohdat puhuvat pikemminkin sen puolesta, että lapsipornografian hallussapidon kriminalisoinnin tulisi koskea samanlaista materiaalia kuin esimerkiksi lapsipornografian valmistamista koskevan kriminalisoinnin. Mainitut näkökohdat liittyvät ennen kaikkea siihen, että hallussapitokriminalisointi perustuu pyrkimykseen vaikuttaa lapsipornografian kysyntään ja sitä kautta lasten riskiin joutua pornografian valmistuksen ja samalla seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi.

Sukupuolisiveellisuuden ilmeisen loukkaamisen osalta nykyisen 17 luvun 19 §:n perusteluissa todetaan, että tällä tavalla rangaistusvastuun ulkopuolelle tulevat rajatuiksi vanhempien alastomista lapsista leikkimässä ottamat kuvat. Huomioon on kuitenkin otettava se, että rangaistusvastuun voidaan joka tapauksessa katsoa edellyttävän sitä, että materiaalia on pidettävä objektiivisesti arvioiden sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana, mikä edellyttää kuvassa olevan toiminnan tai poseerauksen seksuaalista luonnetta. Tässä yhteydessä voidaan myös yhdenmukaistaa rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentissa olevan sääntelyn kanssa rikoslain 17 luvun 19 §:ssä oleva materiaalia koskeva kohta (”valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta ... kuvatallennetta”).

Kun sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan hallussapitoa koskeva rangaistussäännös säädettiin, eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi säännöksen taustalla olevan suojaamisintressin olevan niin painava, että myös hallussapidon kriminalisoinnille on sananvapauden kannalta riittävät perusteet (PeVL 23/1997 vp). Tässä arvioinnissa valiokunta antoi merkitystä sille, että säännös rajoittuu todellisuusperusteisiin tallenteisiin. Tämän näkökohdan ei voi katsoa kuitenkaan estävän hallussapitoa koskevan rangaistussäännöksen muuttamista edellä todetuin tavoin, kun otetaan huomioon myös lasten suojelemisen tavoite, johon liittyvät perustuslaissa suojatut henkilökohtaisen koskemattomuuden ja yksityisyyden suojan oikeushyvä.

Artiklan 3 kappaleen mukaiseen jälkimmäiseen soveltamatta jättämismahdollisuuteen (lasten suostumuksella tuotettu materiaali, joka on heidän hallussaan yksinomaan heidän omaan yksityiseen käyttöönsä) liittyy se, että kun rikoslain 17 luvun säännöksiä viimeksi muutettiin, hallituksen esityksessä HE 34/2004 vp ehdotettiin rikoslain 17 luvun 18 §:ään lisättäväksi Euroopan unionin neuvoston puitepäätökseen lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta liittyvä uusi 5 momentti, joka olisi kuulunut seuraavasti:

Mitä 1 momentissa säädetään sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan valmistamisesta, ei sovelleta, jos kuva esittää kuusitoista vuotta täyttänyttä henkilöä, jonka suostumuksella kuva on valmistettu hänen yksityistä käyttöään tai hänen määräämäänsä käyttöä varten, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

Momenttia ei otettu lakiin eduskunnan lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 4/2004 vp) esitetyn vuoksi. Siinä todetaan valiokuntakäsittelyn aikana ilmenneen, että ehdotettu poikkeussäännös voidaan ymmärtää väärin ja sen soveltamisala tulkita liian laajaksi. Poikkeussäännös voidaan myös vastoin sen tarkoitusta käsittää osoitukseksi sen soveltamisalaan kuuluvan toiminnan yleisyydestä. Valiokunnan mielestä ehdotetun säännöksen perusteluista ilmi käyvä tarkoitus on kuitenkin hyväksyttävä. Valiokunta kiinnitti huomiota kuitenkin rikosoikeuden yleisten oppien soveltamismahdollisuuteen suostumukseen liittyen ja toimenpiteistä luopumismahdollisuuteen teki-jän nuoruuden perusteella. Lakivaliokunnan mietinnössä esitetyt näkemykset on tässäkin yhteydessä otettava huomioon. Tällaista muutosta ei tällä kertaa ehdotetakaan. Tämän vuoksi ei tulisi myöskään käyttää 3 kappaleessa annettua soveltamatta jättämismahdollisuutta.

21 artikla. *Lapsen osallistumiseen pornografisiin esityksiin liittyvät rikokset.* Artiklassa veloitetaan kriminalisoimaan eräät lapsen pornografisiin esityksiin liittyvät rikokset. Niitä ovat *1 kappaleen* mukaan tahallisesti tehtynä (a) lapsen värvääminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu sellaisiin esityksiin; (b) lapsen pakottaminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai hyötyminen siitä tai lapsen hyväksikäyttäminen muuten sellaisiin tarkoituksiin; (c) tietoinen sellaisen pornografisen esityksen seuraaminen, johon osallistuu lapsia. Artiklan *2 kappaleen* mukaan kukin sopijapuoli voi varata oikeuden rajoittaa 1 (c) kappaleen soveltamista tapauksiin, joissa lapsia on värvätty tai pakotettu 1 (a) tai (b) kappaleen mukaisesti.

Yleissopimuksessa ei määritellä ”pornografista esitystä”, jonka tarkempi sisältö jätetään selitysmuistion kohdan 147 mukaisesti sopijapuolten harkintaan. Artiklan keskeinen soveltamisala koskee kuitenkin organisoituja parhaillaan käynnissä olevia esityksiä. Tällaisten esitysten seuraaminen voi tapahtua paitsi paikan päällä myös teknisiä apuvälineitä (esimerkiksi web-kamerat) käyttäen. Esitys voi pitää sisällään esimerkiksi riisuutumista, seksuaalisväritteistä tanssimista tai itsensä hyväilyä. Selitysmuistiossa esitetty huomioon ottaen artiklan voi katsoa koskevan nimenomaan yleisölle tarkoitettuja järjestettyjä esityksiä.

Käsite ”pornografinen esitys” on Suomen lainsäädännölle vieras. Sen sijasta tulisikin käyttää vaikiintuneen merkityssisällön saanutta käytössä olevaa termiä. Liityntä pornografiaan tarkoittaa sitä, että luontevimmin voitaisiin käyttää ilmaisua ”sukupuolisiveellisyttä loukkaava esitys”. Lapsipornografiaa koskevissa rikoslain 17 luvun säännöksissä rangaistavuuden perustana on nimenomaan se, että materiaali loukkaa sukupuolisiveellisyttä. Yleissopimuksen selitysmuistion kohdassa 147 mainitut esimerkit viittaavat siihen, että tarkoituksena on kriminalisoinneilla puuttua tekoihin, joissa tämä loukkaaminen on *ilmeistä*. Vaikka yleensä kysymyksessä ovat sukupuolisiveellisyttä tällä tavalla loukkaavat teot, erityisesti lasten suojaamisen näkökohta huomioon ottaen tällaisen lisäedellytyksen ottamista rangaistussäännökseen ei voida pitää perusteltuna.

Euroopan unionin neuvoston puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta jo sisältää 2 artiklassaan lasten pornografisiin esityksiin liittyviä kriminalisointivaltteita. Tämä koskee lapsen pakottamista osallistumaan pornografiseen esitykseen tai taloudel-

lisen hyödyn saamista tällaisesta teosta tai lapsen muuta hyväksikäyttöä tätä tarkoitusta varten sekä lapsen houkuttelemista osallistumaan pornografiseen esitykseen. Kuten aikaisemmin todetusta ilmenee, pakottaminen ja houkutteleminen pornografisiin esityksiin on otettu jo huomioon ihmiskaupparangaistussäännösten säätämisen yhteydessä. Samassa yhteydessä muutettiin myös paritusta koskevia säännöksiä.

Artiklan 1 kappaleen a ja b kohdan osalta vertailu Suomen lainsäädäntöön tuottaa samanlaisen lopputuloksen kuin 19 artiklan 1 kappaleen a ja b kohdan osalta. Sovellettaviksi tulevia ihmis-kauppa- ja paritusrangaistussäännöksiä on käsitelty näiden kohtien yhteydessä. Kysymykseen voivat tulla myös rikoslain 20 luvun rangaistussäännökset, jotka koskevat pakottamista seksuaaliseen tekoon (4 §), seksuaalista hyväksikäyttöä (5 §), paritusta (9 §) ja törkeää paritusta (9 a §). Mikäli tekijä saa alle 16-vuotiaan lapsen toimimaan seksuaalisväritteisellä tavalla niin, että tekijä myös seuraa toimintaa, hän itse syyllistyy lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön (6 §) tai törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön (7 §). Jos esitys tallennetaan, kysymykseen voi tulla myös lapsipornografiarikos. Kuten 19 artiklan 1 kappaleen a ja b kohdan mukaisten tekojen osalta, tässäkin tapauksessa tekijä voi tapauksesta riippuen syyllistyä samalla kertaa useisiin rikoksiin.

Tämän artiklan 1 kappaleen a kohtaan liittyy samanlainen Suomen rikoslainsäädännön puutteellisuus kuin 19 artiklan kappaleen a kohtaan. Rankaisematonta on sellainen lähinnä houkutteluksi luonnehdittava teko, johon ei liity pakottamista tai taloudellista hyötymistä.

Artiklan 1 kappaleen c kohdassa tarkoitettu teko ei ole rangaistava Suomessa, jos esitystä seuraa henkilö ei ole saanut lasta ryhtymään esitykseen. Jos näin on tapahtunut, kysymyksessä on tilanteesta riippuen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Kohdan itsenäinen soveltamisala Suomen lainsäädännön kannalta liittyy siis tilanteisiin, joissa henkilö ryhtyy seuraamaan jonkun muun henkilön järjestämää esitystä, jossa kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyyttä loukkaavalla tavalla. Yleissopimuksen velvoitteiden täyttämiseksi tällainen esityksen seuraaminen on säädettävä erikseen rangaistavaksi. Rikosnimikkeeksi voitaisiin säätää *sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen*.

Mitä tulee 2 kappaleen rajoitussäännökseen, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan esityksen seuraamisen kriminalisointia ei tulisi rajata tapauksiin, joissa lapsia on värvätty tai pakotettu 1 kappaleen a tai b kohdan mukaisesti. Tekijän tietoisuus värväyksestä tai pakottamisesta liittyyi olosuhdetahallisuuteen. Ratkaisevaksi rangaistavuuden kannalta tulisi tällöin se, mitä esitystä seuraava henkilö on voinut päätellä esityksen järjestämisolosuhteista tai mitä hänen ainakin olisi tullut voida niistä päätellä. Esitystä katsovan henkilön voi vain harvoin olettaa suorastaan tietävän, millaisissa olosuhteissa lapsi on esitykseen päätenyt. Tahallisuuden toteen näyttämisen voi olettaa olevan vaikeaa. Huomattava on vertailun vuoksi myös se, että lapsen suojaamisen tarkoituksessa seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (rikoslain 20 luvun 8 a §) on kaikissa tapauksissa rangaistavaa riippumatta siitä, minkälaisissa olosuhteissa hän on päätenyt palveluja myymään. Tältä osin siis poiketaan täysi-ikäisiä koskevasta kriminalisoinnista, joka säätää rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostamisen ainoastaan paritus- tai ihmiskaupparikoksen kohteelta (rikoslain 20 luvun 8 §).

22 artikla. *Lasten turmeleminen.* Artiklassa velvoitetaan tekemään rangaistavaksi seksuaalisia tarkoituksia varten tapahtunut toiminta, jolla lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tahallaan saatetaan seuraamaan seksuaalista hyväksikäyttöä tai seksuaalista toimintaa, vaikka hänen ei itse tarvitse osallistua siihen.

Seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisen yhteydessä on lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja siihen liittyvän seksuaalisen teon määritelmän osalta todettu (HE 6/1997 vp, s. 181/II), että esimerkkinä muunlaisesta seksuaalisesti olennaisesta teosta voisi olla lapsen houkutteleva katsomaan masturbointia tai sukupuoliyhdyntää tai niitä kuvaavia filmejä. Artiklassa tarkoitettut teot ovat siis lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tai törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Aikaisemmin käsiteltyjen lapsipornografiaa koskevien rangaistussäännösten lisäksi eräillä muillakin rikoslain 17 luvun rangaistussäännöksillä pyritään estämään lapsia joutumasta alttiiksi seksuaaliselle aineistolle. Mainitun luvun 18 b §:ssä säädetään rangaistavaksi kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle ja 20 §:ssä sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi.

Artikla ei aiheuta lainsäädännön muuttamis- tai täydentämistarvetta.

23 artikla. *Lasten houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.* Artiklassa ensimmäisenä kansainvälisenä asiakirjana velvoitetaan kriminalisoimaan ns. ”grooming”. Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäkseen rangaistavaksi aikuisen tahallisesti tieto- ja viestintäteknologian välityksellä tekemä ehdotus tavata lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tarkoituksena tehdä artiklan 18 (1) (a) tai artiklan 20 (1) (a) perusteella kriminalisoitu rikos häntä vastaan, jos tätä ehdotusta on seurannut sellaiseen tapaamiseen johtavia olennaisia toimia. Tähän sopimusmääräykseen liittyy se, että valtioneuvoston vuonna 2008 hyväksymässä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa ja vuonna 2009 eduskunnalle annetussa ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa edellytetään, että lasten houkutteleva seksuaalisoituminen yleissopimuksen edellyttämässä laajuudessa.

Artiklassa viitattujen rikosten osalta 18 artiklan 1 kappaleen a kohta koskee seksuaalista kanssakäymistä sellaisen lapsen kanssa, joka asianmukaisten kansallisen lain säännösten mukaan ei ole saavuttanut seksuaalisen toiminnan laillista ikää (Suomessa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö), ja 20 artiklan 1 kappaleen a kohta lapsipornografian tuottamista.

Yleissopimuksen selitysmuistiossa artiklaa selostetaan suhteellisen niukasti. Esimerkkinä artiklan lopussa mainituista ”tapaamiseen johtavista olennaisista toimista” selitysmuistion kohdassa 160 mainitaan se, että rikoksentekijä on saapunut tapaamispaikkaan. Sopimusneuvotteluissa mainittiin esimerkkinä myös hotellihuoneen varaaminen tapaamista varten.

Artiklan kriminalisointivelvoitteeseen liittyy rajanveto lapseen kohdistuvan hyväksikäyttörikkosen yritykseen ja lapsipornografian valmistamisen yritykseen. Koska kysymyksessä on näitä yritysr rikoksia edeltävä teko, voidaan tällaista houkuttelurikosta perustellusti luonnehtia valmisteluonteiseksi rikokseksi. Lapsen houkuttelemiselle seksuaalisiin tarkoituksiin on saatava siis luoduksi selkeä itsenäinen sisältö, joka täyttää rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimukset tunnusmerkistön tarkkarajaisuudesta.

Selitysmuistiossa todetaan (kohta 157), että kysymyksessä olevaa kriminalisointia valmisteltaessa riittävänä rikosoikeudellisen vastuun syntymiselle ei pidetty seksuaalisväritteisen keskustelun käymistä lapsen kanssa. Kuten lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten rangaistuksia koskevasta jaksosta 2.3 edellä ilmenee, lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi on oikeuskäytännössä tulkittu seksuaalisesti latautuneiden tapahtumien kertominen lapselle sekä seksuaalisväritteisten tekstiviestien, sähköpostien ja kirjeiden lähettäminen lapselle.

Edellisessä kappaleessa mainitun tulkinnan kanssa ristiriidassa ei ole korkeimman oikeuden äänestysratkaisu KKO 2004:71, joka koskee tapausta, jossa aikuinen mies oli lähettänyt 11-vuotiaalle tytölle seksuaalisväritteisiä sähköpostiviestejä, jotka osoittivat, että lähettäjä oli pyrkinyt seksuaaliseen kanssakäymiseen. Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että lähettäjä oli sinänsä ryhtynyt konkreettisiin toimiin päästäkseen tytön kanssa kanssakäymiseen, joka toteuttaa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Syyte kuitenkin hylättiin, koska rikoksen eteneminen yritysasteelle edellyttää myös, että jo tehdyillä toimilla on aiheutettu huomioon otettava vaara rikoksen täyttymisestä. Tapauksessa vastaajaa ei ollut nimenomaisesti syytetty seksuaalisväritteiseen keskusteluun liittyvästä täytyneestä hyväksikäyttörikoksesta. Syyttäjä oli tässä tapauksessa syyttänyt siitä, että syytetty oli yrittänyt taivuttaa tytön olemaan kanssaan sukupuoliyhteydessä tai ainakin tekemään sellaisen seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tytön kehitystä.

Kansainvälisen vertailun osalta erityistä merkitystä on oikeusjärjestelmien samankaltaisuuden vuoksi Pohjoismaissa käyttöön otetuilla rangaistussäännöksillä. Heinäkuun 2009 alussa *Ruotsissa* tuli voimaan rangaistussäännös (rikoskaaren 6 luvun 10 a §), joka kriminalisoi sen, että seksuaalisessa tarkoituksessa ollaan yhteydessä alle 15-vuotiaaseen lapseen (kontakt med barn i sexuellt syfte). Mainitusta rikoksesta tuomitaan se, joka tarkoituksessa tehdä lapseen kohdistuva rikoskaaren 6 luvun 4, 5, 6, 8 tai 10 §:ssä tarkoitettu rikos sopii lapsen kanssa tapaamisesta ja sen jälkeen ryhtyy toimenpiteeseen, joka on omiaan edistämään sellaisen tapaamisen toteutumista. Viitatussa pykälissä säädetään rangaistaviksi lapsen raiskaus (våldtäkt mot barn), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (sexuellt utnyttjande av barn), lapseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta (sexuellt övergrepp mot barn), lapsen hyväksikäyttö seksuaaliseen poseeraukseen (utnyttjande av barn för sexuell posering) ja seksuaalinen häirintä (sexuellt ofredande). Rangaistukseksi tuomitaan sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta.

Norjan rikoslakiin lisättiin vuonna 2007 rangaistussäännös (201 a §), jonka mukaan sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella rangaistaan sitä, joka on sopinut tapaamisen alle 16-vuotiaan lapsen kanssa tarkoituksenaan tehdä tähän kohdistuva rikoslain 195 §:n (seksuaalinen kanssakäyminen alle 14-vuotiaan kanssa), 196 §:n (seksuaalinen kanssakäyminen alle 16-vuotiaan kanssa) tai 200 §:n (seksuaalinen toiminta siihen suostumattoman alle 16-vuotiaan kanssa) mukainen rikos, jos teko on edistynyt tapaamisasteelle tai on muuten varteenotettava.

Tässä yhteydessä on syytä harkita kriminalisoinnin säätämistä koskemaan myös muita kuin yleisopinoksessa tarkoitettuja tapauksia. Pohjoismaita koskevat rangaistussäännökset osoittavat, että kysymystä on tarkasteltu laajemmin myös Ruotsissa ja Norjassa. Tämä koskee ensinnäkin sitä, onko perusteltua säätää rangaistavaksi ainoastaan aikuisen tekemät ehdotukset. Lisäksi on harkittava ehdotuksen tekemistä ja niitä rikoksia, joiden tekemiseen houkuttelemisella pyritään. Eri-tyksysymyksenä voidaan nostaa esiin se, onko kriminalisoinnin piiriin saatettava ainoastaan ne tapaukset, joissa tavoitteena oleva rikos voidaan tehdä ainoastaan tapaamalla lapsi. Kriminaalipo-

liittisiä perusteita voi olla yleissopimuksen edellyttämää rangaistussäännöstä laajemmalle kriminalisoinnille.

Mitä tulee ensinnäkin kysymykseen rikosentekijän iästä, rangaistussäännöksen rajaaminen vain aikuisen tekemiin rikoksiin on vieras Suomen rikosoikeudelliselle järjestelmälle ylipäänsä. Lapsen kohdistuviin seksuaalirikoksiin voivat syyllistyä ja käytännössä myös syyllistyvät rikosoikeudellisesti vastuunalaiset alle 18-vuotiaat henkilöt. Vaikka nyt kysymyksessä olevista houkuttelutapauksista olevan tiedon perusteella niihin tyypillisesti syyllistyvät täysi-ikäiset henkilöt, jotka teeskentelevät olevansa todellista nuorempia, syytä rangaistussäännöksen rajaamiseen aikuisten tekoihin ei voida pitää perusteltuna. Tähän johtopäätökseen on päädytty myös Ruotsissa ja Norjassa.

Yleissopimus siis velvoittaa kriminalisoimaan tieto- ja viestintäteknologian avulla tehdyn ehdotuksen. Rangaistussäännöksen rajaamista näin tapahtuvaan yhteydenpitoon voidaan selkeästi pitää liian suppeana siitäkin huolimatta, että internet, sähköposti ja matkapuhelinten tekstiviestit ovat houkuttelun kannalta tärkeässä asemassa. Tieto- ja viestintäteknologian käyttämiseen rajattu rangaistussäännös ei ota huomioon sellaisia tilanteita, joissa henkilö lasta tapaamalla todellisen tarkoituksensa salaamalla luo luottamussuhteen lapseen. Tällöin tarkoituksena on kohdistaa lapseen seksuaalirikos jossakin tulevassa tapaamisessa. Rikosentekijänä tällaisissa tapauksissa voi olla esimerkiksi lapsen sukulainen, tuttava tai opettaja. Merkitystä ei tulisikaan olla sillä, millä keinoin houkuttelu tapahtuu. Myöskään Ruotsissa ja Norjassa rangaistussäännöksen soveltamisalaa ei ole rajattu ainoastaan tieto- ja viestintäteknologian käyttöön.

Yleissopimuksesta suoraan seuraa velvoite kriminalisoida teot, joilla pyritään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja lapsipornografian valmistamiseen. Nämä olisi siis joka tapauksessa sisällytettävä uuteen rangaistussäännökseen. Kaikki lapsipornografian valmistamiseen tekijöinä syyllistyvät eivät samalla välttämättä syyllisty hyväksikäyttörikköseen, joten lapsipornografian valmistaminen olisi syytä mainita erikseen uudessa rangaistussäännöksessä. Muuten kysymystä on arvioitava ottaen kokonaisuutena huomioon rikoslain 20 luvussa jo olevat ja siihen tässä esityksessä ehdotettavaksi otettavat säännökset.

Rikoslain 20 luvun 1–3 §:ssä rangaistaviksi säädettyt raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen samalla käsittävät lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, jos kohteena oleva henkilö on alle 16-vuotias. Kuten aikaisemmin on jo todettu, joissakin tapauksissa hyväksikäyttörikkö voi myös kohdistua 16- tai 17-vuotiaaseen henkilöön. Sama rikosten yhtyminen koskee käytännössä myös mainitun luvun 4 ja 5 §:ssä rangaistaviksi säädettyjä pakottamista seksuaaliseen tekoon ja seksuaalista hyväksikäyttöä. Kuten edellä on 19 ja 21 artiklan yhteydessä todettu, tässä esityksessä erikseen ehdotetaan rangaistavaksi houkuttelemisen prostituutioon ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan lasta koskevaan esitykseen.

Eriyiskysymyksenä nousee esiin se, pitäisikö houkuttelemalla tavoiteltavien rikosten joukkoon kuitenkin lisätä edellisessä kappaleessa mainittuja rikoksia koskien sellaisia tapauksia, joissa lapsen iän perusteella lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö eivät enää tule kysymykseen. Tällöin teon kohteena olisi pääsääntöisesti 16- tai 17-vuotias lapsi.

Hyväksikäyttörikosten ilmentämällä tavalla on Suomessa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajana siis 16 vuoden ikä. Kun Ruotsin rikoskaaren 6 luvun 10 a §:ää säädettiin, houkuttelurikoksella tavoiteltavien rikosten joukkoon otettiin ainoastaan sellaisia rikoksia, jotka kohdistuvat alle 15-vuotiaisiin. Ruotsissa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ikäraja on siis alempana kuin Suomessa. Tältä osin voidaan ottaa huomioon näkökohtia, joita esitetään rangaistussäännöksen valmistelutöissä (Prop. 2008/09:149, s. 27). Suojaikäraja tarkoittaa, että sitä vanhemmat lapset voivat suostua sukupuoliyhteyteen ja muihin seksuaalisiin tekoihin. Tämä seikka on vaikeasti yhdistettävissä kriminalisointiin, jossa rangaistavuus kattaisi kontaktit aina 18 vuotta täyttäneisiin henkilöihin saakka. Tällöin houkuttelurikoksen tekohetkellä ei olisi vielä selvillä, tuleeko se mahdollinen tapahtuma, johon pyritään, olemaan rikos vai ei. Tämä riippuisi nuoren asennoitumisesta ja tahdosta, jotka puolestaan ilmenisivät vain siinä tapauksessa, että tavoiteltu rikos tai ainakin sen rangaistava yritys tosiasiallisesti tapahtuu. Jos näin käy, henkilöä ei olisi enää perusteltua erikseen tuomita houkuttelusta. Houkuttelurikosta tehtäessä ollaan muutenkin siinä määrin etäällä tavoitellusta seksuaalisesta kanssakäymisestä, että tekijän nimenomaisena tarkoituksena ei tuossa vaiheessa yleensä ole nimenomaisesti käyttää väkivaltaa tai sillä uhkaamista kanssakäymisen toteutumisen turvaamiseksi. Perusteltuna voidaan pitää sitä, että uuden rangaistussäännöksen piiriin otettaisiin vain ne rikokset, jotka yleissopimus velvoittaa ottamaan huomioon.

Lapsipornografiaa voidaan valmistaa taikka lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyä muutenkin kuin lapsi tapaamalla. Mainittuja rikoksia voidaan tehdä niin, että rikoksenteijä ja uhri ovat kuvayhteydessä keskenään esimerkiksi internetiä ja web-kameraa hyödyntämällä. Näissäkin tilanteissa tekijä saattaa pyrkiä luomaan myöhemmän rikoksen mahdollistavaa luottamusta itsensä ja uhrin välille. Lapsipornografia- tai hyväksikäyttörikokseen liittyvä rikosenteijän tarkoitus voi näissäkin tapauksissa ilmetä ulkoisesti havaittavista seikoista kuten väärällä identiteetillä esiintymisestä ja väärin tietojen antamisesta. Tällaisissa tapauksissa rikoksen yrityksen edellyttämä vaara lapsipornografian valmistamista koskevan rikoksen tai hyväksikäyttörikoksen täyttämistä voi tulla vastaan nopeastikin. Tästä huolimatta olisi kaikki tekemuodot kattavan sääntelyn aikaansaamiseksi syytä kriminalisoida myös teot, joissa tapaamisen asemesta tavoitteena on muu rikoksen tekemisen mahdolliseksi tekevä kanssakäyminen.

Suoraan artiklasta tulevana rangaistussäännöksen sisältöön vaikuttavana seikkana on vielä arvioitava sitä, miten otetaan huomioon artiklan suomennoksessa olevat osat ”tekemä ehdotus tavata lapsi” ja ”jos tätä ehdotusta on seurannut sellaiseen tapaamiseen johtavia olennaisia toimia”. Ruotsin ja Norjan rangaistussäännöksissä lähdetään siitä, että rangaistavuuden edellytyksenä on jo tapahtunut sopiminen tapaamisesta. On epäselvää, voidaanko yleissopimuksen määräystä tulkita näin suppeasti. Huomioon on kylläkin otettava artiklan loppu tapaamiseen johtavista olennaisista toimista. Tällaisiin toimiin harvemmin ryhdytään, jos tapaamisesta ei ole sovittu. Tästä huolimatta yleissopimuksen kriminalisointivelvoitetta paremmin vastaa *pyrkimys* tavata lapsi. Kuten edellisessä kappaleessa on todettu, uudessa rangaistussäännöksessä tulisi säätää tunnusmerkistö-tekijäksi tapaamisen ohella muukin merkityksellinen kanssakäyminen. Pyrkimys voisi ilmetä paitsi tapaamista tai muuta kanssakäymistä koskevana ehdotuksena, myös jo sopimisena tapaamisesta tai muusta kanssakäymisestä.

Suomen rikoslainsäädännölle on vierasta se, että rikosenteijän tavoitteleman tarkoituksen toteen näyttämiseen liittyviä seikkoja kirjataan rangaistussäännökseen. Tämä tarkoittaisi tässä tapa-

uksessa sitä, että rangaistussäännökseen ei otettaisi olennaisia toimia koskevaa osuutta. Tällainen näytön arviointiin liittyvä osuus on perustelutekstiin kuuluvaa.

Kun lisäksi otetaan huomioon edellä 19 ja 21 artiklan yhteydessä esitetty, rikoslain 20 luvun säännöksiä olisi syytä täydentää uutta rikosta eli *lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin* koskevilla säännöksillä. Kysymys on samantyyppisistä teoista, jotka on tarkoituksenmukaista yhdistää saman rikosnimikkeen alle. Nyt kysymyksessä olevan artiklan edellyttämällä tavalla voitaisiin ensinnäkin säätää rangaistavaksi sellaisen henkilön menettely, joka pyrkii tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksenaan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia taikka kuvatallenteita tai -tiedostoja, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos.

Yleissopimuksen 19 ja 21 artiklaan liittyisi se, että lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin olisi tuomittava myös se, joka viettelee kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon rikoslain 20 luvun 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuoliyhteyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Edellytyksenä tällaiselle erilliselle rankaisemiselle täytyisi luonnollisesti olla se, että teosta ei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Viittaus 8 a §:ään tarkoittaisi sitä, että kysymys on korvausta vastaan tapahtuvasta toiminnasta.

24 artikla. *Avunanto ja yritys.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on kriminalisoitava tahallinen *avunanto* yleissopimuksen mukaisiin rikoksiin. Tämä vaatimus täyttyy rikoslain 5 luvun 6 §:n perusteella, koska sen mukaan rangaistavaa on tahallinen *avunanto* tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen. Kaikki yleissopimuksen kriminalisointivelvoitteet koskevat tahallisia rikoksia.

Artiklan 2 kappaleessa asetetaan tahallisen rikoksen yrityksen kriminalisointivelvoite yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta. Artiklan 3 kappaleessa on sopijapuolille kuitenkin rajattu oikeus olla soveltamatta 2 kappaletta eräiden rikosten osalta. Tällä pyritään turvaamaan yleissopimuksen mahdollisimman laaja ratifioiminen samalla, kun sallitaan sopijapuolien säilyttää joitakin oikeusjärjestelmänsä peruskäsitteitä (selitysmuistion kohta 163).

Mahdollisuus poiketa yrityksen kriminalisointivelvollisuudesta koskee seuraavia tekoja:

- lapsipornografian tarjoaminen ja saatavilla pitäminen, hankkiminen itselle tai toiselle henkilölle ja hallussapito sekä tietoinen pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan (20 artiklan 1 kappaleen b, d, e ja f kohta),
- tietoinen pornografisen esityksen seuraaminen (21 artiklan 1 kappaleen c kohta),
- lasten turmeleminen (22 artikla) ja
- lasten houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin (23 artikla).

Tällä hetkellä Suomessa rangaistaviksi säädettyjen yleissopimuksen mukaisten rikosten yritykset on kattavasti kriminalisoitu. Yrityksen rangaistavuus koskee sukupuoliyhteyttä loukkaavan kuvan levittämistä, törkeää sukupuoliyhteyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä, raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista sukupuoliyhteyteen, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Lasten turmeleminen on rangaistavaa lapsen seksuaalisena hyväksi-

käyttönä, jonka yritys on rangaistava. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon yritys ei ole rangaistava.

Kuten edellä on todettu, lapsipornografiaa koskevia säännöksiä ehdotetaan täydennettäväksi niin, että sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevaan rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momenttiin lisätään tekotapoina tarjoaminen ja saatavilla pitäminen. Näiden rikosten yritys tulee samalla rangaistavaksi. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevaan 17 luvun 19 §:ään puolestaan lisätään tekotapana hankkiminen, joka käsittää yleissopimuksen tarkoittamat hankkimisen itselle tai toiselle henkilölle sekä tietoisien pääsyn hankkimisen lapsipornografiaan. Artiklan 2 kappaleen mahdollistamalla tavalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon yrityksen kriminalisointi on arvioitava erikseen.

Edellä todetuista tavoin 19, 21 ja 23 artikla johtavat rikoslain 20 luvun säännösten täydentämiseen rangaistussäännöksillä, jotka koskevat lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamista. Siltä osin kuin kysymys on houkuttelemisesta prostituutioon tai esiintymiseen sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa esityksessä, kriminalisoinnit perustuisivat 19 artiklan 1 kappaleen a kohtaan ja 21 artiklan 1 kappaleen a kohtaan. Näiden kohtien mukaisten rikosten osalta yleissopimus ei salli poikkeamista yrityksen kriminalisoinnista, joten näiden uusien rangaistavien tekojen yritys on säädettävä rangaistavaksi. Sen sijaan harkinnanvaraa on sen suhteen, onko 23 artiklan mukaisen houkuttelurikoksen tai sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen yritys säädettävä rangaistavaksi.

Kun arvioidaan yrityksen kriminalisoimisen tarvetta, huomioon tulee ottaa rikosoikeuden yleisten oppien uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä yrityksen kriminalisoimisen osalta esitetty (HE 44/2002 vp, s. 132/I):

Yrityksen rankaisemisen perusta on syyllisyys- ja vaarantamisvastuussa. Yritys on osoitus yhtäältä tekijän syyllisyydestä, toiseksi siihen liittyy oikeudenloukkauksen vaara. Mitä vakavammasta loukkauksesta on kyse, sitä perustellumpaa rikoslain tavoitteen, intressisuojan, kannalta on rangaista myös rikoksen yrityksestä. Kaikkein törkeimpien rikosten yritykset onkin meillä säännönmukaisesti säädetty rangaistaviksi. Lainsäätäjän toimintaa rajoittavat myös oikeusturvasyyt ja näyttöongelmat. Mitä useampaan objektiivisesti havainnoitavaan osatekoon oikeushyvän loukkaamiseen tai vaarantamiseen tähtäävä tekojen sarja on paloiteltavissa, sitä helpommin lainsäätäjä voi liittää rikokseen yritysvastuun. Rikosten jakaantuessa selvästi erottuviin osavaiheisiin oikeusturvasyyt ja näyttöön liittyvät ongelmat eivät muodosta samanlaisia esteitä yrityksen rankaisemiselle kuin jos tällaisia osavaiheita ei voida erottaa.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon yrityksen kriminalisoinnin osalta voidaan todeta poikkeuksellista olevan jo se, että säädetään rangaistavaksi pelkästään jonkin aineiston hallussapito ilman, että samalla on kysymyksessä valmisteluluonteinen teko jonkin muun rikoksen tekemistä varten. Sinällään hallussa pidettävää lapsipornografista materiaalia voidaan jatkossa levittää, mutta levittäminen ei ole tunnusmerkistön osa ja levittäminen on erikseen rangaistavaa. Jo itse hallussapidon kriminalisoinnin poikkeuksellisuuden totesi eduskunnan perustuslakivaliokuntakin (PeVL 23/1997 vp), kun nykyistä rikoslain 17 lukua aikanaan säädettiin.

On sinällään mahdollista, että ennen hallussapidon toteutumista voidaan erottaa sitä edeltäviä hankkimista osoittavia toimia. Huomioon on kuitenkin otettava, että edellä esitetyn mukaisesti 20 artiklan 1 kappaleen d ja f kohdan perusteella sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevaa rikoslain 17 luvun 19 §:ää ehdotetaan täydennettäväksi niin, että tekotapana kriminalisoimaan myös lapsipornografian tai siihen pääsyn hankkiminen. Tällöin kysymyksessä ovat tapaukset, joissa tällainen aineisto ei ole tekijän hallussa mutta on hänen saatavillaan. Kun lisäksi otetaan huomioon mainitussa pykälässä säädetty enimmäisrangaistus yksi vuosi vankeutta, riittäviä perusteita sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon yrityksen kriminalisoimiseen ei voida katsoa olevan.

Mitä tulee sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamiseen, tähän teokoon voi katsoa liittyvän sellaisia ennen täyttynyttä tekoa toteutuneita vaiheita, joiden perusteella voi katsoa olevan aihetta yrityksen kriminalisoimiseen siitäkin huolimatta, että jäljempänä 27 artiklan yhteydessä todetuin tavoin teon enimmäisrangaistukseksi säädettäisiin yksi vuosi vankeutta. Voidaan hyvin esimerkiksi ajatella tilanteita, joissa henkilö tällaisen esityksen järjestämisestä tietoisena saapuu esityspaikalle, mutta esitys kuitenkin estyy henkilöstä riippumattomasta syystä. Tällaisessa tilanteessa saattaa jo olla kysymyksessä sellainen vaara rikoksen täyttymisestä, että erillisestä yrityksestä voidaan puhua. Näin ollen sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen yritys tulisi säätää rangaistavaksi.

Yleissopimuksen 23 artiklan mukaisen rikoksen osalta Suomi jo yleissopimuksen valmisteluvaiheessa lähti siitä, että sopijavaltioita ei tule velvoittaa kriminalisoimaan mainitun rikoksen yritystä, koska muuten rangaistavan käyttäytymisen ala ulottuu liian laajalle. Tämä liittyy houkuttelemisen luonteeseen valmistelutyypin rikoksena. Tätä kantaa voidaan edelleen pitää perusteltuna, minkä vuoksi tässä yhteydessä ei ehdoteta kyseisen teon yrityksen säätämistä rangaistavaksi.

25 artikla. Lainkäyttövalta. Laaja artikla koskee sopijavaltioiden lainkäyttövaltaa eri tilanteissa. Artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin lainkäyttövallan perustamiseksi tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin tahallisiin rikoksiin nähden, kun (a) rikos on tehty sen alueella; tai (b) rikos on tehty sen lipun alla purjehtivalla aluksella; tai (c) rikos on tehty sen rekisterissä olevassa ilma-aluksessa; tai (d) rikoksen on tehnyt sen kansalainen; tai (e) rikoksen on tehnyt henkilö, jonka pysyvä asuinpaikka on sen alueella.

Mitä tulee kappaleen **a kohtaan**, rikoslain 1 luvun 1 §:n nojalla Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Tällaiset rikokset kuuluvat siis yleissopimuksen edellyttämällä tavalla Suomen lainkäyttövaltaan.

Varsinkin viestintäteknologian (esimerkiksi internet) välityksellä tehtyjen rikosten osalta joskus nousee esiin kysymys siitä, milloin rikos katsotaan tehdyksi Suomessa. Rikoslain 1 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko suoritettiin, että siellä, missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni. Säännös on kirjoitettu varsin väljään muotoon. Kun lisäksi otetaan huomioon säännöksen yleisluonteiset perustelut (HE 1/1996 vp), kysymyksessä olevien rikosten osalta voidaan todeta, että Suomen rikosoikeus voi tulla sovellettavaksi sekä sellaisessa tapauksessa, jossa rikoksentekijä on Suomessa ja uhri ulkomailla, kuin sellaisessa tapauksessa, jossa uhri on Suomessa ja rikoksentekijä ulkomailla.

Kappaleen **b ja c kohtaan** liittyy kysymys, joka tulee silloin tällöin vastaan yleissopimusten ja kansainvälisten velvoitteiden yhteydessä. Rikoslain 1 luvun 2 §:n mukaan suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen ei aina sovelleta Suomen lakia, kun rikos on tehty ulkomailla. Tämä koskee esimerkiksi tilannetta, jossa ulkomailla satamahenkilökuntaan kuuluva henkilö tekee rikoksen suomalaisessa aluksessa.

Rikoslain 1 luvun 2 §:ssä säädettyt rajoitukset ovat käytännössä erittäin vähämerkityksisiä. Vastaava kansainvälisen velvoitteen ja rikoslain toisistaan poikkeavuus koskee esimerkiksi kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen (SopS 20/2004) 15 artiklan 1 kappaletta. Yleissopimusta voimaan saatettaessa ei kuitenkaan katsottu tarpeelliseksi muuttaa rikoslakia (HE 32/2003 vp). Eroavaisuus on niin ikään arvioitu vaikutukseltaan hyvin pieneksi ihmiskauppa-, paritus- ja lapsipornografiarikoksia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 34/2004 vp).

Mitä tulee artiklan **d ja e kohtaan**, Suomen kansalaisen ja Suomessa pysyvästi asuvan henkilön tekemien rikosten kuulumisesta Suomen lainkäyttövaltaan säädetään rikoslain 1 luvun 6 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Jos rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuuden edellytyksenä on, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Pykälän 3 momentin 1 kohdan mukaan Suomen kansalaiseen rinnastetaan henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa.

Yleissopimuksen mukaisten Suomessa jo rangaistavaksi säädettyjen rikosten enimmäisrangaistus on yli kuusi kuukautta vankeutta. Tämä koskisi myös rangaistavaksi säädettyjä uusia rikoksia, mihin velvoittaa 27 artiklan 1 kappale. Sen mukaan tulee voida tuomita vankeusrangaistuksia, jotka mahdollistavat rikosentekijän luovuttamisen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että säädetyn enimmäisrangaistuksen tulee olla vähintään yksi vuosi vankeutta. Artiklan 3 kappale kylläkin salli poikkeuksien tekemisen Suomessa pysyvästi asuvien kohdalla, mutta rikoslain 1 luvun 6 §:ssä omaksutun lähestymistavan mukaisesti tarkoituksenmukaista on edelleen käsitellä Suomen kansalaisten ja Suomessa pysyvästi asuvien asemaa yhtenäisesti ja samalla tavalla.

Artiklan 2 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on pyrittävä tarpeellisin lainsäädäntö- tai muin toimenpitein lainkäyttövallan perustamiseen tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiituihin rikoksiin nähden, jos rikos tehdään sen kansalaista vastaan tai sellaista henkilöä vastaan, jonka pysyvä asuinpaikka on sen alueella. Kuten selitysmuistion kohdassa 170 todetaan, kappale ei velvoita sopijapuolia, vaan ainoastaan kannustaa näitä ryhtymään toimiin lainkäyttövallan perustamiseksi.

Suomen kansalaiseen ja Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen kohdistuvat rikokset kuuluvat laajalti Suomen lainkäyttövaltaan. Rikoslain 1 luvun 5 §:n mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomen kansalaiseen, suomalaiseen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön taikka Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, sovelletaan Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Tältä osin voidaan viitata edellisen kappaleen kohdalla esitettyyn.

Artiklan 3 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli voi allekirjoittaessaan, ratifioidessaan tai hyväksyessään sopimuksen tai liittyessään siihen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetussa

julistuksessa todeta, että se varaa oikeuden olla soveltamatta tai soveltaa vain tietyissä tapauksissa tai ehdoin lainkäyttövaltaa koskevia säännöksiä tämän artiklan 1 (e) kappaleen mukaisissa tapauksissa. Kuten edellä on todettu, rikoslain 1 luvussa Suomen kansalaista ja Suomessa pysyvästi asuvaa ulkomaalaista käsitellään samalla tavoin, ja tämä lähestymistapa on tarkoituksenmukaista säilyttää jatkossakin. Mitään tarvetta kappaleessa tarkoitettujen julistuksen antamiseen ei ole.

Ulkomailla tehtyjen rikosten kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen liittyy artiklan 4 kappale, jonka tarkoituksena on selitysmuistion kohdan 171 mukaisesti seksiturismin torjuminen. Kappaleen mukaan saattaakseen tämän sopimuksen artikloiden 18, 19, 20 (1) (a) ja 21 (1) (a) ja (b) perusteella kriminalisoidut rikokset syytteeseen kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sen lainkäyttövalta 1 (d) kappaleessa tarkoitetuissa asioissa ei edellytä, että teot ovat rangaistavia siellä, missä ne tehtiin. Kysymyksessä olevat rikokset ovat

- seksuaalinen hyväksikäyttö (18 artikla),
- lapsiprostituutioon liittyvät rikokset (19 artikla),
- lapsipornografian tuottaminen (20 artiklan 1 kappaleen a kohta) sekä
- lasten pornografisiin esityksiin liittyvät rikokset lukuun ottamatta tietoista esityksen seuraamista (21 artiklan 1 kappaleen a ja b kohta).

Rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momentin 5–7 kohdan mukaan Suomen kansalaisen tekemien rikosten osalta ei edellytetä kaksoisrangaistavuutta, jos on kysymys rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:n mukaisesta lapsipornografiarikoksesta, rikoslain 20 luvun 6 tai 7 §:n mukaisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, rikoslain 20 luvun 8 a §:n mukaisesta seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta taikka kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuvasta rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:n mukaisesta parituksesta tai törkeästä parituksesta. Ihmiskaupparikokset on säädetty kansainvälisiksi rikoksiksi, joihin Suomen lakia sovelletaan tekopaikan laista riippumatta (rikoslain 1 luvun 7 §:n 3 momentti).

Vaikka lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta on jo varsin laajasti luovuttu kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta, kappaleen vertailu rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momenttiin tuottaa johtopäätöksenä sen, että luopumista on laajennettava edelleen. Tämä ei koske pelkästään lapsiprostituutioon ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaaviin esityksiin liittyviä uusia rikoksia, vaan myös rikoslain 20 luvun 1–5 §:ssä jo nykyisin rangaistaviksi säädettyjä rikoksia niissä tapauksissa, joissa ne kohdistuvat kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön. Tätä johtopäätöstä ei muuta se, että artiklan 5 kappaleessa mahdollistetaan 4 kappaleen soveltamisen rajoittaminen eräisiin 18 artiklan mukaisiin rikoksiin tapauksissa, joissa sopijapuolen kansalaisella on pysyvä kotipaikka sen alueella. Rikoslain 1 luku ei tunne tällaista kansalaisuuteen liitettävää lisäedellytystä, eikä sen käyttöön ottamiselle ole tässäkään yhteydessä esitettävissä riittäviä perusteita.

Yleissopimus ei edellytä kaksoisrangaistuksen vaatimuksesta luopumista koskien 23 artiklan mukaista houkuttelurikosta. Kuten edellä on todettu, kysymyksessä olisi rikos, jossa pyritään tapamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksessa valmistaa lapsipornografiaa taikka kohdistaa häneen rikoslain 20 luvun 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu hyväksikäyttörikos. Tällainen houkuttelurikos voitaisiin tehdä valtioiden rajat ylittäen esimerkiksi internetiä ja web-kameraa hyödyntäen. Tämän vuoksi perusteltua vaikuttaa olevan, että 23 artiklan mukainen houkuttelurikos säädettäisiin niiden joukkoon, joihin sovelletaan Suomen lakia, vaikka teosta ei säädettä rangaistusta tekopaikan laissa.

Artiklan 6 kappaleen mukaan tiettyjen rikosten syyttämiseksi kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sen lainkäyttövallan ehtona 1 kappaleen d ja e kohdan tarkoittamissa asioissa ei ole, että syytetoimenpiteisiin voidaan ryhtyä ainoastaan uhrin tekemän ilmoituksen perusteella tai sen valtion tekemän ilmiannon perusteella, jossa teko tehtiin. Uhrin tekemään ilmoitukseen liittyy yleissopimuksen 32 artikla, jonka perusteella yleissopimuksen mukaiset rikokset tulee saattaa virallisen syytteen alaisiksi. Uhrin ilmoitusta käsitellään mainitun artiklan yhteydessä. Valtion tekemä ilmianto ei ole Suomessa esitutkinnan aloittamisen tai syytteen nostamisen edellytys.

Artiklan 7 kappale koskee tilanteita, joissa oletettu rikoksentekijä on sopijapuolen alueella, eikä sopijapuoli suostu luovuttamaan henkilöä toiseen sopijavaltioon pelkästään kansalaisuuden perusteella. Tällaisia tilanteita varten sopijapuolten on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin perustaakseen lainkäyttövallan tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin rikoksiin. Kappale siis sisältää rikosoikeutta koskevissa yleissopimuksissa ja muissa kansainvälisissä instrumenteissa yleisen ”luovuta tai tuomitse” -periaatteen (aut dedere aut judicare).

Suomen lainsäädäntö mahdollistaa laajasti rikoksentekijöiden luovuttamisen nyt kysymyksessä olevien rikosten takia. Lähtökohtaisesti luovuttaminen tulee kysymykseen, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Tarkemmin luovuttamisen edellytyksistä ja ehdoista säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain (270/1960) 2-7 §:ssä, rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 2–10 §:ssä ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/1970) 2–12 §:ssä. Näiden lakien taustalla olevien kansainvälisten velvoitteiden lisäksi Suomella on kahdenkeskisiä sopimuksia rikoksentekijöiden luovuttamisesta esimerkiksi Amerikan Yhdysvaltojen, Kanadan ja Australian kanssa. Kun otetaan huomioon vielä se, että edellä artiklan muiden kappaleiden kohdalla esitetyn perusteella Suomen lainkäyttövalta tulee laajasti käsittämään yleissopimuksen mukaiset rikokset, kappaletta ei voida pitää Suomen lainsäädännön kannalta ongelmallisena.

Artiklan 8 ja 9 kappale koskevat sopijapuolten neuvottelua lainkäyttövallan käytöstä ja sopimuksen suhdetta kansallisen oikeuden mukaiseen lainkäyttövalttaan kansainvälisen oikeuden määräykset huomioon ottaen.

26 artikla. Oikeushenkilön vastuu. Artiklassa ovat oikeushenkilön vastuuseen liittyvät velvoitteet, joita vastaavat ovat useissa muissa rikosoikeuden alaan kuuluvissa yleissopimuksissa ja kansainvälisissä instrumenteissa. Artiklan 1 ja 2 kappaleessa ovat vastuun syntymisperusteet, jotka liittyvät oikeushenkilön hyväksi toimimiseen sekä rikoksentekijän johtavaan asemaan oikeushenkilössä tai oikeushenkilön antamaan valtuutukseen. Näitä vastuuperusteita vastaavat säädetään rikoslain 9 luvun 2 ja 3 §:ssä.

Rikoslain 9 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytyksenä on se, että oikeushenkilön lakisääteiseen toimielimeen tai muuhun johtoon kuuluva taikka oikeushenkilössä tosiasiallista päätösvaltaa käyttävä on ollut osallinen rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen taikka jos sen toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi. Saman luvun 3 §:n 1 momentin mukaan rikos katsotaan oikeushenkilön toiminnassa tehdyksi, jos sen tekijä on toiminut oikeushenkilön puolesta tai hyväksi ja hän kuu-

luu oikeushenkilön johtoon tai on virka- tai työsuhteessa oikeushenkilöön taikka on toiminut oikeushenkilön edustajalta saamansa toimeksiannon perusteella.

Kuten artiklan 3 *kappaleesta* ilmenee, oikeushenkilön vastuun ei tarvitse olla rikosoikeudellista. Sopijapuolen oikeudellisten periaatteiden mukaisesti vastuu voi olla myös siviilioikeudellista tai hallinto-oikeudellista. Siviilioikeudellista vastuuta on esimerkiksi vahingonkorvausvastuu, joka voi Suomessa kohdata oikeushenkilöä sen toiminnassa aiheutetun vahingon osalta. Selitysmuistion kohdassa 180 korostetaan sitä, että seuraamusten on joka tapauksessa oltava 27 artiklan 2 kappaleen mukaisesti tehokkaita, suhteellisia ja varoittavia.

Suomessa oikeushenkilön rangaistusvastuu koskee rikoksia, joiden kohdalla siitä on nimenomaisesti erikseen säädetty. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ulottuu jo voimassa olevan lainsäädännön perusteella useisiin sellaisiin yleissopimuksen mukaisiin rikoksiin, joita voidaan tehdä oikeushenkilön hyväksi. Oikeushenkilön rangaistusvastuu koskee ensinnäkin rikoslain 17 luvun 24 §:n nojalla siinä luvussa rangaistaviksi säädettyjä lapsipornografiarikoksia. Oikeushenkilön rangaistusvastuu on säädetty rikoslain 20 luvun 13 §:ssä koskemaan myös paritusta ja törkeää paritusta ja 25 luvun 10 §:ssä ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin soveltuvia rikoksia on käsitelty hallituksen esityksessä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 95/1993 vp). Mainitun hallituksen esityksen mukaan yhteisösakkoa tulisi käyttää vain melko harvojen ja suhteellisen vakavien rikostyyppien seuraamuksena. Tämä liittyy siihen, että yhteisösakkoprosessin käynnistäminen vähäisissä rikoksissa on voimavarojen väärinkäyttöä. Hallituksen esityksessä todetaan, että yhteisösakko on erityisen perusteltu rangaistus sellaisesta toiminnasta, jota suunnitellaan suhteellisen huolellisesti, koska seuraamuksen rikoksia ennalta estävä teho on tällöin suurimmillaan. Oikeushenkilön rangaistusvastuun säätämistä koskevan hallituksen esityksen mukaan uuden vastuumuodon tarve on ilmeisin verraten väljästi määritellyssä taloudellisessa rikollisuudessa, vaikka sitä ei ole syytä ehdottomasti sulkea pois muunlaisistakaan rikoksista. Näitä perusteita on noudatettu, kun oikeushenkilöiden rangaistusvastuun piiriin kuuluvien rikosten piiriä on vähitellen laajennettu.

Taloudellisessa toiminnassa tapahtuvien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten torjumiseksi oikeushenkilön rangaistusvastuun kattavuutta on syytä harkita, vaikka yleissopimus ei velvoitakaan tältä osin rikosoikeudellisten seuraamusten käyttämiseen. Taloudellisessa hyötymistarkoituksessa tapahtuva toiminta liittyy käytännössä lapsiprostituutioon, lapsipornografiaan ja pornografisiin esityksiin. Kuten edellä todettiin, lapsipornografiarikokset on jo kaikissa tekemuodoissaan saatettu oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin. Mitä tulee lapsiprostituutioon ja pornografisiin esityksiin, niihin liittyvät vakavimmin rangaistavat ja tyypillisesti järjestäytyneen rikollisuuden puitteissa tapahtuvat teot (paritusrikokset ja ihmiskaupparikokset) on jo saatettu oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin.

Kuten edellä on jo todettu, tässä esityksessä ehdotetaan uutena rikoksena säädetäväksi rangaistavaksi lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin. Yleissopimuksen 23 artiklasta johtavaksi rangaistavaksi tekotavaksi tulisi se, että pyritään tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksessa rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia taikka kuvatallenteita tai -tiedostoja, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavalla tavalla esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen rikoslain 20 luvun 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos (lapsen

seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö). Yleissopimuksen 19 ja 21 artiklasta johtuen samalla rikosnimikkeellä rangaistavaa olisi se, että vietellään kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö prostituutioon tai esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Koska tällainen viettely tapahtuisi ilman taloudellista hyötymistarkoitusta, sen ottaminen oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin ei vaikuta perustellulta.

Mitä tulee sitten houkuttelurikokseen, jossa pyritään tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa, tällainen rikos voisi siis liittyä lapsipornografian valmistamiseen ja levittämiseen. Koska lapsipornografiarikokset on jo saatettu oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin, johdonmukaisuussyistä piiriin voitaisiin lisätä myös tällainen houkuttelurikos. Näin voidaan katsoa sitäkkin huolimatta, että rikoslain 9 luvun 2 tai 3 §:ssä säädetyt oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytykset eivät välttämättä täyty tällaisten houkuttelurikosten yhteydessä ja että rikosta ei voida katsoa siitä säädettävän enimmäisrangaistuksen perusteella vakavaksi.

Mitä tulee muuten rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyihin rikoksiin (esimerkiksi raiskaus ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö), niitä ei voida luontevasti katsoa sellaisiksi rikoksiksi, joita tehdään oikeushenkilön puolesta tai hyväksi rikoslain 9 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla. Ne voivat sinällään liittyä ja useasti liittyvätkin niihin rikoksiin, joihin oikeushenkilön rangaistusvastuu on jo liitetty. Lapsiprostituutorikoksissa, lapsipornografiarikoksissa ja pornografisiin esityksiin liittyvissä rikoksissa on yleensä samalla kysymys lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Artiklan 4 kappaleen mukaan oikeushenkilön vastuu ei vaikuta rikoksen tehneiden luonnollisten henkilöiden rikosoikeudelliseen vastuuseen. Suomessa on kappaleen edellyttämä vastuumuotojen erillisuus.

27 artikla. *Rangaistukset ja toimenpiteet.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidut rikokset voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin ottaen huomioon niiden vakavuus. Näiden rangaistusten tulee sisältää vapausrangaistuksia, jotka voivat johtaa rikosentekijän luovuttamiseen.

Luovuttamisen osalta selitysmuistion kohdassa 182 viitataan rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 32/1971) 2 artiklaan, jonka 1 kappaleen mukaan luovuttamispyyntöön suostuminen on kytketty siihen, että rikoksesta saattaa seurata yhden vuoden vapausrangaistus tai vapaudenmenetyksen käsittävä turvaamistoimenpide tahi sitä ankarampi rangaistus. Kuten edellä 25 artiklan 7 kappaleen yhteydessä on todettu, tämä on myös Suomen luovuttamislainsäädännön lähtökohta mainittuun sopimukseen liittymisen ja muiden kansainvälisten velvoitteiden perusteella.

Laissa säädetyt ankarimmat vankeusrangaistukset ovat voimassa olevan lainsäädännön mukaisista teoista seuraavat:

- sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä (RL 17:18) kaksi vuotta vankeutta,
- törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18 a) kuusi vuotta vankeutta,
- sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta (RL 17:19) yksi vuosi vankeutta,

- raiskauksesta (RL 20:1) kuusi vuotta vankeutta,
- törkeästä raiskauksesta (RL 20:2) kymmenen vuotta vankeutta,
- pakottamisesta sukupuoliyhteyteen (RL 20:3) kolme vuotta vankeutta,
- pakottamisesta seksuaaliseen tekoon (RL 20:4) kolme vuotta vankeutta,
- seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:5) neljä vuotta vankeutta,
- lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:6) neljä vuotta vankeutta,
- törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:7) kymmenen vuotta vankeutta,
- seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta (RL 20:8 a) yksi vuosi vankeutta,
- parituksesta (RL 20:9) kolme vuotta vankeutta,
- törkeästä parituksesta (RL 20:9 a) kuusi vuotta vankeutta,
- ihmiskaupasta (RL 25:3) kuusi vuotta vankeutta ja
- törkeästä ihmiskaupasta (RL 25:3 a) kymmenen vuotta vankeutta.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä määrätäviä rangaistuksia on jo käsitelty erikseen edellä jaksossa 2.3. Niihin ei enää tässä palata. Oikeusministeriön toimeksiannosta Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on alkuvuodesta 2010 käynnistetty tutkimus raiskausrikosten rangaistuskäytännöstä. Tutkimuksen tuloksia tullaan käyttämään voimassa olevan lainsäädännön asianmukaisuuden arvioinnissa ja tarvittavien lainmuutosten pohjana. Uudistustyössä on yhtenä osa-alueena otettava huomioon lapsiin kohdistuvat raiskausrikokset.

Muutamia yleissopimuksen mukaisten rikosten enimmäisrangaistuksia on vuonna 2004 nostettu erinäisten kansainvälisten velvoitteiden täytäntöönpanon yhteydessä. Tuolloin korotettiin seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta (nykyisin rikoslain 20 luvun 8 a §) ja lapsipornografian hallussapitoa (rikoslain 17 luvun 19 §) koskevat enimmäisrangaistukset kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Samalla säädettiin rangaistavaksi törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen ja törkeä paritus (yhtenä mahdollisena tekotapana alle 18-vuotiaan parittaminen).

Rikoslain 20 luvussa säädetään rangaistaviksi hyvin erilaisia tekoja. Samannimisetkin rikokset vaihtelevat tekotavoiltaan ja siten myös rangaistavuudeltaan huomattavasti. Rikoslaisissa ei ole seksuaalirikoksia koskevia erityisiä rangaistuksen määräämissäännöksiä. Tuomioistuimien on rangaistusta määrätessään sidottu aikaisemmin jo jaksossa 2.3 käsiteltyihin rikoslain 6 luvun säännöksiin, joiden mukaan rangaistukseen vaikuttavat tekoon ja tekijään liittyvät tapauskohtaiset seikat. Kuten edellä esitetystä ilmenee, yleissopimuksen mukaisista rikoksista voidaan kuitenkin rangaistusasteikkojen puitteissa tuomita ankariakin rangaistuksia. Nykyisin rangaistavaksi säädettyjen rikosten enimmäisrangaistuksia on rangaistussäännöksiä säädettäessä suhteutettu paheksuttavuuden ja muiden rangaistusarvoon vaikuttavien tekijöiden osalta muista rikoksista säädettyihin rangaistuksiin. Kaikista rikoksista on säädetty vähintään vuoden enimmäisrangaistus.

Nykyisin rangaistavaksi säädettyjen rikosten osalta on tässä yhteydessä syytä kiinnittää huomiota seksuaalipalvelujen ostamiseen nuorelta. Kuten aikaisemmin on todettu, mainitun rikoksen enimmäisrangaistus on kansainvälisen velvoitteen eli puitepäätöksen vuoksi korotettu vuonna 2004 kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Tuossa yhteydessä ei erikseen arvioitu, onko tämä enimmäisrangaistus riittävä kaikista tämän rikoksen mukaisista tekemuodoista. Huomattava on se, että seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta kattaa laajan kirjon seksuaalisia tekoja paheksuttavimmaksi katsottavan teon käsittäessä sukupuoliyhteyden. Siihen nähden kysymykses-

sä olevan rikoksen rangaistusasteikko on melkoisen kapea. Ero lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistukseen on melkoisen suuri siitäkin huolimatta, että ostamisrikoksissa myyjänä saattaa olla 16 vuotta täyttänyt nuori. Vaikka seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta tapahtuu olosuhteissa, joissa myyjä periaatteessa vapaasti suostuu palvelujen myymiseen, myyjän tahtoon voidaan vaikuttaa ja nuoren ymmärtämättömyyttä käyttää hyväksi. Kun erityisesti nämä seikat huomioon ottaen on syytä pyrkiä vaikuttamaan entisestään vähentävästi myös tällaisten seksuaalipalvelujen kysyntään, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevan rikoksen enimmäisrangaistus olisi syytä korottaa kahteen vuoteen vankeutta.

Tässä esityksessä ehdotetaan säädettäväksi rangaistaviksi kaksi uutta rikosta eli lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen. Kappale edellyttää, että näistä rikosten enimmäisrangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta.

Lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin voitaisiin ensinnäkin tuomita se, joka pyrkii tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksenaan rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia taikka kuvatallenteita tai -tiedostoja, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen rikoslain 20 luvun 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö). Tältä osin kysymyksessä olisi rikos, joka ei ole vielä edennyt edes sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen tai hyväksikäyttörikoksen yrityksen asteelle. Kun otetaan huomioon rikoslain 6 luvun 8 §:n säännökset rangaistusasteikon lieventämisestä, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen yrityksestä voidaan tuomita enintään puolentoista vuoden vankeusrangaistus. Vaikka hyväksikäyttörikosten yrityksistä voidaan tuomita yli kahden vuoden vankeusrangaistuksia, teon valmisteluluonteisuus puhuu sen puolesta, että tällaisesta rikoksesta säädettäisiin enimmäisrangaistukseksi yksi vuosi vankeutta. Tähän ratkaisuun on päädytty myös Ruotsissa ja Norjassa.

Lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin voitaisiin myös tuomita se, joka viettelee kahdeksatoista vuotta nuoremman lapsen myymään seksuaalipalveluja tai esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa esityksessä. Nämä teot rikosentekijä tekisi ilman taloudellista hyötymistarkoitusta. Näissä tapauksissa ei olisi siis kysymys siitä, että rikosentekijä itse ostaa seksuaalipalveluja tai seuraa esitystä, johon hän on saanut lapsen osallistumaan. Jos tekijä menettelee näin, hänet tuomittaisiin seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Koska kysymyksessä oleva houkuttelu koskeva rangaistussäännös olisi muutenkin toissijaisesti sovellettava, tekijä voitaisiin tuomita ankarasti rangaistavista houkutteluun liittyvistä teoista kuten ihmiskaupasta tai parituksesta. Kun erityisesti otetaan huomioon tällaisten houkuttelurikosten suhde muihin rikoksiin, yhden vuoden enimmäisvankeusrangaistusta voidaan pitää riittävänä. Sama koskee sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamista. Kysymys olisi tältä osin esityksestä, johon esitystä seuraava ei ole itse saanut lasta osallistumaan. Seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevan rangaistussäännöksen rangaistusasteikkoa kapeampaa rangaistusasteikkoa on tältä osin pidettävä perusteltuna sen vuoksi, että mainittuun rikokseen sisältyy tekotapana muun ohessa tekijän omakohtainen sukupuoliyhteys lapsen kanssa.

Artiklan 2 kappaleen mukaan artiklan 26 mukaisesti vastuussa olevia oikeushenkilöitä on voitava rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin, joiden tulee sisältää rikosoikeudelli-

sia tai ei-rikosoikeudellisia sakkoja ja joihin voi sisältyä muita keinoja, erityisesti (a) oikeuden poistaminen julkisiin etuihin tai avustuksiin; (b) tilapäinen tai pysyvä liiketoimintakielto; (c) asettaminen tuomioistuimen valvontaan; (d) asettaminen tuomioistuimen määräämään selvitystilaan. Kuten selitysmuistion kohdassa 184 todetaan, muiden keinojen luettelo ei ole velvoittava eikä tyhjentävä.

Rikoslain 9 luvun 5 §:n nojalla oikeushenkilön yhteisösakko voidaan tuomita enintään 850 000 euron suuruisena. Säännöksen perusteella voidaan päästä siis varsin tuntuvaan rangaistukseen. Liiketoimintakieltoa ei voida määrätä pelkästään sillä perusteella, että henkilö on syyllistynyt johonkin yleissopimuksen mukaiseen rikokseen. Kieltoa käsitellään jäljempänä lähemmin 3 kappaleen yhteydessä.

Artiklan 3 kappaleen a kohdan mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäkseen mahdolliseksi ottaa haltuun ja konfiskoida tavaroita, asiakirjoja ja muita rikoksentekevälaineita, joita käytettiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tekemiseen tai niiden tekemisen helpottamiseksi sekä sellaisten rikosten tuottama hyöty tai sen arvo.

Selitysmuistion kohdan 185 mukaan kohtaa on tulkittava rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevan yleissopimuksen (SopS 53/1994) valossa. Kohdassa olevien käsitteiden määritelmien osalta viitataan mainitun yleissopimuksen 1 artiklassa oleviin määritelmiin. Suomi on siis siihen sopimukseen liittynyt ja pannut täytäntöön sen edellyttämät velvoitteet. Lainsäädännön osalta voidaan viitata pakkokeinolain 3–5 luvussa olevaan hukkaamiskieltoa ja vakuustakavarikkoa, takavarikkoa ja etsintää koskevaan sääntelyyn. Menettämisseuraamuksista säädetään rikoslain 10 luvussa.

Artiklan 3 kappaleen b kohdassa veloitetaan sopijapuolet tekemään mahdolliseksi tilapäisesti tai pysyvästi sulkea sellaiset tilat, joita käytettiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tekemiseen, ottaen kuitenkin huomioon hyvässä uskossa toimineiden kolmansien osapuolien oikeudet, tai kieltää rikoksente kijää tilapäisesti tai pysyvästi harjoittamasta sellaista ammatillista tai vapaaehtoista toimintaa, johon kuuluu yhteydenpito lapsiin ja jonka yhteydessä rikos tehtiin.

Kohta on selitysmuistion 188 kohdan mukaan suunnattu sellaisia yrityksiä vastaan, joita niiden ilmaistun hyväksytyyn toiminnan asemesta käytetään tosiasiallisesti lasten seksuaaliseen riistoon tai hyväksikäyttöön (esimerkiksi matkatoimistot ja hotellit). Toimenpiteiden tarkoituksena on myös ehkäistä uusia rikoksia mahdollistamalla sellaisten toimitilojen sulkeminen, joissa uhriksi joutuneita tiedetään houkutellun tai värvätyn. Tällaisia toimitiloja voivat selitysmuistion mukaan olla muun ohessa baarit, hotellit ja ravintolat. Kohta ei edellytä seuraamuksen käyttämistä rangaistuksena, kyseeseen voi tulla myös esimerkiksi hallinnollinen seuraamus (selitysmuistion kohta 189).

Kohta vastaa ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (CETS) 23 artiklan 4 kappaleetta. Mainitun kappaleen tulkinnan mukaan riittävää on, että käytävissä on jompikumpi seuraamuksista eli tilojen sulkeminen tai rikoksente kijään kohdistettava kielto harjoittaa toimintaa. Tällainen tulkinta, johon myös yleissopimukseen jo liittynyt Tanska on päätenyt, on mahdollinen myös tämän yleissopimuksen selitysmuistiossa esitetyn perusteella.

Rikoksentekijään kohdistettavan kiellon valitseminen käytettävissä olevista vaihtoehdoista on tarkoituksenmukainen useastakin syystä. Ammatti- tai elinkeinotoiminnan kieltämistä voidaan pitää ensisijaisena suhteessa laitoksen sulkemiseen, koska tällaista toimintaa harjoittavat fyysiset henkilöt tilojen ollessa vain toiminnan välikappaleena. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten harjoittamistiloissa voidaan jatkossa esimerkiksi omistajanvaihdon jälkeen harjoittaa laillista ja muutenkin hyväksyttävää liiketoimintaa. Laitokseen liittyvien tilojen sulkemista voidaan lisäksi pitää perustuslain 15 §:ssä säädetyn omaisuuden suojan kannalta ongelmallisena. On myös huomattava, että rikoksentekijän harjoittaman toiminnan kieltämiseen liittyvä seuraamus eli liiketoimintakielto jo on olemassa Suomen rikosoikeusjärjestelmässä. Rikostaustan selvittämistä koskevia kohtaan liittyviä kysymyksiä on jo käsitelty edellä eräiden erillisten kysymysten nykytilan arviointia koskevassa jaksossa 2.3.

Liiketoimintakiellosta säädetään siitä annetussa laissa (1059/1985). Lain tarkoitus sen 1 §:n mukaan liittyy sopimattoman ja vahingollisen liiketoiminnan estämiseen sekä liiketoimintaan kohdistuvan luottamuksen ylläpitämiseen. Lain 2 §:n mukaan liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 1) yksityinen elinkeinoharjoittaja, jonka harjoittamasta liiketoiminnasta on kirjanpitolaissa (655/1973) säädetty kirjanpitovelvollisuus; 2) avoimen yhtiön yhtiömies, kommandiitti-yhtiön vastuunalainen yhtiömies ja eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsen; sekä 3) se, joka on yhteisön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa, samoin kuin se, joka tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa taikka hoitaa sen hallintoa.

Liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan kieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, 1) jos hän on liiketoiminnassa olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia; tai 2) jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä. Lisäedellytyksenä on, että hänen toimintaansa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojien, sopimusosapuolten, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena. Liiketoimintakiellon sisällöstä säädetään lain 4 §:ssä. Liiketoimintakieltoon voidaan määrätä vähintään kolmeksi ja enintään seitsemäksi vuodeksi (5 §). Liiketoimintakiellon määrää yleinen tuomioistuimien syyttäjän vaatimuksesta (6 §).

Vaikka liiketoimintakiellosta annetun lain keskeisinä tarkoituksina ovat taloudellisiin väärinkäytöksiin ja talousrikoksiin (esimerkiksi velallisen rikokset) puuttuminen ja niiden estäminen, lakia voidaan jo nykyisin 3 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella soveltaa tapauksissa, joissa liiketoiminnassa syyllistytään muihin vähäistä vakavampiin rikoksiin. Esimerkkinä lain valmistelutöissä (HE 198/1996 vp) mainitaan henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, työrikokset ja ympäristörikokset. Tällöinkin lain soveltamisen edellytyksiin kuitenkin kuuluu momentin lopussa mainittu taloudelliseksi luonnehdittava vahingollinen vaikutus. Kun yleissopimuksen mukaista rikollista toimintaa harjoitetaan oikeushenkilön toiminnassa, saatetaan samalla syyllistyä sellaisiin talousrikoksiin, joiden perusteella liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset täyttyvät. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole.

Liiketoimintakiellolla pyritään oikeushenkilön rangaistusvastuun tavoin puuttumaan ennen kaikkea rikollisuuteen, jota on harjoitettu taloudellisessa toiminnassa. Johdonmukaisena voidaan pitää lähtökohtaa, jonka mukaan näiden seuraamusten tulisi tulla kysymykseen samojen lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten yhteydessä. Edellä 26 artiklan 3 kappaleen yhteydessä on päädytty siihen, että oikeushenkilön rangaistusvastuuta voitaisiin jatkossa käyttää lapsipornografia-, paritus-

ja ihmiskaupparikosten lisäksi sellaisessa lapsen houkuttelemisessa seksuaalisiin tarkoituksiin, jossa tarkoituksena on lapsipornografian valmistaminen. Kuten edellä todettiin, viimeksi mainitusta rikoksesta ehdotetaan säädettäväksi enimmäisrangaistukseksi yksi vuosi vankeutta. Kun otetaan huomioon tämä sekä se, että liiketoimintakiellolla kuitenkin tuntuvasti puututaan elinkeinovapautteen, liiketoimintakiellon määräämismahdollisuuden ulottamista tällaisiin houkuttelutekoihin ei voida pitää riittävän painavasti perusteltuna. Tässä yhteydessä liiketoimintakielto olisi syytä asiayhteyden vuoksi rajata vain sellaisiin paritus- tai ihmiskaupparikoksiin, joiden kohteena on yleissopimuksen edellyttämällä tavalla lapsi eli alle 18-vuotias henkilö.

Liiketoimintakieltoa ei olisi perusteltua rajoittaa vain niihin tapauksiin, joissa henkilö on tekijänä syyllistynyt täytettyyn rikokseen. Kysymyksessä olevassa yleissopimuksen kohdassa puhutaan rikosentekijästä (englanniksi ”perpetrator”). Yleissopimuksen 24 artiklassa asetetaan yritystä ja avunantoa koskevat kriminalisointivelvoitteet. Osallisuuden osalta on huomioon otettava myös rikoslain 5 luvun 5 §:ssä rangaistavaksi säädetty yllytys. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten torjuntanäkökulmasta perusteltuna voidaan pitää sitä, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä myös näiden rikosten yrityksestä ja osallisuudesta niihin.

Kohdan mukaisesti olisi erikseen kysymyksessä olevia rikoksia varten säädettävä liiketoimintakiellon sisällöstä tällaisissa tapauksissa. Liiketoimintakiellosta annetun lain 4 §:n uudessa 4 momentissa voitaisiin yleissopimusvelvoitteen pohjalta säätää, että liiketoimintakieltoon tällaisen rikoksen takia määrätty ei saa itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa sellaista liiketoimintaa, jonka yhteydessä rikos on tehty, eikä tällaiseen liiketoimintaan liittyvää 1 momentissa tarkoitettua muuta toimintaa.

Liiketoimintakiellosta annetun lain 11 §:ssä säädetään väliaikaisesta liiketoimintakiellosta, joka pykälän 1 momentin mukana koskee kiellon määräämistä silloin, kun henkilö on vasta epäiltyinä tai syytteessä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta. Edellytyksenä on, että liiketoimintakiellon määräämistä voidaan pitää todennäköisenä ja että väliaikaisen kiellon määrääminen on tarpeen vahingolliseksi katsottavan liiketoiminnan estämiseksi. Väliaikaisen kiellon määrääminen voi olla tarpeen myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten jatkamisen estämiseksi. Kun mainitun säännöksen mukaan edellytyksenä on vahingolliseksi katsottava liiketoiminta, sen ei voi katsoa nykyisällöllään koskevan näitä rikoksia. Momenttia tulisi täydentää niin, että väliaikaisen liiketoimintakiellon määrääminen on mahdollista myös silloin, kun se on tarpeen näiden rikosten tekemisen estämiseksi.

Liiketoimintakiellon käyttäminen sinällään liittyy perustuslain 18 §:ssä säädettyyn elinkeinovapauteen. Kysymys ei olisi kuitenkaan uuden elinkeinovapautta rajoittavan seuraamuksen säätämisestä. Liiketoimintakiellosta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että kiellon määrääminen on mahdollista tilanteissa, joissa liiketoiminnassa on syyllistytty tiettyihin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin taikka niiden yritykseen tai osallisuuteen niihin. Kysymys on tältäkin osin rikoksista, joilla loukataan lapsen perus- ja ihmisoikeuksia perustavanlaatuisella tavalla. Elinkeinovapauden rajoittamisen merkityksellisyyden kannalta on otettava huomioon lisäksi se, että liiketoimintakieltoon voidaan määrätä vain määräjäksi.

Artiklan 4 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli voi ryhtyä muihin toimenpiteisiin rikosentekijöiden suhteen. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi huoltajuuden menettäminen tai tuomittujen henkilöiden asettaminen seurantaan tai valvontaan. Kappale ei siis ole sopijapuolia

velvoittava vaan ainoastaan jättää näiden päätettäväksi muunlaisten toimenpiteiden käyttöönoton ja soveltamisen.

Artiklan 5 *kappaleen* mukaan kukin sopijapuoli voi määrätä, että tämän artiklan mukaisesti takavarikoitu rikoksen hyöty tai omaisuus voidaan siirtää erityiseen rahastoon, jonka tarkoituksena on rahoittaa yleissopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten uhreja varten perustettuja ehkäisy- tai avustusohjelmia. Tämä kappale liittyy 9 artiklan 4 kappaleeseen, jonka avulla pyritään rohkaisemaan lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisemiseen tähtäävien projektien ja ohjelmien rahoitusta.

28 artikla. *Raskauttavat olosuhteet.* Artiklassa määrätään siitä, minkälaiset teko-olosuhteet on katsottava raskauttaviksi olosuhteiksi silloin, kun ne eivät jo ole osa rikoksen tunnusmerkistöä. Artiklan mukaan seuraavat olosuhteet on voitava asianmukaisen kansallisen lain mukaisesti ottaa huomioon raskauttavina olosuhteina määrättäessä rangaistuksia tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista: (a) rikos vahingoitti vakavasti uhrin fyysistä tai henkistä terveyttä; (b) rikosta edelsi tai siihen liittyi kidutusta tai vakavaa väkivaltaa; (c) rikoksen kohteena oli erityisen haavoittuva uhri; (d) rikoksen tekijä oli perheen jäsen, asui lapsen kanssa tai käytti väärin valta-asemaansa; (e) rikoksen tekivät useat henkilöt yhdessä; (f) rikos on tehty rikollisen järjestön osana; (g) rikosentekijä on aikaisemmin tuomittu samanlaisista rikoksista.

Yleissopimus ei velvoita säätämään erityisiä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusten koventamisperusteita. Lähtökohtana on se, että yleiset rangaistuksen määräämissäännökset riittävät, jos niiden perusteella on rangaistusta koventavina mahdollista ottaa huomioon artiklassa mainittuja olosuhteita. Tämä lähestymistapa ilmenee selitysmuistion kohdasta 195. Siinä todetaan, että yleissopimus asettaa sopijapuolille velvollisuuden varmistaa, että kyseiset raskauttavat olosuhteet ovat tuomareiden käytettävissä tuomion määräämisen yhteydessä, vaikka heillä ei olekaan velvollisuutta soveltaa niitä.

Artiklan kohtia selostetaan tarkemmin selitysmuistiossa (kohdat 196–202). ”Erityisen haavoittuvia uhreja” ovat esimerkiksi fyysisesti tai henkisesti vammaiset tai sosiaaliselta toimintakyvyltään heikentyneet lapset. Tämän käsitteen piiriin kuuluvat huoltajaa vailla olevat lapset (esimerkiksi ”katulapset” tai ilman saattajaa olevat maahanmuuttajat), hyvin nuoret lapset sekä huumeista tai alkoholista päihtyneet lapset.

”Rikollisen järjestön” määritelmän osalta selitysmuistiossa viitataan eräisiin kansainvälisissä asiakirjoissa oleviin määritelmiin (esimerkiksi kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen 2 artiklan a kohta ja rikollisryhmää koskeva Euroopan unionin neuvoston yhteinen toiminta vuodelta 1998). Kansainvälisten velvoitteiden pohjalta rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä on säädetty rangaistavaksi järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen. Pykälän 4 momentin määritelmän mukaan järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen sen pykälän 1 momentissa tarkemmin säädettyjä vakavia rikoksia.

Artiklassa mainituista raskauttavista olosuhteista osa jo kuuluu seksuaalirikosten tunnusmerkistöön rikoslain 20 säännösten mukaan. Osa olosuhteista on sellaisia, että ne tekevät rikoksesta ankarammin rangaistavan kvalifioidun rikoksen. Lisäksi rangaistusta korottava vaikutus saattaa

syntyä siitä, että henkilö seksuaalirikoksen ohessa samalla syyllistyy muuhun rikokseen. Rikoslain 6 luvun 4 §:n yleisperiaatteen mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Erityisen vahingolliseksi ja vaaralliseksi on katsottava artiklan kohdissa mainitut tekotavat. Rikoksen tekeminen vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä ja rikosentekijän aikaisempi rikollisuus ovat rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 ja 5 kohdan mukaan rangaistuksen koventamisperusteita.

29 artikla. *Aikaisemmat tuomiot.* Artiklan mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen mahdollistamiseksi, että toisen sopijapuolen antamat lopulliset tuomiot voidaan ottaa huomioon määrättäessä rangaistusta tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista.

Suomen lainsäädäntö ei nimenomaisesti estä sitä eikä velvoita siihen, että aikaisempi vieraan valtion antama rikostuomio saa uudessa rikosprosessissa vastaavat oikeusvaikutukset kuin kotimainen tuomio. Suomessa lähtökohtana on, että ulkomailla annettu aikaisempi tuomio voidaan ottaa huomioon rangaistuksen määräämisessä rikoslain 6 luvun säännösten nojalla, kunhan aikaisempi tuomio on tiedossa määräämisen yhteydessä. Käytännössä suurin merkitys on sillä, että Suomessa annettava tuomiota voi rikoslain 6 luvun 5 §:n 5 kohdan nojalla koventaa aikaisempi ulkomailla annettu tuomio.

Mahdollisuus ottaa aikaisempi ulkomainen tuomio huomioon rangaistuksen määräämisessä ei koske rangaistuksen kohtuullistamista rikoslain 7 luvun 6 tai 7 §:n nojalla. Mainituista pykälistä ensimmäinen koskee tilanteita, joissa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittua syytetään hänen ennen tämän rangaistuksen tuomitsemista tekemästään muusta rikoksesta, ja jälkimmäinen vastaavia tilanteita, joissa aikaisempi rangaistus on yhdyskuntapalvelu. Näissä tapauksissa aikaisempi rangaistus voidaan ottaa uutta rangaistusta määrättäessä kohtuuden mukaan huomioon rangaistusta alentavana tai lieventävänä seikkana. Uudesta rikoksesta voidaan myös tuomita laissa sille säädettyä vähimmäisaikaa lyhyempään vankeusrangaistukseen tai katsoa aikaisempi rangaistus riittäväksi seuraamukseksi myös myöhemmin käsiteltäväksi tulleesta rikoksesta. Rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §:n soveltamisessa on kysymys siis siitä, että myöhemmin annettava tuomio määrätään *lievempänä* sen vuoksi, että siihen sisältyvä rikos on tehty tai siihen sisältyvät rikokset on tehty ennen aikaisempaa tuomiota.

Rikoslain 7 luvun säännösten soveltaminen on kielletty, kun kysymyksessä on toisessa pohjoismaassa annettu tuomio (Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain (326/1963) 29 §) tai muualla annettu tuomio (kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain (21/1987) 18 §).

Euroopan unionissa on 24 päivänä heinäkuuta 2008 tehty puitepäätös (neuvoston puitepäätös 2008/675/YOS, EUVL N:o L 220, 15.8.2008, s. 32–34) unionin jäsenvaltioissa annettujen tuomioiden huomioon ottamisesta uudessa rikosprosessissa. Puitepäätös on tullut voimaan 15 päivänä elokuuta 2008. Jäsenvaltioiden on toteutettava puitepäätöksen noudattamiseksi tarvittavat toimenpiteet kahden vuoden kuluessa sen voimaantulosta. Eduskunta on helmikuun 2010 lopussa hyväksynyt (EV 8/2010 vp) hallituksen esityksen HE 261/2009 vp mukaiset lakiehdotukset, joilla poistetaan lainsäädännöstä edellä mainitut rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §:n soveltamiseen liittyvät ai-

kaisempien ulkomaisten tuomioiden huomioon ottamista koskevat kiellot siltä osin kuin kysymys on Euroopan unionin jäsenvaltiossa annetusta aikaisemmasta tuomiosta. Samalla kiellot ulotetaan Islannissa ja Norjassa annettuihin aikaisempiin tuomioihin. Lakimuutokset tulevat voimaan 15 päivänä elokuuta 2010.

Selitysmuistion kohdissa 203, 206 ja 207 esitetty huomioon ottaen artiklan osalta kysymys on nimenomaan siitä, että aikaisemmalla tuomiolla pitää olla uutta tuomiota koventava vaikutus, mikä on edellä kerrotuin tavoin mahdollista Suomen lainsäädännön mukaan. Nimenomaan tästä vaikutuksesta myös keskusteltiin sopimusneuvotteluissa. Lisäksi edellä kerrotuin tavoin puitepäättöksen edellyttämällä tavalla lainsäädännössä tullaan poistamaan aikaisemman ulkomaisen tuomion huomioon ottamista koskevat kiellot, jotka koskevat uuden tuomion kohtuullistamista aikaisemman perusteella.

VII luku. Tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus

30 artikla. Periaatteet. Yleissopimuksen 30 artiklassa on periaateluonteisia prosessuaalisia määräyksiä, jotka ulottuvat lukuisten viranomaisten toimialueelle ja jotka koskevat tutkinnan ja rikosoikeudenkäynnin toteuttamistapoja. Määräyksiä voidaan pitää varsin yleisluonteisina, varsinkin kun niitä ei ole selitysmuistiossakaan laajasti käsitelty. Tämän vuoksi jää myös tarvittavaa kansallista harkinnanvaraa. Suomessa käytettävän lainsäädäntötekniikan vuoksi rikosprosessisäännöksetkin ovat varsin yleisluonteisia, mikä mahdollistaa nyt kysymyksessä olevien periaatteiden toteuttamisen säännösten puitteissa. Artiklan tarkoituksena on varmistaa, että lapsen erityisen haavoittuva asema tulee huomioiduksi rikosprosessissa. Samalla on kuitenkin huolehdittava siitä, että myös syytetyn oikeudet ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset toteutuvat.

Artiklan *1 kappaleen* mukaan kunkin sopijapuolen on varmistettava, että tutkinta ja rikosprosessi toteutetaan lapsen parhaaksi eduksi ja lapsen oikeuksia kunnioittaen. Artiklan *2 kappaleessa* velvoitetaan sopijapuolia omaksumaan lapsiuhreja suojaava lähestymistapa ja varmistamaan, että tutkinta ja rikosprosessi eivät pahenna lapsen kokemaa traumaa ja että rikosoikeudellisten toimenpiteiden jälkeen annetaan tarvittaessa apua.

Esitutkinta- ja pakkokeinoasetuksen (575/1988) 11 § koskee lasten kohtelua esitutkinnassa. Pykälän 1 momentin mukaan lasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei lapselle aiheuteta tarpeettomasti haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä.

Artiklan *3 kappaleen* mukaan sopijapuolten on varmistettava, että tutkinta ja rikosprosessi ovat ensisijaisia ja ne toteutetaan ilman aiheetonta viivytystä.

Selitysmuistion kohdan 216 mukaan prosessin liiallinen kesto saattaa antaa lapselle mielikuvan siitä, ettei hänen kertomustaan ole otettu vakavasti. Tällaisen mielikuvan syntyminen saattaa lisätä lapsen kokemaa traumaa. Selitysmuistiossa viitataan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan, jonka *1 kappaleen* mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin. Erityisesti prosessin joutuisuuteen tulisi selitysmuistion mu-

kaan kiinnittää huomiota silloin, kun asiaan liittyy epäillyn tekijän eli lähinnä lapsen vanhemman poistaminen yhteisestä kodista tai lapsen poistaminen omasta kodistaan.

Suomessa lähtökohtana on rikoksen selvittäminen ja käsitteleminen mahdollisimman nopeasti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytännön mukaan rikosprosessiin luetaan myös esitutkinta. Esitutkintalain (449/1987) 6 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Syyteharkinnan suorittaa virallinen syyttäjä, jonka on yleisistä syyttäjistä annetun lain (199/1997) 1 §:n 1 momentin mukaan tehtävä rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseen liittyvät oikeudelliset ratkaisut joutuisasti. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 12 §:n 1 momentissa säädetään, että asia on viipymättä määrättävä pääkäsittelyyn, kun valmistelu on toimitettu. Mainituissa säännöksissä ei siis aseteta mitään kiinteitä aikarajoja eikä erotella käsiteltäviä rikoksia niiden laadun perusteella. Tämä johtuu siitä, että asian käsittelemiseen tarvittava aika vaihtelee tapauskohtaisesti, jolloin tiettyä joustonvaraa välttämättömästi tarvitaan. Tämä koskee myös lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella oikeudenkäynnin kesto ei ole muodostunut ongelmaksi lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten käsittelyssä.

Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämistä koskevan lain 3 §:ssä on erityinen maininta siitä, että tutkimus on käynnistettävä ja tehtävä ilman aiheetonta viivästyä. Jos tutkimuksen käynnistämisen tai jatkamisen todetaan vaarantavan lapsen terveyden, tutkimusta on siirrettävä tai tutkimus on keskeytettävä. Lisäksi lastensuojelulaissa on säännös, jonka mukaan lasten tarvitsemat seksuaalisen hyväksikäytön tai pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvät palvelut on järjestettävä terveydenhuollossa kiireellisinä (lastensuojelulain 15 §).

Artiklan 4 *kappaleen* mukaan kunkin sopijapuolen on varmistettava, että kysymyksessä olevassa luvussa tarkoitetut toimenpiteet eivät ole ristiriidassa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen artiklan 6 mukaisten puolustuksen oikeuksien ja oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin vaatimusten kanssa.

Kappaleeseen liittyy rikoksesta epäillyn oikeus esittää tai saada puolestaan esitettyksi kysymyksiä rikoksen uhrille, kun viimeksi mainitun kuulustelukertomus tallennetaan esitutkintalain 39 a §:n mukaisesti kuva- ja äänitallenteeseen käytettäväksi todisteena oikeudenkäynnissä. Tähän kysymykseen liittyy 12 artiklan 1 kappaleen perusteluissa mainittu korkeimman oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus edellyttää, että syytetyllä on asianmukaiset mahdollisuudet riitauttaa tällaiset kertomukset.

Artiklan 5 *kappaleessa* todetaan, että kunkin sopijapuolen on kansallisen lainsäädäntönsä peruseriaatteiden mukaisesti

- varmistettava sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tehokas tutkinta ja syyttäminen salliin tarvittaessa mahdollisuuden peitetoimintaan sekä
- mahdollistettava, että tutkintayksiköt tai tutkintapalvelut voivat tunnistaa artiklan 20 (lapsipornografiaan liittyvät rikokset) perusteella kriminalisoitujen rikosten uhrin, erityisesti analysoimalla lapsipornografista materiaalia.

Selitysmuistion kohdan 217 mukaan sopijapuolten päätettäväksi jäävät käytettävissä olevat tutkintakeinot. Erityisesti peitetoimintaan liittyen muistiossa korostetaan suhteellisuusperiaatteen sekä rikosten luonteen ja vakavuuden merkitystä harkitessa tutkintakeinon käyttöä.

Poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty (esitutkintalain 2 §). Virallisen syyttäjän on puolestaan nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi (oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §). Esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien toiminnan tehokkuuteen liittyvät jo edellä käsitellyt säännökset, joiden mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä ja syyttäjän tehtävä oikeudelliset ratkaisut (esimerkiksi päätös syytteen nostamisesta tai nostamatta jättämisestä) joutuisasti.

Esitutkintaviranomainen ja virallinen syyttäjä voivat vain erittäin rajoitetuin edellytyksin luopua toimenpiteistä eli päättää esitutkinnan toimittamatta jättämisestä tai lopettamisesta taikka syytteen nostamatta jättämisestä. Tämä koskee käytännössä vähäisiä sakolla rangaistavia rikoksia, joita lapsiin kohdistuvat yleissopimuksen mukaiset rikokset voivat vain harvoin olla. Keskeiset toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset löytyvät esitutkintalain 4 ja 43 §:stä sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 ja 8 §:stä.

Rikosten selvittämisen keinoihin liittyvä keskeinen lainsäädäntö löytyy esitutkintalaista ja pakkokeinolaista (450/1987). Esitutkintalaissa ovat kuulusteluja ja ryhmätunnistusta koskevat säännökset. Pakkokeinolaissa puolestaan säädetään kiinniottamisesta, pidättämisestä, vangitsemisesta, matkustuskiellosta, hukkaamiskiellosta, vakuustakavarikosta, takavarikosta, etsinnästä (paikkaan kohdistuva etsintä ja henkilöön kohdistuva etsintä) sekä niin sanotuista salaisista pakkokeinoista, joita ovat telekuuntelu, televalvonta, matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen ja tekninen tarkkailu. Pakkokeinolain 6 luvun 7 §:ssä olevan viittaussäännöksen mukaisesti poliisilaissa (493/1995) muuten tarkemmin säänneltyjä peitetoimintaa ja valeostoa voidaan käyttää myös rikosten selvittämisessä.

Useiden pakkokeinolain mukaisten tutkintakeinojen käyttäminen on sidottu suhteellisuusperiaatteeniin, että mitä voimakkaammin puututaan keinon kohteena olevan henkilön oikeusasemaan, sitä vakavampaa rikosta edellytetään. Kaikki pakkokeinot eivät voi tulla käytettäviksi kaikkien yleissopimuksen mukaisten rikosten tutkinnassa, mutta sitä sopimuksen ei voi katsoa edellyttävänsäkään. Tämä koskee erityisesti salaisia pakkokeinoja. Esimerkiksi telekuuntelu voi tulla kysymykseen vain törkeän sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisen ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkinnassa sekä tietyin edellytyksin (esimerkiksi kohteena alle 18-vuotias) törkeän parituksen tutkinnassa.

Kuten edellä jo todetaan, kappaleessa mainittua peitetoimintaa voidaan myös Suomessa käyttää rikosten tutkinnassa, kuitenkin tiukoin laissa säädettyin edellytyksin. Poliisilain 31 a §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus peitetoimintaan, jos se on tarpeen pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:ssä tarkoitetun rikollisen toiminnan taikka rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi ja tiedonhankinnan kohteena olevan käyttäytymisen perusteella tai muutoin on perusteltu aihe epäillä hänen syyllistyvän sanottuun rikokseen. Peitetoiminta asunnossa on sallittua, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä on kuitenkin voimassa, mitä pakkokeinolaissa säädetään. Poliisilain 31 a §:ssä olevien säännösviittausten perusteella peitetoimintaa voidaan käyttää samojen rikosten tutkinnassa kuin telekuuntelua ja lisäksi lasta esittävän sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen tutkinnassa.

Parhailaan on käynnissä esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilainsäädännön kokonaisuudistus. Sitä valmistelleen oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön asettaman esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietintö on luovutettu 20 päivänä toukokuuta 2009 (oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2). Toimikunnan työhön perustuva lainsäädäntö on tarkoitus valmistella lausuntokierroksen jälkeen niin, että vielä nykyinen eduskunta ehtii käsittelemään ehdotukset. Oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön lainsäädännön jatkovalmistelua varten asettaman ohjausryhmän määräaika päättyy huhtikuun 2010 lopussa. Toimikunta on ehdottanut nykyisten lakien korvaamista uusilla, joissa toisaalta otetaan huomioon tehokkaan rikostorjunnan (rikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen) vaatimukset ja toisaalta perus- ja ihmisoikeuksien suoja.

Toimikunnan ehdotukset tulisivat toteutuessaan parantamaan myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämismahdollisuuksia. Esimerkkinä voidaan mainita ehdotetun uuden pakkokeinon lain 10 luvun 25 §:n 3 momentti, jonka mukaan poliisi saisi kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa tietoverkossa, jos häntä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä (sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito) säädetty rikos. Toimikunnan ehdotuksissa ei ole voitu kuitenkaan ottaa huomioon niitä uusia rangaistavia tekemuotoja, joiden säätämistä yleissopimus edellyttää.

Kappaleeseen liittyy myös vuoden 2009 alussa voimaantullut lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annettu laki, jossa säädetään siitä, miten järjestetään poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa tehtävä tutkimus epäillyn lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi. Laissa säädetään muun ohessa tutkimuksen käynnistämisestä ja tekemisestä ilman aiheetonta viivytystä (3 §:n 1 momentti) sekä tutkimusyksikön oikeudesta saada ja antaa tietoja (4 §). Lain 6 §:n mukaan sairaanhoitopiirille tutkimuksista aiheutuvat kustannukset korvataan valtion varoista.

Keskusrikospoliisissa tehdään työtä lapsipornografiamateriaalin analysoimiseksi ja siinä esiintyvien uhrien tunnistamiseksi. Keskusrikospoliisi toimii yhteistyössä Interpolin kanssa, joka ylläpitää lapsipornografian vertailutietokantaa. Tietokanta sisältää tietoja eri puolilla maailmaa takavarikoidusta lapsipornografiamateriaalista. Sen avulla voidaan selvittää muun ohessa, onko kulloinkin paljastuneessa uudessa tapauksessa esille tullutta aineistoa tavattu aikaisemmin muualla ja onko lapset jo tunnistettu aiemmin. Vertailutietokannan tiedot ja palvelut ovat keskusrikospoliisin välityksellä myös muiden poliisiyksiköiden käytettävissä. Materiaalin analysoiminen ja uhrien tunnistaminen on kuitenkin usein työlästä ja aikaa vievää. Kansainvälisessä yhteistyössä ongelmalliseksi on joskus koettu myös epäselvyys siitä, mikä maa ottaa tunnistamisesta vastuun, kun materiaalin alkuperä ei ole tiedossa.

31 artikla. *Yleiset suojelutoimenpiteet.* Artikla sisältää määräyksiä muun ohessa uhrien ja todistajien suojelusta mukaan lukien yksityiselämän suojaaminen, oikeudellisesta avustamisesta, edustajan nimeämisestä lapselle eturistiriitatapauksissa ja uhrin tukemisesta rikosoikeudenkäynneissä.

Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin suojellakseen uhrien oikeuksia ja etuja mukaan lukien heidän erityistarpeensa todistajina, kaikissa tutkinnan ja rikosoikeudenkäynnin vaiheissa erityisesti: (a) ilmoittamalla heille heidän oikeuksistaan ja käytettävissään olevista palveluista ja, lukuun ottamatta silloin, kun he eivät halua sellaista tietoa, siitä, mihin heidän rikosilmoituksensa on johtanut, syytteistä, tutkin-

nan tai oikeudenkäynnin yleisestä edistymisestä ja heidän roolistaan samoin kuin heidän tapauksensa lopputuloksesta; (b) varmistamalla ainakin sellaisissa tapauksissa, joissa uhrin ja heidän perheensä saattavat olla vaarassa, että heille ilmoitetaan, jos se on tarpeen, kun syytetty tai tuomittu henkilö vapautetaan tilapäisesti tai lopullisesti; (c) mahdollistamalla kansallisen prosessilainsäädännön mukaisella tavalla, että heitä kuullaan, että he voivat esittää todistusaineistoa ja voivat valita tavan esittää näkemyksensä, tarpeensa ja huolenaiheensa suoraan tai välillisesti ja että ne otetaan huomioon; (d) tarjoamalla heille asianmukaisia tukipalveluja niin, että heidän oikeutensa ja etunsa tuodaan esiin asianmukaisesti ja ne otetaan huomioon; (e) suojelemalla heidän yksityisyyttään, identiteettiään ja kuvaansa ryhtymällä kansallisen lain mukaisesti toimiin kaiken sellaisen informaation yleisen jakamisen estämiseksi, joka voisi johtaa heidän tunnistamiseensa; (f) tarjoamalla heille samoin kuin heidän perheilleen ja heidän puolestaan todistaneille turvaa uhkailulta, kostolta ja uudelleen uhriutumislta; (g) varmistamalla, että yhteydenpitoa uhrien ja tekijöiden välillä vältetään tuomioistuimen ja lainvalvontaviranomaisten tiloissa, ellei toimivaltainen viranomainen päättää toisin lapsen parhaan edun takia tai ellei tutkinta tai oikeudenkäyntimenettely vaadi sellaista yhteydenpitoa.

Kappaleen kuten muidenkin artiklan kappaleiden osalta Suomen lainsäädännön kattavat ja yleisluonteisesti kirjoitetut prosessisäännökset sekä eräiltä osin käytännön menettelytavat mahdollistavat nyt kysymyksessä olevien velvoitteiden toteutumisen.

Kappaleen **a kohtaan** liittyvät esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (575/1988) 3–6 §. Asetuksen 3 § koskee esitutkintaviranomaisen velvollisuutta mahdollisuuksien mukaan tehdä asianomistajalle selkoa siitä, mihin toimenpiteisiin poliisin tietoon tulleen rikoksen johdosta ryhdytään. Asetuksen 4 §:n mukaan asianomistajalle on ilmoitettava esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, jos asianomistaja on tehnyt rikoksesta ilmoituksen tai rikokseen syyllistyneelle rangaistusta vaatimatta on pyytänyt asianomistajarikoksen esitutkinnan toimittamista. Esitutkintaviranomaisen on lisäksi 6 §:n mukaan ilmoitettava asianomistajalle oikeudesta valtion varoista maksettavaan vahingonkorvaukseen niissä tapauksissa, joissa hänellä on sellainen oikeus. Tarvittaessa esitutkintaviranomaisen on opastettava asianomistajaa korvauksen hakemisessa. Lisäksi 5 §:ssä on asianomistajarikoksia koskevia säännöksiä, mutta niillä ei enää tulisi olemaan merkitystä yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta, koska tämän esityksen myötä niistä kaikista tulisi virallisen syytteen alaisia. Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta on ehdottanut, että asianomistajalle tehtäviä ilmoituksia koskevat säännökset otetaan sen ehdottamaan uuteen pakkokeinolakiin (11 luvun 9 §).

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi vuonna 2001 puitepäätöksen uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä (2001/220/YOS). Puitepäätöksen 4 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaan jäsenvaltion on varmistettava, että uhrilla on mahdollisuus saada etujensa turvaamisen kannalta olennaisia tietoja, kuten minkälaista tukea hän voi saada, missä määrin uhrilla on mahdollisuus saada oikeusapua ja mihin hänen tekemänsä rikosilmoitus on johtanut. Puitepäätöksen voimaansaattamisen yhteydessä arvioitiin, ettei puitepäätöksen voimaantulo edellytä Suomessa lainsäädäntömuutoksia asianomistajan tiedonsaantioikeuden osalta. Yleissopimuksen sanamuoto kuitenkin viittaa siihen, että viranomaisen tulisi oma-aloitteisesti ilmoittaa uhreille heidän oikeuksistaan ja käytettävissään olevista palveluista sekä tapauksen edistymisestä.

Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota siihen, että tarvittava informaatio tulisi antaa rikoksen uhrille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa eli silloin, kun hän joutuu rikosasiassa en-

simmäisen kerran viranomaisen kanssa tekemisiin. Usein tämä tarkoittaa rikosilmoituksen tekemisvaihetta. Kuulusteluvaiheeseen pääseminen saattaa kestää jonkin aikaa. Tältä osin nykyisissä käytännöissä ja niitä koskevassa ohjeistuksessa saattaa olla parantamisen varaa.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on vuonna 2009 antanut kaikille poliisiyksiköille ohjeistuksen esitutkintapöytäkirjan laatimisesta (Liite 1 sisäasiainministeriön osaston ohjeeseen SMDno/2009/1905). Ohjeistuksen mukaan asianomistajan kuulustelupöytäkirjaan tehdään merkintä siitä, että asianomistajaa on informoitu auttavista tahoista kuten esimerkiksi Rikosuhripäivystyksestä. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisin on oma-aloitteisesti informoitava asianomistajaa oikeuksistaan ja siitä, mistä hän voi halutessaan hakea apua. Kuulusteltaville annetaan poliisin toimesta aina kuulustelun yhteydessä tiivistetty ohje, johon on kirjattu muun ohessa asianomistajan oikeudet, kuten oikeus käyttää avustajaa, sekä auttavia tahoja. Tutkija käy ohjeen kuulusteltavan kanssa läpi.

Oikeusministeriön ja poliisiviranomaisten toimesta on myös laadittu erilaisia ohjeita rikoksen uhriksi joutuneille. Oikeusministeriö on laatinut kirjallisen esitteen muun ohessa rikoksen uhriksi joutuneille. Esite sisältää kattavasti tietoa esimerkiksi tarjolla olevista tukipalveluista sekä rikosasian käsittelyvaiheista. Esite on saatavilla oikeusministeriön ja poliisin internetsivujen lisäksi muun ohessa poliisin toimipisteissä, terveyskeskuksissa, kuntien sosiaalitoimistoissa sekä Rikosuhripäivystyksessä. Esite on käännetty ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi, saameksi, somaliksi ja arabiaksi. Poliisi on lisäksi laatinut väkivallan uhriksi joutuneille erillisen esitteen. Poliisin internetsivuilla on lista tahoista, joihin uhrit voivat ottaa yhteyttä.

Kappaleen **b kohtaan** liittyy se, että viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 23 §:n 1 momentin ja 24 §:n 1 momentin 28 kohdan mukaan vankia ja muuten vapautensa menettänyttä koskevat tiedot ovat lähtökohtaisesti salassa pidettäviä. Kappaleen b kohdan tarkoittamia tapauksia koskien on kuitenkin säädetty poikkeuksia. Vankeuslain 19 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vangilla on lähestymiskiellosta annetun lain mukainen lähestymiskiello. Pykälän 2 momentin mukaan ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Sitä ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun 1 momentissa tarkoitettun, vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa.

Mainittua vankeuslain sääntelyä sovelletaan myös tutkintavankeuden osalta. Tutkintavankeuslain (768/2005) 16 luvun 1 §:n 9 kohdan mukaan tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan vastaavasti, mitä vankeuden täytäntöönpanon osalta säädetään vankeuslain 19 luvussa ilmoituksista, tiedon antamisesta ja vaitiolo-oikeudesta. Vapautumisesta ilmoittamiseen liittyy myös se, että poliisilain 43 §:n 4 momentin perusteella vaitiolovelvollisuus ei estä poliisia ilmaisemasta sellaisia tietoja, joiden ilmaiseminen on yksittäistapauksessa tarpeen hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman estämiseksi. Poliisin tehtäviin ja virkavelvollisuuksiin kuuluu kansalaisten hengen ja terveyden suojaaminen.

Kappaleen **c kohdan** mukaisesta asianomistajan osallistumisesta rikosprosessiin säädetään esitutkintalaissa ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa.

Kappaleen **d kohta** koskee asianomistajan tukemista. Oikeudellista avustamista ja rikosoikeudenkäyntiin liittyvän tukihenkilön käyttämistä käsitellään jäljempänä 3 kappaleen yhteydessä.

Kappaleen **e kohdan** mukaisesti Suomen lainsäädäntö mahdollistaa monin tavoin asianomistajan yksityisyyden ja henkilöllisyyden suojaamisen rikosasian käsittelyn yhteydessä. Esitutkinnassa ja syyteasian käsittelyssä sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia. Mainittu lain 24 §:ssä säädetään viranomaisen salassa pidettävistä asiakirjoista. Pykälän 1 momentin 26 kohdan mukaan niitä ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista samoin kuin sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään, jollei tiedon antaminen ole tarpeen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuin voi määrätä salassa pidettäväksi asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa. Asianosaisen pyynnöstä 1 momentissa tarkoitettu tieto hänen henkilöllisyydestään on kuitenkin julkinen.

Salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:ssä. Sen 1 momentin 2 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Tuomioistuin voi pyynnöstä, jota tieto koskee, päättää, että muun ohessa 1 momentin 2 kohdassa salassa pidettäväksi säädettyt oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia osaksi tai kokonaan. Pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettut tiedot eivät kuitenkaan rikosasiassa ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää niitä salassa pidettäväksi (3 momentti). Lain 10 § koskee merkittävän haitan tai vahingon aiheutumista niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Asianomistajan yksityisyyden suojaamiseen liittyy oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentti. Sen mukaan videotallenteesta tai siihen rinnastettavasta kuva- ja äänitallenteesta tieto voidaan antaa vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Esitutkinta- ja pakkokeinoimikunta on ehdottanut vastaavanlaisen säännöksen ottamista ehdottaansa uuteen esitutkintalakiin (9 luvun 7 §:n 2 momentti) koskien tallenteeseen tutustumista esitutkinnan aikana esitutkintaviranomaisen luona.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:ssä säädetään suljetusta käsittelystä. Pykälän 2 kohdan mukaan tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syytä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Pykälän 3 kohdan mu-

kaan tuomioistuin voi tehdä tällaisen päätöksen muu ohessa silloinkin, kun asiassa esitetään oikeudenkäyntiasiakirja, jonka tuomioistuin on määrännyt pidettäväksi salassa.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 13/2006 vp) mainitaan rikosasioina, jotka koskevat erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa, seksuaalirikoksia koskevat asiat. Muutenkin seksuaalirikoksiin niiden tekotapojen ja niissä käytettyjen keinojen vuoksi voi olettaa usein liittyvän sellaista rikoksen aiheuttamaa nöyryytystä ja kärsimystä, että kysymyksessä olevat lain säännökset tulevat sovellettaviksi näiden rikosten uhreihin.

Uhrin yksityisyyden ja henkilöllisyyden suojaamiseen liittyvät myös toimenpiteet, joilla kappaaleen **f kohdan** mukaisesti fyysisesti suojataan henkilöä. Fyysinen suojaaminen liittyy poliisilain (493/1995) 1 §:n 1 momentissa säädettyihin poliisin tehtäviin, joita ovat muun ohessa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen. Tämä yleinen tehtävänkuva saa sisältöään poliisilain toimivaltasäännösten kautta. Poliisilain 14 §:ssä säädetään kotirauhan häiritsijän poistamisesta. Poliisilain 20 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on lisäksi oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä, että hän todennäköisesti syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Tarvittaessa niskuroiva henkilö voidaan ottaa kiinni.

Rikoslain 15 luvun 9 §:ssä säädetään rangaistavaksi oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen. Pykälän 1 kohdan mukaan rangaistukseen on sellaisesta rikoksesta tuomittava se, joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella estää tai yrittää estää toista antamasta lausuntoa todistajana, asiantuntijana, muuna kuultavana tai asianosaisena oikeudenkäynnissä, esitutkinnassa, poliisitutkinnassa tai niihin rinnastettavassa muussa viranomaismenettelyssä tai vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa lausunnon sisältöön. Pykälän 2 kohdan mukaan kyseisen rikoksen tunnusmerkistön täyttää myös se, että oikeudettomasti tehdään tai uhataan tehdä väkivaltaa toiselle tai häneen 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevalle henkilölle (lähisukulaiset ja vastaavat henkilöt) sen vuoksi, mitä tämä on lausunut edellä tarkoitettussa kuulustelussa. Rangaistukseksi oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta tuomitaan sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta.

Rikosoikeudenkäyntiä koskevat useat menettelysäännökset, joilla pyritään myötävaikuttamaan siihen, että kuultava voi antaa kertomuksensa turvallisesti. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan todistajaa tai asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Sellaiselta uhalta suojaamista varten oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 a §:n nojalla todistajaa ja asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 2 momentissa ja oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 16 §:n 1 momentissa lisäksi rajoitetaan niitä tietoja, joita asianomistajista ja todistajista on annettava vastapuolelle haastehakemuksen ja valituksen yhteydessä. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdan mukaan asianosaisella ei ole oikeutta muun ohessa todistajan tai asianomistajan salassa pidettäviin yhteystietoihin, jos tiedon an-

taminen vaarantaisi todistajan tai asianomistajan turvallisuutta, etuja tai oikeuksia. Lähestymiskiellosta annetun lain pyrkimyksenä on muun ohessa kohentaa itsensä uhatuiksi tuntevien henkilöiden oikeusturvaa.

Väestötietolain (507/1993) 25 §:n 4 momentin mukaan maistraatti voi määrätä ajaksi määrätä, ettei tietoa henkilön kotikunnasta tai siellä olevasta asuinpaikasta saa luovuttaa muille kuin viranomaisille. Edellytyksenä on, että pyynnön esittäväällä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi. Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa (1121/1999) sisältää säännöksiä tuomioistuimissa asioivien henkilöiden turvallisuudesta. Myös nimen muuttaminen nimilain (694/1985) säännösten mukaisesti on todistajansuojelullisista näkökohdista mahdollista.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tai 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja. Asianosaisella ei ole oikeutta saada ensiksi mainitussa kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja (oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 12 §:n 2 momentin 1 kohta). Ensiksi mainittua kohtaa on jo käsitelty edellä. Jälkimmäisen kohdan mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä, asiakirjat, jotka sisältävät tiedon henkilön ilmoittamasta salaisesta puhelinnumerosta tai tiedon matkaviestimen sijaintipaikasta, samoin kuin asiakirjat, jotka sisältävät tiedon henkilön kotikunnasta ja hänen siellä olevasta asuinpaikastaan tai tilapäisestä asuinpaikastaan samoin kuin puhelinnumerosta ja muista yhteystiedoista, jos henkilö on pyytänyt tiedon salassapitoa ja hänellä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi.

Myös asianomistajien ja heidän läheistensä suojaamisessa saattaa tulla käytettäväksi lähestymiskiello. Lähestymiskiellosta annetun lain 1 §:n 1 momentin mukaan lähestymiskiello voidaan määrätä henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi. Aikaisemmin on jo käsitelty perheen sisäistä lähestymiskielloa.

Asianomistajien ja todistajien suojelemiseksi on lisäksi ilman lainsäädännöllistä pohjaa kehitetty käytännön menettelytapoja. Näistä voidaan esimerkkeinä mainita todistajansuojelullisten näkökohtien huomioon ottaminen oikeustalojen suunnittelussa, poliisi- tai syyttäjäviranomaisessa olevan yhdyshenkilön nimeäminen suojelun tarpeessa olevalle henkilölle, uhatun suojeleminen teknisen apuvälineen (esimerkiksi kamera tai hälytyslaite) avulla, uhatun tilapäinen sijoittaminen turvaan hotelliin ja suojeltavalle henkilölle järjestettävä vartiointi.

Yleissopimuksen mukaisiin rikoksiin saattaa joissakin tapauksissa liittyä järjestäytyneitä rikollisuutta, mikä asettaa haasteita asianomistajien ja todistajien suojelulle. Tällaisia tapauksia koskien saattaa olla lainsäädännön ja menettelytapojen kehittämistarpeita, vaikka niitä ei olekaan johdettavissa nyt käsiteltävästä yleissopimuksen kohdasta. Tähän on jo kiinnitetty huomiota. Valtioneuvoston 8 päivänä toukokuuta 2008 hyväksymässä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa asetetaan järjestäytyneen rikollisuuden osalta tavoitteeksi, että rikosprosessiin osallisia suojellaan perustamalla poliisihallinnon yhteyteen kansallinen keskus eli erityinen henkilöturvallisuusyksikkö todistajien ja todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden sekä rikosprosessiin osallistuvien viranomaistahojen suojelemiseksi. Suojelutoiminnan tueksi laaditaan poikkihallinnollinen toimin-

taohjelma. Lisäksi sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaan käynnistetään henkilöturvallisuutta koskevan lain valmistelu, johon kootaan myös nykyisessä lainsäädännössä hajallaan olevat säännökset.

Mitä tulee kappaleen **g kohtaan**, siinä ei siis ehdottomasti kielletä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn joutumista toistensa kanssa tekemisiin rikosprosessin aikana. Varsin yleisluonteinen on varsinkin tutkinnan ja oikeudenkäyntimenettelyn vaatimuksiin liittyvä poikkeamisperuste. Selitysmuistion kohta 223 ei tässä suhteessa paljoakaan lisävalaistusta tuo. Tähänkin kohtaan voidaan siis katsoa liittyvän kansallista rikosprosessuaalisiin tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin liittyvää harkinnanvaraa.

Suomen lainsäädännön osalta voidaan ensinnäkin todeta, että poliisikuulusteluissa lähtökohtana on, että kuulustelussa on paikalla ainoastaan kuulusteltava sekä hänen mahdollinen avustajansa tai tukihenkilönsä. Esitutkintalain 32 §:n 1 momentin mukaan tutkija voi kuitenkin sallia asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä taikka asianomistajalle määrätyn tukihenkilön olla läsnä toista asianosaista tai todistajaa kuulusteltaessa, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi.

Esitutkinta- ja pakkokeinoimikunta on ehdottanut muutettavaksi toisen henkilön kuulusteluun osallistumista koskevia säännöksiä. Toimikunnan mietinnössä todetaan (s. 85 ja 86), että rikoksen selvittämisenäkökohdan ei tulisi yksin olla ratkaiseva harkittaessa 32 §:ssä mainitun henkilön läsnäolon sallimista. Esimerkiksi rikoksesta epäillyn ja asianomistajan kohtaamisiin voi tunneperäisistä syistä liittyä näkökohtia, joiden vuoksi osallistuminen toisen henkilön kuulusteluun ei ole hienotunteisuusnäkökohdista perusteltua. Epäillyn läsnäolo voi esimerkiksi seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen tutkinnassa aiheuttaa asianomistajalle kärsimystä tai sitä vastaavaa haittaa.

Toimikunta ehdottikin uuden esitutkintalain 7 luvun 13 §:ssä säädettäväksi, että tutkija voi sallia asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä sekä asianomistajalle määrätyn tukihenkilön osallistua asianomistajan kanssa toisen asianosaisen tai todistajan kuulusteluun, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi. Uuden pykälän toisen virkkeen mukaan osallistumisen sallimista harkittaessa olisi otettava lisäksi huomioon hienotunteisuusnäkökohdat ja se, että epäillyn läsnäolosta ei saa aiheutua kärsimystä tai sitä vastaavaa muuta haittaa asianomistajalle. Ehdotetun pykälän perusteluissa (mietinnön s. 345) todetaan, että sanalla ”osallistua” ei tarkoiteta sitä, että henkilöiden tulisi olla samassa fyysisessä tilassa. Osallistuminen voi toteutua myös videoneuvottelun tai muun vastaavan teknisen tiedonvälitystavan käyttämisen kautta.

Joissakin tapauksissa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset saattavat edellyttää asianomistajan ja rikoksesta epäillyn kontaktia jo esitutkintavaiheessa. Tätä sääntelee esitutkintalain 39 a §, joka koskee asianomistajan ja todistajan kuulustelun tallentamista videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuultavaa tämän nuoren iän tai henkisen toiminnan häiriintyneisyyden vuoksi todennäköisesti voida siinä haittaa kuulusteltavalle aiheuttamatta kuul-la henkilökohtaisesti. Kuulustelussa on otettava huomioon kuulusteltavan kehitystason asettamat erityisvaatimukset kuulusteluolosuhteille. Pykälän mukaan rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. Hänen sitä pyytäessään kysymykset voi esittää myös asiamies tai avustaja. Pykälän keskeistä soveltamisalaa ovat lapsiin kohdistuvien seksuaali-

rikosten tutkinnat. Tähän sääntelyyn ei ehdotettu asiallisia muutoksia esitutkinta- ja pakkokeino-toimikunnan mietinnössä.

Mitä tulee tuomioistuinmenettelyyn, edellä kappaleen f kohdan yhteydessä on jo tuotu esiin se, että oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 ja 34 a §:n nojalla pääkäsittelyssä voidaan todistajaa ja asianomistajaa kuulla asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta sekä todistajaa ja asianomistajaa kuulla hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta kuultavan suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Tämä ei ole kuitenkaan ainoa peruste kuulemisen suorittamiseen mainituilla tavoilla. Asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta tapahtuva kuuleminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun kuultava muuten jättäisi ilmaiseematta, mitä asiasta tietää. Asianomistajan tai todistajan henkilökohtaista läsnäoloa ei tarvitse edellyttää esimerkiksi silloin, kun kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt. Näissäkin tapauksissa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset kuitenkin edellyttävät, että rikoksesta epäillyn puolesta voidaan asianomistajalle esittää kysymyksiä. Tämän ei kuitenkaan tarvitse tapahtua niin, että asianomistaja ja epäilty ovat samaan aikaan samassa tilassa.

Artiklan 2 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli varmistaa, että uhrien saatavilla on tietoa asianmukaisista oikeudellisista ja hallinnollisista menettelyistä heti, kun he ovat ensimmäistä kertaa yhteydessä toimivaltaisiin viranomaisiin. Kappaleen itsenäinen merkitys jää epäselväksi erityisesti 1 kappaleen a kohta ja epäinformatiivinen selvitysmuistion kohta 224 huomioon ottaen.

Artiklan 3 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli varmistaa, että uhrien saatavilla on oikeudellista apua, kun he voivat olla asianosaisena rikosoikeudenkäynnissä, ja että oikeudellista apua annetaan maksutta silloin, kun tämä on aiheellista. Selitysmuistion kohdassa 226 viitataan tältä osin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c kohtaan. Kuten jo kappaleen sanamuodosta ilmenee, ehdotonta oikeutta maksuttomaan oikeusapuun ei edellytetä. Seuraavassa esiteltävä Suomen lainsäädäntö täyttää yleissopimuksen asettamat vaatimukset.

Suomen lain mukaan asianomistajan varallisuusolojen sitä edellyttäessä oikeusapua annetaan kokonaan tai osittain maksuttomasti. Oikeusapulain (257/2002) 1 §:n mukaan oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja. Oikeusapuun kuuluvat oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä menoista siten kuin oikeusapulaissa säädetään.

Oikeusapulain 4 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan oikeusavun myöntäminen vapauttaa edun saajan esimerkiksi velvollisuudesta suorittaa palkkiota ja korvausta oikeusapulain nojalla määrätylle tai hyväksytylle avustajalle kokonaan tai osittain sekä velvollisuudesta suorittaa palkkiota ja korvausta asian käsittelyssä tarvitsemastaan tulkkaus- ja käännösavusta. Nyt kysymyksessä olevien rikosten uhrien taloudellisen aseman voi olettaa usein olevan sellainen, että heillä on oikeus saada täysimääräisesti oikeusapua valtion varoin. Hakijan taloudelliseen asemaan liittyvistä oikeusavun edellytyksistä säädetään tarkemmin oikeusavusta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (388/2002).

Oikeusapulain 2 §:n mukaan oikeusapua annetaan henkilölle, jolla on kotikunta Suomessa taikka koti- tai asuinpaikka toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueeseen kuu-

luvassa valtiossa. Lisäksi oikeusapua annetaan edellä mainituista edellytyksistä riippumatta, jos henkilön asia käsitellään Suomen tuomioistuimessa tai jos oikeusapuun on erityistä syytä. Lain valmistelutöiden (HE 82/2001 vp) mukaan erityinen syy on olemassa, kun Suomessa oleskeleva ulkomaalainen tarvitsee oleskeluunsa liittyvässä asiassa oikeudellisia neuvoja tai muuta oikeudellista apua.

Seksuaalirikokset ovat luonteeltaan ja erityisesti vakavuudeltaan sellaisia, että niiden käsittelyssä eivät käytännössä tule kysymykseen oikeusapulaissa säädetty oikeusavun sisällön (6 §) ja oikeusavun antamisen (7 §) rajoitukset, joiden mukaan esimerkiksi oikeusapuun ei kuulu avustaminen yksinkertaisessa rikosasiassa ja oikeusapua ei anneta hakijan kannalta vähämerkityksisessä asiassa.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n 1 kohdan mukaan tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten rikoslain 20 luvussa tarkoitettua seksuaalirikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana. Jos asianomistajalla jo on oikeusapulain mukainen avustaja, hänelle ei määrätä nyt kysymyksessä olevaa oikeudenkäyntiavustajaa. Sekä oikeusapulain 8 §:n että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 §:n mukaan avustajana toimii pääsääntöisesti julkinen oikeusavustaja tai asianajaja.

Rikoksen asianomistajan tukemiseen liittyy tukihenkilön määrääminen. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 3 §:n mukaan sellaiselle 1 a §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle, jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi sekä jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan 1 a §:ssä mainituin edellytyksin määrätä tehtävän hoitamiseen tukihenkilö, jolla on riittävä pätevyys. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 3 §:ää koskevan hallituksen esityksen (HE 82/1995 vp) mukaan tukihenkilö voi olla saanut lainopillisen koulutuksen, mutta se ei ole välttämätöntä. Tukihenkilönä voi olla esimerkiksi sellainen henkilö, jonka tehtäviin muutenkin kuuluu luvun 1 a §:ssä tarkoitettujen rikosten asianomistajien auttaminen. Aloitteen tukihenkilön määräämisestä voi tehdä asianomistaja, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Tuomioistuin voi määrätä tukihenkilön myös omasta aloitteestaan. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat luonteeltaan sellaisia rikoksia, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n ja 3 §:n nojalla rikoksen uhrille voidaan määrätä sekä oikeudenkäyntiavustaja että tukihenkilö. Oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö voivat olla asianomistajan tukena sekä esitutkinnassa että oikeudenkäynnissä.

Artiklan 4 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli tekee mahdolliseksi sen, että oikeusviranomaiset nimittävät erityisen edustajan uhrille silloin, kun tämä kansallisen lain mukaan saattaa olla asianosaisena rikosoikeudenkäynnissä ja kun uhrin ja vanhempien vastuuta kantavien henkilöiden välillä on eturistiriita, jonka perusteella kyseiset henkilöt eivät voi edustaa lasta sellaisessa oikeudenkäynnissä.

Sisäasiainministeriö on 20 päivänä kesäkuuta 2006 antanut ohjeen lapsen kohtaamisesta poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa (SM-2006-02026/Ri-2). Ohje on voimassa 3.7.2006 – 2.7.2011. Ohjeessa käsitellään myös edunvalvontaan liittyviä kysymyksiä. Ohjeen mukaan, jos epäiltynä on lapsen vanhempi tai muu huoltaja taikka huoltajan ja lapsen edut ovat ristiriitaisia, poliisiin tulee hakea lapselle edunvalvojan sijainen paikallisesta maistraatista tai sosiaaliviranomaisen kautta.

Sama on tilanne myös silloin, kun epäiltynä on edunvalvojan puoliso tai muu edunvalvojalle läheinen henkilö, esimerkiksi avopuoliso. Ohjeen mukaan maistraatille toimitettavaan hakemukseen tulee liittää edunvalvojan sijaisen nimi ja suostumus. Ohjeessa todetaan vielä, että edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva henkilö, joka antaa tähän suostumuksensa. Sopivuutta arvioitaessa on muun ohella otettava huomioon edunvalvojaksi esitetyn taito ja kokemus sekä tehtävän laatu ja laajuus.

Kysymystä lapsen ja hänen edunvalvojansa väliseen ristiriitaan liittyvästä edunvalvonnan järjestämisestä on käsitelty esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnössä, jonka yleisperusteluissa todetaan (s. 73 ja 74) seuraavaa:

Käytännössä ei ole harvinaista, että esitutkinnassa tulee vastaan tapauksia, joissa asianosaisena olevan lapsen huoltajan kykyyn valvoa puolueettomasti asianosaisen etua kohdistuu perusteltuja epäilyksiä. Esimerkkeinä voidaan mainita tapaukset, joissa lapsen toista vanhempaa epäillään lapseen kohdistuneesta rikoksesta tai joissa lapsen epäillään syyllistyneen vanhempiinsa kohdistuneeseen rikokseen. Nämä tapaukset voivat poikkeuksellisesti koskea myös muuta lapsen laillista edustajaa kuin huoltajaa. Suomen allekirjoittama vuodelta 2007 oleva lasten suojelemista seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa vastaan koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus (CETS 201; 31 artiklan 4 kappale) velvoittaa tekemään mahdolliseksi sen, että oikeusviranomaiset nimittävät erityisen edustajan uhrille silloin, kun tämä kansallisen lain mukaan saattaa olla asianosaisena rikosoikeudenkäynnissä ja kun uhrin ja vanhempien vastuuta kantavien henkilöiden välillä on eturistiriita, jonka perusteella kyseiset henkilöt eivät voi edustaa lasta sellaisessa oikeudenkäynnissä.

Lapsen asianmukaisen edunvalvonnan kannalta tilanne näissä tapauksissa on lainsäädännöllisesti epäselvä. Lapsen edunvalvontaa sääntelee holhoustoimesta annettu laki (442/1999), jonka 91 §:ssä säädetään ilmoituksesta edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä ja ilmoitukseen liittyvästä menettelystä. Mainitussa laissa tai muuallakaan lainsäädännössä ei ole kuitenkaan yleisiä säännöksiä huoltajan esteellisyydestä.

Lainauksessa ja muuten yleisperusteluissa esitetyistä syistä esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta ehdotti uuden esitutkintalain 4 luvun 8 §:n 1 momentissa säädettäväksi, että tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle esitutkintaa varten edunvalvoja, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa asianosaisen etua asiassa, ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Ehdotuksen mukaan tutkinnanjohtajan olisi tarvittaessa tehtävä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Hakemuksen voisi tehdä myös virallinen syyttäjä, holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettuna holhousviranomaisena toimiva maistraatti tai sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimielin (sosiaaliviranomainen). Pykälän 2 momentin mukaan edunvalvojan määräämisestä aiheutuneet kustannukset sekä edunvalvojan palkkio ja kustannukset maksettaisiin valtion varoista. Muuten edunvalvonnassa noudatettaisiin soveltuvin osin holhoustoimesta annetun lain säännöksiä.

Tuomioistuinkäsittelyn osalta edunvalvojan määräämisestä säädetään jo nykyisin. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 4 a §:n mukaan, jos asianosainen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan oikeudenkäynnissä tai jos asianosaisen edunvalvoja on esteellisyyden vuoksi tai muusta syystä estynyt käyttämästä siinä puhevaltaa, tuomioistuin, jossa oikeudenkäynti on vireillä, voi viran puolesta määrätä asianosaiselle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten. Edunvalvojaan sovelletaan holhoustoimesta annetun lain säännöksiä.

Artiklan 5 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli tarjoaa lainsäädäntö- tai muin toimenpitein kansallisen lakinsa asettamien ehtojen mukaisesti mahdollisuuden, että ryhmät, säätiöt, yhdistykset tai viranomaiset tai riippumattomat kansalaisjärjestöt voivat auttaa ja/tai tukea uhreja näiden suostumuksen mukaisesti rikosoikeudenkäynneissä, joissa käsitellään tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituja rikoksia.

Kappale antaa sopijapuolille merkittävästi harkinnanvaraa velvoitteidensa toteuttamisessa. Kappaleta voidaan tulkita niin, että se ei koske varsinaista oikeudenkäyntiavustamista, jota koskee artiklan 3 kappale.

Esitutkintalain säännökset eivät kiellä sitä, että esitutkintakuulusteluun ja muutenkin esitutkintaan osallistuu oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön lisäksi asianomistajaa tukevia muita henkilöitä. Käytännössä tällaisten henkilöiden osallistuminen kuulusteluihin myös ilmeisesti sallitaan. Myös nyt kysymyksessä olevien rikosten uhreille voidaan määrätä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettu tukihenkilö, jolla mainitun säännöksen mukaan on oltava riittävä pätevyys. Tukihenkilöksi voidaan määrätä esimerkiksi nyt käsiteltävässä kappaleessa tarkoitettun tahon edustaja. Tukihenkilön osallistumisesta kuulusteluihin on esitutkintalaisia nimenomaisia säännöksiä (31 ja 32 §).

Vaikka esitutkinta- ja pakkokeino-toimikunta ei nähnyt merkittävää uuden sääntelyn tarvetta, toimikunta ehdotti selvyyden vuoksi lainsäädäntöä täydennettäväksi uuden esitutkintalain 7 luvun 12 §:ssä, joka koski kuuluttavaa tukevien henkilöiden läsnäoloa. Pykälässä säädettäisiin ensinnäkin voimassa olevan lain 31 §:ää vastaavasti, että asianosaisten avustajalla ja asianomistajalle määrätyllä tukihenkilöllä on oikeus olla läsnä päämiestänsä kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja kiellä sitä painavista rikostutkinnallisista syistä. Täydennystä nykyiseen lakiin merkitsisi 7 luvun 12 §:n toinen virke, jonka mukaan tutkija voisi pyynnöstä sallia muunkin asianosaista tai todistajaa tukevan henkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä tai vaaranna salassapitovelvollisuutta. Täydennysehdotuksen taustasta todetaan mietinnössä (s. 85) seuraavaa:

Esitutkintalain 31 §:n mukaan asianosaisten avustajalla ja asianomistajalle määrätyllä tukihenkilöllä on oikeus olla läsnä päämiestänsä kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja painavista rikostutkinnallisista syistä sitä kiellä. Käytännössä on ilmennyt tarvetta sille, että erityisesti rikoksen asianomistajaa tukee kuulustelussa henkilö, joka ei kuitenkaan ole oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettu tukihenkilö. Esimerkkeinä voidaan mainita muiden lähisukulaisten kuin huoltajien tai uhreja tukevien järjestöjen edustajien osallistuminen kuulusteluun. Tällainen tarve korostuu tutkittaessa rikoksia, jotka loukkaavat voimakkaasti esimerkiksi kärsimystä aiheuttavalla tavalla asianomistajan itsemääräämisoikeutta ja fyysistä koskemattomuutta. Esimerkkeinä tällaisista rikoksista voidaan mainita seksuaali-, pahoinpitely- ja ihmiskaupparikokset.

Viime aikoina myös kansainvälisissä velvoitteissa on kiinnitetty huomiota siihen, että rikoksen uhria tukevilla henkilöillä tai järjestön edustajalla tulee olla mahdollisuus osallistua kuulusteluun. Esimerkkeinä voidaan mainita vuodelta 2005 oleva Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (CETS 197; 27 artiklan 3 kappale) ja aikaisemmin jo mainittu lasten suojelemista seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa vastaan koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus (31 artiklan 5 kappale). Suomi on allekirjoittanut molemmat sopimukset. Kuulusteltavan tukemiseen saattaa olla tarvetta myös todistajankuulusteluissa. Nykyisessä laissa ei kielletä sitä, että kuulusteluun osallistuu muita kuulusteltavia tukevia henkilöitä kuin määrätty tukihenkilö. Vaikka lakia näin myös ilmeisesti tulkitaan, selvyyden vuoksi tulisi kuitenkin säätää siitä, että tutkija voi pyynnöstä sallia muunkin asianosaista tai

todistajaa tukevan henkilön läsnäolon kuulustelussa. Tällöin rajoitusperusteena tulisi olla se, että läsnäolo ei vaikeuta rikoksen selvittämistä tai vaaranna salassapitovelvollisuutta.

Suomen rikosprosessilainsäädäntö ei myöskään aseta estettä sille, että ryhmän, säätiön, yhdistyksen tai kansalaisjärjestön edustaja osallistuu asianomistajan kanssa rikosasian käsittelyyn tuomioistuimissa. Kuten edellä todettiin, tällainen edustaja voi olla myös muodollisessa tukihenkilön asemassa. Mikään ei sinällään estä edustajaa toimimasta esitutkinnassa tai oikeudenkäyntikäsitellyssä asianomistajan avustajanakin, mutta tämä edellyttää avustajan kelpoisuusvaatimusten täyttymistä. Esitutkintalain 45 §:n 1 momentin ja oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan avustajana voi toimia asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännösten mukaan tuomioistuin voi päättää suljetusta käsittelystä. Tämä voi lain 15 §:n 1 momentin kohtien mukaan koskea myös lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen käsittelyä esitettävien arkaluontoisten tietojen vuoksi. Lain 17 §:n mukaan suljetussa käsittelyssä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi läsnä olla ne, joiden läsnäoloa tuomioistuin pitää tarpeellisena. Määrittäessä asian käsittely toimitettavaksi yleisön läsnä olematta voidaan yleisön läsnäoloa rajoittaa vain siltä osin kuin se on tarpeen suojattavien etujen turvaamiseksi. Mainitut pykälät voivat tarkoittaa sitä, että kansalaisjärjestön tai muun vastaavan tahon edustajan osallistuminen pääkäsitteelyyn estyy. Yleisluonteisesti muotoillun, kansallista harkinnanvaraa antavan kappaleen voidaan kuitenkin katsoa sallivan tämän lopputuloksen.

Artiklan 6 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli varmistaa, että tämän artiklan säännösten mukaisesti uhreille annettava tieto annetaan tavalla, joka sopii heidän ikäänsä ja kehitystasoonsa, ja se annetaan kielellä, jota he voivat ymmärtää. Selitysmuistion kohdan 229 mukaan kappale viittaa kirjoitettuun tai muuhun materiaaliin, jonka on oltava saatavissa valtiossa laajimmin käytetyillä kielillä.

Artiklan 1 kappaleen a kohdan yhteydessä on mainittu oikeusministeriön laatima esite rikoksen uhriksi joutuneelle. Esitteestä on laadittu versioita usealle kielelle. Suomenkielisestä ja ruotsinkielisestä oppaasta on tehty myös selkokieliiset versiot. Myös somalinkieliset ja arabiankieliset käännökset on tehty selkokielisestä versiosta. Tämän esitteen kuten muunkin 1 kappaleen a kohdassa mainitun ohjeistuksen osalta ongelmana on, että ne eivät ole lapsille laadittuja. Tällaisten selkokielisten ja lapsiystävällisten oppaiden tarve on ilmeinen. Oppaan avulla lapselle voitaisiin esimerkiksi kuulemisen yhteydessä selvittää rikosprosessin etenemistä ja hänen oikeuksiaan. Opas voisi toimia tukena myös vanhemmille heidän mahdollisesti joutuessaan selvittämään lapselle rikosprosessia ja siihen liittyviä seikkoja. Opas tulisi laatia siten, että sitä voitaisiin hyödyntää myös muiden kuin suomen- tai ruotsinkielisten lasten asioita käsiteltäessä.

32 artikla. *Oikeudenkäynnin aloittaminen.* Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tutkinnan tai syytteen saattamisen ehtona ei ole uhrin tekemä ilmoitus tai syyte ja että rikosprosessi voi jatkua, vaikka uhri on perunut lausuntonsa. Selitysmuistion kohdan 230 mukaan artiklan tarkoituksena on edistää kysymyksessä olevien rikosten

syytteeseen saattamista erityisesti varmistamalla se, etteivät uhrin vedä ilmoitustaan takaisin rikoksentehtäjien suorittaman painostamisen tai uhkaamisen vuoksi.

Artiklassa puututaan kysymyksiin, jotka koskevat syyteoikeutta ja siihen liittyen myös esitutkinnan aloittamista. Esitutkintalain 3 §:n 1 momentin mukaan, jos syyttäjä saa nostaa syytteen rikoksesta ainoastaan asianomistajan vaatimuksesta, esitutkinta toimitetaan vain, jos asianomistaja on ilmoittanut esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta. Jos asianomistaja peruuttaa rangaistusvaatimuksensa, tutkinta on lopettava. Pykälän 3 momentissa säädetään, että jos syyttäjä saa lain mukaan yleisen edun sitä vaatiessa nostaa syytteen asianomistajarikoksesta, vaikkei asianomistaja vaatisikaan rikokseen syyllistyneelle rangaistusta, esitutkinta on syyttäjän pyynnöstä toimitettava.

Lapsipornografiarikokset ovat rikoslain 17 luvun säännösten mukaan virallisen syytteen alaisia. Rikoslain 20 luvun 11 §:n mukaan virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä luvun 3 §:ssä (pakottaminen sukupuoliyhteyteen) tai 4 §:ssä (pakottaminen seksuaaliseen tekoon) eikä 5 §:n (seksuaalinen hyväksikäyttö) 1 momentin 2 tai 4 kohdassa tarkoitetuista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Rikoslain 20 luvun 12 §:n mukaan, jos luvun 1 §:ssä (raiskaus), 5 §:n 2 momentissa tai 6 §:ssä (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö) tarkoitetun rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

Voimassa olevan lain mukaan asianomistajan tahdolla ja mielihiteellä on siis eräiden yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta merkitystä harkittaessa esitutkinnan toimittamista ja syytteen nostamista. Erityisesti vakavimmat seksuaalirikokset on pyritty saattamaan virallisen syytteen alaisiksi. Toisaalta on katsottu, että joidenkin rikosten osalta on kohtuullista antaa uhrille oikeus vaikuttaa siihen, nostetaanko syyte. Seksuaalirikoksiin voi liittyä esimerkiksi sellaisia arkaluonteisia piirteitä, joiden vuoksi uhri voi haluta välttää esitutkinnan ja oikeudenkäynnin niihin liittyvän julkisuuden ja asian käsittelyn kiusallisuuden vuoksi.

Vaikka yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvat rikokset pääosiltaan ovat sellaisia, että esitutkinta voidaan aloittaa, syyte nostaa ja prosessia jatkaa asianomistajan tahdosta huolimatta, artikla edellyttää lainsäädäntömuutoksia. Artikla ei salli varauman tai muun vastaavan poikkeuksen tekemistä. Yleissopimuksen mukaiset rikokset on siis saatettava virallisen syytteen alaisiksi niissä tapauksissa, joissa rikoksen epäillään kohdistuneen lapseen eli alle 18-vuotiaaseen henkilöön. Koska yleissopimus koskee nimenomaan lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia ja koska lapset ovat erityisen suojan tarpeessa ja aikuisia alttiimpia tahdonmuodostukseen vaikuttamiseen esimerkiksi painostuksen kautta, asianomistajan asemaa koskevat muutokset on tässä yhteydessä tarkoituksenmukaista ulottaa koskemaan vain lapsia. Lapsiin ja aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset on rikosprosessuaalisesti jo asetettu eri asemaan siten, että on säädetty vakavimpia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskeva erityinen vanhentumisäännös (rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentti). Yleissopimuksen velvoitteiden täyttämiseksi rangaistaviksi säädettävät uudet rikokset tulevat virallisen syytteen alaisiksi sillä, että niitä ei mainita syyteoikeutta koskevissa rikoslain 20 luvun säännöksissä.

Vaikka rikoslain 20 luvun 12 §:ssä ei muodollisesti säädetä siinä mainittuja rikoksia asianomistajarikoksiksi, pykälässä esiin tuotu asianomistajan tahdon merkitys rinnastaa ne pitkälti asianomis-

tajarikoksiin. Artiklan tavoitteiden saavuttamista edistää ja artiklan hengen mukaista on, että uhrin vakaalle tahdolle ei anneta pykälässä tarkoitettujen rikosten osalta merkitystä. On tosin ajateltavissa tapauksia, joissa näinkin voisi ajatella tehtävän. Esimerkkinä voidaan mainita seurustelusuhteessa tapahtuneeksi epäilty lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, jossa asianomistajan ja epäillyn ikäero ei ole suuri. Näissä tapauksissa saattavat sovellettaviksi kuitenkin tulla syyttämättä jättämistä tai rangaistusasteikon lieventämistä koskevat säännökset. Lisäksi asianomistajan halutessa välttää oikeudenkäyntiin liittyvää julkisuutta lainsäädäntö mahdollistaa oikeudenkäyntiaineiston ja oikeudenkäyntitilaisuuden määräämisen ei-julkiseksi.

Artiklan, yleissopimuksen kriminalisointivelvoitteiden ja muiden määräysten perusteella selvältä näyttää, että ratkaisevaa tulee olla asianomistajan ikä rikoksen tekohetkellä eikä sinä myöhempänä hetkenä, jolloin asianomistajan tahdon merkitystä arvioidaan.

Yleissopimuksen asettamien velvoitteiden täyttämiseksi rikoslain 20 luvun 11 § tulisi muuttaa kuulumaan niin, että virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3 tai 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetuista kahdeksantoista vuotta täyttäneisiin henkilöihin kohdistuneista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Pykälässä ei siis enää mainittaisi rikoslain 20 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohtaa, koska sen mukainen rikos kohdistuu aina kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön.

Rikoslain 20 luvun 12 § puolestaan kuuluisi muutetussa muodossaan niin, että jos 1 §:ssä tai 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuna kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneen rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Pykälässä ei enää mainittaisi rikoslain 20 luvun 6 §:ää, koska sen mukainen rikos aina kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön.

33 artikla. *Vanhentumissäännös.* Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen tulee ryhtyä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että artiklojen 18, 19 (1) (a) ja (b) ja 21 (1) (a) ja (b) perusteella kriminalisoituja rikoksia koskevien rikosprosessien aloittamista koskeva vanhentumisaika on riittävän pitkä niin, että rikosprosessi voidaan tehokkaasti aloittaa uhrin saavutettua täysi-ikäisyyden ja että vanhentumisaika on suhteessa kyseisen rikoksen vakavuuteen. Yleissopimuksen selitysmuistion (kohta 231) mukaan artiklan perusteella rikosilmoituksen tekemisajan ja syytteen nostamisajan on molempien oltava riittävän pitkiä.

Artiklassa tarkoitettuja rikoksia ovat seuraavat:

- seksuaalinen hyväksikäyttö (18 artikla),
- lapsen värväminen prostituutioon, sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu prostituutioon, lapsen pakottaminen prostituutioon tai siitä hyötyminen sekä muu lapsen hyväksikäyttö sellaiseen tarkoitukseen (19 artiklan 1 kappaleen a ja b kohta) ja
- lapsen värväminen osallistumaan pornografisiin esityksiin, sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu sellaisiin esityksiin, lapsen pakottaminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai hyötyminen siitä sekä lapsen hyväksikäyttäminen muuten sellaisiin tarkoituksiin (21 artiklan 1 kappaleen a ja b kohta).

Rikosoikeudellista vanhentumista koskevat säännökset ovat rikoslain 8 luvussa. Syyteoikeuden vanhentuminen luvun 1 §:n mukaan rakentuu sille kansainvälisestikin yleiselle periaatteelle, että rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika pääsääntöisesti riippuu sen vakavuudesta, jolloin merkitsevänä on rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan syyteoikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu 1) kahdessakymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta määrääjäksi yli kahdeksan vuoden, 2) kymmenessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta vankeutta, 3) viidessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli vuosi ja enintään kaksi vuotta vankeutta, ja 4) kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta tai sakkoa.

Rikoslain 8 luvun 2 §:n 1 momentin perusteella rikosten syyteoikeuden vanhentuminen lasketaan rikoksen tekopäivästä. Luvun 3 §:n 1 momentin mukaan syyte katsotaan vanhentumisajan kulumisen katkaisevalla tavalla nostetuksi, kun syytettävälle on laillisesti annettu haaste tiedoksi tai häntä vastaan on hänen henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä läsnä ollessaan tehty rangaistusvaatimus. Syyteoikeuden vanhentumisaikaa voidaan tietyin edellytyksin jatkaa rikoslain 8 luvun 4 §:n nojalla kerran yhdellä vuodella.

Lapsiin kohdistuville seksuaalirikoksille on ominaista, että teot saattavat paljastua vuosien päästä uhrin ehkä tultua jo täysi-ikäiseksi. Tähän vaikuttavat monet syyt. Kysymyksessä olevat rikokset eivät usein aiheuta näkyviä vahinkoja, mikä johtuu siitä, että näiden rikosten tekijät ovat usein uhreihinsa nähden sellaisessa hallitsevassa asemassa, että he saavat tahtonsa läpi ilman väkivaltaakin. Henkiset, uhrin seksuaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen liittyvät vahingot voivat kuitenkin olla vakavia ja pitkäkestoisia. Uhrit saattavat myös pyrkiä salaamaan mahdolliset ruumiilliset vammat tai kertoa totuudenvastaisesti niiden alkuperästä.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tuleminen viranomaisten tietoon saattaa viivästyä siitakin syystä, että tekijä on uhrille läheinen henkilö tai uhrin tuttava taikka käyttää määräysvaltaa uhuriin nähden. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten luonne saattaa paljastua uhrillekin vasta vuosien kuluttua teosta. Lapsi saattaa myös käsitellä tekoa torjumalla tai sulkemalla sen mielestään. Lapsen kohdistuvaan seksuaalirikokseen saattaa myös liittyä uhrin aiheettomia syyllisyydentunteita, jotka estävät häntä kertomasta siitä. Kertominen vanhemmallekaan ei välttämättä johda aina asian päätymiseen poliisin tutkittavaksi. Uhri saattaa kyetä kertomaan rikoksesta vasta vuosia, jopa vuosikymmeniä myöhemmin. Silloinkin kynnyksensä kertoa asiasta voi olla korkea. Ilmi tulleissa tapauksissa tutkinta saattaa viedä huomattavasti aikaa.

Koska lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyy huomattava riski myöhäisestä ilmitulosta ja koska rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän toimivuudella on tärkeä merkitys näiden rikosten ehkäisemisessä ja rankaisemisessa, rikoslain 8 luvun 1 §:ää muutettiin joitakin vuosia sitten niin, että siihen lisättiin 5 momentti lapsiin kohdistuvien eräiden seksuaalirikosten poikkeuksellisesta syyteoikeuden vanhentumisesta (rikoslain muuttamisesta annettu laki 1161/2005). Mainitun säännöksen mukaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Samaa koskee kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakottamista sukupuoliyhteyteen.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n muuttamisen yhteydessä katsottiin (HE 169/2005 vp, s. 23), että rikosoikeudellisen vanhentumisen taustalla olevat perusteet puhuvat sen puolesta, että näidenkään rikos-

ten syyteoikeutta ei voida pitää voimassa erityisen pitkää aikaa. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat jo pian tekemisensä jälkeenkin paljastuneina vaikeasti selvitettäviä rikoksia, ja selvittämiseen liittyvät ongelmat vain korostuvat vuosia ja jopa vuosikymmeniä epäiltyjen tekojen tapahtumisen jälkeen. Erityisesti Euroopan unionin neuvoston lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitepäätöksen 8 artiklan 6 kohdan vaikutusta oli se, että erityinen vanhentumisajankohda ulotettiin koskemaan vakavimpia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia.

Kuten aikaisemmin on 18, 19 ja 21 artiklan perusteluissa todettu, seksuaalista hyväksikäyttöä, prostituutiota ja pornografisia esityksiä koskeviin yleissopimuksen mukaisiin rikoksiin liittyvät useat rikoslain 20 ja 25 luvun rangaistussäännökset. Tässä yhteydessä merkityksellisten, muiden kuin rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentissa mainittujen rikosten syyteoikeuden vanhentumisajat ovat rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan seksuaaliseen tekoon pakottamisen, seksuaalisen hyväksikäytön, parituksen, törkeän parituksen ja ihmiskaupan osalta kymmenen vuotta sekä törkeän ihmiskaupan osalta kaksikymmentä vuotta. Tässä esityksessä ehdotetaan rikoslain 20 luvun uuden 8 b §:n 2 momentissa säädettäväksi rangaistavaksi prostituutioon ja sukupuolisiveellisyttä loukkaaviin esityksiin houkuttelu. Tämän rikoksen enimmäisrangaistus olisi yksi vuotta vankeutta, minkä perusteella syyteoikeus vanhenisi kahdessa vuodessa.

Nyt käsiteltävä yleissopimuksen artikla on varsin yleisluonteinen lukuun ottamatta sitä, että vanhentumissäännöksen piiriin kuuluvat rikokset on rajattu. Artiklassa ei aseteta syyteoikeuden vanhentumiselle mitään kiinteää aikarajaa, jota sopijapuolten olisi noudatettava. Lisäksi vanhentumisajankohda voidaan suhteuttaa rikoksen vakavuuteen, joka edellä kerrotuin tavoin on jo Suomessa lähtökohta rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin perusteella. Sopijapuolille jää artiklan perusteella siis harkintavaltaa sen suhteen, miten kysymyksessä olevien rikosten vanhentuminen järjestetään.

Artiklan johdosta rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentin mukaisen erityisen vanhentumisen piiriin tulisi saattaa pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, törkeä paritus, ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa niissä tapauksissa, joissa teko on kohdistunut kahdeksantoista vuotta nuorempaan henkilöön. Näistä rikoksista muut kuin törkeä ihmiskauppa voivat vanhentua ennen rikoksen uhrina olleen henkilön täysi-ikäiseksi tulemista. Törkeän ihmiskaupparikoksen syyteoikeus ei voi sillä tavalla vanhentua, mutta pieniin lapsiin kohdistuvien rikosten osalta ei ole välttämättä artiklan edellyttämää riittävän pitkää aikaa uhrin täysi-ikäiseksi tulemisen jälkeen. Seksuaaliseen tekoon pakottamisen ja seksuaalisen hyväksikäytön osalta on lisäksi olemassa rikosten vakavuuteen liittyvä johdonmukaisuusperuste. Erityisen vanhentumisen piirissä on jo pakottaminen sukupuoliyhteyteen (enimmäisrangaistus kolme vuotta vankeutta) mutta ei mainittua kahta muuta rikosta, joiden enimmäisrangaistukset ovat kolme ja neljä vuotta vankeutta.

Artiklaa on tulkittava niin, että prostituutioon tai sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan esitykseen liittyvän uuden houkuttelurikoksen syyteeseen saattamisen on oltava mahdollista riittävän kauan sen jälkeen, kun rikoksen kohteena ollut henkilö on tullut täysi-ikäiseksi. Tällainen rikos olisi kuitenkin enimmäisrangaistuksensakin perusteella selvästi edellisessä kappaleessa mainittuja rikoksia vähemmän vakava. Näin ollen perusteltuna voidaan pitää sitä, että syyteoikeus olisi voimassa siihen asti, kun houkuttelun kohteena oleva lapsi täyttää kaksikymmentäkolme vuotta.

34 artikla. Tutkinta. Artiklat 34 ja 35 liittyvät tiivisti yhteen koskiessaan hyväksikäyttötapausten tutkintaa ja uhriksi epäillyn lapsen kuulustelemista. Ensiksi mainitun artiklan *1 kappaleen* mukaan sopijapuolten on otettava käyttöön toimenpiteet, jotka voivat olla tarpeen sen varmistamiseksi, että henkilöt, yksiköt tai palvelut, jotka ovat vastuussa tutkinnasta, ovat erikoistuneet lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaan tai että henkilöt on koulutettu tähän tarkoitukseen. Sellaisilla yksiköillä tai palveluilla tulee olla riittävät taloudelliset resurssit.

Selitysmuistion kohdan 234 perusteella artikla kattaa kaikki tutkimukseen osallistuvat tahot, joita ovat poliisi, syyttäjä sekä lastensuojelu- ja terveydenhuoltosektori. Kohdassa tuodaan yhtenä toteuttamisvaihtoehtona esiin kattavien lapsiystävällisten ja eri sektorien palvelujen kokoaminen saman katon alle (ns. lasten talo -malli). Selitysmuistiossa (kohta 235) korostetaan artiklan joustavuutta, mikä liittyy vaihteleviin olosuhteisiin eri valtioissa.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:ssä säädetään lasten kohtelusta esitutkinnassa. Pykälän 2 momentin mukaan lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suorittaviksi. Esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko lapseen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Esitutkinta- ja pakkokeinoitoimikunta ehdotti esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:ää vastaavan sääntelyn otettavaksi uuden esitutkintalain 4 luvun 7 §:ään. Pykälän perusteissa (s. 313) todetaan, että poliisin hallintojärjestelmän uudistamisen myötä tapahtuva suurempien yksiköiden muodostaminen on omiaan edistämään mahdollisuuksia poliisimiesten erikoistumiseen. Ehdottomasta erikoistuneita esitutkintavirkamiehiä koskevasta velvollisuudesta ei ole kuitenkaan mahdollista kaikissa käytännön tilanteissa pitää kiinni. Ehdotuksen perustelujen mukaan poliisimiesten perusammattitaitoon kuuluu kyky tarvittaessa hoitaa kaikenikäisten kuulusteluja.

Poliisi on kouluttanut henkilöstöään lasten haastattelemisessa, ja mahdollisuuksien mukaan lasten kuuleminen keskitetään tämän koulutuksen saaneille. Poliisiammattikorkeakoulussa järjestetään vuosittain esitutkintaa koskeva kahden viikon kurssi. Kurssilla käsitellään tutkintaa ja tutkintamenetelmiä koskien tapauksia, joissa lapsen epäillään joutuneen seksuaalirikoksen kohteeksi. Poliisin järjestämään koulutukseen osallistuu myös esimerkiksi syyttäjiä ja terveydenhuoltohenkilöstöä. Edellä 31 artiklan 4 kappaleen yhteydessä on käsitelty sisäasiainministeriön ohjetta lapsen kohtaamisesta poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa. Lapsipornografiarikoksiin liittyen voidaan tuoda esiin jo edellä 30 artiklan 5 kappaleen yhteydessä mainittu keskusrikospoliisin yksikkö, joka on erikoistunut lapsipornografiarikosten tutkintaan. Keskusrikospoliisin yksikön asiantunteudesta voidaan hyödyntää myös muiden poliisiyksiköiden työssä.

Erikoistumiseen ja vaadittavaan ammattitaitoon liittyy myös lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annettu laki, jonka 2 §:n 2 momentin mukaan laissa tarkoitettuja tutkimuksia tekevällä henkilöllä on oltava tehtävän asianmukaiseen hoitamiseen tarvittava koulutus, ammattitaito ja kokemus.

Selvittämistyöryhmä on muistiossaan (s. 58) tuonut esille mahdollisen puutteen lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain soveltamisalassa verrattuna yleissopimuksen vaatimuksiin. Muistiossa on esitetty, että Euroopan neuvoston yleissopimuksen

ratifiointia valmisteltaessa arvioitaisiin, onko laissa asetettu 16 vuoden ikäraja yleissopimuksen mukainen. Yleissopimuksen mukaan lapsilla tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita.

Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain 1 §:n 1 momentin mukaan lain soveltamisalaan kuuluu lapseen kohdistunut seksuaalirikos. Pykälän 2 momentin mukaan lakia sovelletaan lapseen, joka on tutkimuksen käynnistyessä alle 16-vuotias tai, jos siihen on erityistä perustetta lapsen terveydentila ja kehitys huomioon ottaen, alle 18-vuotias.

Rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §:ssä rangaistaviksi säädettyt hyväksikäyttörikokset ovat yleissopimuksen 18 artiklan mukaisia rikoksia, joiden osalta kukin sopijapuoli saa artiklan 2 kappaleen mukaan määritellä ikärajan, jota nuoremman lapsen kanssa on kiellettyä ryhtyä seksuaaliseen kanssakäymiseen. Suomessa hyväksikäyttörikokset mainittujen pykälien mukaan pääsääntöisesti kohdistuvat alle 16-vuotiaisiin lapsiin. Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annettu laki koskee kuitenkin myös muita rikoksia kuin näitä hyväksikäyttörikoksia. Kun otetaan lisäksi huomioon se, että hyväksikäyttörikoksetkin voivat eräissä tapauksissa kohdistua 16- ja 17-vuotiaisiin lapsiin, tulisi harkita lain soveltamisalan laajentamista ilman pykälän 2 momentin erityisen perusteen vaatimusta alle 18-vuotiaisiin rikoksen uhreihin.

Edellä jaksossa 1.2 on mainittu, että selvittämistyöryhmä on muistiossaan esittänyt niin sanotun Lastentalo-toimintamallin kokeilemista Suomessa. Aikataulu toiminnan aloittamiselle on asetettu vuoteen 2010. Työryhmän muistion mukaan lastentalomallilla tarkoitetaan lapseen kohdistuvan rikoksen selvittämisen järjestämistä niin, että toiminta on lapsilähtöistä. Lasta ei lähetetä paikasta toiseen, vaan selvitystyö tapahtuu saman katon alla. Lapsi ei joudu useamman henkilön haastattelutavaksi, vaan haastattelun tekee erikoiskoulutettu henkilö. Tämän toimintamallin käyttöön ottamista voidaan tässäkin yhteydessä tukea. Sitä on korostettu myös vuonna 2009 eduskunnalle annetussa valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa.

Lastentalomallissa eri viranomaisten yhteistyö on yksi tärkeimmistä tavoitteista. Poliisi, syyttäjä, lastensuojeluviranomaiset ja terveydenhuollon henkilöstö työskentelevät yhdessä asiantuntijaryhmänä. Samassa yhteydessä tehdään oikeuspsykologinen haastattelu, somaattinen tutkimus sekä lastensuojeluselvytys. Lapsi saa esitutkintatoimenpiteiden jälkeen välittömän lyhytkestoisen psykologisen avun, jonka aikana selviää, tarvitseeko hän muunlaisia tutkimuksia tai apua. Toiminnan avulla voidaan varmistaa, että lapseen kohdistuvan rikoksen selvittämisprosessi on nopea, tehokas ja kaikkien osapuolten oikeusturvan mukainen. Toiminnan avulla myös varmistetaan lapselle ja hänen perheelleen kokemus, että heitä kohdellaan kunnioittavasti ja että he voivat luottaa viranomaisiin. Toiminnalla voidaan varmistaa, että lapsen kuulemiskertoja on mahdollisimman vähän ja että nauhoitetut kuulemiset hyväksytään oikeudessa todisteeksi.

Lastentalomalli omaksuttiin Pohjoismaista ensimmäisenä Islantiin vuonna 1998 amerikkalaisen mallin pohjalta. Sen jälkeen toiminta on aloitettu myös Ruotsissa vuonna 2006 ja Norjassa vuonna 2007. Lastentalo on otettu poliisiviranomaisten aloitteesta käyttöön myös Ahvenanmaalla toukokuussa 2007. Tässä talossa toimivat sosiaalityöntekijät, poliisi, lasten- ja nuortenpsykiatri, syyttäjä ja lääkäri. Ahvenanmaan lastentalo on sijoitettu Maarianhaminaan lasten ja naisten turvakodin yhteyteen. Jos lapselle on tarvetta tehdä somaattisia tutkimuksia, ne tehdään Ahvenanmaan keskussairaalaissa ja tarvittaessa konsultoidaan esimerkiksi Turun yliopistollista keskussairaala. Toimintamalli poikkeaa muista Pohjoismaista, joissa yhtenä päätavoitteena on, että lapsen somaattinen tutkimus tehdään samassa paikassa kuin hänen haastattelunsakin.

Tiettyihin rikostyypppeihin erikoistuvien avainsyyttäjien toiminta käynnistettiin vuonna 2000. Yksi avainsyyttäjiä vastaava erikoissyyttäjien ryhmä on erikoistunut tiettyihin henkilöön kohdistuviin rikoksiin, joihin sisältyvät myös seksuaalirikokset. Varsinaisia erikoissyyttäjiä on kahden ryhmänvetäjän lisäksi viisi. Näiden lisäksi eri syyttäjänvirastoissa on yhteydenpidosta vastaavia syyttäjiä, jotka myös käytännössä hoitavat suuren osan virastonsa käsiteltäviksi tulevista seksuaalirikostapauksista. Valtakunnansyyttäjänvirasto myös järjestää syyttäjille jatkuvasti koulutusta eri aihepiireistä. Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista järjestetään syyttäjälaitoksen koulutusohjelman mukaan vuosina 2010 ja 2011 koulutusta sekä syyttäjille, joilla on jo kokemusta näistä rikoksista, että syyttäjille, joilla kokemusta ei vielä ole. Lisäksi syyttäjänvirastot voivat tilata Valtakunnansyyttäjänvirastosta tarpeidensa mukaan alueellista koulutusta lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista.

Artiklan 2 *kappaleen* mukaan sopijapuolten on varmistettava, että uhrin todellista ikää koskeva epävarmuus ei estä rikostutkinnan aloittamista.

Esitutkintalain 2 §:n mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Tämän pykälän asettamissa puitteissa esitutkinnan aloittaminen ei käytännössä edellytä varmuutta uhrin iästä, silloin kun iällä on merkitystä tunnusmerkistön täyttymisen kannalta. Tämäkin näkökohta kuuluu mainitun pykälän mukaisen ”syytä epäillä” -kynnyksen piiriin. Yleensä uhrin iästä ei ole epäselvyyttä. Kysymys voi tulla kuitenkin vastaan esimerkiksi lapsipornografiarikosten tutkinnassa.

35 artikla. *Lapsen kuulusteleminen.* Kuten selitysmuistion kohdassa 236 todetaan, tämän artiklan tarkoitus on 30 artiklan tavoin turvata lapsen etua ja varmistaa, ettei häntä edelleen traumatisoida kuulusteluilla. Artiklan määräykset ovat kuitenkin joustavia suhteessa lapsen ikään, erikoistuneen henkilökunnan saatavuuteen, rikosprosessin vaatimuksiin ja tehokkaan tutkinnan tarpeisiin (kohta 239). Tätä joustavuutta ilmaistaan termeillä ”tarvittaessa” (”where necessary”), ”jos mahdollista” (”if possible”) ja ”jos se on asianmukaista” (”where appropriate”). Myöskään tämän artiklan osalta toimenpiteiden ei tarvitse olla lainsäädäntötoimenpiteitä, vaan voidaan esimerkiksi yleisten lainsäädännösten puitteissa antaa tarkempaa ohjeistusta. Kaikista artikloissa tarkoitetuista asioista ei tarvitse säätää laissa. Kysymys on kuitenkin viime kädessä asianmukaisten käytäntöjen luomisesta.

Artiklan 1 *kappaleen* mukaan sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että (a) lapsen kuulustelu tehdään ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun tosiasiat on ilmoitettu toimivaltaisille viranomaisille; (b) lapsen kuulustelu tehdään tarvittaessa siihen tarkoitukseen suunnitellussa tai muutetussa paikassa; (c) lasta kuulustelevat ammattihenkilöt, jotka on koulutettu tähän tehtävään (d) samat henkilöt hoitavat kaikki lapsen kuulustelut, jos se on mahdollista ja asianmukaista; (e) kuulustelujen lukumäärä on niin rajoitettu kuin mahdollista ja kuulustelut ovat ehdottoman tarpeellisia rikosprosessia varten; (f) lapsen mukana saa olla oikeudellinen edustaja tai tarpeen mukaan hänen valitsemansa aikuinen henkilö, ellei tämän henkilön osalta ole tehty päinvastaista perusteltua päätöstä.

Joistakin artiklassa esiin nostetuista kysymyksistä on säännöksiä. Kuten aikaisemmin on jo todettu, esitutkintalain 6 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Tämä pi-

tää sisällään myös yksittäisten esitutkintatoimenpiteiden, kuulustelut mukaan lukien, suorittamisen.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:n mukaan lasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei lapselle aiheuteta tarpeettomasti haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Pykälän mukaan lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritettaviksi. Pykälän mukaan esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko lapsen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Lapsen kohtaamista poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa koskevan sisäasiainministeriön ohjeen mukaan lapsen ollessa asianomistajana esitutkintatoimenpiteet tulee käynnistää välittömästi. Lapsen kohdistuneen rikoksen tehokas selvittäminen saattaa edellyttää nopeasti tehtävää teknistä tutkintaa ja lääkärin tai oikeuslääkärin tekemää oikeustieteellistä tutkimusta. Ohjeessa viitataan siihen, että esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:n mukaan lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritettavaksi.

Sisäasiainministeriön ohjeen mukaan alle 6-vuotiaan lapsen kuulustelusta poliisi voi tarvittaessa neuvotella asiantuntijan kanssa ja sopia lapsen haastattelusta (tutkinnanjohtajan pyytämä asiantuntijan suorittama lapsen kertomuksen taltiointi) asiantuntijan välityksellä. Poliisiin on aina oltava paikalla, kun lasta haastatellaan, muttei välttämättä samassa tilassa lapsen kanssa. Ohjeen mukaan lasta tulisi kuulustella vain yhdessä toimipaikassa, jos lapsen kuulustelu tai haastattelu suoritetaan viranomaisten yhteistyönä.

Ohjeessa todetaan, että kuulustelut tulee suorittaa mahdollisimman pian rikosepäilyn esille tulemisen jälkeen. Kuulustelijan on kommunikoitava lapsen kanssa tietoisesti siten, että lapsi saadaan tuottamaan mahdollisimman kattava, yksityiskohtainen ja tarkka kuva tapahtumista tai epäillystä rikoksesta. Lapsen kanssa voidaan myös harjoitella vapaata kerrontaa kuulustelun alkuvaiheessa keskustelemalla yleisistä asioista. Tärkeätä on tehdä lapselle selväksi, että hän voi korjata kuulustelijaa, jos tämä tulkitsee tai ymmärtää lasta väärin. Ohjeen mukaan tärkeää on, että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. Ensimmäinen kuulustelukerta voidaan käyttää tutustumiseen.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta on ehdottanut esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:ää vastaavan sääntelyn ottamista uuden esitutkintalain 4 luvun 7 §:ään. Pykälän perusteluissa (mietinnön s. 312) todetaan, että alle 18-vuotiaan kuulustelu ja muut häneen kohdistuvat esitutkintatoimenpiteet tulee suorittaa epäillyn ominaisuudet huomioon ottavassa asianmukaisessa ilmapiirissä, jolla voidaan rikostutkinnallisten tavoitteiden lisäksi esimerkiksi edistää mahdollisuutta puuttua vaikuttavasti ja parhaassa tapauksessa kasvattavalla tavalla rikoksesta epäilyn nuoren tekoon. Kuten perusteluissa todetaan, pykälän soveltamisalan piiriin kuuluisivat epäillyn lisäksi esitutkinnassa kuultavat asianomistajat ja todistajat. Alaikäisen asianomistajan hienovaraiseen kohteluun on syytä kiinnittää huomiota esimerkiksi häneen kohdistuneen väkivaltarikoksen tutkinnassa tai seksuaalirikoksen tutkinnassa tällaisiin rikoksiin liittyvien traumaattisten kokemusten ja vaikutusten vuoksi.

Edellä 31 artiklan 3 kappaleen yhteydessä on todettu, että asianomistaja oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö voivat olla asianomistajan tukena esitutkinnan aikana. Lisäksi esitutkintalain 33 §:n mukaan alle viisitoistavuotiaan kuulusteltavan huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa. Jos asianomistaja on viisitoista vuotta täyttänyt vajaavaltainen, huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi oikeudenkäymiskäärän 12 luvun 1 tai 2 §:n mukaan käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen sijasta tai ohella. Tutkija voi kuitenkin kieltää vajaavaltaisen edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta.

Lapsen kuulemiseen liittyen parannusta nykykäytäntöihin tuonee vielä edellä 34 artiklan yhteydessä esitelty Lastentalo-toimintamallin käyttöönotto. Yksi toimintamallin perusajatuksista on varmistaa, että lapsen kuulemiskertoja on mahdollisimman vähän. Lisäksi toimintamallin käytöllä voidaan varmistaa nykyistä paremmin, että lasta kuulatelee tähän tehtävään koulutuksen saanut henkilö.

Artiklan 2 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että kaikki uhrin tai sen ollessa asianmukaista myös lapsitodistajan kuulustelut voidaan tallentaa videonauhalle ja että nämä videonauhoitetut kuulustelut voidaan hyväksyä todistusaineistona oikeudenkäynnissä kansallisen lain säännösten mukaisesti.

Kuten selitysmuistion kohdassa 238 todetaan, myös tämän kappaleen tarkoitus on suojella lasta uusien traumojen aiheutumiselta. Kappale ei velvoita kuulustelujen tallentamiseen kaikissa tapauksissa, vaan jättää harkinnanvaraa sen suhteen, miten kuulustelun tallentamisen ja tallenteen todisteena huomioon ottamisen edellytykset säädetään kansallisessa lainsäädännössä. Lain mukaan on kuitenkin oltava mahdollisuus tallentamiseen ja tallenteen huomioon ottamiseen.

Edellä on jo 31 artiklan 1 kappaleen g kohdan yhteydessä käsitelty esitutkintalain 39 a §:ää, jossa säädetään asianomistajan ja todistajan kuulustelun tallentamisesta videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen. Tallentaminen on tehtävä, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuultavaa tämän nuoren iän tai henkisen toiminnan häiriintyneisyyden vuoksi todennäköisesti voida siinä häiritä kuulusteltavalle aiheuttamatta kuulla henkilökohtaisesti. Kuulustelussa on otettava huomioon kuulusteltavan kehitystason asettamat erityisvaatimukset kuulustelumenetelmille, kuulusteluun osallistuvien henkilöiden määrälle ja muille kuulusteluolosuhteille.

Esitutkintalain 39 a §:n mukaan tutkinnanjohtaja voi päättää, että muukin kuin esitutkintaviranomainen voi kuulustelijan valvonnassa esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. Rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. Jos rikoksesta epäilty niin pyytää, hänen kysymyksensä saa esittää myös asiamies tai avustaja. Kuulustelija voi kuitenkin määrätä, että kysymykset on esitettävä kuulustelijan välityksellä kuulusteltavalle.

Esitutkintakuulustelu voidaan tallentaa muissakin kuin esitutkintalain 39 a §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Lain 39 §:n 3 momentin mukaan kuulusteltavan kertomus saadaan ottaa ääni- tai kuvatallenteeseen.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 momentissa säädetään, että jos henkilön, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta tai jonka henkinen toiminta on häiriintynyt, esitutkinnassa antama kertomus on tallennettu videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen, kertomusta saadaan käyttää tuomioistuimessa todisteena, jos syytetylle on varattu mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä.

Edellisen kappaleen yhteydessä käsitelty sisäasiainministeriön ohje koskee myös kuulustelujen tallentamista. Ohjeen teknisessä liitteessä käsitellään kuulustelujen taltiointivälineitä, -menetelmiä ja -tiloja.

Esitutkinta- ja pakkokeino toimikunta on mietinnössään myös käsitellyt kuulustelutilaisuuden tallentamiseen liittyviä kysymyksiä. Toimikunta ehdottaa kuulustelutilaisuuden tallentamisesta säädettäväksi uuden esitutkintalain 9 luvun 3 ja 4 §:ssä. Toimikunta päätyi siihen (mietinnön s. 91), että kuulustelujen ääni- ja kuvallentamista on siihen liittyvien etujen vuoksi syytä pyrkiä edistämään lainsäädäntöratkaisuin. Esitutkintaviranomaisella olisi velvollisuus tallentamiseen sellaisissa tapauksissa, joissa asian laatuun (esimerkiksi vakava rikos) tai kuulusteltavaan henkilöön (esimerkiksi alaikäisen kuulusteleminen) liittyvien seikkojen vuoksi tallentamiseen on syytä kuulustelun suorittamistavan, kuulustelun aikaisten tapahtumien ja kuulusteltavan kertomuksen jälkikäteistä todentamista varten. Tämä siis koskisi esitutkintalain 39 §:ää vastaavaa uuden esitutkintalain pykälää.

Esitutkinta- ja pakkokeino toimikunta totesi, että esitutkintalain 39 a §:n osalta ei ole ilmennyt erityisiä muutostarpeita. Virallisen syyttäjän kytkeminen säädösten näin merkittävän toimenpiteen käyttämiseen olisi kuitenkin aiheellista, koska kuulustelutilaisuuden tallentamisella näissä tapauksissa korvataan henkilön kuuleminen tuomioistuimessa. Toimikunnan ehdotuksen mukaan syyttäjälle olisi hyvissä ajoin etukäteen ilmoitettava kuulustelutilaisuuden tallentamisesta tällaisissa tapauksissa ja varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelutilaisuudessa. Hänellä olisi oikeus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle itse tai kuulustelijan välityksellä. Myös selvittämistyöryhmä (mietinnön s. 40) pitää tärkeänä sitä, että syyttäjä saa tiedon kuulemisen tallentamisesta heti esitutkinnan alkuvaiheissa, jotta hän voi esittää näkemyksensä siitä, kuka kuulee lapsen, ja toisaalta voi osallistua lapsen kuulemistilaisuuteen tarvittaessa.

Artiklan 3 kappaleen mukaan tapauksissa, joissa uhrin iästä ei ole varmuutta ja on syytä epäillä uhrin olevan lapsi, 1 ja 2 kappaleessa tarkoitettuja toimenpiteitä on käytettävä kunnes uhrin ikä varmistuu.

Kuten 34 artiklan 2 kappaleen yhteydessä todettiin, esitutkinnan aloittaminen ja esitutkintatoimenpiteiden suorittaminen eivät edellytä Suomessa varmuutta uhrin iästä.

36 artikla. Rikosoikeudenkäynti. Artiklan 1 kappale koskee rikosprosessissa mukana olevien henkilöiden koulutusta. Kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ottaen asianmukaisesti huomioon säännöt, jotka koskevat oikeudellisten ammattien riippumattomuutta sen varmistamiseksi, että lasten oikeuksia ja seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa koulutusta on kaikkien niiden saatavilla, jotka ovat mukana oikeudenkäynnissä, erityisesti tuomareiden, syyttäjien ja lakimiesten saatavilla.

Kuten selitysmuistion kohdassa 241 todetaan, kappaleen teksti on muotoiltu ottaen huomioon oikeudellisten ammattilaisten, esimerkiksi tuomareiden riippumaton asema. Rikoksen tutkinnasta vastaavien ammattilaisten koulutusvelvollisuudesta (34 artiklan 1 kappale) poiketen rikosprosessissa mukana olevien ammattilaisten kouluttamiseen ei velvoiteta, mutta koulutusta on sitä halua vaille oltava tarjolla asianmukaisesti.

Oikeusministeriö on järjestänyt yhteistyössä Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:n kanssa keväällä 2010 koulutusta yleisten tuomioistuinten tuomareille ja oikeusavustajille lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten uhrien kohtaamiseen liittyen. Koulutus on osa 5 artiklan 2 kappaleen yhteydessä mainittua Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:n projektia, jonka tarkoituksena on lisätä tuomareiden, syyttäjien, poliisien ja oikeusavustajien tietoisuutta lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten uhrien kohtaamiseen liittyvistä tekijöistä. Koulutuksen tavoitteena on antaa oikeudenkäyntiin osallistuville ja uhriin muuten yhteydessä oleville henkilöille tarvittavat tiedot traumatisoituneen henkilön kohtaamiseen, hänen kanssaan toimimiseen sekä hänen käytöksensä ymmärtämiseen liittyvistä seikoista. Koulutuksen osa-alueita ovat muun ohessa seksuaalisen hyväksikäytön ja väkivallan erityiskysymykset sekä nuoren uhrin kohtaaminen. Koulutusta on järjestetty Helsingissä, Tampereella ja Oulussa.

Tuomioistuimille järjestetään vuonna 2010 koulutusta oikeuspsykologiasta, ja kurssilla käsiteltäviin aiheisiin kuuluu myös lapsen kuuleminen oikeudessa. Yleisten tuomioistuinten koulutussuunnitelmaan on merkitty vuodelle 2010 kurssit myös koskien lasten oikeuksia sekä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Jälkimmäisen kurssin teemoja ovat muun ohessa seksuaalirikosten tunnusmerkistöt, rangaistuskäytäntö sekä todistelu lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Molemmille kurseille voivat tuomareiden lisäksi osallistua myös oikeusavustajat. Syyttäjien ja poliisien koulutuksesta on kerrottu jo edellä 34 artiklan 1 kappaleen yhteydessä.

Kappaleeseen liittyen on syytä korostaa sitä, että koulutuksen järjestämisestä on syytä huolehtia jatkossakin niin, että koulutusta ja täydennyskoulutusta on säännöllisin väliajoin tarjolla. Erityisen koulutuksen tarve aiheutuu tässä esityksessä ehdottavista lainsäädäntömuutoksista.

Artiklan 2 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kansallisen lain mukaisesti varmistaakseen, että (a) tuomari voi määrätä, että kuuleminen tapahtuu suljetuin ovin; (b) uhria voidaan kuulla oikeudessa ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, erityisesti asianmukaisen viestintäteknologian avulla.

Kappaleeseen liittyviä kysymyksiä on jo käsitelty edellä 31 artiklan 1 kappaleen e ja g kohdan yhteydessä.

VIII luku. Tietojen tallentaminen ja säilyttäminen

37 artikla. *Tuomittuja seksuaalirikollisia koskevien kansallisten tietojen tallentaminen ja säilyttäminen.* Artiklan 1 kappaleen mukaan tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten ehkäisemiseksi ja niistä syyttämiseksi kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin, kansallisen lain edellyttämien asianomaisten tietosuoja koskevien säännösten ja muiden sääntöjen ja takuiden mukaisesti, tietojen keräämiseksi ja säilyttämiseksi tämän so-

pimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista tuomittujen henkilöiden henkilöllisyydestä ja geneettisestä profiilista (DNA).

Selitysmuistion kohdan 243 mukaan geneettisen profiilin tallentamista koskeva velvollisuus tarkoittaa ainoastaan DNA-tunnisteen tietojen tallentamista eikä siis itse DNA-näytteen tallettamista. Kuten selitysmuistion kohdassa 244 todetaan, yleissopimus on mahdollisimman joustava jätettäessään velvoitteen toteuttamistavan sopijapuolten päätöksenteon varaan. Artikla ei selitysmuistion kohdan 245 perusteella velvoita erillisen tietokannan luomiseen. Kysymyksessä olevat tiedot voidaan tallentaa erillisiin tietokantoihin. Sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista tuomittuja henkilöitä koskevat tiedot voidaan siis haluttaessa tallettaa tietokantaan, jossa säilytetään myös muuntyyppisistä rikoksista tuomittujen henkilöiden tietoja. Koska kysymyksessä oleva tieto on arkaluonteista, selitysmuistiossa (kohdat 243 ja 246) viitataan yksilöiden suojaamista koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen (CETS 108).

Suomessa tietoa rikoksiin syyllistyneistä henkilöistä kerätään rikosrekisteriin ja sakkorekisteriin. Rikosrekisterilain 1 §:n mukaan Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään rikosrekisteriin kerätään, talletetaan ja siitä luovutetaan tietoja, jotka tarvitaan rikosoikeudellisten seuraamusten määräämistä ja täytäntöönpanoa varten. Rikosrekisterin tietoja voidaan luovuttaa käytettäväksi myös henkilön luotettavuuden tai henkilökohtaisen soveltuvuuden selvittämisessä ja arvioinnissa.

Rikosrekisterilain 2 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 tai 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muuntorangaistuksesta eikä siviilipalveluslain (1446/2007) nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta. Rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon.

Rikosrekisterilain 2 §:n 2 momentissa säädetään, että rikosrekisteriin merkitään siten kuin asetuksella säädetään tiedot tuomioistuinratkaisuista, joilla Suomen kansalainen ja Suomessa pysyvästi asuva ulkomaalainen on ulkomailla tuomittu 1 momentissa mainittua seuraamusta vastaavaan seuraamukseen. Rikosrekisteriin merkitään henkilön nimi, henkilötunnus ja kansalaisuus sekä tiedot tuomioistuinten ratkaisuista, syyksi luetuista rikoksista ja tuomituista rangaistuksista, rangaistusten suorittamisesta sekä armahtamisesta (3 momentti). Tietojen merkitseminen koskee myös oikeushenkilöitä yhteisösakon tuomitsemistapauksissa. Kuten lasten kanssa työskentelevien rikostaustan tarkistamista koskevasta osuudesta ilmenee, rikosrekisterin tiedot ovat salassa pidettäviä, jollei siinä laissa tai muussa laissa nimenomaisesti säädetä jollekin taholle oikeutta saada tietoja rekisteristä.

Yleissopimuksen mukaisista rikoksista voidaan Suomessa tuomita myös sakkorangaistuksia. Kuten edellä esitetystä ilmenee, ne merkitään vain poikkeustapauksissa rikosrekisteriin. Sakkorangaistusten rekisteröinnistä seuraamusten täytäntöönpanoa varten säädetään sakon täytäntöönpanosta annetun lain 5 luvussa. Oikeusrekisterikeskus ylläpitää sakkorekisteriä, johon merkitään lain 47 §:n 1 momentin mukaisesti täytäntöönpanotehtävien suorittamista varten 1) seuraamuksen kohteena olevan henkilön tunnistetietoja ja yhteystiedot henkilötunnus mukaan lukien; 2) seuraamuk-

sen laatu ja määrä; 3) suoritettavat täytäntöönpanotoimet ja niiden aika; 4) kertyneet rahamäärät; 5) täytäntöönpanon esteet; 6) muut täytäntöönpanotehtävien suorittamiseksi tarpeelliset tiedot.

Sakkorekisterin tietoja ei siis talleteta ja käytetä kappaleen mukaisesti rikosten ehkäisemis- ja syyttämistarkoituksessa. Tämä ei tarkoita sitä, että sakkorangaistuksia ei voida ottaa huomioon esimerkiksi syyteharkinnassa tai rangaistuksen määräämisessä. Huomioon ottaminen edellyttää kuitenkin sitä, että tieto sakkorangaistuksista tulee tavalla tai toisella päätöksentekijän tietoon. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa kysymyksessä oleva syyttäjä on aikaisemmin syyttänyt saman vastaajan jutuisissa ja on tietoinen hänelle aikaisemmin tuomitusta sakkorangaistuksista, joihin sitten vetoaa pääkäsitellyn seuraamuskeskustelussa.

Kappale edellyttää tietojen keräämistä ja säilyttämistä kaikista yleissopimuksen mukaisista rikoksista tuomittujen henkilöllisyydestä. Eroa ei tehdä sen suhteen, mikä rangaistus rikoksesta on tuomittu. Tämä tarkoittaa sitä, että rikosrekisterilain 2 §:n 1 momenttia tulisi muuttaa niin, että rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on tuomittu sakkoon rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä taikka 20 luvussa tarkoitettusta rikoksesta. Vaikka yleissopimuksen alaan kuuluvat lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset, muutos on syytä tarkoituksenmukaisuusnäkökohdista ulottaa koskemaan kaikkiin henkilöihin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Tällaiselle yleiselle muutokselle on myös löydettävissä kysymyksessä olevien rikosten erityiseen paheksuttavuuteen liittyviä syitä. Käytännössä muutoksen merkitys ei tule olemaan suuri, koska kysymyksessä olevista rikoksista tuomitaan vähän sakkorangaistuksia.

Rikosrekisterilain 2 §:n 1 momentin muuttamiseen niin, että tietyistä rikoksista tuomitut sakkorangaistukset merkitään rikosrekisteriin, liittyy perustuslain 6 §:n 1 momentti. Mainitun säännöksen mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Tämä velvoittaa myös lainsäätäjää, jolla on kuitenkin laaja harkintavaltta sen suhteen, milloin hyväksyttävä yhteiskuntapoliittinen syy edellyttää ihmisryhmien asettamista toisiinsa nähden eri asemaan.

Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen tulkinnan mukaan yhdenvertaisuuden periaate ei estä lainsäätäjää ryhtymästä toimenpiteisiin, joilla on hyväksyttävä yhteiskuntapoliittinen päämäärä, edellyttäen päämäärän saavuttamiseksi käytettävien keinojen oikeasuhtaisuutta (esimerkiksi PeVL 16/2006 vp ja PeVM 11/2009 vp). Tämä on myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintunut kanta (esimerkiksi *Burden v. Yhdistynyt kuningaskunta* 29.4.2008). Tässä tapauksessa on yleissopimuksen velvoittavan määräyksen lisäksi edellä todettu seksuaalirikosten erityiseen paheksuttavuuteen liittyvä näkökohta.

DNA-tunnisteiden määrittämisestä ja tallettamisesta säädetään pakkokeinolain 6 luvun 5 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan rikoksesta epäillylle saadaan tehdä DNA-tunnisteen määrittämistä varten tarpeellinen henkilönkatsastus, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Pykälän 2 momentin mukaan henkilölle, jonka on lainvoimaisella tuomiolla todettu syyllistyneen rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta, saadaan tehdä DNA-tunnisteen määrittämistä varten tarpeellinen henkilönkatsastus sinä aikana, kun hän suorittaa mainitusta rikoksesta tuomitua rangaistusta rangaistuslaitoksessa tai on mielentilansa vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätettynä hoidettavana mielisairaalassa, jollei DNA-tunnisteen määrittämisestä ole tehty jo rikoksen esitutkinnassa.

Pakkokeinolain 6 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan DNA-tunniste saadaan poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien (muun ohessa rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen) suorittamiseksi tallettaa poliisiin henkilörekisteriin. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) 2 §:n 3 momentin 9 kohdan mukaan poliisiasiain tietojärjestelmään saadaan tallettaa rikoksesta epäiltyjen henkilöiden tunnistamiseksi, rikoksen selvittämiseksi ja rikosentekijöiden rekisteröimiseksi rikoksesta epäillyistä tai tuomituista henkilöistä muun ohessa pakkokeinolain 6 luvun 5 §:ssä säädettyjä DNA-tunnisteita. Valtakunnallista DNA-rekisteriä pitää keskusrikospoliisi, jonka DNA-laboratoriossa tehdään rikosten selvittämiseen liittyviä DNA-tutkimuksia. Esitutkinta- ja pakkokeino-toimikunta ei ehdottanut pakkokeinolain 6 luvun 5 §:ssä olevaa sääntelyä muutettavaksi sen uuteen lakiin siirtämisen yhteydessä.

Suomessa lainsäädäntö jo siis mahdollistaa DNA-tunnisteen määrittämisen ja tallettamisen kaikista yleissopimuksen mukaista rikoksista epäillyistä. Kappale ei tältä osin edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Artiklan 2 *kappaleen* mukaan yleissopimusta allekirjoittaessa tai sopimuksen ratifiointi-, hyväksymis- tai liittymisasiakirjaa talletettaessa sopijapuolen on ilmoitettava Euroopan neuvoston pääsihteerille 1 kappaleessa tarkoitetuista asioista vastuussa olevan yhden toimivaltaisen kansallisen viranomaisen nimi ja osoite. Suomessa ei ole vain yhtä toimivaltaista viranomaista. Kuten edellä todettiin, rikosrekisteristä vastaa Oikeusrekisterikeskus ja valtakunnallisesta DNA-rekisteristä keskusrikospoliisi.

Artiklan 3 *kappaleessa* todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin varmistaakseen, että 1 kappaleessa tarkoitettuja tietoja voidaan toimittaa toisen sopijapuolen toimivaltaiselle viranomaiselle sen kansallisen lain ja asiaankuuluvien kansainvälisten instrumenttien ehtojen mukaisesti. Kappale siis asettaa velvoitteen soveltaa kansallisia aihepiiriin liittyviä säännöksiä tehokkaasti ja niin, että Suomea sitovien kansainvälisten asiakirjojen asettamat velvoitteet tuleva toteutetuiksi.

IX luku. Kansainvälinen yhteistyö

38 artikla. *Kansainvälistä yhteistyötä koskevat yleiset periaatteet ja toimintatavat.* Artiklan 1 *kappaleen* mukaan sopijapuolet ovat mahdollisimman laajassa yhteistyössä keskenään tämän sopimuksen säännösten mukaisesti ja, asianmukaisia kansainvälisiä ja alueellisia instrumentteja soveltamalla, järjestelyin, jotka on sovittu yhdenmukaisen tai vastavuoroisen lainsäädännön sekä kansallisten lakien mukaisesti (a) ehkäistäkseen ja torjuakseen lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä; (b) suojellakseen uhreja ja tarjotakseen heille apua; (c) tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten.

Kappaleessa siis veloitetaan jo olemassa olevien kansainvälistä yhteistyötä koskevien instrumenttien tehokkaaseen hyödyntämiseen. Näistä instrumenteista selitysmuistion kohdassa 252 erityisesti mainitaan eräitä Euroopan neuvostossa valmistuneita, nimittäin rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 32/1971) ja keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 30/1987) lisäpöytäkirjoineen sekä rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus (SopS 53/1994). Näillä yleissopimuksilla, joihin Suomikin on siis liittynyt, to-

teutetaan kansainvälistä yhteistyötä myös yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta. Tämä vuoksi yleissopimukseen ei ole sisällytetty jo aikaisemmin tehdyissä sopimuksissa olevia määräyksiä (selitysmuistion kohta 253).

Kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa sääntelee kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettu laki (4/1994). Mainitun lain 2 §:n mukaan kansainväliseen oikeusapuun kuuluu muun ohessa rikosasian käsittelyyn liittyvien asiakirjojen tiedoksianto, todistajien ja asiantuntijoiden kuu- leminen, pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täy- täntöönpanon turvaamiseksi, syytetoimenpiteisiin ryhtyminen ja rikosrekisteritietojen luovutta- minen. Euroopan unionin velvoitteiden täytäntöönpanoon liittyvät keskinäisestä oikeusavusta ri- kosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta annettu laki (148/2004) ja omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöön- panosta Euroopan unionissa annettu laki (540/2005).

Tarkemmin luovuttamista koskevien kansainvälisten velvoitteiden toteuttamisesta säädetään ri- koksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetussa laissa (270/1960), rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa (1286/2003) ja rikoksen johdosta tapahtuvassa luovuttamisesta annetussa laissa (456/1970). Rikoksentehtäjän luovuttamista koskee myös neu- voston puitepäätös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovutta- mismenettelyistä (2002/584/YOS). Yleissopimuksen mukaiset jo rangaistaviksi säädettyt ja tämän esityksen mukaisesti rangaistavaksi säädettyvät rikokset ovat vakavuudeltaan sellaisia, että niiden johdosta luovuttaminen tulee käytännössä kysymykseen.

Artiklan 2 *kappaleen* mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toi- menpiteisiin sen varmistamiseksi, että henkilöt, jotka ovat joutuneet tämän sopimuksen perusteel- la kriminalisoidun rikoksen uhriksi asuinmaansa ulkopuolella, voivat tehdä rikosilmoituksen asuinmaansa toimivaltaisille viranomaisille.

Kuten selitysmuistion kohdassa 258 todetaan, kappale perustuu uhrin asemasta rikosoikeuden- käyntimenettelyssä tehdyn Euroopan unionin neuvoston puitepäätöksen (2001/220/YOS) 11 ar- tiklaan. Kun puitepäätöstä saatettiin kansallisesti voimaan, esitutkinnasta ja pakkokeinoista an- nettua asetusta täydennettiin. Asetuksen 2 §:n 2 momenttiin otettiin säännös, jonka mukaan, kun asianomistaja ilmoittaa poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jä- senvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on toimi- tettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos kysy- mys on vakavasta rikoksesta tai jos asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta tekopaikan valti- ossa. Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta on ehdottanut, että vastaava säännös otetaan toimi- kunnan ehdottaman uuden esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 2 momenttiin.

Rikosilmoituksen siirtoa toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon ohjeistetaan tarkemmin 22.8.2007 – 21.8.2012 voimassa olevassa sisäasiainministeriön ohjeessa SM-2007-02286/Ri-3. Ohjeessa todetaan, että siirtovelvoite ei koske tilanteita, joissa suomalainen esitutkintaviranomai- nen on rikoslain 1 luvun säännösten mukaan itse toimivaltainen suorittamaan esitutkinnan rikok- sesta, jonka tekopaikka on muualla kuin Suomessa. Tämän esityksen mukaan ulkomailla tehtyjen mutta Suomessa tutkittavien rikosten piiri laajenee. Mikään ei näissäkään tilanteissa estä ilmoit-

tamasta rikoksesta vieraan valtion viranomaiselle esimerkiksi tilastointia varten. Ohjeen mukaan toiselle jäsenvaltiolle toimitettavan rikosilmoituksen tapauksessa rikosilmoitus, asianomistajan vaatimukset ja mahdolliset kuulustelu- ja pakkokeinopöytäkirjat on toimitettava paikallispoliisista keskusrikospoliisin rikostietopalveluun, mistä asiakirjat lähetetään edelleen toisen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle.

Sisäasiainministeriön ohjeessa on joitakin arviointiperusteita sen ratkaisemiselle, onko kysymyksessä vakava rikos. Ilmoitus on toimitettava edelleen toisen valtion viranomaiselle esimerkiksi silloin, jos kysymyksessä on vammoja aiheuttanut pahoinpitely tai huomattava omaisuusvahinko. Vakavan rikoksen käsitettä on tulkittava asianomistajamyönteisesti. Jos tilanne on tulkinnanvarainen, lähtökohtana on ilmoituksen toimittaminen eteenpäin. Poliisin on tarvittaessa suoritettava asianomistajan ja mahdollisten todistajien kuuleminen sekä muut mahdolliset tarvittavat tutkintatoimenpiteet siinä laajuudessa kuin se asian edelleen käsittelyn kannalta on tarpeellista.

Asetuksen säännös koskee siis vain rikosilmoituksen siirtoa Euroopan unionin alueella. Euroopan neuvostoon kuuluu muitakin valtioita kuin Euroopan unionin jäsenvaltioita. Huomioon on kuitenkin lisäksi otettava se, että velvollisuudesta kirjata kenen tahansa rikosilmoitus, ryhtyä ilmoituksen johdosta tutkintatoimenpiteisiin ja tarvittaessa siirtää ilmoitus toimivaltaiselle viranomaiselle säädetään esitutkintalain 2 §:ssä sekä esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 1 §:ssä ja 2 §:n 1 momentissa.

Artiklan 3 *kappaleessa* on useisiin muihinkin kansainvälisiin oikeusapu- ja luovuttamisinstrumentteihin sisältyvä säännös, jonka mukaan sopijapuoli voi katsoa tämän sopimuksen lailliseksi perusteeksi oikeusavun antamiselle rikosasioissa tai luovuttamiselle tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten osalta, jos sopijapuoli asettaa rikosasiassa annettavan oikeusavun tai luovuttamisen ehdoksi sopimuksen olemassaolon ja saa oikeusapua tai luovuttamista koskevan pyynnön sopijapuolelta, jonka kanssa sillä ei ole sopimusta. Kuten selitysmuistion kohdassa 260 todetaan, tällä säännöksellä ei ole merkitystä Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden välillä, koska vastaava säännös jo on aikaisemmin mainituissa luovuttamista ja oikeusapua koskevilla eurooppalaisissa yleissopimuksissa ja niiden pöytäkirjoissa.

Artiklan 4 *kappaleen* mukaan kukin sopijapuoli pyrkii, kun se on asianmukaista, sisällyttämään kolmansille valtioille tarkoitettuihin kehitysapuohjelmiin lasten seksuaalisen riiston ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisyn ja torjunnan. Kysymyksessä on sopimusmääräys, joka jättää harkinnanvaraa sen suhteen, milloin ja miten kehitysaputyössä otetaan huomioon myös yleissopimuksen mukaisten rikosten näkökulma.

X luku. Valvontamekanismi

Yleissopimuksen viimeisissä luvuissa on pääosin tavanomaisia Euroopan neuvoston yleissopimukseen liitettäviä määräyksiä, joita käsitellään lähemmin selitysmuistion kohdissa 262–291.

Yleissopimuksen X luvussa ovat määräykset sopijapuolten komiteasta (39 artikla), muista edustajista (40 artikla) ja sopijapuolten komitean tehtävistä (41 artikla). Sopijapuolten edustajat ovat mukana komitean toiminnassa. Lisäksi siihen nimittävät äänioikeutta vailla olevia edustajia muut tahot, esimerkiksi Euroopan neuvoston parlamentin yleiskokous ja Euroopan neuvoston rikosoi-

keudellinen johtokomitea. Sopijapuolten komitean päätehtävä on valvoa yleissopimuksen toimeenpanoa. Lisäksi komitea muun ohessa lausuu käsityksensä sopimuksen soveltamista koskevista kysymyksistä.

XI luku. Suhde muihin kansainvälisiin instrumentteihin

Yleissopimuksen XI luvussa on kaksi artiklaa, jotka koskevat sopimuksen suhdetta lapsen oikeuksia koskevaan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimukseen ja sen valinnaiseen pöytäkirjaan lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta (42 artikla) ja sopimuksen suhdetta muihin kansainvälisiin instrumentteihin (43 artikla). Lähtökohtana mainituissa artikloissa on, että yleissopimus ei vaikuta oikeuksiin ja velvollisuuksiin, joita sopijapuolella on mainittujen asiakirjojen tai muiden kansainvälisten instrumenttien perusteella.

Yleissopimuksen *43 artiklan 3 kappaleen* mukaan sopijapuolet, jotka ovat Euroopan unionin jäseniä, soveltavat keskinäisissä suhteissaan yhteisön ja Euroopan unionin sääntöjä sikäli kuin tällaiset säännöt koskevat kyseistä asiaa ja soveltuvat kyseiseen tapaukseen eivätkä ne vaaranna tämän sopimuksen päämäärää ja tarkoitusta eivätkä vaaranna sen täydellistä soveltamista muihin sopijapuoliin. Vastaavanlaisia lausekkeita, jotka koskevat sopimuksen suhdetta Euroopan unionin sääntöihin, on viime vuosina otettu Euroopan neuvoston rikosoikeudellisiin sopimuksiin (esimerkiksi ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn yleissopimuksen 40 artiklan 3 kappale).

Selitysmuistion kohdassa 279 on Euroopan yhteisön ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden julistus, joka liittyy kappaleen soveltamiseen ja joka annettiin yleissopimuksen hyväksymisen yhteydessä. Julistuksessa todetaan se, että kappaleen sisältämä lauseke on otettu yleissopimukseen Euroopan yhteisön/Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden vaatimuksesta tarkoituksessa ottaa huomioon unionin institutionaalinen rakenne kansainvälisiin yleissopimuksiin liittymisen yhteydessä. Lauseke on julistuksen mukaan tarpeellinen koskien yleissopimuksen niitä osia, jotka lankeavat yhteisön/unionin toimivaltaan. Tältä osin unionin jäsenvaltiot eivät voi synnyttää ja soveltaa yleissopimuksesta johtuvia oikeuksia ja velvoitteita suoraan keskenään tai suhteessa Euroopan yhteisön/unioniin. Tämä ei julistuksen mukaan kuitenkaan heikennä yleissopimuksen täysimääräistä soveltamista tapauksissa, jotka koskevat Euroopan yhteisöä/unionia ja sen jäsenvaltioita. Yhteisö ja Euroopan unionin jäsenvaltiot tulevat yleissopimuksen sitomiksi ja soveltavat sitä muiden sopijapuolten tavoin, tarvittaessa yhteisön/unionin lainsäädännön kautta.

Tilanne ei ole muuttunut julistuksen laatimisajankohdasta, vaikka nyttemmin on tullut voimaan uusi Euroopan unionin toiminnasta tehty Lissabonin sopimus. Eräillä aloilla Euroopan unionilla on yksinomainen toimivalta antaa jäsenvaltioita velvoittavia säädöksiä. Toisaalta on myös jaettua toimivaltaa eräillä alueilla, jolloin sekä unioni että jäsenvaltiot voivat antaa tällaisia säädöksiä. Yleissopimus kuuluu jaetun toimivallan piiriin, kysymys unionin yksinomaisen toimivallan piiriin kuuluvista sopimusmääräyksistä on epäselvempi. Yleissopimuksen suhdetta Euroopan unionin oikeuteen käsitellään tarkemmin jäljempänä eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta ja käsittelyjärjestystä koskevassa jaksossa.

XII luku. Sopimuksen muuttaminen

Luvun ainoa artikla eli 44 artikla koskee yleissopimuksen muuttamista. Sopijapuolilla on oikeus toimittaa ehdotuksia sopimuksen muuttamiseksi Euroopan neuvoston pääsihteerille. Muutos edellyttää kaikkien sopijapuolten hyväksyntää.

XIII luku. Loppulausekkeet

Yleissopimuksen viimeisessä luvussa ovat määräykset allekirjoittamisesta ja voimaantulosta (45 artikla), liittymisestä sopimukseen (46 artikla), alueellisesta soveltamisesta (47 artikla), varaumisesta (48 artikla), irtisanomisesta (49 artikla) ja ilmoituksista (50 artikla).

Yleissopimus tulee 45 artiklan 3 kappaleen mukaan voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun viisi allekirjoittajaa, joista vähintään kolme on Euroopan neuvoston jäsenvaltioita, on ilmoittautunut sitoutuvansa sopimukseen. Saman artiklan 4 kappaleen mukaan sellaisen valtion osalta, joka voimaantuloa myöhemmin ilmoittaa sitoutuvansa sopimukseen, sopimus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun ilmoitus ratifioinnista tai hyväksymisestä on jätetty. Kuten aikaisemmin on todettu, yleissopimus ei ole vielä tullut kansainvälisesti voimaan.

2 Lakiehdotusten perustelut

2.1 Laki lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

1 §. Pykälä sisältäisi tavanomaisen voimaantulosäännöksen, jonka mukaan yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §. Pykälän mukaan lain voimaantulosta säädettäisiin tasavallan presidentin asetuksella. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti kuin yleissopimus. Yleissopimuksen 45 artiklan 4 kappaleen mukaisesti sopimus tulee Suomen osalta voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun ilmoitus sopimuksen hyväksymisestä on jätetty.

2.2 Rikoslaki

1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §. *Kaksoisrangaistavuuden vaatimus.* Pykälän 2 momentissa säädetään tapauksista, joissa sovelletaan Suomen lakia, vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa. Edellytyksenä soveltamiselle on se, että rikoksen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö. Mainitun kohdan mukaan Suomen kansalaiseen rinnastetaan henkilö, joka rikoksen teko hetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa.

Momentin 6 ja 7 kohtaa muutettaisiin yleissopimuksen 25 artiklan 4 kappaleen vuoksi niin, että momenttia sovelletaan, kun kysymyksessä on rikoslain 20 luvun 6, 7, 8 a tai 8 b §:ssä tarkoitettu teko (6 kohta) tai rikoslain 20 luvun 1–5 §:ssä taikka 9 tai 9 a §:ssä tarkoitettu teko, joka kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön (7 kohta).

Momentin 6 kohdassa oleva voimassa olevan lain sana ”ja” muutettaisiin johdonmukaisuussyistä sanaksi ”tai”, lisäksi kohtaan lisättäisiin maininta 8 b §:ssä tarkoitettusta teosta. Mainituksa uudessa pykälässä säädetäisiin rangaistavaksi lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin. Momentin 7 kohtaan lisättäisiin viittaus rikoslain 20 luvun 1–5 §:ään. Kohdassa jo olevan edellytyksen mukaisesti tämä muutos siis koskisi tapauksia, joissa teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön.

8 luku. Vanhentumisesta

1 §. *Syyte oikeuden vanhentuminen.* Yleisperusteluissa esitetyistä yleissopimuksen 33 artiklaan liittyvistä syistä ja johdonmukaisuussyistä pykälän 5 momenttia täydennettäisiin ensinnäkin niin, että rikoksen syyte oikeus vanhentuu aikaisintaan sen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan vuotta myös silloin, kun kysymyksessä on kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunut pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, törkeä paritus, ihmiskauppa tai törkeä ihmiskauppa. Nykyisin momentin toisessa virkkeessä mainitaan ainoastaan raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen.

Syyte oikeus olisi voimassa vielä kahdenkymmenen kahdeksan vuoden iän saavuttamisen jälkeenkin niin kauan kunnes pykälän 2 momentin mukainen yleinen syyte oikeuden vanhentumisaika on kulunut umpeen. Käytännössä tämä koskisi vain momentin toisessa virkkeessä nykyisin mainittua törkeää raiskausta ja virkkeeseen nyt lisättävää törkeää ihmiskauppa. Näiden rikosten syyte oikeuden yleinen vanhentumisaika on kaksikymmentä vuotta. Esimerkiksi viisitoistavuotiaaseen lapseen kohdistunut törkeä raiskaus tai törkeä ihmiskauppa vanhenisi siis uhrin täyttäessä kolmekymmentäviisi vuotta. Muiden virkkeessä mainittujen rikosten syyte oikeuden yleinen vanhentumisaika on kymmenen vuotta.

Momenttiin lisättäisiin myös uusi kolmas virke, jonka mukaan syyte oikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on rikoslain

20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin. Mainitun rangaistussäännöksen mukaan kyseisestä rikoksesta tuomittaisiin se, joka viettelee kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Ilman nyt lisättävää virkettä tämän rikoksen syyteoikeus vanhentuisi muuten kahdessa vuodessa, koska rikoksesta säädettyä enimmäisrangaistus olisi yksi vuosi vankeutta.

6 §. Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen. Pykälän 3 momentissa säädetäisiin, että edellä 1 §:n 5 momentissa tarkoitettu rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun rikoksen kohteena ollut henkilö on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan tai kaksikymmentäkolme vuotta. Momenttia muutettaisiin ensinnäkin niin, että siinä ”asianomistajan” asemesta mainittaisiin ”rikoksen kohteena ollut henkilö”. Lisäksi kymmenen vuoden pidennyksen piiriin otettaisiin tapaukset, joissa merkitystä on rikoksen kohteena olevan henkilön saavuttamalla kahdenkymmenenkolmen vuoden iällä.

Momenttiin ehdotetut muutokset liittyisivät 1 §:n 5 momenttiin tehtäviin muutoksiin. Kaikissa siinä momentissa mainittavissa rikoksissa ei olisi välttämättä asianomistajaa. Nyt kysymyksessä olevan pykälän 2 momentissa lähdetään siitä, että oikeus tuomita rangaistus päättyy, kun syyteoikeuden vanhentumisesta on kulunut kymmenen vuotta. Tältä kannalta erityisen ryhmän muodostavat ne rikokset, joiden syyteoikeus vanhentuu rikoksen kohteena olevan henkilön saavuttaessa tietyn iän. Näissä tapauksissa kymmenen vuoden pidennys tulee lukea siitä ajankohdasta.

17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

18 §. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin niin, että tekotapojen joukkoon lisätään ”taikka muulla tavoin tarjoaa tai pitää saatavilla”. Täydennys perustuisi yleissopimuksen 20 artiklan 1 kappaleen b kohtaan. Voimassa olevaan lakiin verrattuna kysymys olisi pikemminkin selventävästä kuin asiallisesta muutoksesta, koska tällaista täydennystä ei ole aikaisemmin katsottu aiheelliseksi tehdä kansainvälisten velvoitteiden kansallisen voimaansaattamisen yhteydessä. Momentissahan säädetään jo nykyisin rangaistavaksi se, että ”muuten levitetään” lapsipornografista materiaalia.

Momenttiin tehtävällä täydennyksellä korostettaisiin sitä, että lapsipornografian levittäminen ei välttämättä tapahdu taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, johon liittyy momentissa nykyisin mainittu tekotapa ”pitää kaupan tai vuokrattavana”. Lapsipornografian levittämistä saattaa tapahtua esimerkiksi ystäväpiirissä niin, että vastiketta ei anneta tai että vastike ei ainakaan edusta taloudellista hyötyä. Kuten artiklakohtaisissa perusteluissa on jo todettu, lapsipornografian tarjoamista ja saatavilla pitämistä olisi myös se, että luodaan lapsipornografiasivustoille ohjaavia linkkejä. Linkkiin ohjaaminen puolestaan olisi momentin lopussa tarkoitettua ”muuta levittämistä”.

Momentin toinen muutos verrattuna nyky lakiin olisi siinä, että kuvan tai kuvataallenteen lisäksi mainittaisiin erikseen kuvatiedosto. Tämä muutos ei aiheutuisi yleissopimuksesta, vaan yleisestä teknisestä kehityksestä, jota ei ole täysin ehditty ottamaan huomioon voimassa olevan rikoslain 17 luvun valmistelussa. Yleisesti ottaen tiedostolla tarkoitetaan tietokonejärjestelmässä massa-

muistille tallennettua tietoyksikköä, joka voi sisältää esimerkiksi tekstiä, musiikkia tai videokuvaa. Yleensä tiedosto tallennetaan ja siihen viitataan sille annettavalla nimellä. Lapsipornografiaa koskevat tiedostot voivat sisältää niin yksittäisiä valokuvia kuin liikkuvaa kuvaakin. Osittain lisäys olisi nykytilannetta selventävä, koska momentissa jo nykyisin mainitaan yksittäinen kuva. Tallenteet ja tiedostot sisältävät kuvia.

Pykälän *4 momenttiin* lisättäisiin toinen virke, jonka mukaan edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun teon rangaistavuus ei edellytä sitä, että kuva taikka kuvatallenne tai -tiedosto on todellisuudenmukainen. Kohta koskee sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä. Tämä lisäys osittain liittyisi yleissopimuksen 20 artiklan 2 ja 3 kappaleeseen, osittain kysymys olisi tältäkin osin nykytilanteen selventämisestä.

Kuten 20 artiklaa koskevista perusteluista ilmenee, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevassa pykälässä ei nykyisinkään näytetä asetettavan vaatimusta, jonka mukaan levitettävän materiaalin tulisi olla todellisuudenmukaista. Eduskunnan lakivaliokunta on pykälän säätämisen yhteydessä nimenomaisesti todennut, että levittäminen ei edellytä, että kuvien tai kuvatallenteiden tulisi olla todellisuus pohjaisia. Tämä ainoastaan lakivaliokunnan mietinnössä esitetty kannanotto otettaisiin nyt selvennyksen vuoksi itse pykälään. Tämän täydennyksen tarpeellisuutta korostaa se, että pykälää koskevassa hallituksen esityksessä on annettu pykälän sanamuotoon huonosti yhteensopivia tulkintaohjeita. Huomattava on se, että pykälän 3 momentissa olevan viittauksen perusteella rangaistavuuden ulkopuolelle edelleen jäisivät tapaukset, joissa on tiedonvälitystä palvelevaan luonteeseen tai ilmeiseen taiteelliseen arvoon liittyviä perusteltuja syitä.

19 §. *Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito.* Pykälän mukaan se, joka oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa taikka kuvatallennetta tai -tiedostoa, jossa 18 §:ssä tarkoitetulla tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, tai joka hankkii tällaisen kuvan, tallenteen tai tiedoston tai pääsyn siihen, olisi tuomittava sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Pykälää muutettaisiin monin tavoin voimassa olevaan pykälään verrattuna niin, että sääntely vastaisi 18 §:n sisältöä. Kuten 20 artiklaa koskevista perusteluista ilmenee, tämä ei niinkään liittyisi yleissopimuksen 20 artiklan määräyksiin vaan johdonmukaisuusnäkökohtiin ja niihin liittyvään lasten suojelemisen tavoitteeseen. Hallussapitokriminalisoinnilla pyritään vaikuttamaan lapsipornografian kysyntään ja sitä kautta lasten riskiin joutua pornografian valmistuksen ja samalla seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Tämä puhuu sen puolesta, että valmistus- ja hallussapitorikoksia koskevien rangaistussäännösten tulisi vastata toisiaan.

Muutoksista ensimmäinen koskisi sitä, että nykyisissä mainittujen valokuvan, videonauhan, elokuvan tai kuvatallenteen asemesta hallussapidon kohteena mainittaisiin kuva taikka kuvatallenne tai -tiedosto. Muutettavaksi ehdotetussa pykälässä ei myöskään enää asetettaisi lapsipornografiamateriaalin todellisuudenmukaisuuden vaatimusta. Lisäksi rangaistavaa olisi se, että 18 §:ssä tarkoitetulla tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, kun nykyisen säännöksen mukaan lasta on esitettävä sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla. Kysymystä siitä, milloin kysymyksessä oleva aineisto on sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa, on käsitelty 18 §:n alkuperäisissä perusteluissa (HE 6/1997 vp).

Pykälään myös lisättäisiin tekotapana kuvan, tallenteen tai tiedoston hankkiminen tai pääsyn hankkiminen siihen. Tämä liittyy yleissopimuksen 20 artiklan 1 kappaleen d ja f kohtaan, ja lisäykseen liittyviä kysymyksiä on käsitelty lähemmin edellä mainittua artiklaa koskevissa perusteluissa. Pykälässä tarkoitettussa hankkimisessa on kysymys tilanteesta, jossa rikosentekijä on ryhtynyt aktiivisiin toimenpiteisiin lapsipornografiamateriaalin saamiseksi ja jossa materiaali on päätyntä hänen saatavilleen. Esimerkkinä hankkimisesta voidaan mainita tapaus, jossa henkilö on maksua vastaan sopinut lapsipornografiaa sisältävien internet-sivustojen käyttöoikeudesta. Tietokoneiden käyttöön liittyen kysymys olisi tilanteista, joissa aineistoa ei ole tallentamalla otettu tekijän haltuun. Ilmaisu ”hankkii” tarkoittaisi sitä, että rangaistavaa ei edelleenkään olisi pelkkä lapsipornografian katsominen, jollei tekoon samalla sisälly tekijän aktiivisia toimenpiteitä, joilla pornografinen aineisto tulee hänen saatavilleen. Sinällään osoituksena pykälässä tarkoitettusta hankkimisesta voisi olla se, että henkilö toistuvasti käy samoilla lapsipornografiasivustoilla.

Hankkimisen osalta kysymys ei olisi siis hallussapidon yrityksen rankaisemisesta, vaan itsenäisestä tekemuodosta. Rangaistavuuden kannalta ei olisi merkitystä sillä, päätyykö tällainen materiaali lopulta tekijän haltuun tai onko edes vaaraa tällaisesta haltuun päättämisestä. Usein hankkiminen on kuitenkin lapsipornografian hallussapitoa tai levittämistä edeltävä toimi. Näissä tapauksissa tekijää ei erikseen rangaistaisi hankkimisesta, vaan se sisältyisi mainittuihin muihin rikoksiin.

20 luku. Seksuaalirikoksista

6 §. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.* Pykälän 1 momentin mukaan se, joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään, tai saa hänet ryhtymään sellaiseen tekoon, olisi tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Momentti poikkeaisi kahdella tavalla voimassa olevan lain vastaavasta säännöksestä. Ensinnäkin momentissa enää ei mainittaisi tekotapana sitä, että rikosentekijä on sukupuoliyhteydessä lapsen kanssa. Tämä muutos johtuisi siitä, että tämä tekotapa lisättäisiin 7 §:n 1 momentin 1 kohtaan törkeän tekemuodon tunnusmerkistöön. Jos teko ei olisi kuitenkaan kokonaisuutena arvostellen törkeä, tekijä voisi nyt käsiteltävän pykälän 2 momentin mukaan syyllistyä lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tämä muutos aiheuttaisi sen, että momentissa ei olisi enää tarpeen numeroida eri tekotapoja.

Yleisperustelujen jaksossa 2.3 on käsitelty lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten tekotapoja lain valmistelutöiden (HE 6/1997 vp) ja oikeuskäytännön perusteella. Hyväksikäyttörikosten suhdetta yleissopimuksen kriminalisointivelvoitteisiin ja ylipäänsä muihin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin on jo käsitelty edellä yleissopimuksen sisältöä ja sen suhdetta Suomen lainsäädäntöön koskevassa yksityiskohtaisten perustelujen jaksossa 1, erityisesti 18–23 artiklan kohdalla, ja käsitellään vielä jäljempänä 8 b ja 8 c §:n yhteydessä.

Momentin toinen muutos koskisi sitä, että lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä olisi tuomittava vähintään neljän kuukauden vankeusrangaistus. Voimassa olevassa momentissa ei säädetä erikseen vähimmäisrangaistuksesta, joten rikoslain 2 c luvun 2 §:n 2 momentin nojalla vähimmäis-

rangaistus on 14 vuorokautta vankeutta. Muutoksen tarkoituksena on saada lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavat rangaistukset yleisellä tasolla paremmin vastaamaan niiden paheuttavuutta ja vahingollisuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että näistä rikoksista tultaisiin keskimäärin tuomitsemaan nykyistä ankarampia rangaistuksia.

Kuten lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekotavoista aikaisemmin esitetystä ilmenee, arvioitavaksi saattaa tulla sellaisia lieväksi katsottavia, esimerkiksi sanalliselle tasolle jääviä tekoja, joiden osalta nyt ehdotettavaa vähimmäisrangaistusta voidaan pitää liian ankarana. Tällaisissa tapauksissa voitaisiin soveltaa rikoslain 6 luvun 8 §:ää rangaistusasteikon lieventämisestä. Tällöin voidaan tuomita säädettyä vankeusrangaistusta lievempi vankeusrangaistus tai sakkorangaistus. Tämä tulisi mainitun pykälän 1 momentin 5 kohdan perusteella kysymykseen tapauksissa, joissa on poikkeuksellisilla perusteilla tuomioissa mainittavia erityisiä syitä. Kohdassa todettu poikkeuksellisten perusteiden ja erityisten syiden vaatimus tarkoittaa sitä, että rangaistusasteikosta poikkeamiseen on suhtauduttava varauksellisesti. Lievimpiä tekoja voi myös koskea säännös, joka otettaisiin nyt kysymyksessä olevan pykälän 3 momenttiin. Sen mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, jonka osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

Momenttiin kuten myös muihin jäljempänä käsiteltäviin säännöksiin liittyy se, että 10 §:n 2 momentin muuttamisen kautta seksuaalisen teon määritelmä muuttuisi. Seksuaalisella teolla tarkoitettaisiin tässä luvussa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Enää ei edellytettäisi sitä, että tekijä tavoittelee seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä.

Pykälän 2 *momenttiin* otettaisiin muutettuna sääntely, joka on voimassa olevan pykälän 3 momentissa. Momentin mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittaisiin myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, jos rikos ei 7 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittaisiin se, joka menettelee 1 momentissa tai edellä tässä momentissa tarkoitettulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Momentin muutokset koskisivat tapauksia, joissa tekijä on sukupuoliyhteydessä lapsen kanssa. Lähtökohtaisesti näitä tapauksia tulisi 7 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella arvioida törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Jos teko ei olisi kuitenkaan kokonaisuutena arvostellen törkeä, tekijä tuomittaisiin nyt käsiteltävänä olevan momentin nojalla siis lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Pykälän 3 *momentissa* säädettäisiin, että lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, jonka osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa. Vastaava säännös on nykyisin 2 momentissa. Säännökseen ei enää otettaisi viittausta edellä olevaan momenttiin tai momentteihin, koska viittausta voidaan asiayhteyden perusteella pitää tarpeettomana.

Kuten voimassa olevan lain säätämisvaiheissa on todettu (HE 6/1997 vp, s. 183/I), tavoite suojata lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ei vaadi rajoittamaan nuorten keskinäisiä sukupuoliyhteistyksiä silloin, kun ne eivät sisällä toisen hyväksikäyttämistä. Tätä arvioitaessa on otettava huomioon

kyky ja mahdollisuus seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaan päätöksentekoon. Momentin soveltamistapauksissa on yleensä kysymys seurustelutyypillisestä vapaaehtoisuuteen perustuvasta seksuaalisesta kanssakäymisestä. Sinällään lapsen kohdistuvaan seksuaalirikokseen voidaan syyllistyä myös tapauksissa, joissa osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

7 §. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin tekotapoja, jotka kokonaisarvostelun perusteella saattavat tehdä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä törkeän tekemuodon mukaisen teon.

Momentin uuden 1 kohdan mukaan tekijä syyllistyisi lähtökohtaisesti lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, jos tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa. Voimassa olevan momentin kvalifiointiperusteet sijoitettaisiin momentin 2 kohtaan, johon uutena perusteena otettaisiin ensinnäkin se, että rikos sisältää useita samaan lapseen kohdistuneita tekoja. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön voisi tehdä törkeäksi myös se, että rikos kohdistuu useaan lapseen. Sanalla ”usea” tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että tekoja tai kohteena olevia lapsia on oltava vähintään kaksi. Kaikissa näissä tapauksissa hyväksikäytön katsominen törkeäksi edellyttäisi sitä, että teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Usean momentissa mainitun kvalifiointiperusteen yhtyminen samassa tapauksessa olisi erityisesti omiaan johtamaan teon katsomiseen kokonaisuutena arvostellen törkeäksi (esimerkiksi tekijä on sukupuoliyhteydessä erityisen nuoren lapsen kanssa tai sukupuoliyhteyteen liittyy erityisen nöyryyttävä tekotapa).

Samaan lapseen kohdistuneiden useiden tekojen osalta kysymys olisi tekokokonaisuudesta, jota ennen yhtenäisrangaistusjärjestelmään siirtymistä pidettiin niin sanottuna jatkettuna rikoksena. Oikeuskirjallisuudessa esitettyjen näkemysten mukaan jatkettua rikokselta edellytettiin saman perustunnusmerkistön täyttävien osatekojen lisäksi tietynlaista ajallista ja paikallista yhteyttä. Tämä tarkoittaa sitä, että kokonaisuuteen kuuluvien tekojen välillä ei tulisi olla kovin pitkiä ajanjaksoja. Jos ajallinen yhteys katkeaisi, tekijä tuomittaisiin useista teoista, jotka tapauksesta riippuen voisivat olla perusmuotoisia tai törkeitä tekoja tai molempia niistä. Tämän ankaroittamisperusteen soveltaminen edellyttäisi sitä, että tekokokonaisuuteen kuuluvat yksittäiset teot täyttävät lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Ajallisen ja paikallisen yhteyden vaatimus koskisi myös tapauksia, joissa sovellettaisiin useaan lapseen kohdistunutta rikosta koskevaa ankaroittamisperustetta.

Samaan lapseen kohdistuvia useita tekoja ja useaan lapseen kohdistuvia tekoja koskevia kvalifiointiperusteita sovellettaisiin tyypillisesti sellaisissa tapauksissa, joissa rikosentekijää ei ole aikaisemmin tuomittu lapseen kohdistuvista hyväksikäyttörikoksista. Kysymyksessä oleville rikoksille on tyypillistä, että kerralla paljastuu ja tulee tuomittavaksi pitkään jatkuneita tekoja ilman rikosentekijän aikaisempia tuomioita. Nämä uudet kvalifiointiperusteet eivät sinällään estäisi samalla soveltamasta rikoslain 6 luvun 5 §:n 5 kohdan koventamisperustetta, jos henkilö on jo aikaisemmin tuomittu lapseen kohdistuvista hyväksikäyttörikoksista.

Jos kokonaisarvostelun perusteella päädytään siihen, että hyväksikäyttörikosta ei ole pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä, 6 §:n mukaisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä rangaistusta tuomittaessa olisi niin rangaistuksen mittaamisen kuin rangaistuslajin valinnankin

osalta kiinnitettävä huomiota nyt ehdotettavien ankaroittamisperusteiden mukaisten tekojen erityiseen vahingollisuuteen. Tämä luonnollisesti koskee myös tapauksia, joissa on käsillä jokin laissa jo nykyisin oleva kvalifiointiperuste.

8 a §. *Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta.* Pykälää muutettaisiin niin, että enimmäisrangaistus kyseisestä rikoksesta tulisi olemaan kaksi vuotta vankeutta nykyisen yhden vuoden asemesta. Kuten yleisperusteluissa todetaan, kysymyksessä olevien seksuaalipalvelujen laaja kirjo huomiioon ottaen nykyinen rangaistusasteikko on liian kapea. Enimmäisrangaistuksen korotus tarkoittaisi sitä, että kyseisestä teosta tuomittaisiin nykyistä ankarampia rangaistuksia, myös vankeusrangaistuksia. Lähinnä tämä tulisi koskemaan tapauksia, joissa teko sisältää sukupuoliyhteyden tai siihen rinnastettavan seksuaalisen teon.

8 b §. *Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.* Voimassa olevaan lakiin verrattuna uuden pykälän 1 momentin mukaan lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin olisi tuomittava se, joka pyrkii tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksenaan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia taikka kuvatallenteita tai -tiedostoja, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos. Rangaistukseksi olisi tuomittava sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi. Säännös perustuisi yleissopimuksen 23 artiklaan.

Momentin tarkoittamissa tapauksissa kysymys olisi teosta, joka edeltää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen (tekotapana myös valmistaminen) taikka lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritystä. Jos teko on jo edistynyt lapsipornografian valmistamisrikoksen taikka hyväksikäyttörikoksen yritysasteelle, tekijää ei rangaistaisi erikseen houkuttelemisesta, koska se sisältyy yritysrikokseen.

Tapaamiseen pyrkimisen lisäksi momentissa mainittaisiin pyrkiminen muuhun kanssakäymiseen. Tämä liittyy siihen, että lapsipornografiaa voidaan valmistaa taikka hyväksikäyttörikokseen syyllistyä, vaikka rikosentekijä ja uhri eivät tapaa. Tapaamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä fyysistä olemista samassa paikassa. Muun kanssakäymisen yhteydessä rikoksen tekemisessä hyödynnetään nykyaikaista viestintäteknologiaa (esimerkiksi web-kameran käyttäminen).

Rikoksen täyttyminen ei edellyttäisi sitä, että rikosentekijä ja lapsi tapaavat tai että muu kanssakäyminen tapahtuu. Jos he tapaavat tai ovat muuten kanssakäymisessä momentin mukaisessa tarkoituksessa, rikos onkin usein edistynyt jo lapsipornografiarikoksen tai hyväksikäyttörikoksen yritykseen. Rangaistavuuden edellytyksenä ei myöskään olisi tapaamisesta tai myöhemmästä kanssakäymisestä sopiminen, vaikka houkuttelurikos usein johtaisi sopimiseenkin. Rangaistavaksi rikosentekijän menettely olisi edennyt jo silloin, kun hän ehdottaa tapaamista tai kanssakäymistä taikka on muulla vastaavalla tavalla aktiivinen tapaamisen järjestämisen tai kanssakäymisen toteuttamisen suhteen. Vaikka aloite tapaamiseen tai kanssakäymiseen voisi tulla lapselta, rikosentekijän tarttuminen aktiivisesti aloitteeseen voisi osoittaa momentissa tarkoitettua tekijän pyrkimistä tapaamiseen. Tällainen pyrkimys voi ilmetä myös tilanteissa, joissa tekijä ja lapsi ovat tosiasiallisesti jo tavanneet tai olleet muuten kanssakäymisessä. Tällöin he tuntevat toisensa ennestään, jolloin rikosentekijän tavoitteena aikaisemmissa tapaamisissa tai muissa yhteydenpidoissa on ensin luoda luottamussuhde itsensä ja lapsen välille, ennen kuin ryhdytään järjestämään nyt kysymyksessä olevaa tapaamista tai kanssakäymistä.

Yleissopimuksen 23 artiklasta poiketen rangaistavuus ei olisi rajattu vain tapauksiin, joissa yhteydenpitoa rikoksentekijän ja lapsen välillä käydään tieto- ja viestintäteknologian keinoin. Tällaista rajoitusta ei voida pitää lasten suojelemisen tavoitteen kannalta asianmukaisena, vaikkakin merkittävä osa nyt tarkoitettusta kommunikaatiosta tapahtuu internetin, sähköpostin ja matkapuhelinten välityksellä. Rikoksentekijä ja lapsi voivat esimerkiksi tavatessaan keskustella tai jopa sopia tulevasta tapaamisesta tai muusta kanssakäymisestä, jossa tekijällä on tarkoitus kohdistaa lapseen momentissa mainittu rikos.

Momentin mukaan rangaistavuus siis edellyttäisi rikoksentekijän tarkoitusta kohdistaa lapseen jokin momentissa mainittu rikos. Tekijä käytännössä salaisi tai suorastaan pyrki peittämään tämän tarkoituksen, koska ilmaiseminen vaarantaisi tavoitellun rikoksen toteutumisen. Tarkoitukseen ja sen ilmaisemiseen liittyy myös nyt kysymyksessä olevan rikoksen suhde lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Seksuaalisesti latautuneiden tapahtuneiden tai asioiden kertominen lapselle taikka seksuaalisväritteisten viestien lähettäminen hänelle täyttää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön, jolloin aikaisemmin todetun mukaisesti tekijää ei tuomittaisi erikseen lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin.

Rikoksentekijän tarkoituksen tulisi ilmetä ulkoisista objektiivisesti havaittavista seikoista. Tämä tarkoittaa sitä, että rikoksentekijä viimeistään tapaamisesta tai muusta tulevasta kanssakäymisestä sopimisen jälkeen toimii tavalla, joka osoittaa tarkoitusta tehdä momentissa tarkoitettu rikos. Tekijä on kuitenkin voinut varautua tavoiteltavan rikoksen tekemiseen jo lapsen kanssa keskustellessaan. Ulkonaisista tekijän tarkoitukseen liittyvistä seikoista on yleisperusteluissa mainittu se yleissopimuksen selitysmuistiossa todettu seikka, että rikoksentekijä saapuu tapaamispaikkaan. Tätä ei voida kuitenkaan yksinään pitää osoituksena tekijän tarkoituksesta, jos tapaamisesta on houkuttelurikoksen edellyttämällä tavalla sovittu käyttämättä ilmaisuja, jotka viittaavat tapaamisen seksuaaliseen luonteeseen. Tekijän tarkoituksen arviointi on kuitenkin tehtävä objektiivisesti kokonaisuutena ottaen erityisesti huomioon, onko epäillyn käytökselle tai toiminnalle osoitetavissa uskottava hyväksyttävä syy.

Nyt kysymyksessä olevalle rikokselle on tyypillistä, että rikoksentekijä esiintyy väärällä profiililla esimerkiksi esiintyen todellista ikäänsä huomattavasti nuorempana. Tämä luonnollisesti koskee tapauksia, joissa rikoksentekijä ja uhri eivät ole tavanneet houkuttelurikoksen tekemisen yhteydessä tai eivät ennestään tunne toisiaan. Esimerkkeinä muista rangaistussäännöksen edellyttämistä ulkonaisesti havaittavista toimista voidaan mainita lapsipornografian valmistamiseen liittyvien olosuhteiden luominen (esimerkiksi muiden osallistujien tai kuvauslaitteiston taikka valmistamisessa tarvittavien tilojen tai lavasteiden hankkiminen), poikkeuksellisen tilan varaaminen tapaamista varten (esimerkiksi hotellihuoneen varaaminen) tai tapaamispaikan tai -ajan järjestäminen niin, että saapuvilla ei tule olemaan muita henkilöitä (esimerkiksi tapaaminen jossakin syrjäisessä paikassa tai tapaaminen myöhäisenä ajankohtana). Rikoksentekijä voi myös toimittaa lapselle tarpeista (esimerkiksi web-kameran asentaminen tietokoneeseen), jota on tarkoitus hyödyntää lapsipornografia- tai hyväksikäyttörikoksen tekemisessä.

Pykälän 2 momentin mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomittaisiin myös se, joka viettelee kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Momentissa viitatussa pykälässä säädetään rangaistavaksi seksuaalipalvelujen osta-

minen nuorelta. Momentin mukaisen menettelyn säätäminen rangaistavaksi perustuisi yleissopimuksen 19 artiklan 1 kappaleen a kohtaan ja 21 artiklan 1 kappaleen a kohtaan.

Kuten 19 ja 21 artiklan perusteluista ilmenee, momentin mukaisina ankarammin rangaistavina rikoksina tulevat käytännössä kysymykseen ihmiskauppa- ja paritusrikokset. Rikoksenteijä tuomittaisiin rangaistukseen houkuttelurikoksesta erityisesti niissä tapauksissa, joissa tekijän ei voida katsoa ihmiskaupparikoksen edellyttämällä tavalla itse käyttävän teon kohteena olevaa henkilöä hyväksi taikka muuten ihmiskauppa- ja paritusrikoksille ominaisella tavalla taloudellisesti hyötyvän teon kohteena olevan henkilön myymistä seksuaalipalveluista taikka hänen esiintymisestään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa esityksessä. Momentin soveltamisalaan liittyvissä tapauksissa olisi lähinnä kysymys sellaisesta seksuaalipalvelujen myymisestä tai esiintymisestä, josta hyötyy ainoastaan houkuttelun kohteena oleva henkilö itse. Saattaa olla, että ihmiskauppa- tai paritusrikoksen tunnusmerkistö ei täyty myöskään mainittujen rikosten muun tunnusmerkistö-tekijän puuttumisen vuoksi.

Erikseen ankarammin rangaistavista rikoksista on mainittava myös 6 ja 7 §:ssä rangaistaviksi säädettyt hyväksikäyttörikokset sekä 8 a §:ssä rangaistavaksi säädetty seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta. Jos rikoksenteijä saa teon kohteena olevan, kuuttatoista vuotta nuoremman henkilön (joissakin tapauksissa 16- tai 17-vuotiaan) esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä niin, että tekijä samalla itse seuraa esitystä, hän syyllistyy tapauksesta riippuen lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön eikä momentin mukaiseen houkuttelurikokseen. Jos kahdeksatoista vuotta nuorempaa henkilöä seksuaalipalvelujen myymiseen houkutteleva henkilö itse ostaa näitä palveluja, hänet on tuomitava palvelujen ostamisrikoksesta. Tämän esityksen mukaan mainitun rikoksen enimmäisrangaistus korotettaisiin kahdeksi vuodeksi vankeutta, joten se olisi momentissa tarkoitettu ankarammin rangaistava rikos. Jos tekijä seksuaalipalvelujen käyttämisen ohella houkuttelee palvelujen myyjää myymään palveluja myös muille henkilöille, hän voisi syyllistyä sekä houkuttelu- että ostamisrikokseen.

Momentissa käytettäisiin houkuttelua kuvaavana ilmaisuna sanaa ”viettelee”, jota myös käytetään paritusrikoksen yhteydessä 20 luvun 9 §:n 1 momentin 5 kohdassa. Kysymys on vaikuttamisesta seksuaalipalveluja myyvän tai esiintymistä harjoittavan henkilön tahdonmuodostukseen. Esi-merkkinä nyt tarkoitettusta viettelystä voidaan ensinnäkin esittää se, että rikoksenteijä kiinnittää rahapulassa olevan nuoren huomiota mahdollisuuksiin saada tuloja seksuaalipalvelujen myymisen tai esimerkiksi striptease-esityksissä esiintymisen kautta. Jos kysymyksessä on kahdeksatoista vuotta nuorempi asunnon tai muun oleskelupaikan tarpeessa oleva henkilö, rikoksenteijä voi saada henkilön ottamaan vastaan tällaisen paikan seksuaalipalvelujen tarjoamista vastaan. Tällaisessa tapauksessa rikoksenteijä voi syyllistyä houkuttelurikoksen tekemisen lisäksi muuhunkin rikokseen, esimerkiksi avunantoon seksuaalipalvelujen ostamiseen nuorelta.

Ilmaisu ”sukupuolisiveellisyyttä loukkaava” lähtökohtaisesti vastaisi samaa ilmaisua, jota käytetään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevassa 17 luvun 18 §:n 1 momentissa. Tyypillisiä momentin soveltamisalaan kuuluvia sukupuolisiveellisyyttä loukkaavia esityksiä ovat striptease-esitykset ja esitykset, joissa esiintyjät ovat seksuaalisessa kanssakäymisessä (koskettelu tai yhdyntä) toistensa kanssa. Kysymys voi olla myös esityksistä, joissa esiintyjä harjoittaa itsetyydytystä. Kysymykseen voi tulla myös eroottisuonteinen tanssiminen, usein yhdistettynä esiintyjän vähäpukeisuuteen tai alastomuuteen. Pelkästään kahdeksatoista vuotta nuo-

remman henkilön sukupuolielinten esittelyä yleisölle järjestetyssä esityksessä voidaan myös pitää momentissa tarkoitetulla tavalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavana esityksenä.

Momentti koskisi nimenomaan järjestettyä esitystä. Merkitystä ei olisi sillä, järjestääkö esityksen esiintyjä itse vai joku muu henkilö. Jos esityksen järjestäjänä ei olisi esiintyjä itse, esitys yleensä tapahtuisi tällaisen ulkopuolisen järjestäjän taloudellisesti hyötyessä esityksestä. Tällöin järjestäjä samalla syyllistyisi ihmiskauppa- tai paritusrikokseen. Saattaisi myös olla niin, että momentissa tarkoitetun houkuttelurikoksen tekijä samalla toimii esityksen järjestäjänä. Näissä tapauksissa, jos järjestäminen ei tulisi rangaistavaksi ihmiskauppa- tai paritusrikoksena, järjestäminen sisältyisi houkuttelurikokseen. Järjestetyllä esityksellä tarkoitettaisiin esitystä, johon ulkopuolisilla on mahdollisuus yleisönä osallistua. Esiintyjien ja esitystä seuraavien ei tarvitsisi olla samassa paikassa, vaan esiintyminen voisi tapahtua myös esimerkiksi internetin kautta tai muuta vastaavaa teknologiaa hyödyntäen. Sikäli kuin kysymys on tallennetun esityksen hyödyntämisestä ja käyttämisestä, sovellettaviksi tulevat lapsipornografiaa koskevat rangaistussäännökset.

Momentissa tarkoitetun rikoksen täytyminen edellyttäisi sitä, että kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö ryhtyy myymään seksuaalipalveluja 8 a §:ssä tarkoitetulla tavalla tai esiintymään sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Jos näin ei vielä ole ehtinyt tapahtumaan, rikosentekijä voitaisiin 3 momentin mukaisesti tuomita 2 momentin mukaisen houkuttelurikoksen yrityksestä, jos vaara sen täytymisestä on jo olemassa. Yrityksen kriminalisoiminen perustuisi yleissopimuksen 24 artiklaan.

8 c §. *Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen.* Uuden pykälän 1 momentin mukaan, se joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyttä loukkaavalla tavalla, olisi tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin yritys rangaistavaksi.

Pykälässä rangaistavaksi säädettävä rikos perustuisi yleissopimuksen 21 artiklan 1 kappaleen c kohtaan. Artiklan perusteluissa esitetyistä syistä rangaistavuutta ei rajattaisi niihin tapauksiin, joissa lapsia on värvätty tai pakotettu kappaleen a tai b kohdan mukaisesti. Lisäksi yritys säädettäisiin rangaistavaksi, vaikka yleissopimuksen 24 artikla ei siihen velvoitakaan.

Mitä tulee järjestettyyn esitykseen ja esiintymiseen sukupuolisiveellisyttä loukkaavalla tavalla, voidaan viitata edellä 8 b §:n perusteluissa esitettyyn. Esityksen seuraaminen voi tapahtua paikan päällä tai viestintäteknologiaa hyväksi käyttäen. Kuten aikaisemmin on todettu, seuraamisesta ei erikseen rangaistaisi tekijää, joka saa aikaan sen, että kuuttatoista vuotta nuorempi (joissakin tapauksissa 16- tai 17-vuotias) henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa esityksessä ja joka seuraa esitystä. Tällöin tekijä syyllistyisi 1 momentissa tarkoitettuun ankarammin rangaistavaan rikokseen eli lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Koska nämä hyväksikäyttörikokset olisivat käytännössä ainoita ankarammin rangaistavia rikoksia, joiden rangaistussäännökset syrjäyttäisivät nyt kysymyksessä olevan rangaistussäännöksen, pykälän 1 momentissa ei olisi tarpeen erikseen todeta rangaistavuuden edellytyksenä sitä, että teosta ei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Esityksen seuraamisrikoksen lisäksi tekijä voitaisiin tuomita samalla muustakin rikoksesta, joka liittyy esityksen järjestämiseen. Esimerkiksi jos esityksestä taloudellisesti hyötyvä henkilö seuraa esitystä, hänet voitaisiin seuraamisrikoksen lisäksi tuomita tapauksesta riippuen ihmiskauppa- tai paritusrikoksesta.

10 §. Määritelmät. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että *seksuaalisella teolla* tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Seksuaalisen teon määritelmästä poistettaisiin siis edellytys, jonka mukaan tekijän on lisäksi tavoiteltava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Ehdotuksen taustaa on käsitelty varsin laajasti jaksossa 2.3.

Pykälään tehtävä muutos tarkoittaisi sitä, että teon seksuaalinen olennaisuus arvioitaisiin objektiivisesti ulkonaisesti havaittavista seikoista lähtien. Tämä ei tarkoittaisi välttämättä merkittävää muutosta nykytilanteeseen, jonka ongelmaksi on kuitenkin arvioitu liiallisen huomion kiinnittäminen tekijän tavoitteeseen ja tämän tavoitteen toteennäyttämisen vaikeus. Eräitä tekotapoja voidaan pitää luonteeltaan seksuaalisesti olennaisina tekijän tarkoitusperistä riippumatta. Yleisperusteluissa on oikeuskäytännön perusteella nostettu esiin kielisuudelmien antaminen lapselle ja sormen työntäminen lapsen peräaukkoon. Sukupuolielinten alueelle kohdistuva hyväily on myös syytä mainita esimerkkinä.

Momentin muuttamisesta huolimatta sallitun käyttäytymisen rajoja koskevia tulkintaongelmia ei voida välttää. Kuten yleisperusteluissa todetaan, jo tietyn kulttuurin sisällä hellimis- ja hyväilyraajat voivat huomattavasti vaihdella kulttuurien välisistä eroista huolimatta. Momentti muutetussa muodossa mahdollistaisi sen, että tapauskohtaiset olosuhteet voidaan ottaa tarvittavalla ja joustavalla tavalla huomioon. Tekijän tavoitetta koskevan osuuden poistaminen ei tarkoittaisi sitä, että sillä ja siihen liittyen hänen mieltämillään seikoilla ei ole mitään merkitystä rangaistavuuden kannalta. Kaikki rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädetyt rikokset ovat ja tulisivat tämän esityksen myötä olemaan jatkossakin rangaistavia vain tahallisina. Tahallisuuden tulee ulottua myös teon seksuaalisesti olennaiseen luonteeseen.

11 §. Syyteoikeus. Tätä kuten seuraavaakin pykälää muutettaisiin yleissopimuksen 32 artiklan perusteella. Artikla edellyttää, että yleissopimuksen mukaiset rikokset saatetaan virallisen syytteen alaisiksi kaikissa tapauksissa.

Pykälän muutettavaksi ehdotetun sisällön mukaan virallinen syyttäjä ei saisi nostaa syytettä 3 tai 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetuista kahdeksantoista vuotta täyttäneisiin henkilöihin kohdistuneista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Pykälää muutettaisiin niin, että siihen lisätään kahdeksantoista vuotta täyttäneitä henkilöitä koskeva raja. Lisäksi pykälästä poistettaisiin viittaus 5 §:n 1 momentin 2 kohtaan, koska sen mukaiset seksuaalisen hyväksikäytön rikokset kohdistuvat kahdeksantoista vuotta nuorempiin henkilöihin.

12 §. Toimenpiteistä luopuminen. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi vastaavat muutokset kuin 11 §:ään. Jos 1 §:ssä tai 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuna kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneen rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nos-

tettaisi, virallisella syyttäjällä olisi oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Myös tähän pykälään lisättäisiin kahdeksantoista vuoden ikään liittyvä rajaus. Lisäksi pykälästä poistettaisiin viittaus 6 §:ään (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö), koska sen mukainen rikos aina kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön.

13 §. *Oikeushenkilön rangaistusvastuu.* Pykälään lisättäisiin uusi toinen virke. Sen mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädettyä sovellettaisiin 8 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen, jossa pyritään tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksessa valmistaa kuvia taikka kuvataallenteita tai -tiedostoja, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta.

2.3 Esitutkintalaki

2 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi siitä aiemmin kumotun 2 momentin tilalle uusi momentti, jonka mukaan lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä olisi oikeus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa. Kuten yleissopimuksen 12 artiklan perusteissa todetaan, uudelle säännökselle voi löytyä luontevampi paikka esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamisen myötä säädettävästä uudesta esitutkintalaista.

Uusi momentti siis liittyisi yleissopimuksen 12 artiklaan, jossa ei kuitenkaan aseteta velvoitetta nyt ehdotettavan säännöksen säätämiseen. Kuten mainitun artiklan perusteluista ilmenee, uudella säännöksellä selkiytettäisiin lainsäädännöllisesti epäselvää tilannetta sekä nopeutettaisiin ja tehostettaisiin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten käsittelyä rikosprosessissa. Uusi säännös syrjäyttäisi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n 3 momentissa olevan yleisemmän säännöksen, johon tehtäisiin tämän seikan korostamiseksi tarpeellinen lisäys. Lastensuojelulain 25 §:n 6 momentissa säädettäisiin edelleen lastensuojeluviranomaisen velvollisuudesta tehdä ilmoitus muun ohessa eräissä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskeissa tapauksissa. Kaikkien velvollisuudesta ilmoittaa törkeästä rikoksesta säädettäisiin tämän jälkeenkin rikoslain 15 luvun 10 §:ssä.

Lastensuojelulain 25 §:n 1 momenttiin olevan viittauksen vuoksi uuden momentin soveltamisen piiriin tulisivat sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen ja seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt sekä muun sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tai turvapaikan hakijoiden vastaanottotoimintaa tai hätäkeskustoimintaa taikka koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt ja terveydenhuollon ammattihenkilöt. Viitatussa momentissa mainitaan lisäksi poliisitoimi, mutta sen ei luonnollisesti tarvitse nyt ehdotettavan momentin vuoksi erikseen ilmoittaa poliisille sen tiedossa jo olevasta rikoksesta.

Vaikka käytettäisiin uuden momentin tarjoamaa oikeutta tehdä ilmoitus poliisille, olisi lisäksi lastensuojelulain 25 §:n 1 momentin nojalla tehtävä ilmoitus kunnan sosiaalitoimesta vastaavalle toimielimelle. Näin varmistetaan myös lapsen hyvinvoinnin edistämiseen tarpeellisten lastensuojelutoimenpiteiden käynnistyminen. Kuten ikärajoja sisältäviä rikosprosessioikeudellisia sään-

nöksiä muutenkin, myös uutta momenttia sovellettaisiin tapauksissa, joissa rikoksen uhri on ilmoituksen tekemisen hetkellä kahdeksaatoista vuotta nuorempi.

2.4 Laki liiketoimintakiellosta

3 §. *Liiketoimintakieltoon määräämisen edellytykset.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan lisäksi liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt 1) rikoslain 17 luvun 18 tai 18 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen taikka sellaisen rikoksen yritykseen tai osallisuuteen siihen; 2) rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen; tai 3) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä tai 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen taikka sellaisen rikoksen yritykseen tai osallisuuteen siihen. Yleisperustelujen mukaisesti mahdollisuus määrätä liiketoimintakielto liittyisi yleissopimuksen 27 artiklan 3 kappaleen b kohdassa asetettuun velvoitteeseen.

Liiketoimintakieltoon määräämisen edellytykset tulisivat tyhjentävästi ehdotettavasta säännöksestä. Pykälän 1 ja 2 momentissa mainittuihin seikkoihin ei siis kiinnitettäisi tässä yhteydessä huomiota. Sen sijaan useat muut liiketoimintakiellosta annetun lain säännökset tulisivat suoraan sovellettaviksi. Tämä koskee esimerkiksi liiketoimintakiellon henkilöpiiriä (2 §), liiketoimintakiellon kestoa (5 §), määräämistä (6 §) ja vireillepanoaikaa (8 §). Liiketoimintakiellon sisällöstä tällaisessa tapauksessa säädettäisiin erikseen 4 §:ään ehdotettavassa uudessa 4 momentissa.

Momentissa rikokset jaettaisiin eri kohtiin, koska liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset näissä tapauksissa poikkeaisivat toisistaan riippuen siitä, mistä rikoksesta on kysymys. Momentin 1 kohdassa viitatuissa pykälissä säädetään rangaistaviksi sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen ja törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen. Momentin 2 kohdassa viitattaisiin erikseen sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevaan rikoslain 17 luvun 19 §:ään, koska mainitun rikoksen yritys ei olisi edelleenkään rangaistava. Momentin 3 kohdan erityisedellytyksenä olisi se, että teko on kohdistunut kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön. Kohdan tarkoittamia rikoksia ovat paritus, törkeä paritus, ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa.

Syyllistyminen momentissa mainittuun rikokseen taikka sen yritykseen tai osallisuuteen siihen tarkoittaisi sitä, että henkilö on jo tuomittu tai tullaan liiketoimintakiellon määräämisen yhteydessä tuomitsemaan kysymyksessä olevasta rikoksesta. Jos liiketoimintakieltoa koskevaa asiaa poikkeuksellisesti käsiteltäisiin rikosasiasta erillisenä, kiellon määräämisen edellytyksenä ei olisi se, että rikosasiassa annettu tuomio on tullut lainvoimaiseksi tai pantavissa täytäntöön lainvoimaisen tuomion tavoin. Henkilön ollessa vasta epäiltynä tai syytteessä liiketoimintakielto voitaisiin määrätä väliaikaisena 11 §:n 1 momentin nojalla. Osallisuudesta säädetään rikoslain 5 luvussa. Kaikki osallisuuden muodot kuuluisivat pykälän soveltamisalaan.

4 §. *Liiketoimintakiellon sisältö.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan liiketoimintakieltoon 3 §:n 3 momentin nojalla määrätty ei saa itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa sellaista liiketoimintaa, jonka yhteydessä mainitussa momentissa tarkoitettu rikos on tehty, eikä tällaiseen liiketoimintaan liittyen toimia tämän pykälän 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Yleissopimuksen velvoitteen pohjalta muotoiltuna liiketoimintakielto olisi rajatumpi kuin pykälän 1 momentissa säädetty liiketoimintakielto, joka kattaa esimerkiksi kaiken kirjanpitolaissa (1336/1997) kirjanpitovelvolliseksi säädetyn liiketoiminnan (1 kohta). Nyt kysymyksessä olevaan rikokseen liittyvä liiketoimintakielto koskisi vain 3 §:n 3 momentissa tarkoitettuun rikokseen liittyvän liiketoiminnan harjoittamista. Tällaisen liiketoiminnan toteuttamistapoina voisivat sinällään olla 1 momentissa tarkoitettavat tavat kuten esimerkiksi avoimen yhtiön yhtiömiehenä toimiminen tai yhteisön hallituksen jäsenenä toimiminen. Liiketoimintakiellon ulottuvuus määrättäisiin näissäkin tapauksissa lain 10 §:n mukaisesti tuomioistuimen päätöksessä.

On huomattava, että myös nyt kysymyksessä olevia rikoksia koskevissa tapauksissa voisivat täytyä liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaiset liiketoimintakiellon edellytykset. Näissä tapauksissa kielto voitaisiin määrätä laajana tämän pykälän 1 momentin mukaisesti.

11 §. Väliaikainen liiketoimintakielto. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi niin, että väliaikainen liiketoimintakielto olisi mahdollinen myös 3 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rikoksen tekemisen estämiseksi. Henkilön epäillyn tai syytetyn asemaa sekä liiketoimintakiellon määräämisen todennäköisyyttä koskevat edellytykset olisivat voimassa myös ihmiskauppataapauksissa.

2.5 Lastensuojelulaki

25 d §. Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen antaminen poliisille. Pykälän 3 momenttia täydennettäisiin niin, että siinä viitataan myös tässä esityksessä esituskintalain 2 §:ään lisättäväksi ehdotettavaan 2 momenttiin. Tässä uudessa momentissa todettaisiin, että lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on oikeus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa. Viittaus uuteen momenttiin tarkoittaisi sitä, että lastensuojeluviranomaisen palveluksessa olevan oikeus tehdä poliisille ilmoitus lapseen kohdistuneesta rikoslain 20 luvun mukaisesta epäilystä teosta määräytyisi esituskintalain 2 §:n 2 momentin mukaan. Tämän momentin lopussa säädettäisiin niistä tapauksista, joissa on ilmoitusvelvollisuus epäiltäessä rikoslain 20 luvun mukaista tekoa.

2.6 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

18 §. Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa. Pykälän 3 momenttiin lisättäisiin toinen virke, jonka mukaan esituskintalain 2 §:n 2 momentissa säädetään oikeudesta tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun on syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.

Virkkeen lisääminen momenttiin tarkoittaisi sitä, että uudessa virkkeessä tarkoitetuissa tapauksissa ei sovellettaisi momentin ensimmäistä virkettä, jonka mukaan oma-aloitteinen tiedon antaminen vähäisemmästäkin rikoksesta on mahdollista, jos se on välttämätöntä lapsen edun taikka erit-

täin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa määritellyn henkilöpiirin oikeudesta ilmoittaa poliisille epäilystä lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta säädettäisiin kootusti esitutkintalain 2 §:n uudessa 2 momentissa.

2.7 Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä

2 §. Soveltamisala. Pykälän 3 momentissa nykyisin oleva sääntely siirrettäisiin muutettuna 4 momenttiin ja pykälän 3 momentissa todettaisiin, että sen lisäksi, mitä jäljempänä 5 a §:ssä säädetään, tätä lakia sovelletaan 1 momentissa säädetyn edellytyksin myös yhteisön, säätiön tai muun oikeushenkilön hyväksi ilman virka- tai työsuhdetta tapahtuvaan toimintaan (*vapaaehtoistoiminta*).

Viittaus 5 a §:ään tarkoittaisi sitä, että muussa kuin virka- tai työsuhteessa suoritettavien, aamu- ja iltapäivätoimintaan liittyvien tehtävien osalta rikostaustan selvittämistä koskeva sääntely olisi mainitussa pykälässä. Viittaus 1 momenttiin tarkoittaisi puolestaan sitä, että myös vapaaehtoistoiminnan kuuluminen rikostaustan selvittämismenettelyn piiriin edellyttäisi sitä, että toimintaan pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Vapaaehtoistoiminta kuuluisi näillä edellytyksillä lain soveltamisalaan, vaikka siitä maksettaisiin jonkinlainen korvaus tehtäviä suorittavalle. Edellytyksenä lain säännösten soveltamiselle tältä osin kuitenkin olisi, että toiminta ei tapahdu virka- tai työsuhteessa.

Oikeushenkilöitä määritellään ja luokitellaan monin tavoin. Kuten yleisperusteluista ilmenee, tässä hyödynnettäisiin määritelmää (”yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö”), jota käytetään rikoslain 9 luvussa oikeushenkilön rangaistusvastuun osalta. Kuten mainitun luvun 1 §:n perusteluissa todetaan (HE 95/1993 vp, s. 26), yhteisöt voidaan jakaa yhtiöihin ja yhdistyksiin. Yhteisöistä keskeisimpiä ovat osakeyhtiöt sekä avoimet ja kommandiittiyhtiöt. Yhdistykset voivat olla aatteellisia ja taloudellisia. Aatteellisia yhdistyksiä ovat esimerkiksi urheiluseurat. Käytännössä voi esiintyä oikeushenkilöiden sekamuotoja, joiden oikeudellinen luonne on tulkinnanvarainen. Tämän vuoksi momentissa mainittaisiin myös ”muu oikeushenkilö”. Sellaisissa tapauksissa, joissa tietyn organisaation oikeushenkilöluonne on epäselvä, säännöstä tulisi lasten suojelemisen tavoitteen toteuttamiseksi soveltaa laajentavasti. Myös julkisoikeudelliset oikeushenkilöt kuuluisivat momentin soveltamisalan piiriin.

Momentti ja samalla rikostaustan selvittämislain useimmat muutkin säännökset tulisivat koskemaan oikeudellisen toimintakyvyn ja oikeuskelpoisuuden omaavia oikeushenkilöitä. Oikeushenkilö syntyy, kun yhteisö tai säätiö on eriytynyt sen taustalla olevien henkilöiden oikeuspiiristä. Eri oikeushenkilöistä koskevista säännöksistä löytyy vastaus paitsi kysymykseen siitä, millä hetkellä oikeushenkilön katsotaan syntyneen, myös kysymykseen siitä, milloin sen katsotaan lakanneen olemasta. Koska tässä yhteydessä tarkoitettaisiin oikeuskelpoisia ja oikeudellisesti toimintakykyisiä itsenäisiä oikeuksien ja velvollisuuksien haltijoita, eräät käytännössä yhteisöjä muistuttavat muodostumat jäävät ulkopuolelle (esimerkiksi rekisteröimätön yhdistys ja verotusyhtymä).

Pykälän 4 momenttia muutettaisiin niin, että siinä voimassa olevan lain 3 momentissa olevan 1 ja 2 momenttiin kohdistuvan viittauksen asemesta viitattaisiin 1–3 momenttiin. Tämä johtuisi siitä,

että 3 momentti muutettaisiin koskemaan vapaaehtoistoimintaa. Lisäksi voimassa olevan lain mukainen kolmen kuukauden määräaika lyhennettäisiin 30 päiväksi. Lakia ei siis sovellettaisi tehtäviin, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään 30 päivää. Muuten momenttiin ei tehtäisi 4 momentiksi siirtämisen yhteydessä muutoksia.

3 §. *Työnantajan tai oikeushenkilön velvollisuus pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi.* Pykälän otsikkoa täydennettäisiin niin, että siinä mainittaisiin myös oikeushenkilö. Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin täydennyksiä, jotka osoittavat, että velvollisuuden piiriin tulee myös vapaaehtoistoiminta sellaisena kuin se määritettäisiin 2 §:n 3 momentissa.

Pykälään lisättäisiin uusi *4 momentti*, jonka mukaan, jos henkilö toimii edelleen 2 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä, rikosrekisteriote on pyydetty nähtäväksi, vaikka hänen työtehtävänsä ei muutu 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, kun edellisestä rekisteriotteen toimittamisesta työnantajalle tai vapaaehtoistoimintaa harjoittavalle oikeushenkilölle on kulunut kolme vuotta.

Momentti koskisi siis tapauksia, joissa henkilö on sen saman työnantajan tai vapaaehtoistoimintaa harjoittavan oikeushenkilön palveluksessa, jolle hän on aikanaan toimittanut rikosrekisteriotteen. Viittaus 1 momenttiin tarkoittaisi sitä, että ote on pyydetty, vaikka henkilön tehtävät eivät muutu uuteen työtehtävään siirtymisen tai vapaaehtoistoiminnan tehtävien muuttumisen kautta. Kolmen vuoden määräaika laskettaisiin siitä päivästä, kun työntekijä tai vapaaehtoistehtäviä hoitava on edellisen kerran toimittanut työnantajalle tai toiminnan harjoittajalle rikosrekisteriotteen. Uusi ote olisi viivyttämättä pyydetty kolmen vuoden määräajan täyttymisen jälkeen.

10 §. *Rangaistussäännökset.* Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi niin, että sen viimeisen virkkeen mukaan työnantajan, vapaaehtoistoimintaa harjoittavan oikeushenkilön tai tämän edustajan vastuu määräytyy rikoslain 47 §:n 7 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan.

Momenttiin lisätty viittaus vapaaehtoistoiminnan osalta tarkoittaisi sitä, että vaikka rikoslain 47 luku koskeekin työrikoksia, vastuun kohdentumisen osalta sovellettaisiin myös vapaaehtoistoiminnassa niitä periaatteita, jotka ilmenevät mainitun luvun 7 §:stä. Mainitun pykälän mukaan työnantajan tai tämän edustajan menettelystä joutuu vastuuseen se, jonka velvollisuuksien vastainen teko tai laiminlyönti on. Tätä arvioitaessa on otettava huomioon asianomaisen asema, hänen tehtäviensä ja toimivaltuksiensa laatu ja laajuus sekä muutenkin hänen osuutensa lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen.

Vapaaehtoistoimintaa harjoittavassa oikeushenkilössä rangaistusvastuun henkilöllinen ulottuvuus riippuu paljolti siitä, mistä ja kuinka laajaa toimintaa harjoittavasta oikeushenkilöstä on kysymys. Merkitystä olisi myös sillä, kuinka rikostaustan selvittämiseen liittyvästä menettelystä huolehtiminen ja vastaaminen on oikeushenkilön sisällä järjestetty. Tapauksesta riippuen rangaistusvastuun piiriin voisi tulla oikeushenkilön johtoon kuuluva henkilö tai henkilö, jonka tehtäväksi rikostaustan selvittämisestä huolehtiminen on erikseen annettu, taikka molemmat heistä. Rangaistusvastuun voisi aiheuttaa se, että rikostaustan selvittämisen järjestämisestä ei ole oikeushenkilössä ollenkaan huolehdittu, ja se, että selvittäminen on laiminlyöty yksittäistapauksessa.

Kuten edellä 2 §:n 3 momentin perusteluissa todetaan, oikeushenkilön määritelmää tulkittaisiin laajasti lasten suojelemisen tavoitteen saavuttamiseksi. Rikosoikeuden periaatteista kuitenkin seuraa se, että rangaistussäännöksiä ei voida soveltaa laajentavasti. Epäselvyys vapaaehtoistoiminta-

mintaa harjoittavan muodostuman luonteesta voisi johtaa siihen, että laiminlyöntitapauksessa rangaistussäännöstä ei kuitenkaan sovellettaisi.

2.8 Rikosrekisterilaki

2 §. Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi niin, että siihen lisätään virke, jonka mukaan rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on tuomittu sakkoon rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä taikka 20 luvussa tarkoitetusta rikoksesta. Viitatuissa pykälissä ja luvussa säädetään rangaistaviksi lapsipornografia- ja seksuaalirikokset.

6 §. Pykälän *2 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin niin, että siinä mainitaan vapaaehtoistoimintaa harjoittava oikeushenkilö. Lisäksi momenttiin lisättäisiin lause, jonka mukaan rikostaustan selvittämisessä käytettävään rikosrekisterin otteeseen merkitään myös tiedot rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä ja 20 luvussa tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista.

10 §. Pykälän 1 momentin 1 kohtaa muutettaisiin niin, että siihen lisättäisiin sanat ”muusta rikosrekisteriin merkittävästä sakosta”. Lisäys koskisi lapsipornografia- ja seksuaalirikoksista tuomit-
tuja sakkorangaistuksia.

3 Voimaantulo

Yleissopimuksen hyväksymistä koskeva laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samaan aikaan kuin sopimus tulee kansallisesti voimaan. Sopimus tulee kansainvälisesti voimaan heinäkuun 2010 alussa. Näin ollen yleissopimus tulee Suomen osalta voimaan 45 artiklan 4 kappaleen mukaisesti sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut liittymisasiakirjan jättämisestä. Yleissopimuksen hyväksymistä koskevan lain voimaantulosta säädetäisiin tasavallan presidentin asetuksella.

Muut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytyt ja vahvistettu, kuitenkin viimeistään yleissopimuksen kansallisesti voimaantullessa. Suomen lainsäädännön on oltava yleissopimuksen edellyttämällä tasolla siihen liittyessä. Esitykseen sisältyvistä lakiehdotuksista ei aiheudu sellaista tarvetta muuttaa viranomaisten organisaatioita tai tehtäviä, että niihin liittyvät kysymykset olisi otettava huomioon lakien voimaantulon ajankohdan osalta. Sen sijaan huomioon on otettava taloudelliset vaikutukset, jotka liittyvät lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten rangaistuskäytännön ankaroitumiseen ja rikostaustan selvittämistä koskevan lainsäädännön muutoksiin. Lisäksi lainsäädäntömuutokset edellyttävät tuomareiden, syyttäjien ja poliisiviranomaisten, mahdollisesti muidenkin tahojen kouluttamista sekä uudistuksesta tiedottamista. Nämä tarpeet huomioon ottaen yleissopimukseen liittyminen ja lainsäädäntömuutosten voimaansaattaminen on pyrittävä sovittamaan yhteen.

4 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys

Perustuslain 94 §:n 1 momentin mukaan eduskunta hyväksyy muun ohessa sellaiset valtiosopimukset, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan määräys luetaan lainsäädännön alaan kuuluvaksi, jos määräys koskee jonkin perustuslaissa turvatun perusoikeuden käyttämistä tai rajoittamista, jos määräys muutoin koskee yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteita, jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on perustuslain mukaan säädettävä lailla taikka jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on voimassa lain säännöksiä tai siitä on Suomessa vallitsevan käsityksen mukaan säädettävä lailla. Perustuslakivaliokunnan mukaan kansainvälisen velvoitteen määräys kuuluu näiden perusteiden mukaan lainsäädännön alaan siitä riippumatta, onko määräys ristiriidassa vai sopusoinnussa Suomessa lailla annetun säännöksen kanssa. (PeVL 11/2000 vp, 12/2000 vp, 31/2001 vp ja 38/2001 vp).

Perustuslakivaliokunnan mukaan (PeVL 6/2001 vp) lainsäädännön alaan eivät kuitenkaan kuulu sellaiset sopimusvelvoitteet, jotka koskevat Euroopan yhteisön yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvia asioita eikä eduskunnan suostumus koske mainittuja sopimuksen osia. Joulukuun 2009 alussa voimaan tulleen Euroopan unionista tehdyn sopimuksen mukaan Euroopan unionilla on yksinomainen toimivalta erällä alueilla, toisilla alueilla unionilla ja sen jäsenvaltioilla on jaettu toimivalta.

Yleissopimus arvioitiin jo sen valmisteluvaiheessa jaetun toimivallan sopimukseksi, mihin liittyy myös 43 artiklan 3 kappaleen kohdalla käsitelty sopimuksen hyväksymisen yhteydessä annettu Euroopan yhteisön ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden julistus. Toimivaltakysymysten vuoksi Euroopan yhteisöjen komission edustajat osallistuivat sopimusneuvotteluihin, mutta niiden yhteydessä tai sopimuksen hyväksymisen jälkeenkään ei ole määritelty sitä, mitkä sopimusmääräykset ja millä tavoin sisältävät Euroopan unionin toimivaltaan kuuluvia asioita. Keväällä 2007 Euroopan unionin toimielimissä käsiteltiin unionin liittymistä yleissopimukseen, mutta asia ei ole edistynyt sen jälkeen. Yksimielisyyttä ei tuolloin saavutettu myöskään siitä, sisältääkö sopimus tuolloiseen Euroopan yhteisön yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvia määräyksiä ja mitä ne mahdollisesti olisivat.

Kuten aikaisemmin on todettu, Euroopan unionissa on valmistelu aihepiiriin liittyviä puitepäätöksiä. Niistä on mainittu puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta sekä puitepäätös uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä. Lisäksi on mainittava puitepäätös ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS). Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 83 artiklan 1 kohdan mukaan Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen annetuilla direktiiveillä säätää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä erityisen vakavan rikollisuuden alalla, joka on rajatylittävää joko rikosten luonteen tai vaikutusten johdosta tai sen vuoksi, että niiden torjuminen yhteisin perustein on erityisesti tarpeen. Näitä rikollisuuden aloja ovat muu ohessa ihmiskauppa sekä naisten ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, joita koskevia direktiiviehdotuksia odotetaan maaliskuun 2010 lopussa.

Euroopan unioni ei ole siis 45 artiklan mukaisesti sitoutunut yleissopimukseen, sitoutuminen ei ole myöskään vireillä. Unionin toimivaltaan kuuluvien kysymysten tarkempaa rajaamista ei ole tämän vuoksi tehty. Tämän asiantilan ei voi katsoa estävän unionin jäsenvaltioiden sitoutumista sopimukseen, minkä kolme unionin jäsenvaltiota (Kreikka, Tanska ja Alankomaat) on jo tehnyt. Koska kysymys Euroopan unionin yksinomaisesta toimivallasta ja sen piiriin kuuluvista kysymyksistä on tässä tapauksessa epäselvä, eduskunnan tulisi hyväksyä yleissopimus vain siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan.

Yleissopimuksen määräyksistä valtaosa on niiden luonteen vuoksi lainsäädännön alaan kuuluvia. Lainsäädännön alaan on sopimusmääräyksistä erotettavissa selkeästi 5 artiklan 3 kappale (lasten kanssa työskentelevien rekrytointi), 7 artikla (ennalta ehkäisevät interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet), 8 artiklan 2 kappale (rikoksia mainostavan materiaalin jakamisen ehkäiseminen ja kieltäminen), 10 artiklan 2 kappale (riippumattomat ja toimivaltaiset instituutiot lasten oikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi), 12 artikla (ilmoituksen tekeminen epäilystä seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä), 14 artikla (uhrien avustaminen), 15–17 artikla (interventio-ohjelmia ja -toimenpiteitä koskevat määräykset), 18–24 artikla (kriminalisointivelvoitteet), 25 artikla (lainkäyttövalta), 26 artikla (oikeushenkilön vastuu), 27 artikla (rangaistukset ja toimenpiteet), 28 artikla (raskauttavat olosuhteet), 29 artikla (aikaisemmat tuomiot), 30 artikla (rikosprosessia koskevat periaatteet), 31 artikla (yleiset suojelutoimenpiteet), 32 artikla (oikeudenkäynnin aloittaminen), 33 artikla (vanhentumissäännös), 34 artikla (tutkinta), 35 artikla (lapsen kuulusteleminen), 36 artiklan 2 kappale (käsittely suljetuin ovin ja kuuleminen viestintäteknologian avulla), 37 artikla (tuomittuja seksuaalirikollisia koskevien kansallisten tietojen tallentaminen ja säilyttäminen) ja 38 artikla (kansainvälistä yhteistyötä koskevat yleiset periaatteet ja toimintatavat).

Yleissopimus voidaan hyväksyä ääntenenemmistöllä ja ehdotus sen voimaansaattamislainsiksi hyväksyä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Lakiehdotukset voidaan muutenkin käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Edellä olevan perusteella ja perustuslain 94 §:n mukaisesti esitetään, että

Eduskunta hyväksyisi Lanzarotella 25 päivänä lokakuuta 2007 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan.

Edellä esitetyn perusteella ja koska yleissopimus sisältää määräyksiä, jotka kuuluvat lainsäädännön alaan, annetaan samalla Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET**1.****L a k i**

lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lanzarotella 25 päivänä lokakuuta 2007 lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §

Tämän lain voimaantulosta säädetään tasavallan presidentin asetuksella.

2.

L a k i**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 1 luvun 11 §:n 2 momentti, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 6 §:n 3 momentti, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momentti ja 19 § sekä 20 luvun 6 §:n 1–3 momentti, 7 §:n 1 momentti, 8 a §:n 1 momentti, 10 §:n 2 momentti ja 11–13 §,

sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentti laeissa 626/1996, 650/2004, 743/2006 ja 212/2008, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 6 §:n 3 momentti laissa 1161/2005, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momentti ja 19 § laissa 650/2004 sekä 20 luvun 6 §:n 1–3 momentti, 7 §:n 1 momentti, 10 §:n 2 momentti, 11 ja 12 § laissa 563/1998, 8 a §:n 1 momentti laissa 743/2006 ja 13 § laissa 650/2004, sekä

lisätään 20 lukuun uusi 8 b ja 8 c § seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

- 1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellainen sotarikos tai törkeä sotarikos taikka osallisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan 15 artiklassa;
- 2) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun 1–9 §:ssä;
- 3) 16 luvun 1–3 §:ssä ja vaikka rikoksen kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 kohdassa tarkoitettu henkilö taikka ulkomainen virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikostuomioistuimen palveluksessa;
- 4) 16 luvun 13, 14 ja 14 a §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n nojalla;
- 5) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä;
- 6) 20 luvun 6, 7, 8 a tai 8 b §:ssä;
- 7) 20 luvun 1–5 §:ssä taikka 9 tai 9 a §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön; taikka
- 8) 40 luvun 1–4 §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista sukupuoliyhteyteen, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Syyteoikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin.

6 §

Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Edellä 1 §:n 5 momentissa tarkoitettusta rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun rikoksen kohteena ollut henkilö on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan tai kaksikymmentäkolme vuotta.

---

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

18 §

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia taikka kuvatallenteita tai -tiedostoja, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään

- 1) lasta,
- 2) väkivaltaa tai
- 3) eläimeen sekaantumista,

on tuomittava *sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Lapsena pidetään kahdeksatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksatoista vuotta nuorempi. Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun teon rangaistavuus ei edellytä sitä, että kuva taikka kuvatalenne tai -tiedosto on todellisuudenmukainen.

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa taikka kuvatalennetta tai -tiedostoa, jossa 18 §:ssä tarkoitetulla tavalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta, tai joka hankkii tällaisen kuvan, tallenteen tai tiedoston tai pääsyn siihen, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan* hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

20 luku

Seksuaalirikoksista

6 §

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään, tai saa hänet ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava *lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsella, jos rikos ei 7 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka menettelee 1 momentissa tai edellä tässä momentissa tarkoitetulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, jonka osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyysasteissa ei ole suurta eroa.

---

7 §

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Jos

- 1) tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa kuusitoista vuotta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa; taikka
- 2) lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä
  - a) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa,
  - b) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla,
  - c) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi,
  - d) rikos sisältää useita samaan lapseen kohdistuneita tekoja tai
  - e) rikos kohdistuu useaan lapseen

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

---

8 a §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

---

8 b §

Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

Joka pyrkii tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksenaan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia taikka kuvatallenteita tai -tiedostoja, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos, on tuomittava *lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös se, joka viettelee kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettun rikoksen yritys on rangaistava.

8 c §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen

Joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa kahdeksatoista vuotta nuorempi henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyttä loukkaavalla tavalla, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

10 §

Määritelmät

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

11 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3 tai 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetuista kahdeksantoista vuotta täyttäneisiin henkilöihin kohdistuneista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syyteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

12 §

Toimenpiteistä luopuminen

Jos 1 §:ssä tai 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneen rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee 8 b §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta, jossa pyritään tapaamiseen tai

muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksessa valmistaa kuvia taikka kuvataallenteita tai -tiedostoja, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta.

Tämä laki tulee voimaan _____
päivänä _____ kuuta 20__ .

3.

L a k i

esitutkintalain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 2 §:ään siitä lailla 645/2003 kumotun 2 momentin tilalle uusi 2 momentti seuraavasti:

2 §

Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on oikeus tehdä salassapitosäynnösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta rikoslain (39/1889) 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.

Tämä laki tulee voimaan _____
päivänä _____ kuuta 20__ .

4.

L a k i**liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liiketoimintakiellosta 13 päivänä joulukuuta 1985 annetun lain (1059/1985) 11 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1220/1997, ja
lisätään lain 3 §:ään uusi 3 momentti ja 4 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

3 §

Liiketoimintakiellon määräämiset edellytykset

Lisäksi liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt

- 1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 tai 18 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen taikka sellaisen rikoksen yritykseen tai osallisuuteen siihen;
- 2) rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen; tai
- 3) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä tai 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen taikka sellaisen rikoksen yritykseen tai osallisuuteen siihen.

4 §

Liiketoimintakiellon sisältö

Liiketoimintakieltoon 3 §:n 3 momentin nojalla määrätty ei saa itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa sellaista liiketoimintaa, jonka yhteydessä mainitussa momentissa tarkoitettu rikos on tehty, eikä tällaiseen liiketoimintaan liittyen toimia tämän pykälän 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

11 §

Väliaikainen liiketoimintakielto

Jos 2 §:ssä tarkoitettu henkilö on epäiltynä tai syytteessä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta ja liiketoimintakiellon määräämistä voidaan pitää todennäköisenä, voi tuomioistuin syyttäjän vaatimuksesta määrätä hänet väliaikaiseen liiketoimintakieltoon, jos se on tarpeen vahingolliseksi

katsottavan liiketoiminnan tai 3 §:n 3 momentissa tarkoitetun rikoksen tekemisen estämiseksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20__ .

5.

L a k i

lastensuojelulain 25 d §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 13 päivänä huhtikuuta 2007 annetun lastensuojelulain (417/2007) 25 d §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 88/2010, seuraavasti:

25 d §

Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen antaminen poliisille

---

Lastensuojeluviranomaisen on salassapitoa koskevien säännösten estämättä sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 2 ja 3 momentissa ja esitutkintalain (449/1987) 2 §:n 2 momentissa säädetään oikeudesta ja velvollisuudesta antaa tietoja poliisille, ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain (39/1889) 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20__ .

6.

L a k i**sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22 päivänä syyskuuta 2000 annetun lain (812/2000) 18 §:n 3 momentti seuraavasti:

18 §

*Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta
riippumatta eräissä muissa tilanteissa*

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Esitutkintalain (449/1987) 2 §:n 2 momentissa säädetään oikeudesta tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun on syytä epäillä kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta rikoslain (39/1889) 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.

Tämä laki tulee voimaan   päivänä   kuuta 20 .

7.

L a k i**lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 14 päivänä kesäkuuta 2002 annetun lain (504/2002) 2 §:n 3 momentti, 3 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 3 §:n 1 momentti laissa 1449/2007 ja 10 §:n 1 momentti laissa 1525/2009, sekä *lisätään* lain 2 §:ään uusi 4 momentti ja 3 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

2 §

Sovelletamisala

Sen lisäksi, mitä jäljempänä 5 a §:ssä säädetään, tätä lakia sovelletaan 1 momentissa säädetyin edellytyksin myös yhteisön, säätiön tai muun oikeushenkilön hyväksi ilman virka- tai työsuhdetta tapahtuvaan toimintaan (*vapaaehtoistoiminta*).

Tätä lakia ei kuitenkaan sovelleta 1–3 momentissa tarkoitettuihin tehtäviin, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään 30 päivää. Lisäksi siviilipalveluskeskus ei voi määrätä henkilöä tämän lain mukaisiin tehtäviin eikä työvoimaviranomainen voi tehdä työkokeilua, työelämävalmennusta tai työharjoittelua koskevaa sopimusta tässä laissa tarkoitetuista tehtävistä, jos henkilö ei halua ottaa vastaan tällaisia tehtäviä.

3 §

Työnantajan tai oikeushenkilön velvollisuus pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi

Työnantajan tai vapaaehtoistoimintaa harjoittavan oikeushenkilön tulee pyytää henkilöltä nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä, kun henkilö ensi kerran otetaan tai nimitetään sellaiseen työ- tai virkasuhteeseen taikka vapaaehtoistoimintaan, johon kuuluu 2 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä taikka annettaessa henkilölle näitä tehtäviä ensi kerran. Työnantajalla tarkoitetaan tässä laissa myös siviilipalveluslain 7 §:ssä tarkoitettua siviilipalveluskeskusta sekä työvoimaviranomaista, joka tekee työharjoittelua, työelämävalmennusta ja työkokeilua koskevan sopimuksen.

Jos henkilö toimii edelleen 2 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä, rikosrekisteriote on pyydetty nähtäväksi, vaikka hänen työtehtävänsä ei muutu 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, kun edellisestä rekisteriotteen toimittamisesta työnantajalle tai vapaaehtoistoimintaa harjoittavalle oikeushenkilölle on kulunut kolme vuotta.

10 §

Rangaistussäännökset

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta

- 1) rikkoo 3, 4 tai 5 §:ssä säädetyn velvollisuuden pyytää nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä,
- 2) rikkoo 4 §:n 3 momentissa säädetyn velvollisuuden ilmoittaa aluehallintovirastolle tai kunnalle muun kuin lupahakemuksessa tai ilmoituksessa määritellyn henkilön ottamisesta lain tarkoittamiin tehtäviin tai
- 3) rikkoo 7 §:ssä säädetyn velvollisuuden viipymättä palauttaa rikosrekisteriote otteen esittäneelle henkilölle,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *rikostaustan selvittämisrikkomuksesta* sakkoon. Työnantajan, vapaaehtoistoimintaa harjoittavan oikeushenkilön tai tämän edustajan vastuu määräytyy rikoslain (39/1889) 47 luvun 7 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20__ .

8.

L a k i**rikosrekisterilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 20 päivänä elokuuta 1993 annetun rikosrekisterilain (770/1993) 2 §:n 1 momentti, 6 §:n 2 momentti ja 10 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 1 momentti laissa 1458/2007, 6 §:n 2 momentti laissa 654/2004 sekä 10 §:n 1 momentti laeissa 523/2001 ja 654/2004, seuraavasti:

2 §

Tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain (39/1889) 3 luvun 4 §:n 1 tai 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muuntorangaistuksesta eikä siviilipalveluslain (1446/2007) nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta. Rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on tuomittu sakkoon rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä taikka 20 luvussa tarkoitetusta rikoksesta. Rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon.

---

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) mukaan toimitettava työnantajalle, vapaaehtoistoimintaa harjoittavalle oikeushenkilölle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitetusta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitetusta seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu vastaavasta rikoksesta, sekä rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä ja 20 luvussa tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista. Ote on maksuton.

---

10 §

Rikosrekisteristä poistetaan tieto

- 1) ehdollisesta vankeudesta, ehdollisen vankeuden ohessa tuomitusta sakosta, yhdyskuntapalvelusta tai valvonnasta, nuorisorangaistuksesta, nuorisorangaistuksen sijasta tuomitusta sakosta, muusta rikosrekisteriin merkittävästä sakosta, viraltapanosta ja yhteisösakosta viiden vuoden kuluttua,
  - 2) ehdottomasta, enintään kahden vuoden vankeusrangaistuksesta ja yhdyskuntapalvelusta kymmenen vuoden kuluttua sekä
  - 3) ehdottomasta, yli kahden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistuksesta sekä rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 ja 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta jättämisestä kahdenkymmenen vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä.
-

_____

Tämä laki tulee voimaan   päivänä   kuuta 20   .

LIITE**RINNAKKAISTEKSTIT****2.****L a k i****rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 1 luvun 11 §:n 2 momentti, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 6 §:n 3 momentti, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momentti ja 19 § sekä 20 luvun 6 §:n 1–3 momentti, 7 §:n 1 momentti, 8 a §:n 1 momentti, 10 §:n 2 momentti ja 11–13 §,

sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentti laeissa 626/1996, 650/2004, 743/2006 ja 212/2008, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 6 §:n 3 momentti laissa 1161/2005, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momentti ja 19 § laissa 650/2004 sekä 20 luvun 6 §:n 1–3 momentti, 7 §:n 1 momentti, 10 §:n 2 momentti, 11 ja 12 § laissa 563/1998, 8 a §:n 1 momentti laissa 743/2006 ja 13 § laissa 650/2004, sekä

lisätään 20 lukuun uusi 8 b ja 8 c § seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

Voimassa oleva laki

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

- 1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellainen sotarikos tai törkeä sotarikos taikka osallisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan 15 artiklassa;
- 2) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun 1–9 §:ssä;
- 3) 16 luvun 1–3 §:ssä ja vaikka rikoksen kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 kohdassa tarkoitettu henkilö taikka ulkomainen virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikostuomioistuimen palveluksessa;
- 4) 16 luvun 13, 14 ja 14 a §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n nojalla;
- 5) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä;

- 6) 20 luvun 6, 7 ja 8 a §:ssä;
- 7) 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön; taikka
- 8) 40 luvun 1–4 §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

Ehdotus

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

- 1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellainen sotarikos tai törkeä sotarikos taikka osallisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan 15 artiklassa;
- 2) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun 1–9 §:ssä;
- 3) 16 luvun 1–3 §:ssä ja vaikka rikoksen kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 kohdassa tarkoitettu henkilö taikka ulkomainen virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikostuomioistuimen palveluksessa;
- 4) 16 luvun 13, 14 ja 14 a §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n nojalla;
- 5) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä;
- 6) 20 luvun 6, 7, 8 a tai 8 b §:ssä;
- 7) 20 luvun 1–5 §:ssä taikka 9 tai 9 a §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön; taikka
- 8) 40 luvun 1–4 §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

8 luku

Vanhentumisesta*Voimassa oleva laki*

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakottamista sukupuoliyhteyteen.

Ehdotus

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista sukupuoliyhteyteen, *pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Syyteoikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.*

Voimassa oleva laki

6 §

Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Edellä 1 §:n 5 momentissa tarkoitettua rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun rikoksen kohteena ollut henkilö on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan vuotta.

Ehdotus

6 §

Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Edellä 1 §:n 5 momentissa tarkoitettua rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun rikoksen kohteena ollut henkilö on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan tai kaksikymmentäkolme vuotta.

-----

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan*Voimassa oleva laki*

18 §

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatalenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään

- 1) lasta,
- 2) väkivaltaa tai
- 3) eläimeen sekaantumista,

on tuomittava *sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi.

Ehdotus

18 §

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana *taikka muulla tavoin tarjoaa tai pitää saatavilla*, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia taikka kuvatalenteita tai *-tiedostoja*, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään

- 1) lasta,
- 2) väkivaltaa tai
- 3) eläimeen sekaantumista,

on tuomittava *sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. *Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun teon rangaistavuus ei edellytä sitä, että kuva taikka kuvatalenne tai -tiedosto on todellisuudenmukainen.*

Voimassa oleva laki

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuudenmukaista kuvatallennetta, jossa esitetään 18 §:n 4 momentissa tarkoitettua lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Ehdotus

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan *kuvaa taikka kuvatallennetta tai -tiedostoa, jossa 18 §:ssä tarkoitettulla tavalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta, tai joka hankkii tällaisen kuvan, tallenteen tai tiedoston tai pääsyn siihen*, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

20 luku

Seksuaalirikoksista

Voimassa oleva laki

6 §

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka

- 1) on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa,
  - 2) koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään, tai
  - 3) saa hänet ryhtymään 2 kohdassa tarkoitettuun tekoon,
- on tuomittava *lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei kuitenkaan pidetä 1 momentissa tarkoitettua tekoa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa tarkoitettulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksatoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Ehdotus

6 §

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään, tai saa hänet ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava *lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka *on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsella, jos rikos ei 7 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä*. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka menettelee *1 momentissa tai edellä tässä momentissa tarkoitetulla tavalla* kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, jonka osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

Voimassa oleva laki

7 §

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Jos lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä

- 1) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa,
- 2) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai
- 3) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Ehdotus

7 §

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Jos

- 1) *tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsella tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa; taikka*

2) lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä

- a) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa,
- b) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla,
- c) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi,
- d) rikos sisältää useita samaan lapseen kohdistuneita tekoja tai
- e) rikos kohdistuu useaan lapseen

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Voimassa oleva laki

8 a §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Ehdotus

8 a §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään **kahdeksi** vuodeksi.

Voimassa oleva laki

8 b §

Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

(uusi)

Ehdotus

8 b §

Lapsen houkuttelevainen seksuaalisiin tarkoituksiin

*Joka pyrkii tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksenaan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia taikka kuvataallenteita tai tiedostoja, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos, on tuomittava **lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.***

Jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös se, joka viettelee kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettun rikoksen yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

8 c §

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen

(uusi)

Ehdotus

8 c §

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen

*Joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyyttä loukkaavalla tavalla, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, **sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.***

Yritys on rangaistava.

Voimassa oleva laki

10 §

Määritelmät

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihostusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Ehdotus

10 §

Määritelmät

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Voimassa oleva laki

11 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3 tai 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa tarkoitetuista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Ehdotus

11 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3 tai 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetuista kahdeksantoista vuotta täyttäneisiin henkilöihin kohdistuneista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Voimassa oleva laki

12 §

Toimenpiteistä luopuminen

Jos 1 §:ssä, 5 §:n 2 momentissa tai 6 §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

Ehdotus

12 §

Toimenpiteistä luopuminen

Jos 1 §:ssä tai 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneen rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi,

virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

Voimassa oleva laki

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Ehdotus

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. *Sama koskee 8 b §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta, jossa pyritään tapaamiseen tai muuhun kanssakäymiseen lapsen kanssa tarkoituksessa valmistaa kuvia taikka kuvatallenteita tai tiedostoja, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta.*

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20__ .

3.

L a k i**esitutkintalain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 2 §:ään siitä lailla
 645/2003 kumotun 2 momentin tilalle uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

 (uusi)

Ehdotus

2 §

Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on oikeus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta rikoslain (39/1889) 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.

 Tämä laki tulee voimaan   päivänä   kuuta 20 .

4.

L a k i**liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liiketoimintakiellosta 13 päivänä joulukuuta 1985 annetun lain (1059/1985) 11 §:n
 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1220/1997, ja
lisätään lain 3 §:ään uusi 3 momentti ja 4 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

3 §

Liiketoimintakiellon määräämiset edellytykset

 (uusi)

Ehdotus

3 §

Liiketoimintakiellon määräämiset edellytykset

-----
*Lisäksi liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoi-
 minnassa syyllistynyt*

- 1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 tai 18 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen taikka sellaisen rikoksen yritykseen tai osallisuuteen siihen;
- 2) rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen; tai
- 3) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä tai 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen taikka sellaisen rikoksen yritykseen tai osallisuuteen siihen.

Voimassa oleva laki

4 §

Liiketoimintakiellon sisältö

 (uusi)

Ehdotus

4 §

Liiketoimintakiellon sisältö

Liiketoimintakieltoon 3 §:n 3 momentin nojalla määrätty ei saa itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa sellaista liiketoimintaa, jonka yhteydessä mainitussa momentissa tarkoitettu rikos on tehty, eikä tällaiseen liiketoimintaan liittyen toimia tämän pykälän 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Voimassa oleva laki

11 §

Väliaikainen liiketoimintakielto

Jos 2 §:ssä tarkoitettu henkilö on epäiltynä tai syytteessä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta ja liiketoimintakiellon määräämistä voidaan pitää todennäköisenä, voi tuomioistuin syyttäjän vaatimuksesta määrätä hänet väliaikaiseen liiketoimintakieltoon, jos se on tarpeen vahingolliseksi katsottavan liiketoiminnan estämiseksi.

Ehdotus

11 §

Väliaikainen liiketoimintakielto

Jos 2 §:ssä tarkoitettu henkilö on epäiltynä tai syytteessä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta ja liiketoimintakiellon määräämistä voidaan pitää todennäköisenä, voi tuomioistuin syyttäjän vaatimuksesta määrätä hänet väliaikaiseen liiketoimintakieltoon, jos se on tarpeen vahingolliseksi katsottavan liiketoiminnan tai 3 §:n 3 momentissa tarkoitettun rikoksen tekemisen estämiseksi.

Tämä laki tulee voimaan   päivänä   kuuta 20 .

5.

L a k i**lastensuojelulain 25 d §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 13 päivänä huhtikuuta 2007 annetun lastensuojelulain (417/2007) 25 d §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 88/2010, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

25 d §

Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen antaminen poliisille

Lastensuojeluviranomaisen on salassapitoa koskevien säännösten estämättä sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään oikeudesta ja velvollisuudesta antaa tietoja poliisille, ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain (39/1889) 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Ehdotus

25 d §

Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen antaminen poliisille

---

Lastensuojeluviranomaisen on salassapitoa koskevien säännösten estämättä sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 2 ja 3 momentissa ja *esitutkintalain (449/1987) 2 §:n 2 momentissa* säädetään oikeudesta ja velvollisuudesta antaa tietoja poliisille, ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain (39/1889) 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Tämä laki tulee voimaan   päivänä   kuuta 20   .

6.

L a k i**sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22 päivänä syyskuuta 2000 annetun lain (812/2000) 18 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

18 §

Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa

---

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.

Ehdotus

18 §

Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa

---

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. *Esitutkintalain (449/1987) 2 §:n 2 momentissa säädetään oikeudesta tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun on syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta rikoslain (39/1889) 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.*

Tämä laki tulee voimaan   päivänä   kuuta 20 .

7.

L a k i**lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 14 päivänä kesäkuuta 2002 annetun lain (504/2002) 2 §:n 3 momentti, 3 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 3 §:n 1 momentti laissa 1449/2007 ja 10 §:n 1 momentti laissa 1525/2009, sekä *lisätään* lain 2 §:ään uusi 4 momentti ja 3 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Soveltamisala

Tätä lakia ei kuitenkaan sovelleta 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin tehtäviin, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään kolme kuukautta. Lisäksi siviilipalveluskeskus ei voi määrätä henkilöä tämän lain mukaisiin tehtäviin eikä työvoimaviranomainen voi tehdä työkokeilua, työelämävalmennusta tai työharjoittelua koskevaa sopimusta tässä laissa tarkoitetuista tehtävistä, jos henkilö ei halua ottaa vastaan tällaisia tehtäviä.

(voimassa olevan pykälän 3 momentti)

Ehdotus

2 §

Soveltamisala

Sen lisäksi, mitä jäljempänä 5 a §:ssä säädetään, tätä lakia sovelletaan 1 momentissa säädettyin edellytyksin myös yhteisön, säätion tai muun oikeushenkilön hyväksi ilman virka- tai työsuhdetta tapahtuvaan toimintaan (vapaaehtoistoiminta).

Tätä lakia ei kuitenkaan sovelleta 1–3 momentissa tarkoitettuihin tehtäviin, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään 30 päivää. Lisäksi siviilipalveluskeskus ei voi määrätä henkilöä tämän lain mukaisiin tehtäviin eikä työvoimaviranomainen voi tehdä työkokeilua, työelämävalmennusta tai työharjoittelua koskevaa sopimusta tässä laissa tarkoitetuista tehtävistä, jos henkilö ei halua ottaa vastaan tällaisia tehtäviä.

Voimassa oleva laki

3 §

Työnantajan velvollisuus pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi

Työnantajan tulee pyytää henkilöltä nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä, kun henkilö ensi kerran otetaan tai nimitetään sellaiseen työ- tai virkasuhteeseen, johon kuuluu 2 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä taikka annettaessa henkilölle näitä tehtäviä ensi kerran. Työnantajalla tarkoitetaan tässä laissa myös siviilipalveluslain 7 §:ssä tarkoitettua siviilipalveluskeskusta sekä työvoimaviranomaista, joka tekee työharjoittelua, työelämävalmennusta ja työkokeilua koskevan sopimuksen.

(uusi)

Ehdotus

3 §

*Työnantajan **tai oikeushenkilön** velvollisuus pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi*

Työnantajan *tai vapaaehtoistoimintaa harjoittavan oikeushenkilön* tulee pyytää henkilöltä nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä, kun henkilö ensi kerran otetaan tai nimitetään sellaiseen työ- tai virkasuhteeseen *taikka vapaaehtoistoimintaan*, johon kuuluu 2 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä taikka annettaessa henkilölle näitä tehtäviä ensi kerran. Työnantajalla tarkoitetaan tässä laissa myös siviilipalveluslain 7 §:ssä tarkoitettua siviilipalveluskeskusta sekä työvoimaviranomaista, joka tekee työharjoittelua, työelämävalmennusta ja työkokeilua koskevan sopimuksen.

Jos henkilö toimii edelleen 2 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä, rikosrekisteriote on pyydetty nähtäväksi, vaikka hänen työtehtävänsä ei muutu 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, kun edellisestä rekisteriotteen toimittamisesta työnantajalle tai vapaaehtoistoimintaa harjoittavalle oikeushenkilölle on kulunut kolme vuotta.

Voimassa oleva laki

10 §

Rangaistussäännökset

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta

- 1) rikkoo 3, 4 tai 5 §:ssä säädetyn velvollisuuden pyytää nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä,
- 2) rikkoo 4 §:n 3 momentissa säädetyn velvollisuuden ilmoittaa aluehallintovirastolle tai kunnalle muun kuin lupahakemuksessa tai ilmoituksessa määritellyn henkilön ottamisesta lain tarkoittamiin tehtäviin tai
- 3) rikkoo 7 §:ssä säädetyn velvollisuuden viipymättä palauttaa rikosrekisteriote otteen esittäneelle henkilölle,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *rikostaustan selvittämisrikkomuksesta* sakkoon. Työnantajan tai tämän edustajan vastuu määräytyy rikoslain (39/1889) 47 luvun 7 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan.

Ehdotus

10 §

Rangaistussäännökset

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta

- 1) rikkoo 3, 4 tai 5 §:ssä säädetyn velvollisuuden pyytää nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä,
- 2) rikkoo 4 §:n 3 momentissa säädetyn velvollisuuden ilmoittaa aluehallintovirastolle tai kunnalle muun kuin lupahakemuksessa tai ilmoituksessa määritellyn henkilön ottamisesta lain tarkoittamiin tehtäviin tai
- 3) rikkoo 7 §:ssä säädetyn velvollisuuden viipymättä palauttaa rikosrekisteriote otteen esittäneelle henkilölle,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *rikostaustan selvittämisrikkomuksesta* sakkoon. Työnantajan, *vapaaehtoistoimintaa harjoittavan oikeushenkilön* tai tämän edustajan vastuu määräytyy rikoslain (39/1889) 47 luvun 7 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20__ .

8.

L a k i**rikosrekisterilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 20 päivänä elokuuta 1993 annetun rikosrekisterilain (770/1993) 2 §:n 1 momentti, 6 §:n 2 momentti ja 10 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 1 momentti laissa 1458/2007, 6 §:n 2 momentti laissa 654/2004 sekä 10 §:n 1 momentti laeissa 523/2001 ja 654/2004, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain (39/1889) 3 luvun 4 §:n 1 tai 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muuntorangaistuksesta eikä siviilipalveluslain (1446/2007) nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta. Rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon.

Ehdotus

2 §

Tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain (39/1889) 3 luvun 4 §:n 1 tai 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muuntorangaistuksesta eikä siviilipalveluslain (1446/2007) nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta. *Rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on tuomittu sakkoon rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä taikka 20 luvussa tarkoitettusta rikoksesta.* Rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon.

Voimassa oleva laki

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettusta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitettusta seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu vastaavasta rikoksesta. Ote on maksuton.

Ehdotus

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) mukaan toimitettava työnantajalle, *vapaaehtoistoimintaa harjoittavalle oikeushenkilölle* tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettusta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitettusta seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu vastaavasta rikoksesta, *sekä rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä ja 20 luvussa tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista*. Ote on maksuton.

Voimassa oleva laki

10 §

Rikosrekisteristä poistetaan tieto

- 1) ehdollisesta vankeudesta, ehdollisen vankeuden ohessa tuomitusta sakosta, yhdyskuntapalvelusta tai valvonnasta, nuorisorangaistuksesta, nuorisorangaistuksen sijasta tuomitusta sakosta, viraltapanosta ja yhteisösakosta viiden vuoden kuluttua,
- 2) ehdottomasta, enintään kahden vuoden vankeusrangaistuksesta ja yhdyskuntapalvelusta kymmenen vuoden kuluttua sekä

- 3) ehdottomasta, yli kahden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistuksesta sekä rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 ja 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta jättämisestä kahdenkymmenen vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä.
-

Ehdotus

10 §

Rikosrekisteristä poistetaan tieto

- 1) ehdollisesta vankeudesta, ehdollisen vankeuden ohessa tuomitusta sakosta, yhdyskuntapalvelusta tai valvonnasta, nuorisorangaistuksesta, nuorisorangaistuksen sijasta tuomitusta sakosta, *muusta rikosrekisteriin merkittävästä sakosta*, viraltapanosta ja yhteisösakosta viiden vuoden kuluttua,
  - 2) ehdottomasta, enintään kahden vuoden vankeusrangaistuksesta ja yhdyskuntapalvelusta kymmenen vuoden kuluttua sekä
  - 3) ehdottomasta, yli kahden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistuksesta sekä rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 ja 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta jättämisestä kahdenkymmenen vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä.
-

_____

Tämä laki tulee voimaan   päivänä   kuuta 20   .

SOPIMUSTEKSTIT

EUROOPAN NEUVOSTON YLEISSOPIMUS LASTEN SUOJELEMISESTA SEKSUAALISTA RIISTOA JA SEKSUAALISTA HYVÄKSIKÄYTTÖÄ VASTAAN

Johdanto

Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ja muut tämän sopimuksen allekirjoittajat;

ottaen huomioon, että Euroopan neuvoston tavoitteena on luoda suurempi yhtenäisyys sen jäsenten kesken;

ottaen huomioon, että jokaisella lapsella on oikeus sellaisiin suojelutoimenpiteisiin, joita hänen asemansa ala-ikäisenä sekä perheensä, yhteiskunnan ja valtion jäsenenä vaatii;

todeten, että lasten seksuaalinen riisto, erityisesti lapsipornografia ja prostituutio, ja kaikki lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön muodot, mukaan lukien ulkomailla tehdyt teot, vahingoittavat lasten terveyttä ja psykososiaalista kehitystä;

todeten, että lasten seksuaalinen riisto ja seksuaalinen hyväksikäyttö ovat sekä kansallisesti että kansainvälisesti kasvaneet hälyttäviin mittoihin erityisesti sekä lasten että rikoksenteekijöiden lisääntyneen informaatio- ja viestintäteknologian käytön vuoksi, ja sellaisen seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön estäminen ja torjunta vaativat kansainvälistä yhteistoimintaa;

ottaen huomioon, että lasten hyvinvointi ja paras etu ovat kaikkien jäsenvaltioiden yhteisiä perusarvoja ja niitä tulee edistää ilman syrjintää;

muistaen Euroopan neuvoston valtion- ja hallitusten päämiesten kolmannessa huippukokouksessa (Varsova 16.—17.5.2005) hyväksytyt toimintasuunnitelman, joka edellytti keinojen kehittämistä lasten seksuaalisen riiston lopettamiseksi;

muistaen erityisesti ministerikomitean suosituksen R (91) 11 lapsia ja nuoria aikuisia koskevaa seksuaalisesta hyväksikäytöstä, pornografiasta, prostituutiosta ja ihmiskaupasta, suosituksen Rec (2001) 16 lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa vastaan, tietoverkkorikollisuutta koskevan sopimuksen (ETS No. 185), erityisesti sen artiklan 9, sekä ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevan Euroopan neuvoston sopimuksen (ETS No. 197);

pitäen mielessä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojelemista koskevan sopimuksen (1950, ETS No. 5), muutetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan (1996, ETS No. 163) ja lasten oikeuksia koskevan eurooppalaisen sopimuksen (1996, ETS No. 160);

pitäen myös mielessä Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen, erityisesti sen 34 artiklan, lasten myyntiä, lapsipornografiasta ja lapsipornografiasta koskevan valinnaisen pöytäkirjan, kansainvälistä järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan Yhdistyneiden Kansa-

kuntien yleissopimusta täydentävän lisäpöytäkirjan ihmiskaupan, erityisesti lasten ja naisten ihmiskaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta samoin kuin Kansainvälisen työjärjestön yleissopimuksen lapsityövoiman pahimpien muotojen kieltämisestä ja välittömästä toiminnasta niiden poistamiseksi;

pitäen mielessä Euroopan Unionin neuvoston puitepäätöksen lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ja lapsipornografiaa vastaan (2004/68/YOS), Euroopan Unionin neuvoston puitepäätöksen uhrin asemasta rikosprosessissa (2001/220/YOS) ja Euroopan Unionin neuvoston puitepäätöksen ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS);

ottaen asianmukaisella tavalla huomioon muut asiaan liittyvät kansainväliset asiakirjat ja ohjelmat tällä alueella, erityisesti ensimmäisessä lasten kaupallista seksuaalista riistoa vastaan järjestetyssä maailmankongressissa (27.—31.8.1996) hyväksytyyn Tukholman julistuksen ja toimintasuunnitelman, toisessa lasten kaupallista seksuaalista riistoa vastaan järjestetyssä maailmankongressissa (17.—20.12.2001) hyväksytyyn Jokohaman yleismaailmallinen sitoumuksen, toisen lasten kaupallista seksuaalista riistoa vastaan järjestetyn maailmankongressin valmisteleavassa konferenssissa hyväksytyyn Budapestin sitoumuksen ja toimintasuunnitelman, Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen päätöslauselman S—27/2 ”Lapsille sopiva maailma” ja kolmivuotisen ohjelman ”Euroopan rakentaminen lapsille ja lasten kanssa”, joka hyväksyttiin kolmannen huippukokouksen jälkeen Monacon konferenssin (4.—5.4.2006) aloitteesta;

vakaasti päättäen edistää tehokkaasti yhteistä päämäärää suojella lapsia seksuaaliselta riistolta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä, olkoon rikoksentehtyjä kuka tahansa, ja tarjoten uhreille apua;

ottaen huomioon tarpeen valmistella kokonaisvaltainen kansainvälinen asiakirja, joka keskittyy kaikenlaista lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin ennaltaehkäiseviin, suojelua koskeviin ja rikosoikeudellisiin kysymyksiin, sekä perustaa erityinen valvontamekanismi;

ovat sopineet seuraavaa:

I luku

Tarkoitus, syrjimättömyysperiaate ja määritelmät

Artikla 1

Tarkoitus

1. Tämän sopimuksen tarkoitus on
  - (a) ehkäistä ja torjua lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä;
  - (b) suojella seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden lapsiuhrien oikeuksia;
  - (c) edistää kansallista ja kansainvälistä yhteistoimintaa lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan.

2. Sen varmistamiseksi, että sopijapuolet soveltavat sen säännöksiä tehokkaasti, tällä sopimuksella perustetaan erityinen valvontajärjestelmä.

Artikla 2

Syrjimättömyysperiaate

Sopijapuolet soveltavat tämän sopimuksen määräyksiä, erityisesti mahdollisuuksia käyttää uhrien oikeuksien turvaamiseksi tarkoitettuja toimenpiteitä, siten, ettei ketään syrjitä millään perusteilla kuten sukupuolen, rodun, värin, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun vakaumuksen, kansallisen tai sosiaalisen alkuperän, kansalliseen vähemmistöön kuulumisen, omaisuuden, syntyperän, seksuaalisen suuntautuneisuuden, terveydentilan, vammaisuuden tai muun aseman perusteella.

Artikla 3

Määritelmät

Tässä sopimuksessa

- (a) ”lapsella” tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä;
- (b) ”lasten seksuaalisella riistolla ja seksuaalisella hyväksikäytöllä” tarkoitetaan käyttäytymistä, jota tarkoitetaan tämän sopimuksen artikloissa 18—23;
- (c) ”uhrilla” tarkoitetaan jokaista seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteena olevaa lasta.

II luku

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

Artikla 4

Periaatteet

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ehkäistäkseen kaikenlaisen lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön sekä suojellakseen lapsia.

Artikla 5

Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rekrytointi, koulutus ja tietoisuuden herättäminen

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin lisätäkseen tietoisuutta lasten suojelusta ja oikeuksista niiden henkilöiden keskuudessa, jotka ovat säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa opetus-, terveys-, sosiaaliturva-, oikeus- ja poliisitoimisektoreilla ja urheilun, kulttuuriin sekä vapaa-ajan toimintaan liittyvillä aloilla.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin varmistakseen, että 1 kappaleessa mainituilla henkilöillä on riittävästi tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja

seksuaalisesta hyväksikäytöstä, keinoista tunnistaa ne ja artiklassa 12 (1) mainitusta mahdollisuudesta.

3. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti varmistaakseen, että edellytykset pääsulle ammatteihin, joiden harjoittamiseen liittyy säännöllistä yhteydenpitoa lapsiin, varmistavat sen, että näihin ammatteihin pyrkiviä ei ole tuomittu lasten seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Artikla 6

Lasten koulutus

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että lapset saavat perus- ja keskiasteen koulutuksessa heidän kehittyvän kykynsä mukaisesti tietoa seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön riskeistä samoin kuin keinoista suojella itseään. Tämä tieto, jota annetaan yhteistyössä vanhempien kanssa silloin kun tämä on asianmukaista, annetaan yleisemmän seksuaalisuutta koskevan tiedon yhteydessä ja siinä kiinnitetään erityistä huomiota vaaratilanteisiin, erityisesti niihin, jotka liittyvät uuden informaatio- ja viestintäteknologian käyttöön.

Artikla 7

Ennalta ehkäisevät interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet

Kukin sopijapuoli varmistaa, että henkilöillä, jotka pelkäävät voivansa syyllistyä tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituun rikokseen, on asianmukaisesti mahdollisuus päästä tehokkaihin ennalta ehkäiseviin interventio-ohjelmiin tai -toimenpiteisiin, jotka on suunniteltu rikoksentekoriskin arvioimiseksi ja ehkäisemiseksi.

Artikla 8

Suurelle yleisölle tarkoitetut toimenpiteet

1. Kukin sopijapuoli edistää tai järjestää suureen yleisöön kohdistuvia tietoisuutta lisääviä kampanjoita, jotka tarjoavat tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä siitä, mihin ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai kieltääkseen sellaisen materiaalin jakamisen, jossa mainostetaan tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituja rikoksia.

Artikla 9

Lasten, yksityisen sektorin, tiedotusvälineiden ja kansalaisyhteiskunnan osallistuminen

1. Kukin sopijapuoli rohkaisee lapsia, heidän kehittyvien kykyjensä mukaan, osallistumaan sel-

laisten valtion toimintapolitiikan, ohjelmien tai muiden aloitteiden kehittämiseen ja täytäntöönpanoon, jotka koskevat lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa.

2. Kukin sopijapuoli rohkaisee yksityistä sektoria, erityisesti informaatio- ja viestintäteknologiasektoria, turismi- ja matkailualaa sekä pankki- ja rahoitusala, samoin kuin kansalaisyhteiskuntaa osallistumaan sellaisen toimintapolitiikan kehittämiseen ja täytäntöönpanoon, jolla ehkäistään lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä, sekä soveltamaan sisäisiä normeja itsesääntelyn tai yhteissääntelyn keinoin.

3. Kukin sopijapuoli rohkaisee tiedotusvälineitä julkaisemaan sopivaa tietoa, joka liittyy kaikkiin lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin näkökohtiin, ottaen asianmukaisesti huomioon tiedotusvälineiden riippumattomuuden ja lehdistövapauden.

4. Kukin sopijapuoli rohkaisee, tarvittaessa rahastoja perustamalla, sellaisten kansalaisyhteiskunnan projektien ja ohjelmien rahoitusta, joiden tarkoituksena on ehkäistä lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä sekä suojella lapsia niiltä.

III luku

Erityisviranomaiset ja koordinoivat toimielimet

Artikla 10

Kansalliset yhteistyötoimenpiteet

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin varmistaa kansallisen tai paikallisen yhteistyön niiden eri viranomaisten (erityisesti opetussektori, terveyssektori, sosiaalipalvelut ja poliisi- ja oikeusviranomaiset) kesken, jotka ovat vastuussa lasten suojelemisesta seksuaaliselta riistolta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä, niiden ehkäisemisestä ja torjunnasta.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin perustaakseen tai määrätäkseen

(a) riippumattomia ja toimivaltaisia kansallisia tai paikallisia instituutioita lasten oikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi varmistuen, että niillä on erityiset voimavarat ja vastuu;

(b) mekanismit tietojen keräämiseksi tai kansallisia tai paikallisia toimipisteitä, jotka yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan kanssa seuraavat ja arvioivat lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä ilmiönä ottaen asianmukaisesti huomioon henkilötietoja koskevan suojan.

3. Kukin sopijapuoli rohkaisee yhteistyötä toimivaltaisten valtion viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja yksityissektorin kesken lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön tehokkaammaksi ehkäisemiseksi ja torjumiseksi.

IV luku

Suojelutoimenpiteet ja uhrien avustaminen

Artikla 11

Periaatteet

1. Kukin sopijapuoli järjestää tehokkaita sosiaalisia ohjelmia ja perustaa monialaisia järjestel-

miä tarpeellisen tuen antamiseksi uhreille, heidän lähiomaisilleen ja jokaiselle, joka on vastuussa heidän huollostaan.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että silloin kun uhrin iästä ei ole varmuutta, mutta on syytä epäillä uhrin olevan lapsi, lapsille tarkoitettua suojaa ja apua annetaan hänelle odotettaessa hänen ikänsä varmistamista.

Artikla 12

Ilmoituksen tekeminen epäilyistä seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, etteivät kansallisen lain salassapitoa koskevat säännökset, jotka koskevat tiettyjä lasten kanssa tekemisiin joutuvia ammattilaisia, estä näiden ammattilaisten mahdollisuutta ilmoittaa lasten suojelusta vastaaville mistä tahansa tilanteesta, jossa heillä on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön uhri.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin rohkaistakseen jokaista, joka tietää tai hyvässä uskossa epäilee lasten seksuaalista riistoa tai seksuaalista hyväksikäyttöä, ilmoittamaan näistä seikoista toimivaltaiselle taholle.

Artikla 13

Auttavat linjat

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin rohkaistakseen ja tukeakseen sellaisten neuvontapalvelujen kuten puhelin- ja internetlinjojen perustamista, jotka tarjoavat yhteydenottajille neuvoja, myös luottamuksellisesti tai ottaen asianmukaisella tavalla anonyymiteetin huomioon.

Artikla 14

Uhrien avustaminen

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin uhrien avustamiseksi toipumaan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä niin fyysisesti kuin psykososiaalisesti. Tämän kappaleen mukaisten toimenpiteiden tulee ottaa asianmukaisesti huomioon lapsen näkemykset, tarpeet ja huolenaiheet.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy toimiin kansallisen lainsäädännön asettamien ehtojen mukaisesti toimiakseen yhdessä niiden hallituksesta riippumattomien järjestöjen, muiden asianmukaisten järjestöjen tai muiden kansalaisyhteiskunnan tahojen kanssa, jotka toimivat uhrien avustamiseksi.

3. Silloin kun vanhemmat tai muut lapsen huollosta vastaavat henkilöt ovat osallisina hänen seksuaalisessa riistossaan tai seksuaalisessa hyväksikäytössään, artiklan 11 (1) mukaisiin interventiotoimenpiteisiin tulee sisältyä:

- mahdollisuus siirtää pois väitetty tekijä;
- mahdollisuus siirtää uhri pois perheympäristöstään. Sellaisen siirron ehdoista ja kestosta tulee päättää lapsen parhaan edun mukaisesti.

4. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että uhrille läheiset henkilöt voivat saada tarpeen mukaan terapeuttista apua, erityisesti psykologista kriisiapua.

V luku

Interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet

Artikla 15

Yleisperiaatteet

1. Kukin sopijapuoli varmistaa tai edistää kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti artiklassa 16 (1) ja (2) tarkoitettuja henkilöitä varten tehokkaita interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä, jotka pyrkivät ehkäisemään ja vähentämään lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten uusimisen riskiä. Sellaisten ohjelmien tai toimenpiteiden tulee olla käytettävissä koko oikeudenkäyntimenettelyn ajan, vankilassa tai sen ulkopuolella, kansallisen lainsäädännön asettamien ehtojen mukaisesti.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa tai edistää kansallisen lain mukaisesti kumppanuuden tai muiden yhteistyömuotojen kehittämistä toimivaltaisten viranomaisten välillä, erityisesti terveys- ja sosiaalipalveluiden välillä sekä oikeusviranomaisten ja niiden muiden toimielinten välillä, jotka ovat vastuussa artiklassa 16 (1) ja (2) mainittujen henkilöiden seurannasta.

3. Kukin sopijapuoli arvioi kansallisen lain mukaisesti artiklassa 16 (1) ja (2) mainittujen henkilöiden tekemien ja tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten vaarallisuutta ja uusimisen mahdollisuutta, sopivien ohjelmien tai toimenpiteiden määrittelemiseksi.

4. Kukin sopijapuoli arvioi kansallisen lain mukaisesti käytettyjen ohjelmien ja toimenpiteiden tehokkuutta.

Artikla 16

Interventio-ohjelmien ja -toimenpiteiden kohteet

1. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että henkilöt, joita vastaan on ryhdytty rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin minkä tahansa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen perusteella, voivat päästä osallisiksi artiklassa 15 (1) mainittuihin ohjelmiin tai toimenpiteisiin, sellaisin ehdoin, jotka eivät heikennä syytetyn oikeuksia ja oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin vaatimuksia tai ole näiden kanssa ristiriidassa, ottaen erityisesti asianmukaisesti huomioon syyttömyysolettamaa koskevaa periaatetta säätelevät määräykset.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että henkilöillä, jotka on tuomittu mistä tahansa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidusta rikoksesta, on mahdollisuus päästä osallisiksi artiklassa 15 (1) mainittuihin ohjelmiin tai toimenpiteisiin.

3. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä kehitetään tai mukautetaan ottamaan huomioon seksuaalirikoksiin syyllistyneiden lasten kehitystarpeet, mukaan lukien rikosoikeudellista vastuukään nuoremmat lapset, heidän seksuaalisen käyttäytymisensä ongelmien ratkaisemiseksi.

Artikla 17

Tietojen antaminen ja suostumus

1. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että artiklassa 16 tarkoitetuille henkilöille, joille interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä ehdotetaan, kerrotaan täydellisesti ehdotuksen perustelut ja että he suostuvat ohjelmaan tai toimenpiteeseen täysin tietoisina tosiseikoista.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että henkilöt, joille on ehdotettu interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä, voivat kieltäytyä niistä ja silloin, kun on kyse tuomituista henkilöistä, he ovat tietoisia kieltäytymisen mahdollisista seurauksista.

VI luku

Aineellinen rikosoikeus

Artikla 18

Seksuaalinen hyväksikäyttö

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä:

(a) seksuaalinen kanssakäyminen sellaisen lapsen kanssa, joka asianmukaisten kansallisen lain säännösten mukaan ei ole saavuttanut seksuaalisen toiminnan laillista ikää;

(b) seksuaalinen kanssakäyminen lapsen kanssa olosuhteissa

- joissa käytetään pakottamista, väkivaltaa tai uhkaa; tai
- joissa käytetään hyväksi tunnustettua luottamukseen, määräysvaltaan tai vaikutusvaltaan perustuvaa asemaa lapseen nähden, mukaan lukien perheen sisällä; tai
- joissa käytetään hyväksi lapsen erityisen haavoittuvaa tilannetta, varsinkin henkistä tai fyysistä vammaisuutta tai riippuvuusasemaa.

2. Edellä olevan 1 kappaleen tarkoituksessa kukin sopijapuoli määrittelee ikärajan, jota nuoremman lapsen kanssa on kiellettyä ryhtyä seksuaaliseen kanssakäymiseen.

3. Edellä olevan 1 (a) kappaleen tarkoituksena ei ole säädellä alaikäisten kesken tapahtuvaa vapaaehtoisuuteen perustuvaa seksuaalista kanssakäymistä.

Artikla 19

Lapsiprostituutioon liittyvät rikokset

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä:

(a) lapsen värväminen prostituutioon tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu prostituutioon;

(b) lapsen pakottaminen prostituutioon tai hyötyminen siitä tai muuten lapsen hyväksikäyttö sellaiseen tarkoitukseen;

(c) lapsiprostituution käyttö.

2. Tässä artiklassa ”lapsiprostituutiolla” tarkoitetaan lapsen käyttämistä seksuaaliseen toimintaan tilanteessa, jossa rahaa tai mitä tahansa muuta korvausta tai vastiketta annetaan tai luvataan

maksuna huolimatta siitä, annetaanko maksu, lupaus tai vastike lapselle tai kolmannelle henkilölle.

Artikla 20

Lapsipornografiaan liittyvät rikokset

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä, silloin kun siihen ei ole oikeutta:

- (a) lapsipornografian tuottaminen;
- (b) lapsipornografian tarjoaminen tai saatavilla pitäminen;
- (c) lapsipornografian jakaminen tai välittäminen;
- (d) lapsipornografian hankkiminen itselle tai toiselle henkilölle;
- (e) lapsipornografian hallussapito;
- (f) tietoinen pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan tieto- ja viestintäteknologian välityksellä.

2. Tässä artiklassa ”lapsipornografialla” tarkoitetaan kaikkea materiaalia, jossa visuaalisesti kuvataan lasta todellisessa tai simuloitussa seksuaalisessa toiminnassa tai mitä tahansa lapsen sukupuolielinten kuvaamista ensisijaisesti seksuaalisiin tarkoituksiin.

3. Kukin sopijapuoli voi varata oikeuden olla soveltamatta 1 (a) ja 1 (e) kappaletta kokonaan tai osittain sellaisen pornografisen materiaalin tuottamiseen ja hallussapitoon:

- joka käsittää pelkästään simuloituja esityksiä tai realistisia kuvia lapsesta, jota ei ole olemassa;
- jossa on lapsia, jotka ovat saavuttaneet artiklassa 18 (2) mainitun iän, jos kuvat on tuotettu heidän suostumuksellaan ja kuvat ovat heidän hallussaan yksinomaan heidän omaan yksityiseen käyttöönsä.

4. Kullakin sopijapuolella on oikeus olla soveltamatta 1 (f) kappaletta kokonaan tai osittain.

Artikla 21

Lapsen osallistumiseen pornografisiin esityksiin liittyvät rikokset

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä:

- (a) lapsen värväminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu sellaisiin esityksiin;
- (b) lapsen pakottaminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai hyötyminen siitä tai lapsen hyväksikäyttäminen muuten sellaisiin tarkoituksiin;
- (c) tietoinen sellaisen pornografisen esityksen seuraaminen, johon osallistuu lapsia.

2. Kukin sopijapuoli voi varata oikeuden rajoittaa 1 (c) kappaleen soveltamista tapauksiin, joissa lapsia on värvätty tai pakotettu 1 (a) tai (b) kappaleen mukaisesti.

Artikla 22

Lasten turmeleminen

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäkseen rangaistavaksi seksuaalisia tarkoituksia varten tapahtuneen toiminnan, jolla lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tahallaan saatetaan seuraamaan seksuaalista hyväksikäyttöä tai seksuaalista toimintaa, vaikka hänen ei itse tarvitse osallistua siihen.

Artikla 23

Lasten houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäkseen rangaistavaksi aikuisen tahallisesti tieto- ja viestintäteknologian välityksellä tekemä ehdotus tavata lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tarkoituksena tehdä artiklan 18 (1) (a) tai artiklan 20 (1) (a) perusteella kriminalisoitu rikos häntä vastaan, jos tätä ehdotusta on seurannut sellaiseen tapaamiseen johtavia olennaisia toimia.

Artikla 24

Avunanto ja yritys

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin minkä tahansa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen avunannon määrittelemiseksi rangaistavaksi tahallisesti tehtynä.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen yrityksen määrittelemiseksi rangaistavaksi tahallisesti tehtynä.

3. Kukin sopijapuoli voi varata oikeuden olla kokonaan tai osittain soveltamatta 2 kappaletta artiklan 20 (1) (b), (d), (e) ja (f), artiklan 21 (1) (c), artiklan 22 ja artiklan 23 perusteella kriminalisoituihin rikoksiin.

Artikla 25

Lainkäyttövalta

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin lainkäyttövalan perustamiseksi tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin tahallisiin rikoksiin nähden, kun

- (a) rikos on tehty sen alueella; tai
- (b) rikos on tehty sen lipun alla purjehtivalla aluksella; tai
- (c) rikos on tehty sen rekisterissä olevassa ilma-aluksessa; tai
- (d) rikoksen on tehnyt sen kansalainen; tai
- (e) rikoksen on tehnyt henkilö, jonka pysyvä asuinpaikka on sen alueella.

2. Kukin sopijapuoli pyrkii tarpeellisin lainsäädäntö- tai muin toimenpitein lainkäyttövallan perustamiseen tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin rikoksiin nähden, jos rikos tehdään sen kansalaista vastaan tai sellaista henkilöä vastaan, jonka pysyvä asuinpaikka on sen alueella.

3. Kukin sopijapuoli voi allekirjoittaessaan, ratifioidessaan tai hyväksyessään sopimuksen tai liittyessään siihen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetussa julistuksessa todeta, että se varaa oikeuden olla soveltamatta tai soveltaa vain tietyissä tapauksissa tai ehdoin lainkäyttövaltaa koskevia säännöksiä tämän artiklan 1 (e) kappaleen mukaisissa tapauksissa.

4. Saattaakseen tämän sopimuksen artikloiden 18, 19, 20 (1) (a) ja 21 (1) (a) ja (b) perusteella kriminalisoidut rikokset syytteeseen kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sen lainkäyttövalta 1 (d) kappaleessa tarkoitetuissa asioissa ei edellytä, että teot ovat rangaistavia siellä, missä ne tehtiin.

5. Kukin sopijapuoli voi allekirjoittaessaan tai tallettaessaan ratifiointi-, hyväksymis- tai liittymisasiakirjan Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetussa julistuksessa julistaa, että se varaa oikeuden rajoittaa tämän artiklan 4 kappaleen soveltamisen niihin tämän sopimuksen artiklan 18 (1) (b) toisen ja kolmannen kohdan perusteella kriminalisoituihin rikoksiin tapauksissa, joissa sen kansalaisella on pysyvä kotipaikka sen alueella.

6. Tämän sopimuksen artiklojen 18, 19, 20 (1) (a) ja 21 perusteella kriminalisoitujen rikosten syyttämiseksi kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sen lainkäyttövallan ehtona 1 (d) ja (e) kappaleen tarkoittamissa asioissa ei ole, että syytetoimenpiteisiin voidaan ryhtyä ainoastaan uhrin tekemän ilmoituksen perusteella tai sen valtion tekemän ilmiannon perusteella, jossa teko tehtiin.

7. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin perustaakseen lainkäyttövallan tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin rikoksiin nähden niissä tapauksissa, joissa oletettu tekijä on sen alueella eikä sopijapuoli pelkästään kansalaisuuden perusteella luovuta häntä toiselle sopijapuolelle.

8. Jos useampi kuin yksi sopijapuoli katsoo olevansa toimivaltainen tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituun rikokseen nähden, kyseiset sopijapuolet neuvottelevat tarpeen mukaan siitä, millä valtiolla on tarkoituksenmukaisin lainkäyttövalta.

9. Tämä sopimus ei sulje pois minkään sopijapuolen kansallisen oikeuden mukaan määräytyvää lainkäyttövaltaa rikosasioissa, ottaen kuitenkin huomioon kansainvälisen oikeuden yleiset määräykset.

Artikla 26

Oikeushenkilön vastuu

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö on vastuussa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidusta rikoksesta, jonka luonnollinen henkilö on tehnyt sen hyväksi toimien joko yksilönä tai oikeushenkilön toimielimen osana ja jonka johtava asema perustuu

- (a) oikeuteen edustaa oikeushenkilöä;
- (b) valtaan tehdä päätöksiä oikeushenkilön puolesta;
- (c) valtuuksiin harjoittaa valvontaa oikeushenkilön sisällä.

2. Edellä 1 kappaleessa mainittujen tapausten lisäksi kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että oikeushenkilöä voidaan pitää vastuullisena silloin, kun 1 kappaleessa mainitun luonnollisen henkilön suorittaman ohjauksen tai

valvonnan puuttuminen on mahdollistanut, että oikeushenkilön valtuuttamana toiminut henkilö on tehnyt tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen kyseisen oikeushenkilön hyväksi.

3. Sopijapuolen oikeudellisten periaatteiden mukaisesti oikeushenkilön vastuu voi olla rikosoikeudellista, siviilioikeudellista tai hallinto-oikeudellista.

4. Sellainen vastuu ei vaikuta rikoksen tehneiden luonnollisten henkilöiden rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Artikla 27

Rangaistukset ja toimenpiteet

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidut rikokset voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin ottaen huomioon niiden vakavuus. Näiden rangaistusten tulee sisältää vapausrangaistuksia, jotka voivat johtaa rikosentekijän luovuttamiseen.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että artiklan 26 mukaisesti vastuussa olevia oikeushenkilöitä voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin, joiden tulee sisältää rikosoikeudellisia tai eirikosoikeudellisia sakkoja ja joihin voi sisältyä muita keinoja, erityisesti

- (a) oikeuden poistaminen julkisiin etuihin tai avustuksiin;
- (b) tilapäinen tai pysyvä liiketoimintakielto;
- (c) asettaminen tuomioistuimen valvontaan;
- (d) asettaminen tuomioistuimen määräämään selvitystilaan.

3. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin

- (a) tehdäkseen mahdolliseksi ottaa haltuun ja konfiskoida
  - tavaroita, asiakirjoja ja muita rikosentekovälineitä, joita käytettiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tekemiseen tai niiden tekemisen helpottamiseksi;
  - sellaisten rikosten tuottama hyöty tai sen arvo;

(b) tehdäkseen mahdolliseksi tilapäisesti tai pysyvästi sulkea sellaiset tilat, joita käytettiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tekemiseen, ottaen kuitenkin huomioon hyvässä uskossa toimineiden kolmansien osapuolien oikeudet, tai kieltää rikosentekijää tilapäisesti tai pysyvästi harjoittamasta sellaista ammatillista tai vapaaehtoista toimintaa, johon kuuluu yhteydenpito lapsiin ja jonka yhteydessä rikos tehtiin.

4. Kukin sopijapuoli voi ryhtyä muihin toimenpiteisiin rikosentekijöiden suhteen kuten huoltajuuden menettäminen tai tuomittujen henkilöiden asettaminen seurantaan tai valvontaan.

5. Kukin sopijapuoli voi määrätä, että tämän artiklan mukaisesti takavarikoitu rikoksen hyöty tai omaisuus voidaan siirtää erityiseen rahastoon, jonka tarkoituksena on rahoittaa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten uhreja varten perustettuja ehkäisy- tai avustusohjelmia.

Artikla 28

Raskauttavat olosuhteet

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että jäljempänä mainitut olosuhteet sikäli kuin ne eivät jo ole osa rikoksen tunnusmerkistöä, voidaan asianmukaisen kansallisen lain mukaisesti ottaa huomioon raskauttavina olosuhteina määrättäessä rangaistuksia tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista:

- (a) rikos vahingoitti vakavasti uhrin fyysistä tai henkistä terveyttä;
- (b) rikosta edelsi tai siihen liittyi kidutusta tai vakavaa väkivaltaa;
- (c) rikoksen kohteena oli erityisen haavoittuva uhri;
- (d) rikoksen tekijä oli perheen jäsen, asui lapsen kanssa tai käytti väärin valta-asemansa;
- (e) rikoksen tekivät useat henkilöt yhdessä;
- (f) rikos on tehty rikollisen järjestön osana;
- (g) rikosentekijä on aikaisemmin tuomittu samanlaisista rikoksista.

Artikla 29

Aikaisemmat tuomiot

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen mahdollistamiseksi, että toisen sopijapuolen antamat lopulliset tuomiot voidaan ottaa huomioon määrättäessä rangaistusta tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista.

VII luku

Tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus

Artikla 30

Periaatteet

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tutkinta ja rikosprosessi toteutetaan lapsen parhaaksi eduksi ja lapsen oikeuksia kunnioittaen.

2. Kukin sopijapuoli omaksuu lähestymistavan, joka suojaa uhreja, varmistuen siitä, etteivät tutkinta ja rikosprosessi pahenna lapsen kokemaa traumaa ja että rikosoikeudellisten toimenpiteiden jälkeen annetaan tarvittaessa apua.

3. Kukin sopijapuoli varmistaa, että tutkinta ja rikosprosessi ovat ensisijaisia ja ne toteutetaan ilman aiheutonta viivytystä.

4. Kukin sopijapuoli varmistaa, että tässä luvussa tarkoitetut toimenpiteet eivät ole ristiriidassa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen artiklan 6 mukaisten puolustuksen oikeuksien ja oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin vaatimusten kanssa.

5. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin kansallisen lainsäädäntönsä peruseriaatteiden mukaisesti

- varmistamalla tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tehokas tutkinta ja syyttäminen sallien tarvittaessa mahdollisuuden peitetoimintaan;
- tekemällä mahdolliseksi sen, että tutkintayksiköt tai tutkintapalvelut voivat tunnistaa artikan 20 perusteella kriminalisoitujen rikosten uhrin, erityisesti analysoimalla lapsipornografista materiaalia kuten valokuvia tai audiovisuaalisia tallenteita, joita on lähetetty tai asetettu käyttöön informaatio- ja viestintäteknologian välityksellä.

Artikla 31

Yleiset suojelutoimenpiteet

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin suojellakseen uhrien oikeuksia ja etuja mukaan lukien heidän erityistarpeensa todistajina, kaikissa tutkinnan ja rikosprosessin vaiheissa erityisesti:

(a) ilmoittamalla heille heidän oikeuksistaan ja käytettävissään olevista palveluista ja, lukuun ottamatta silloin, kun he eivät halua sellaista tietoa, siitä, mihin heidän rikosilmoituksensa on johdannut, syyteistä, tutkinnan tai oikeudenkäynnin yleisestä edistymisestä ja heidän roolistaan samoin kuin heidän tapauksensa lopputuloksesta;

(b) varmistamalla ainakin sellaisissa tapauksissa, joissa uhrin ja heidän perheensä saattavat olla vaarassa, että heille ilmoitetaan, jos se on tarpeen, kun syytetty tai tuomittu henkilö vapautetaan tilapäisesti tai lopullisesti;

(c) mahdollistamalla kansallisen prosessilainsäädännön mukaisella tavalla, että heitä kuullaan, että he voivat esittää todistusaineistoa ja voivat valita tavan esittää näkemyksensä, tarpeensa ja huolenaiheensa suoraan tai välillisesti ja että ne otetaan huomioon;

(d) tarjoamalla heille asianmukaisia tukipalveluja niin, että heidän oikeutensa ja etunsa tuodaan esiin asianmukaisesti ja ne otetaan huomioon;

(e) suojelemalla heidän yksityisyyttään, identiteettiään ja kuvaansa ryhtymällä kansallisen lain mukaisesti toimiin kaiken sellaisen informaation yleisen jakamisen estämiseksi, joka voisi johtaa heidän tunnistamiseensa;

(f) tarjoamalla heille samoin kuin heidän perheilleen ja heidän puolestaan todistaneille turvaa uhkailulta, kostolta ja uudelleen uhriutumiselta;

(g) varmistamalla, että yhteydenpitoa uhrien ja tekijöiden välillä vältetään tuomioistuimen ja lainvalvontaviranomaisten tiloissa, ellei toimivaltainen viranomainen päättä toisin lapsen parhaan edun takia tai ellei tutkinta tai oikeudenkäyntimenettely vaadi sellaista yhteydenpitoa.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa, että uhrien saatavilla on tietoa asianmukaisista oikeudellisista ja hallinnollisista menettelyistä heti, kun he ovat ensimmäistä kertaa yhteydessä toimivaltaisiin viranomaisiin.

3. Kukin sopijapuoli varmistaa, että uhrien saatavilla on oikeudellista apua, kun he voivat olla asianosaisena rikosoikeudenkäynnissä, ja että oikeudellista apua annetaan maksutta silloin, kun tämä on aiheellista.

4. Kukin sopijapuoli tekee mahdolliseksi sen, että oikeusviranomaiset nimittävät erityisen edustajan uhrille silloin, kun tämä kansallisen lain mukaan saattaa olla asianosaisena rikosoikeudenkäynnissä ja kun uhrin ja vanhempien vastuuta kantavien henkilöiden välillä on eturistiriita, jonka perusteella kyseiset henkilöt eivät voi edustaa lasta sellaisessa oikeudenkäynnissä.

5. Kukin sopijapuoli tarjoaa lainsäädäntö- tai muin toimenpitein kansallisen lakinsa asettamien ehtojen mukaisesti mahdollisuuden, että ryhmät, säätiöt, yhdistykset tai viranomaiset tai riippu-

mattomat kansalaisjärjestöt voivat auttaa ja/tai tukea uhreja näiden suostumuksen mukaisesti rikosoikeudenkäynneissä, joissa käsitellään tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituja rikoksia.

6. Kukin sopijapuoli varmistaa, että tämän artiklan säännösten mukaisesti uhreille annettava tieto annetaan tavalla, joka sopii heidän ikäänsä ja kehitystasoonsa, ja se annetaan kielellä, jota he voivat ymmärtää.

Artikla 32

Oikeudenkäynnin aloittaminen

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tutkinnan tai syytteeseen saattamisen ehtona ei ole uhrin tekemä ilmoitus tai syyte ja että rikosprosessi voi jatkua, vaikka uhri on perunut lausuntonsa.

Artikla 33

Vanhentumissäännös

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että artiklojen 18, 19 (1) (a) ja (b) ja 21 (1) (a) ja (b) perusteella kriminalisoituja rikoksia koskevien rikosprosessien aloittamista koskeva vanhentumisaika on riittävän pitkä niin, että rikosprosessi voidaan tehokkaasti aloittaa uhrin saavutettua täysi-ikäisyyden ja että vanhentumisaika on suhteessa kyseisen rikoksen vakavuuteen.

Artikla 34

Tutkinta

1. Kukin sopijapuoli ottaa käyttöön toimenpiteet, jotka voivat olla tarpeen sen varmistamiseksi, että henkilöt, yksiköt tai palvelut, jotka ovat vastuussa tutkinnasta, ovat erikoistuneet lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaan tai että henkilöt on koulutettu tähän tarkoitukseen. Sellaisilla yksiköillä tai palveluilla tulee olla riittävät taloudelliset resurssit.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että uhrin todellista ikää koskeva epävarmuus ei estä rikostutkinnan aloittamista.

Artikla 35

Lapsen kuulusteleminen

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että

(a) lapsen kuulustelu tehdään ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun tosiasiat on ilmoitettu toimivaltaisille viranomaisille;

(b) lapsen kuulustelu tehdään tarvittaessa siihen tarkoitukseen suunnitellussa tai muutetussa paikassa;

(c) lasta kuulustelevat ammattihenkilöt, jotka on koulutettu tähän tehtävään;

(d) samat henkilöt hoitavat kaikki lapsen kuulustelut, jos se on mahdollista ja asianmukaista;

(e) kuulustelujen lukumäärä on niin rajoitettu kuin mahdollista ja kuulustelut ovat ehdottoman tarpeellisia rikosprosessia varten;

(f) lapsen mukana saa olla oikeudellinen edustaja tai tarpeen mukaan hänen valitsemansa aikuinen henkilö, ellei tämän henkilön osalta ole tehty päinvastaista perusteltua päätöstä.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että kaikki uhrin tai sen ollessa asianmukaista myös lapsitodistajan kuulustelut voidaan tallentaa videonauhalle ja että nämä videonauhoitetut kuulustelut voidaan hyväksyä todistusaineistona oikeudenkäynnissä kansallisen lain säännösten mukaisesti.

3. Kun uhrin iästä on epävarmuutta ja on syytä epäillä uhrin olevan lapsi, 1 ja 2 kappaleessa tarkoitettuja toimenpiteitä käytetään niin kauan kuin hänen ikänsä varmistuu.

Artikla 36

Rikosoikeudenkäynti

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ottaen asianmukaisesti huomioon säännöt, jotka koskevat oikeudellisten ammattien riippumattomuutta sen varmistamiseksi, että lasten oikeuksia ja seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa koulutusta on kaikkien niiden saatavilla, jotka ovat mukana oikeudenkäynnissä, erityisesti tuomareiden, syyttäjien ja lakimiesten saatavilla.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kansallisen lain mukaisesti varmistaa, että

(a) tuomari voi määrätä, että kuuleminen tapahtuu suljetuin ovin;

(b) uhria voidaan kuulla oikeudessa ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, erityisesti asianmukaisen viestintäteknologian avulla.

VIII luku

Tietojen tallentaminen ja säilyttäminen

Artikla 37

Tuomittuja seksuaalirikollisia koskevien kansallisten tietojen tallentaminen ja säilyttäminen

1. Tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten ehkäisemiseksi ja niistä syyttämiseksi kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin, kansallisen lain edellyttämien asianomaisten tietosuoja koskevien säännösten ja muiden sääntöjen ja takuiden mukaisesti, tietojen keräämiseksi ja säilyttämiseksi tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista tuomittujen henkilöiden henkilöllisyydestä ja geneettisestä profiilista (DNA).

2. Kun sopimus allekirjoitetaan tai sopimuksen ratifiointi-, hyväksymis- tai liittymisasiakirja

talletetaan, sopijapuoli ilmoittaa Euroopan neuvoston pääsihteerille 1 kappaleessa tarkoitetuista asioista vastuussa olevan yhden toimivaltaisen kansallisen viranomaisen nimen ja osoitteen.

3. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin varmistaakseen, että 1 kappaleessa tarkoitettuja tietoja voidaan toimittaa toisen sopijapuolen toimivaltaiselle viranomaiselle sen kansallisen lain ja asiaankuuluvien kansainvälisten instrumenttien ehtojen mukaisesti.

IX luku

Kansainvälinen yhteistyö

Artikla 38

Kansainvälistä yhteistyötä koskevat yleiset periaatteet ja toimintatavat

1. Sopijapuolet ovat mahdollisimman laajassa yhteistyössä keskenään tämän sopimuksen säännösten mukaisesti ja, asianmukaisia kansainvälisiä ja alueellisia instrumentteja soveltamalla, järjestelyin, jotka on sovittu yhdenmukaisen tai vastavuoroisen lainsäädännön sekä kansallisten lakien mukaisesti

- (a) ehkäistäkseen ja torjuakseen lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä;
- (b) suojellakseen uhreja ja tarjotakseen heille apua;
- (c) tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että henkilöt, jotka ovat joutuneet tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen uhriksi asuinmaansa ulkopuolella, voivat tehdä rikosilmoituksen asuinmaansa toimivaltaisille viranomaisille.

3. Jos sopijapuoli, joka asettaa rikosasiassa annettavan oikeusavun tai luovuttamisen ehdoksi sopimuksen olemassaolon, saa oikeusapua tai luovuttamista koskevan pyynnön sopijapuolelta, jonka kanssa sillä ei ole sopimusta, se voi katsoa tämän sopimuksen lailliseksi perusteeksi oikeusavun antamiselle rikosasioissa tai luovuttamiselle tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten osalta.

4. Kukin sopijapuoli pyrkii, kun se on asianmukaista, sisällyttämään kolmansille valtioille tarkoitettuihin kehitysapuohjelmiin lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisyyn ja torjunnan.

X luku

Valvontamekanismi

Artikla 39

Sopijapuolten komitea

1. Sopijapuolten komitea koostuu sopimuksen sopijapuolten edustajista.
2. Euroopan neuvoston pääsihteerin kutsuu koolle sopijapuolten komitean. Komitean ensimmäi-

nen kokous pidetään vuoden kuluessa siitä, kun sopimus on tullut voimaan kymmenennen allekirjoittajavaltion ratifioitua sen. Komitea kokoontuu tämän jälkeen, kun kolmannes sopijapuolista tai pääsihteeri sitä pyytää.

3. Sopijapuolten komitea hyväksyy menettelytapasääntönsä.

Artikla 40

Muut edustajat

1. Euroopan neuvoston parlamentin yleiskokous, ihmisoikeuskomissaari, Euroopan neuvoston rikosoikeudellinen johtokomitea (CDPC) samoin kuin muut asiaankuuluvat Euroopan neuvoston hallitustenväliset komiteat nimittävät kukin edustajan sopijapuolten komiteaan.

2. Ministerikomitea voi pyytää muita Euroopan neuvoston toimielimiä nimittämään edustajan sopijapuolten komiteaan sen kanssa neuvoteltuaan.

3. Kansalaisyhteiskunnan edustajille, erityisesti hallituksista riippumattomille järjestöille voidaan myöntää sopijapuolten komitean huomioitsijan asema Euroopan neuvoston asianmukaisten sääntöjen määräämän menettelyn mukaisesti.

4. Edellä 1-3 kappaleen mukaisesti nimitetyt edustajat osallistuvat sopijapuolten komitean kokouksiin ilman äänioikeutta.

Artikla 41

Sopijapuolten komitean tehtävät

1. Sopijapuolten komitea valvoo tämän sopimuksen toimeenpanoa. Sopijapuolten komitean säännöissä määrätään sopimuksen toimeenpanoa koskevasta arviointimenettelystä.

2. Sopijapuolten komitea edistää tietojen, kokemusten ja hyvien käytänteiden keräämistä, analysointia ja vaihtoa valtioiden välillä parantaakseen niiden mahdollisuutta ehkäistä ja torjua lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä.

3. Sopijapuolten komitean on tarvittaessa:

(a) edistettävä tämän sopimuksen tehokasta käyttöä ja toimeenpanoa mukaan lukien minkä tahansa ongelman tunnistaminen ja tämän sopimuksen mukaisen julistuksen tai varauman vaikutukset;

(b) lausuttava käsityksensä mistä tahansa sopimuksen soveltamista koskevasta kysymyksestä ja edistettävä tietojen vaihtoa merkittävästä oikeudellisesta, poliittisesta tai teknologisestä kehityksestä.

3. Euroopan neuvoston sihteeristö avustaa sopijapuolten komiteaa tämän artiklan mukaisten tehtävien toimeenpanossa.

4. Euroopan neuvoston rikosoikeudellista johtokomiteaa (CDPC) on informoitava määräajoin tämän artiklan 1, 2 ja 3 kappaleessa mainitusta toiminnasta.

XI luku

Suhde muihin kansainvälisiin instrumentteihin

Artikla 42

Suhde lapsen oikeuksia koskevaan Yhdistyneiden Kansakuntien sopimukseen ja sen valinnaiseen pöytäkirjaan lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta

Tämä sopimus ei vaikuta oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka perustuvat lapsen oikeuksia koskevaan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimukseen ja sen valinnaiseen pöytäkirjaan lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta, ja sen tarkoituksena on vahvistaa niiden tarjoamaa suojaa sekä kehittää ja täydentää niissä olevia standardeja.

Artikla 43

Suhde muihin kansainvälisiin instrumentteihin

1. Tämä sopimus ei vaikuta oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka perustuvat muihin kansainvälisiin instrumentteihin, joiden osapuolina tämän sopimuksen sopijapuolet ovat tai joihin ne liittyvät ja jotka sisältävät säännöksiä tässä sopimuksessa tarkoitetuista asioista ja jotka varmistavat seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön lapsiuhreille enemmän suojelua ja apua.

2. Tämän sopimuksen sopijapuolet voivat tehdä kahdenkeskisiä tai monenkeskisiä sopimuksia toistensa kanssa tässä sopimuksessa käsitellyistä asioista täydentääkseen tai vahvistaakseen sen säännöksiä tai edistääkseen siihen sisältyvien periaatteiden soveltamista.

3. Sopijapuolet, jotka ovat Euroopan unionin jäseniä, soveltavat keskinäisissä suhteissaan yhteisön ja Euroopan unionin sääntöjä sikäli kuin tällaiset säännöt koskevat kyseistä asiaa ja soveltuvat kyseiseen tapaukseen eivätkä ne vaaranna tämän sopimuksen päämäärää ja tarkoitusta eivätkä vaaranna sen täydellistä soveltamista suhteissa muihin sopijapuoliin.

XII luku

Sopimuksen muuttaminen

Artikla 44

Muutokset

1. Sopijapuolen ehdotus tämän sopimuksen muuttamiseksi on toimitettava Euroopan neuvoston pääsihteerille ja hänen on lähetettävä se eteenpäin Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, jokaiselle allekirjoittajalle, jokaiselle sopijavaltiolle, Euroopan yhteisölle, jokaiselle valtiolle, joka artiklan 45 (1) mukaisesti voi allekirjoittaa tämän sopimuksen, ja jokaiselle valtiolle, jota on pyydetty artiklan 46 (1) mukaisesti liittymään tähän sopimukseen.

2. Sopijapuolen ehdottama muutos on toimitettava Euroopan neuvoston rikosoikeudelliselle johtokomitealle (CDPC), jonka tulee ilmoittaa ministerikomitealle mielipiteensä ehdotetusta muutoksesta.

3. Ministerikomitea harkitsee muutosehdotusta ja CDPC:n mielipidettä ja voi hyväksyä muutoksen neuvoteltuaan tämän sopimuksen niiden sopijapuolten kanssa, jotka eivät ole jäsenvaltioita.

4. Ministerikomitean tämän artiklan 3 kappaleen mukaisesti hyväksymän muutoksen teksti on toimitettava sopijapuolten hyväksyttäväksi.

5. Tämän artiklan 3 kappaleen mukaisesti hyväksytty muutos tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kuukausi on kulunut siitä, kun kaikki sopijapuolet ovat ilmoittaneet pääsihteerille hyväksyvänsä muutoksen.

XIII luku

Loppulausekkeet

Artikla 45

Allekirjoittaminen ja voimaantulo

1. Tämän sopimuksen voivat allekirjoittaa Euroopan neuvoston jäsenvaltiot, sen laatimiseen osallistuneet ei-jäsenvaltiot sekä Euroopan yhteisö.

2. Tämä sopimus voidaan ratifioida tai hyväksyä. Ratifiointi- tai hyväksymisasiakirjat talletetaan Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

3. Tämä sopimus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun viisi allekirjoittajaa, joista vähintään kolme on Euroopan neuvoston jäsenvaltioita, on ilmoittanut sitoutuvansa sopimukseen edellisen kappaleen mukaisesti.

4. Sellaisen valtion osalta, johon viitataan 1 kappaleessa tai Euroopan yhteisön osalta, joka myöhemmin ilmoittaa sitoutuvansa sopimukseen, sopimus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun ilmoitus ratifioinnista tai hyväksymisestä on jätetty.

Artikla 46

Liittyminen sopimukseen

1. Kun tämä sopimus on tullut voimaan, Euroopan neuvoston ministerikomitea voi neuvoteltuaan tämän sopimuksen sopijapuolten kanssa ja saatuaan niiden yksimielisen hyväksymisen, pyytää Euroopan neuvostoon kuulumatonta valtiota, joka ei ole osallistunut sopimuksen laatimiseen, liittymään sopimukseen Euroopan neuvoston perussäännön artiklan 20 (d) mukaisella enemmistöpäätöksellä ja ministerikomiteaan kuuluvien sopijavaltioiden edustajien yksimielisellä päätöksellä.

2. Sopimukseen liittyvän valtion osalta sopimus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun ilmoitus liittymisestä on talletettu Euroopan neuvoston pääsihteerin luona.

Artikla 47

Alueellinen soveltaminen

1. Valtio tai Euroopan yhteisö voi allekirjoittaessaan tai tallettaessaan ilmoituksen ratifioinnista, hyväksymisestä tai liittymisestä määrittellä erikseen sen alueen tai alueet, joilla sopimus on voimassa.

2. Sopijapuoli voi milloin tahansa myöhemmin tehdyllä ja Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella laajentaa tämän sopimuksen soveltamista alueelle, joka on erikseen määriteltä ilmoituksessa ja jonka kansainvälisistä asioista se on vastuussa tai jonka puolesta se on valtuutettu toimimaan. Sellaisen alueen osalta sopimus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun pääsihteeri on vastaanottanut sellaisen ilmoituksen.

3. Kahden edellisen kappaleen mukaisesti tehty ilmoitus voidaan minkä tahansa ilmoituksessa määritellyn alueen osalta peruuttaa Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella. Peruutus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun pääsihteeri on vastaanottanut ilmoituksen.

Artikla 48

Varaumat

Tähän sopimukseen ei voida tehdä varaumaa, ellei varaumaa ole nimenomaisesti sallittu. Varauma voidaan peruuttaa milloin tahansa.

Artikla 49

Irtisanominen

1. Kukin sopijapuoli voi milloin tahansa irtisanoa tämän sopimuksen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella.

2. Irtisanominen tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut pääsihteerin vastaanottamasta ilmoituksesta.

Artikla 50

Ilmoitukset

Euroopan neuvoston pääsihteeri ilmoittaa Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, allekirjoittajavaltioille, sopijavaltioille, Euroopan yhteisölle, valtioille, jotka artiklan 45 säännösten mukaisesti voivat allekirjoittaa tämän sopimuksen, sekä valtioille, joita on artiklan 46 säännösten mukaisesti pyydetty liittymään tähän sopimukseen:

- (a) jokaisesta allekirjoituksesta;
- (b) ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymisasiakirjan tallettamisesta;
- (c) jokaisesta tämän sopimuksen voimaantulopäivästä artikloiden 45 ja 46 mukaisesti;

- (d) jokaisesta artiklan 44 mukaisesti hyväksytyistä muutoksesta ja päivästä, jona sellainen muutos tulee voimaan;
- (e) jokaisesta artiklan 48 mukaisesti tehdystä varaumasta;
- (f) jokaisesta artiklan 49 säännösten mukaisesti tehdystä irtisanomisesta;
- (g) jokaisesta muusta tähän sopimukseen liittyvästä toimesta, ilmoituksesta tai tiedonannosta.

Tämän vakuudeksi allekirjoittaneet, asianmukaisesti siihen valtuutettuina, ovat allekirjoittaneet tämän sopimuksen.

Tämä sopimus on tehty Lanzarotella 25 päivänä lokakuuta 2007, englanniksi ja ranskaksi, molemmat yhtä todistusvoimaiset, yhtenä kappaleena, joka talletetaan Euroopan neuvoston arkistoon. Euroopan neuvoston pääsihteeri lähettää oikeaksi todistetun jäljennöksen jokaiselle Euroopan neuvoston jäsenvaltiolle, sellaiselle ei-jäsenvaltiolle, joka on osallistunut tämän sopimuksen laatimiseen, Euroopan yhteisölle ja jokaiselle valtiolle, jota on pyydetty liittymään tähän sopimukseen.

COUNCIL OF EUROPE CONVENTION ON THE PROTECTION OF CHILDREN AGAINST SEXUAL EXPLOITATION AND SEXUAL ABUSE

Preamble

The member States of the Council of Europe and the other signatories hereto;

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members;

Considering that every child has the right to such measures of protection as are required by his or her status as a minor, on the part of his or her family, society and the State;

Observing that the sexual exploitation of children, in particular child pornography and prostitution, and all forms of sexual abuse of children, including acts which are committed abroad, are destructive to children's health and psycho-social development;

Observing that the sexual exploitation and sexual abuse of children have grown to worrying proportions at both national and international level, in particular as regards the increased use by both children and perpetrators of information and communication technologies (ICTs), and that preventing and combating such sexual exploitation and sexual abuse of children require international co-operation;

Considering that the well-being and best interests of children are fundamental values shared by all member States and must be promoted without any discrimination;

Recalling the Action Plan adopted at the 3rd Summit of Heads of State and Governments of the Council of Europe (Warsaw, 16-17 May 2005), calling for the elaboration of measures to stop sexual exploitation of children;

Recalling in particular the Committee of Ministers Recommendation No. R (91) 11 concerning sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in, children and young adults, Recommendation Rec(2001)16 on the protection of children against sexual exploitation, and the Convention on Cybercrime (ETS No. 185), especially Article 9 thereof, as well as the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (CETS No. 197);

Bearing in mind the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950, ETS No. 5), the revised European Social Charter (1996, ETS No. 163), and the European Convention on the Exercise of Children's Rights (1996, ETS No. 160);

Also bearing in mind the United Nations Convention on the Rights of the Child, especially Article 34 thereof, the Optional Protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography, the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, as well as the International Labour Organization Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour;

Bearing in mind the Council of the European Union Framework Decision on combating the sexual exploitation of children and child pornography (2004/68/JHA), the Council of the European Union Framework Decision on the standing of victims in criminal proceedings (2001/220/JHA), and the Council of the European Union Framework Decision on combating trafficking in human beings (2002/629/JHA);

Taking due account of other relevant international instruments and programmes in this field, in particular the Stockholm Declaration and Agenda for Action, adopted at the 1st World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children (27-31 August 1996), the Yokohama Global Commitment adopted at the 2nd World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children (17-20 December 2001), the Budapest Commitment and Plan of Action, adopted at the preparatory Conference for the 2nd World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children (20-21 November 2001), the United Nations General Assembly Resolution S-27/2 “A world fit for children” and the three-year programme “Building a Europe for and with children”, adopted following the 3rd Summit and launched by the Monaco Conference (4-5 April 2006);

Determined to contribute effectively to the common goal of protecting children against sexual exploitation and sexual abuse, whoever the perpetrator may be, and of providing assistance to victims;

Taking into account the need to prepare a comprehensive international instrument focusing on the preventive, protective and criminal law aspects of the fight against all forms of sexual exploitation and sexual abuse of children and setting up a specific monitoring mechanism,

Have agreed as follows:

Chapter I

Purposes, non-discrimination principle and definitions

Article 1

Purposes

- 1 The purposes of this Convention are to:
  - a prevent and combat sexual exploitation and sexual abuse of children;
  - b protect the rights of child victims of sexual exploitation and sexual abuse;
  - c promote national and international co-operation against sexual exploitation and sexual abuse of children.
- 2 In order to ensure effective implementation of its provisions by the Parties, this Convention sets up a specific monitoring mechanism.

Article 2

Non-discrimination principle

The implementation of the provisions of this Convention by the Parties, in particular the enjoyment of measures to protect the rights of victims, shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth, sexual orientation, state of health, disability or other status.

Article 3

Definitions

For the purposes of this Convention:

- a “child” shall mean any person under the age of 18 years;
- b “sexual exploitation and sexual abuse of children” shall include the behaviour as referred to in Articles 18 to 23 of this Convention;
- c “victim” shall mean any child subject to sexual exploitation or sexual abuse.

Chapter II

Preventive measures

Article 4

Principles

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to prevent all forms of sexual exploitation and sexual abuse of children and to protect children.

Article 5

Recruitment, training and awareness raising of persons working in contact with children

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to encourage awareness of the protection and rights of children among persons who have regular contacts with children in the education, health, social protection, judicial and law-enforcement sectors and in areas relating to sport, culture and leisure activities.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the persons referred to in paragraph 1 have an adequate knowledge of sexual exploitation and sexual abuse of children, of the means to identify them and of the possibility mentioned in Article 12, paragraph 1.

3 Each Party shall take the necessary legislative or other measures, in conformity with its internal law, to ensure that the conditions to accede to those professions whose exercise implies regular contacts with children ensure that the candidates to these professions have not been convicted of acts of sexual exploitation or sexual abuse of children.

Article 6

Education for children

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that children, during primary and secondary education, receive information on the risks of sexual exploitation and sexual abuse, as well as on the means to protect themselves, adapted to their evolving capacity. This information, provided in collaboration with parents, where appropriate, shall be given within a more general context of information on sexuality and shall pay special attention to situations of risk, especially those involving the use of new information and communication technologies.

Article 7

Preventive intervention programmes or measures

Each Party shall ensure that persons who fear that they might commit any of the offences established in accordance with this Convention may have access, where appropriate, to effective intervention programmes or measures designed to evaluate and prevent the risk of offences being committed.

Article 8

Measures for the general public

1 Each Party shall promote or conduct awareness raising campaigns addressed to the general public providing information on the phenomenon of sexual exploitation and sexual abuse of children and on the preventive measures which can be taken.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to prevent or prohibit the dissemination of materials advertising the offences established in accordance with this Convention.

Article 9

Participation of children, the private sector, the media and civil society

1 Each Party shall encourage the participation of children, according to their evolving capacity, in the development and the implementation of state policies, programmes or others initiatives concerning the fight against sexual exploitation and sexual abuse of children.

2 Each Party shall encourage the private sector, in particular the information and communication technology sector, the tourism and travel industry and the banking and finance sectors, as well as civil society, to participate in the elaboration and implementation of policies to prevent sexual exploitation and sexual abuse of children and to implement internal norms through self-regulation or co-regulation.

3 Each Party shall encourage the media to provide appropriate information concerning all aspects of sexual exploitation and sexual abuse of children, with due respect for the independence of the media and freedom of the press.

4 Each Party shall encourage the financing, including, where appropriate, by the creation of funds, of the projects and programmes carried out by civil society aiming at preventing and protecting children from sexual exploitation and sexual abuse.

Chapter III

Specialised authorities and co-ordinating bodies

Article 10

National measures of co-ordination and collaboration

1 Each Party shall take the necessary measures to ensure the co-ordination on a national or local level between the different agencies in charge of the protection from, the prevention of and the fight against sexual exploitation and sexual abuse of children, notably the education sector, the health sector, the social services and the law-enforcement and judicial authorities.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to set up or designate:

a independent competent national or local institutions for the promotion and protection of the rights of the child, ensuring that they are provided with specific resources and responsibilities;

b mechanisms for data collection or focal points, at the national or local levels and in collaboration with civil society, for the purpose of observing and evaluating the phenomenon of sexual exploitation and sexual abuse of children, with due respect for the requirements of personal data protection.

3 Each Party shall encourage co-operation between the competent state authorities, civil society and the private sector, in order to better prevent and combat sexual exploitation and sexual abuse of children.

Chapter IV

Protective measures and assistance to victims

Article 11

Principles

1 Each Party shall establish effective social programmes and set up multidisciplinary structures to provide the necessary support for victims, their close relatives and for any person who is responsible for their care.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that when the age of the victim is uncertain and there are reasons to believe that the victim is a child, the protection and assistance measures provided for children shall be accorded to him or her pending verification of his or her age.

Article 12

Reporting suspicion of sexual exploitation or sexual abuse

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the confidentiality rules imposed by internal law on certain professionals called upon to work in contact with children do not constitute an obstacle to the possibility, for those professionals, of their reporting to the services responsible for child protection any situation where they have reasonable grounds for believing that a child is the victim of sexual exploitation or sexual abuse.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to encourage any person who knows about or suspects, in good faith, sexual exploitation or sexual abuse of children to report these facts to the competent services.

Article 13

Helplines

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to encourage and support the setting up of information services, such as telephone or Internet helplines, to provide advice to callers, even confidentially or with due regard for their anonymity.

Article 14

Assistance to victims

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to assist victims, in the short and long term, in their physical and psycho-social recovery. Measures taken pursuant to this paragraph shall take due account of the child's views, needs and concerns.

2 Each Party shall take measures, under the conditions provided for by its internal law, to cooperate with non-governmental organisations, other relevant organisations or other elements of civil society engaged in assistance to victims.

3 When the parents or persons who have care of the child are involved in his or her sexual exploitation or sexual abuse, the intervention procedures taken in application of Article 11, paragraph 1, shall include:

- the possibility of removing the alleged perpetrator;
- the possibility of removing the victim from his or her family environment. The conditions and duration of such removal shall be determined in accordance with the best interests of the child.

4 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the persons who are close to the victim may benefit, where appropriate, from therapeutic assistance, notably emergency psychological care.

Chapter V

Intervention programmes or measures

Article 15

General principles

1 Each Party shall ensure or promote, in accordance with its internal law, effective intervention programmes or measures for the persons referred to in Article 16, paragraphs 1 and 2, with a view to preventing and minimising the risks of repeated offences of a sexual nature against children. Such programmes or measures shall be accessible at any time during the proceedings, inside and outside prison, according to the conditions laid down in internal law.

2 Each Party shall ensure or promote, in accordance with its internal law, the development of partnerships or other forms of co-operation between the competent authorities, in particular health-care services and the social services, and the judicial authorities and other bodies responsible for following the persons referred to in Article 16, paragraphs 1 and 2.

3 Each Party shall provide, in accordance with its internal law, for an assessment of the dangerousness and possible risks of repetition of the offences established in accordance with this Convention, by the persons referred to in Article 16, paragraphs 1 and 2, with the aim of identifying appropriate programmes or measures.

4 Each Party shall provide, in accordance with its internal law, for an assessment of the effectiveness of the programmes and measures implemented.

Article 16

Recipients of intervention programmes and measures

1 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that persons subject to criminal proceedings for any of the offences established in accordance with this Convention may have access to the programmes or measures mentioned in Article 15, paragraph 1, under conditions which are neither detrimental nor contrary to the rights of the defence and to the requirements of a fair and impartial trial, and particularly with due respect for the rules governing the principle of the presumption of innocence.

2 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that persons convicted of any of the offences established in accordance with this Convention may have access to the programmes or measures mentioned in Article 15, paragraph 1.

3 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that intervention programmes or measures are developed or adapted to meet the developmental needs of children who sexually offend, including those who are below the age of criminal responsibility, with the aim of addressing their sexual behavioural problems.

Article 17

Information and consent

1 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that the persons referred to in Article 16 to whom intervention programmes or measures have been proposed are fully informed of the reasons for the proposal and consent to the programme or measure in full knowledge of the facts.

2 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that persons to whom intervention programmes or measures have been proposed may refuse them and, in the case of convicted persons, that they are made aware of the possible consequences a refusal might have.

Chapter VI

Substantive criminal law

Article 18

Sexual abuse

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct is criminalised:

a engaging in sexual activities with a child who, according to the relevant provisions of national law, has not reached the legal age for sexual activities;

b engaging in sexual activities with a child where:

- use is made of coercion, force or threats; or
- abuse is made of a recognised position of trust, authority or influence over the child, including within the family; or
- abuse is made of a particularly vulnerable situation of the child, notably because of a mental or physical disability or a situation of dependence.

2 For the purpose of paragraph 1 above, each Party shall decide the age below which it is prohibited to engage in sexual activities with a child.

3 The provisions of paragraph 1.a are not intended to govern consensual sexual activities between minors.

Article 19

Offences concerning child prostitution

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct is criminalised:

a recruiting a child into prostitution or causing a child to participate in prostitution;

b coercing a child into prostitution or profiting from or otherwise exploiting a child for such purposes;

c having recourse to child prostitution.

2 For the purpose of the present article, the term “child prostitution” shall mean the fact of using a child for sexual activities where money or any other form of remuneration or

consideration is given or promised as payment, regardless if this payment, promise or consideration is made to the child or to a third person.

Article 20

Offences concerning child pornography

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct, when committed without right, is criminalised:

- a producing child pornography;
- b offering or making available child pornography;
- c distributing or transmitting child pornography;
- d procuring child pornography for oneself or for another person;
- e possessing child pornography;
- f knowingly obtaining access, through information and communication technologies, to child pornography.

2 For the purpose of the present article, the term “child pornography” shall mean any material that visually depicts a child engaged in real or simulated sexually explicit conduct or any depiction of a child’s sexual organs for primarily sexual purposes.

3 Each Party may reserve the right not to apply, in whole or in part, paragraph 1.a and e to the production and possession of pornographic material:

- consisting exclusively of simulated representations or realistic images of a non-existent child;
- involving children who have reached the age set in application of Article 18, paragraph 2, where these images are produced and possessed by them with their consent and solely for their own private use.

4 Each Party may reserve the right not to apply, in whole or in part, paragraph 1.f.

Article 21

Offences concerning the participation of a child in pornographic performances

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct is criminalised:

- a recruiting a child into participating in pornographic performances or causing a child to participate in such performances;
- b coercing a child into participating in pornographic performances or profiting from or otherwise exploiting a child for such purposes;
- c knowingly attending pornographic performances involving the participation of children.

2 Each Party may reserve the right to limit the application of paragraph 1.c to cases where children have been recruited or coerced in conformity with paragraph 1.a or b.

Article 22

Corruption of children

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to criminalise the intentional causing, for sexual purposes, of a child who has not reached the age set in application of Article 18, paragraph 2, to witness sexual abuse or sexual activities, even without having to participate.

Article 23

Solicitation of children for sexual purposes

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to criminalise the intentional proposal, through information and communication technologies, of an adult to meet a child who has not reached the age set in application of Article 18, paragraph 2, for the purpose of committing any of the offences established in accordance with Article 18, paragraph 1.a, or Article 20, paragraph 1.a, against him or her, where this proposal has been followed by material acts leading to such a meeting.

Article 24

Aiding or abetting and attempt

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish as criminal offences, when committed intentionally, aiding or abetting the commission of any of the offences established in accordance with this Convention.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish as criminal offences, when committed intentionally, attempts to commit the offences established in accordance with this Convention.

3 Each Party may reserve the right not to apply, in whole or in part, paragraph 2 to offences established in accordance with Article 20, paragraph 1.b, d, e and f, Article 21, paragraph 1.c, Article 22 and Article 23.

Article 25

Jurisdiction

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish jurisdiction over any offence established in accordance with this Convention, when the offence is committed:

- a in its territory; or
- b on board a ship flying the flag of that Party; or
- c on board an aircraft registered under the laws of that Party; or

- d by one of its nationals; or
- e by a person who has his or her habitual residence in its territory.

2 Each Party shall endeavour to take the necessary legislative or other measures to establish jurisdiction over any offence established in accordance with this Convention where the offence is committed against one of its nationals or a person who has his or her habitual residence in its territory.

3 Each Party may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it reserves the right not to apply or to apply only in specific cases or conditions the jurisdiction rules laid down in paragraph 1.e of this article.

4 For the prosecution of the offences established in accordance with Articles 18, 19, 20, paragraph 1.a, and 21, paragraph 1.a and b, of this Convention, each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that its jurisdiction as regards paragraph 1.d is not subordinated to the condition that the acts are criminalised at the place where they were performed.

5 Each Party may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it reserves the right to limit the application of paragraph 4 of this article, with regard to offences established in accordance with Article 18, paragraph 1.b, second and third indents, to cases where its national has his or her habitual residence in its territory.

6 For the prosecution of the offences established in accordance with Articles 18, 19, 20, paragraph 1.a, and 21 of this Convention, each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that its jurisdiction as regards paragraphs 1.d and e is not subordinated to the condition that the prosecution can only be initiated following a report from the victim or a denunciation from the State of the place where the offence was committed.

7 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish jurisdiction over the offences established in accordance with this Convention, in cases where an alleged offender is present on its territory and it does not extradite him or her to another Party, solely on the basis of his or her nationality.

8 When more than one Party claims jurisdiction over an alleged offence established in accordance with this Convention, the Parties involved shall, where appropriate, consult with a view to determining the most appropriate jurisdiction for prosecution.

9 Without prejudice to the general rules of international law, this Convention does not exclude any criminal jurisdiction exercised by a Party in accordance with its internal law.

Article 26

Corporate liability

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that a legal person can be held liable for an offence established in accordance with this Convention, committed for its benefit by any natural person, acting either individually or as part of an organ of the legal person, who has a leading position within the legal person, based on:

- a power of representation of the legal person;
- b an authority to take decisions on behalf of the legal person;
- c an authority to exercise control within the legal person.

2 Apart from the cases already provided for in paragraph 1, each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that a legal person can be held liable where the lack of supervision or control by a natural person referred to in paragraph 1 has made possible the commission of an offence established in accordance with this Convention for the benefit of that legal person by a natural person acting under its authority.

3 Subject to the legal principles of the Party, the liability of a legal person may be criminal, civil or administrative.

4 Such liability shall be without prejudice to the criminal liability of the natural persons who have committed the offence.

Article 27

Sanctions and measures

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the offences established in accordance with this Convention are punishable by effective, proportionate and dissuasive sanctions, taking into account their seriousness. These sanctions shall include penalties involving deprivation of liberty which can give rise to extradition.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that legal persons held liable in accordance with Article 26 shall be subject to effective, proportionate and dissuasive sanctions which shall include monetary criminal or non-criminal fines and may include other measures, in particular:

- a exclusion from entitlement to public benefits or aid;
- b temporary or permanent disqualification from the practice of commercial activities;
- c placing under judicial supervision;
- d judicial winding-up order.

3 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to:

- a provide for the seizure and confiscation of:
  - goods, documents and other instrumentalities used to commit the offences established in accordance with this Convention or to facilitate their commission;
  - proceeds derived from such offences or property the value of which corresponds to such proceeds;
- b enable the temporary or permanent closure of any establishment used to carry out any of the offences established in accordance with this Convention, without prejudice to the rights of *bona fide* third parties, or to deny the perpetrator, temporarily or permanently, the exercise of the professional or voluntary activity involving contact with children in the course of which the offence was committed.

4 Each Party may adopt other measures in relation to perpetrators, such as withdrawal of parental rights or monitoring or supervision of convicted persons.

5 Each Party may establish that the proceeds of crime or property confiscated in accordance with this article can be allocated to a special fund in order to finance prevention and assistance programmes for victims of any of the offences established in accordance with this Convention.

Article 28

Aggravating circumstances

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following circumstances, in so far as they do not already form part of the constituent elements of the offence, may, in conformity with the relevant provisions of internal law, be taken into consideration as aggravating circumstances in the determination of the sanctions in relation to the offences established in accordance with this Convention:

- a the offence seriously damaged the physical or mental health of the victim;
- b the offence was preceded or accompanied by acts of torture or serious violence;
- c the offence was committed against a particularly vulnerable victim;
- d the offence was committed by a member of the family, a person cohabiting with the child or a person having abused his or her authority;
- e the offence was committed by several people acting together;
- f the offence was committed within the framework of a criminal organisation;
- g the perpetrator has previously been convicted of offences of the same nature.

Article 29

Previous convictions

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to provide for the possibility to take into account final sentences passed by another Party in relation to the offences established in accordance with this Convention when determining the sanctions.

Chapter VII

Investigation, prosecution and procedural law*Article 30**Principles*

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that investigations and criminal proceedings are carried out in the best interests and respecting the rights of the child.

2 Each Party shall adopt a protective approach towards victims, ensuring that the investigations and criminal proceedings do not aggravate the trauma experienced by the child and that the criminal justice response is followed by assistance, where appropriate.

3 Each Party shall ensure that the investigations and criminal proceedings are treated as priority and carried out without any unjustified delay.

4 Each Party shall ensure that the measures applicable under the current chapter are not prejudicial to the rights of the defence and the requirements of a fair and impartial trial, in conformity with Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

5 Each Party shall take the necessary legislative or other measures, in conformity with the fundamental principles of its internal law:

- to ensure an effective investigation and prosecution of offences established in accordance with this Convention, allowing, where appropriate, for the possibility of covert operations;
- to enable units or investigative services to identify the victims of the offences established in accordance with Article 20, in particular by analysing child pornography material, such as photographs and audiovisual recordings transmitted or made available through the use of information and communication technologies.

Article 31

General measures of protection

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to protect the rights and interests of victims, including their special needs as witnesses, at all stages of investigations and criminal proceedings, in particular by:

a informing them of their rights and the services at their disposal and, unless they do not wish to receive such information, the follow-up given to their complaint, the charges, the general progress of the investigation or proceedings, and their role therein as well as the outcome of their cases;

b ensuring, at least in cases where the victims and their families might be in danger, that they may be informed, if necessary, when the person prosecuted or convicted is released temporarily or definitively;

c enabling them, in a manner consistent with the procedural rules of internal law, to be heard, to supply evidence and to choose the means of having their views, needs and concerns presented, directly or through an intermediary, and considered;

d providing them with appropriate support services so that their rights and interests are duly presented and taken into account;

e protecting their privacy, their identity and their image and by taking measures in accordance with internal law to prevent the public dissemination of any information that could lead to their identification;

f providing for their safety, as well as that of their families and witnesses on their behalf, from intimidation, retaliation and repeat victimisation;

g ensuring that contact between victims and perpetrators within court and law enforcement agency premises is avoided, unless the competent authorities establish otherwise in the best interests of the child or when the investigations or proceedings require such contact.

2 Each Party shall ensure that victims have access, as from their first contact with the competent authorities, to information on relevant judicial and administrative proceedings.

3 Each Party shall ensure that victims have access, provided free of charge where warranted, to legal aid when it is possible for them to have the status of parties to criminal proceedings.

4 Each Party shall provide for the possibility for the judicial authorities to appoint a special representative for the victim when, by internal law, he or she may have the status of a party to the criminal proceedings and where the holders of parental responsibility are precluded from representing the child in such proceedings as a result of a conflict of interest between them and the victim.

5 Each Party shall provide, by means of legislative or other measures, in accordance with the conditions provided for by its internal law, the possibility for groups, foundations, associations or governmental or non-governmental organisations, to assist and/or support the victims with their consent during criminal proceedings concerning the offences established in accordance with this Convention.

6 Each Party shall ensure that the information given to victims in conformity with the provisions of this article is provided in a manner adapted to their age and maturity and in a language that they can understand.

Article 32

Initiation of proceedings

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that investigations or prosecution of offences established in accordance with this Convention shall not be dependent upon the report or accusation made by a victim, and that the proceedings may continue even if the victim has withdrawn his or her statements.

Article 33

Statute of limitation

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the statute of limitation for initiating proceedings with regard to the offences established in accordance with Articles 18, 19, paragraph 1.a and b, and 21, paragraph 1.a and b, shall continue for a period of time sufficient to allow the efficient starting of proceedings after the victim has reached the age of majority and which is commensurate with the gravity of the crime in question.

Article 34

Investigations

1 Each Party shall adopt such measures as may be necessary to ensure that persons, units or services in charge of investigations are specialised in the field of combating sexual exploitation and sexual abuse of children or that persons are trained for this purpose. Such units or services shall have adequate financial resources.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that uncertainty as to the actual age of the victim shall not prevent the initiation of criminal investigations.

Article 35

Interviews with the child

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that:
  - a interviews with the child take place without unjustified delay after the facts have been reported to the competent authorities;
  - b interviews with the child take place, where necessary, in premises designed or adapted for this purpose;
  - c interviews with the child are carried out by professionals trained for this purpose;
  - d the same persons, if possible and where appropriate, conduct all interviews with the child;
  - e the number of interviews is as limited as possible and in so far as strictly necessary for the purpose of criminal proceedings;
  - f the child may be accompanied by his or her legal representative or, where appropriate, an adult of his or her choice, unless a reasoned decision has been made to the contrary in respect of that person.
- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that all interviews with the victim or, where appropriate, those with a child witness, may be videotaped and that these videotaped interviews may be accepted as evidence during the court proceedings, according to the rules provided by its internal law.
- 3 When the age of the victim is uncertain and there are reasons to believe that the victim is a child, the measures established in paragraphs 1 and 2 shall be applied pending verification of his or her age.

Article 36

Criminal court proceedings

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures, with due respect for the rules governing the autonomy of legal professions, to ensure that training on children's rights and sexual exploitation and sexual abuse of children is available for the benefit of all persons involved in the proceedings, in particular judges, prosecutors and lawyers.
- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure, according to the rules provided by its internal law, that:
  - a the judge may order the hearing to take place without the presence of the public;
  - b the victim may be heard in the courtroom without being present, notably through the use of appropriate communication technologies.

Chapter VIII

Recording and storing of data

Article 37

Recording and storing of national data on convicted sexual offenders

1 For the purposes of prevention and prosecution of the offences established in accordance with this Convention, each Party shall take the necessary legislative or other measures to collect and store, in accordance with the relevant provisions on the protection of personal data and other appropriate rules and guarantees as prescribed by domestic law, data relating to the identity and to the genetic profile (DNA) of persons convicted of the offences established in accordance with this Convention.

2 Each Party shall, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, communicate to the Secretary General of the Council of Europe the name and address of a single national authority in charge for the purposes of paragraph 1.

3 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the information referred to in paragraph 1 can be transmitted to the competent authority of another Party, in conformity with the conditions established in its internal law and the relevant international instruments.

Chapter IX

International co-operation

Article 38

General principles and measures for international co-operation

1 The Parties shall co-operate with each other, in accordance with the provisions of this Convention, and through the application of relevant applicable international and regional instruments, arrangements agreed on the basis of uniform or reciprocal legislation and internal laws, to the widest extent possible, for the purpose of:

- a preventing and combating sexual exploitation and sexual abuse of children;
- b protecting and providing assistance to victims;
- c investigations or proceedings concerning the offences established in accordance with this Convention.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that victims of an offence established in accordance with this Convention in the territory of a Party other than the one where they reside may make a complaint before the competent authorities of their State of residence.

3 If a Party that makes mutual legal assistance in criminal matters or extradition conditional on the existence of a treaty receives a request for legal assistance or extradition from a Party with which it has not concluded such a treaty, it may consider this Convention the legal basis for mutual legal assistance in criminal matters or extradition in respect of the offences established in accordance with this Convention.

4 Each Party shall endeavour to integrate, where appropriate, prevention and the fight against sexual exploitation and sexual abuse of children in assistance programmes for development provided for the benefit of third states.

Chapter X

Monitoring mechanism

Article 39

Committee of the Parties

1 The Committee of the Parties shall be composed of representatives of the Parties to the Convention.

2 The Committee of the Parties shall be convened by the Secretary General of the Council of Europe. Its first meeting shall be held within a period of one year following the entry into force of this Convention for the tenth signatory having ratified it. It shall subsequently meet whenever at least one third of the Parties or the Secretary General so requests.

3 The Committee of the Parties shall adopt its own rules of procedure.

Article 40

Other representatives

1 The Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the Commissioner for Human Rights, the European Committee on Crime Problems (CDPC), as well as other relevant Council of Europe intergovernmental committees, shall each appoint a representative to the Committee of the Parties.

2 The Committee of Ministers may invite other Council of Europe bodies to appoint a representative to the Committee of the Parties after consulting the latter.

3 Representatives of civil society, and in particular non-governmental organisations, may be admitted as observers to the Committee of the Parties following the procedure established by the relevant rules of the Council of Europe.

4 Representatives appointed under paragraphs 1 to 3 above shall participate in meetings of the Committee of the Parties without the right to vote.

Article 41

Functions of the Committee of the Parties

1 The Committee of the Parties shall monitor the implementation of this Convention. The rules of procedure of the Committee of the Parties shall determine the procedure for evaluating the implementation of this Convention.

2 The Committee of the Parties shall facilitate the collection, analysis and exchange of information, experience and good practice between States to improve their capacity to prevent and combat sexual exploitation and sexual abuse of children.

3 The Committee of the Parties shall also, where appropriate:

a facilitate the effective use and implementation of this Convention, including the identification of any problems and the effects of any declaration or reservation made under this Convention;

b express an opinion on any question concerning the application of this Convention and facilitate the exchange of information on significant legal, policy or technological developments.

4 The Committee of the Parties shall be assisted by the Secretariat of the Council of Europe in carrying out its functions pursuant to this article.

5 The European Committee on Crime Problems (CDPC) shall be kept periodically informed regarding the activities mentioned in paragraphs 1, 2 and 3 of this article.

Chapter XI

Relationship with other international instruments

Article 42

Relationship with the United Nations Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography

This Convention shall not affect the rights and obligations arising from the provisions of the United Nations Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography, and is intended to enhance the protection afforded by them and develop and complement the standards contained therein.

Article 43

Relationship with other international instruments

1 This Convention shall not affect the rights and obligations arising from the provisions of other international instruments to which Parties to the present Convention are Parties or shall become Parties and which contain provisions on matters governed by this Convention and which ensure greater protection and assistance for child victims of sexual exploitation or sexual abuse.

2 The Parties to the Convention may conclude bilateral or multilateral agreements with one another on the matters dealt with in this Convention, for purposes of supplementing or strengthening its provisions or facilitating the application of the principles embodied in it.

3 Parties which are members of the European Union shall, in their mutual relations, apply Community and European Union rules in so far as there are Community or European Union rules governing the particular subject concerned and applicable to the specific case, without prejudice to the object and purpose of the present Convention and without prejudice to its full application with other Parties.

Chapter XII

Amendments to the Convention

Article 44

Amendments

1 Any proposal for an amendment to this Convention presented by a Party shall be communicated to the Secretary General of the Council of Europe and forwarded by him or her to the member States of the Council of Europe, any signatory, any State Party, the European Community, any State invited to sign this Convention in accordance with the provisions of Article 45, paragraph 1, and any State invited to accede to this Convention in accordance with the provisions of Article 46, paragraph 1.

2 Any amendment proposed by a Party shall be communicated to the European Committee on Crime Problems (CDPC), which shall submit to the Committee of Ministers its opinion on that proposed amendment.

3 The Committee of Ministers shall consider the proposed amendment and the opinion submitted by the CDPC and, following consultation with the non-member States Parties to this Convention, may adopt the amendment.

4 The text of any amendment adopted by the Committee of Ministers in accordance with paragraph 3 of this article shall be forwarded to the Parties for acceptance.

5 Any amendment adopted in accordance with paragraph 3 of this article shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which all Parties have informed the Secretary General that they have accepted it.

Chapter XIII

Final clauses

Article 45

Signature and entry into force

1 This Convention shall be open for signature by the member States of the Council of Europe, the non-member States which have participated in its elaboration as well as the European Community.

2 This Convention is subject to ratification, acceptance or approval. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

3 This Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date on which 5 signatories, including at least 3 member States of the Council of Europe, have expressed their consent to be bound by the Convention in accordance with the provisions of the preceding paragraph.

4 In respect of any State referred to in paragraph 1 or the European Community, which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of the deposit of its instrument of ratification, acceptance or approval.

Article 46

Accession to the Convention

1 After the entry into force of this Convention, the Committee of Ministers of the Council of Europe may, after consultation of the Parties to this Convention and obtaining their unanimous consent, invite any non-member State of the Council of Europe, which has not participated in the elaboration of the Convention, to accede to this Convention by a decision taken by the majority provided for in Article 20.d of the Statute of the Council of Europe, and by unanimous vote of the representatives of the Contracting States entitled to sit on the Committee of Ministers.

2 In respect of any acceding State, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of deposit of the instrument of accession with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 47

Territorial application

1 Any State or the European Community may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, specify the territory or territories to which this Convention shall apply.

2 Any Party may, at any later date, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this Convention to any other territory specified in the declaration and for whose international relations it is responsible or on whose behalf it

is authorised to give undertakings. In respect of such territory, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such declaration by the Secretary General.

3 Any declaration made under the two preceding paragraphs may, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn by a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe. The withdrawal shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article 48

Reservations

No reservation may be made in respect of any provision of this Convention, with the exception of the reservations expressly established. Any reservation may be withdrawn at any time.

Article 49

Denunciation

1 Any Party may, at any time, denounce this Convention by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe.

2 Such denunciation shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of the notification by the Secretary General.

Article 50

Notification

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of Europe, any State signatory, any State Party, the European Community, any State invited to sign this Convention in accordance with the provisions of Article 45 and any State invited to accede to this Convention in accordance with the provisions of Article 46 of:

- a any signature;
- b the deposit of any instrument of ratification, acceptance, approval or accession;
- c any date of entry into force of this Convention in accordance with Articles 45 and 46;
- d any amendment adopted in accordance with Article 44 and the date on which such an amendment enters into force;
- e any reservation made under Article 48;
- f any denunciation made in pursuance of the provisions of Article 49;
- g any other act, notification or communication relating to this Convention.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Convention.

Done at Lanzarote, this 25th day of October 2007, in English and in French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe, to the non-member States which have participated in the elaboration of this Convention, to the European Community and to any State invited to accede to this Convention.

LAGFÖRSLAG**1.****Lag****om sättande i kraft av bestämmelserna som hör till området för lagstiftningen i Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

Bestämmelserna som hör till området för lagstiftningen i den på Lanzarote den 25 oktober 2007 ingångna Europarådets konventionen om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp gäller som lag sådana Finland har förbundit sig till dem.

2 §

Om ikraftträdandet av denna lag bestäms genom förordning av republikens president.

2.

Lag**om ändring av strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 1 kap 11 § 2 mom., 8 kap. 1 § 5 mom. och 6 § 3 mom., 17 kap. 18 § 1 och 4 mom. och 19 § samt 20 kap. 6 § 1–3 mom., 7 § 1 mom. 8 a § 1 mom., 10 § 2 mom. och 11–13 §,

sådana de lyder, 1 kap 11 § 2 mom. i lagarna 626/1996, 650/2004, 743/2006 och 212/2008, 8 kap. 1 § 5 mom. och 6 § 3 mom. i lag 1161/2005, 17 kap. 18 § 1 och 4 mom. och 19 § i lag 650/2004 samt 20 kap. 6 § 1–3 mom. 7 § 1 mom., 10 § 2 mom., 11 och 12 § i lag 563/1998, 8 a 1 mom. i lag 743/2006 och 13 § i lag 650/2004, samt

fogas till 20 kap. nya 8 b och 8 c § som följer:

1 kap.

Om tillämpningsområdet för finsk straffrätt

11 §

Kravet på dubbel straffbarhet

Även om lagen på gärningsorten inte föreskriver något straff för gärningen, tillämpas finsk lag på gärningen om den har begåtts av en finsk medborgare eller en i 6 § 3 mom. 1 punkten avsedd person och straff för gärningen föreskrivs

- 1) i 11 kap. 5 eller 6 §, om gärningen utgör sådan krigsförbrytelse eller grov krigsförbrytelse eller medverkan till sådana, som avses i artikel 15 i det andra protokollet till Haagkonventionen från år 1954 om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt,
- 2) med stöd av 15 kap. 12 a § i 1–9 § i nämnda kapitel,
- 3) i 16 kap. 1–3 § och även om en person som avses i 40 kap. 11 § 2, 3 eller 5 punkten eller en sådan utländsk tjänsteman som är anställd hos Internationella brottmålsdomstolen är föremål för brottet,
- 4) i 16 kap. 13, 14 och 14 a § och även om dessa lagrum tillämpas med stöd av 20 § i nämnda kapitel,
- 5) i 17 kap. 18, 18 a eller 19 §,
- 6) i 20 kap. 6, 7, 8 a eller 8 b §,
- 7) i 20 kap. 1–5 § eller 9 eller 9 a §, om gärningen riktar sig mot en person som är under aderton år, eller
- 8) i 40 kap. 1–4 §, om gärningsmannen är en riksdagsledamot, en utländsk tjänsteman eller en ledamot av ett utländskt parlament.

8 kap.

Om preskription

1 §

Preskription av åtalsrätten

Åtalsrätten för sexuellt utnyttjande av barn och grovt sexuellt utnyttjande av barn preskriberas tidigast då målsäganden fyller 28 år. Detsamma gäller våldtäkt, grov våldtäkt och tvingande till samlag, tvingande till sexuell handling, sexuellt utnyttjande, koppleri, grovt koppleri, människohandel och grov människohandel som riktat sig mot en person som inte fyllt 18 år. Åtalsrätten preskriberas, när den person som har varit föremål för brott fyller 23 år och det är fråga om ett sådant lockande av barn i sexuella syften som avses i 20 kap. 8 b § 2 mom.

6 §

Preskription som förhindrar utdömande av straff

För brott som avses i 1 § 5 mom. får straff inte dömas ut efter det att den tid som nämns i 2 mom. i denna paragraf har löpt ut och tio år har förflutit från det att den person som har varit föremål för brott har fyllt 28 eller 23 år.

---

17 kap.

Om brott mot allmän ordning

18 §

Spridning av pornografisk bild

Den som tillverkar, saluför eller till uthyrning bjuder ut eller på annat sätt erbjuder eller håller tillgängliga, för in i eller ut ur Finland eller genom Finland till ett annat land eller på annat sätt sprider bilder eller bildupptagningar eller bildfiler som på ett sedlighetssårande sätt visar

- 1) barn,
- 2) våld, eller
- 3) könsumgänge med djur,

ska för *spridning av pornografisk bild* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Som barn betraktas den som är yngre än aderton år och den vars ålder inte kan utredas, om det finns grundad anledning att anta att personen är yngre än aderton år. Straffbarheten för en gärning som avses i 1 mom. 1 punkten kräver inte att bilden eller bildupptagningen eller bildfilen är sanningsenlig.

19 §

Innehav av barnpornografisk bild

Den som obehörigen innehar en bild, bildupptagning eller bildfil som på ett i 18 § avsett sätt pornografiskt visar ett barn eller som skaffar en sådan bild, upptagning eller fil eller tillgång till en sådan, ska för *innehav av barnpornografisk bild* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

20 kap.

Om sexualbrott

6 §

Sexuellt utnyttjande av barn

Den som genom beröring eller på annat sätt utsätter ett barn som är under sexton år för en sexuell handling som är ägnad att skada hans eller hennes utveckling eller förmå honom eller henne att företa en sådan handling, ska för *sexuellt utnyttjande av barn* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

För sexuellt utnyttjande av barn döms också den som har samlag med ett barn som inte har fyllt sexton år, om inte brottet på det sätt som avses i 7 § 1 mom. bedömt som en helhet är grovt. För sexuellt utnyttjande av barn döms dessutom den som handlar på ett sätt som avses i 1 mom. eller ovan i detta moment med ett barn som har fyllt sexton men inte aderton år, om gärningsmannen är barnets förälder eller i förhållande till barnet står i en ställning som motsvarar en förälders samt bor i samma hushåll som barnet.

En gärning anses inte som sexuellt utnyttjande av barn, om det inte mellan parterna råder någon stor skillnad i ålder eller själslig och kroppslig mognad.

---

7 §

Grovt sexuellt utnyttjande av barn

Om

1) gärningsmannen har samlag med ett barn som inte har fyllt sexton år eller i ett fall som avses i 6 § 2 mom. med ett barn som har fyllt sexton men inte aderton år, eller

2) vid sexuellt utnyttjande av barn

a) brottet begås mot ett barn vars ålder eller utvecklingsnivå är sådan att brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada,

b) brottet begås på ett synnerligen förödmjukande sätt,

c) brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada på grund av det speciella förtroende som barnet hyser för gärningsmannen eller på grund av att barnet på annat sätt står i särskilt beroende ställning i förhållande till gärningsmannen,

d) brottet omfattar flera gärningar som är riktas mot samma barn, eller

e) brottet riktar sig mot flera barn

och brottet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för *grovt sexuellt utnyttjande av barn* dömas till fängelse i minst ett och högst tio år.

---

8 a §

Köp av sexuella tjänster av ung person

Den som genom att utlova eller ge en ersättning får någon som är under 18 år att ha samlag eller företa någon annan sexuell handling, ska för *köp av sexuella tjänster av ung person* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

---

8 b §

Lockande av barn i sexuella syften

Den som eftersträvar att träffa eller ha andra kontakter med barn i syfte att på det sätt som avses i 17 kap. 18 § 1 mom. tillverka bilder eller bildupptagningar eller bildfiler som på ett

sedlighetssårande sätt visar ett barn eller mot ett barn rikta ett brott som avses i 6 eller 7 §, ska för *lockande av barn i sexuella syften* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag, döms för lockande av barn i sexuella syften också den som förleder en person som är under aderton år att ha samlag eller företa någon annan sexuell handling på ett sätt som avses i 8 a § eller uppträda i en anordnad sedlighetssårande föreställning.

Försök till brott som avses i 2 mom. är straffbart.

8 c §

Beskådande av en sedlighetssårande föreställning med barn

Den som beskådar en anordnad föreställning där en person som inte har fyllt 18 år uppträder på ett sedlighetssårande sätt, ska, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag för *beskådande av sedlighetssårande föreställning med barn* till böter eller fängelse i högst ett år.

Försök är straffbart.

10 §

Definitioner

Med *sexuell handling* avses i detta kapitel en handling som med hänsyn till gärningsmannen och den som är föremål för handlingen samt omständigheterna vid handlingen har en väsentligt sexuell innebörd.

11 §

Åtalsrätt

Allmänna åklagaren får inte väcka åtal för brott som avses i 3 eller 4 § eller i 5 § 1 mom. 4 punkten och som riktar sig mot personer som har fyllt 18 år, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

12 §

Åtgärdseftergift

Om ett brott har riktat sig mot en person som har fyllt 18 år och målsäganden av egen fast vilja ber att åtal inte skall väckas för ett brott som avses i 1 § eller 5 § 2 mom., har allmänna åklagaren rätt att låta bli att väcka åtal, om inte ett viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver att åtal väcks.

13 §

Juridiska personers straffansvar

På koppleri och grovt koppleri tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar. Detsamma gäller ett brott som avses i 8 b § 1 mom. och där man eftersträvar att träffa eller ha andra kontakter med barn i syfte att tillverka bilder eller bildupptagningar eller bildfiler som på ett sedlighetssårande sätt visar ett barn.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.**Lag****om ändring av 2 § i förundersökningslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till 2 § i förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/1987) ett nytt 2 mom. i stället för det 2 mom. som upphävts genom lag 645/2003 som följer:

2 §

Personer som avses i 25 § 1 mom. i barnskyddslagen (417/2007) har rätt att trots sekretessbestämmelser göra en anmälan till polisen, när de på grund av omständigheter som kommit till

deras kännedom i deras uppgifter har skäl att misstänka att en gärning som är straffbar enligt 20 kap. i strafflagen (39/1889) har riktat sig mot en person som är yngre än 18 år.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av lagen om näringsförbud

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen av den 13 december 1985 om näringsförbud (1059/1985) 11 § 1 mom., sådant det lyder i lag 1220/1997, och

fogas till 3 § ett nytt 3 mom. och till 4 § ett nytt 4 mom. som följer:

3 §

Förutsättningarna för näringsförbud

Dessutom kan en person som avses i 2 § meddelas näringsförbud, om han eller hon i sin näringsverksamhet har gjort sig skyldig till

- 1) ett brott som är straffbart enligt 17 kap. 18 eller 18 a § i strafflagen (39/1889) eller försök eller medverkan till ett sådant brott,
- 2) ett brott som är straffbart enligt 17 kap. 19 § i strafflagen eller medverkan till ett sådant brott, eller
- 3) ett brott som har riktat sig mot en person som är yngre än 18 år och som är straffbart enligt 20 kap 9 eller 9 a § eller 25 kap. 3 eller 3 a § i strafflagen eller försök eller medverkan till ett sådant brott.

4 §

Förbudets innehåll

Den som med stöd av 3 § 3 mom. har meddelats näringsförbud får inte själv eller genom mellanhänder driva sådan rörelse i samband med vilken det i det nämnda momentet avsedda brottet har begåtts och inte i samband med sådan rörelse verka på det sätt som avses i 1 mom. i denna paragraf.

11 §

Tillfälligt näringsförbud

Om en i 2 § avsedd person är misstänkt eller åtalad för brott som begåtts vid drivande av rörelse och det kan anses sannolikt att näringsförbud kommer att meddelas, kan domstolen på yrkande av åklagaren meddela honom tillfälligt näringsförbud, om det är nödvändigt för förhindrande av rörelse som skall anses skadlig eller för att förebygga att brott som avses i 3 § 3 mom. begås

---

Denna lag träder i kraft den _____ 20 .

5.

Lag**om ändring av 25 d § i barnskyddslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i barnskyddslagen av den 13 april 2007 (417/2007) 25 d § 3 mom., sådant det lyder i lag 88/2010, som följer:

25 d §

Barnskyddsmyndigheternas anmälningsskyldighet och lämnande av sekretessbelagda uppgifter till polisen

---

Utöver vad som bestäms i 18 § 2 och 3 mom. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) och 2 § 2 mom. i förundersökningslagen (449/1987) om rätten och skyldigheten att lämna ut uppgifter till polisen, ska barnskyddsmyndigheterna utan hinder av sekretessbestämmelserna göra en anmälan till polisen om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn i sin uppväxtmiljö utsatts för en gärning som är straffbar enligt 20 eller 21 kap. i strafflagen (39/1889) och för vilken det strängaste föreskrivna straffet är fängelse i minst två år.

Denna lag träder i kraft den

20 .

6.**Lag****om ändring av 18 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen av den 22 september 2000 om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/200) 18 § 3 mom. som följer:

18 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter i vissa andra situationer oberoende av klientens samtycke

-----

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas ut även på eget initiativ vid misstanke om ett brott som avses i 2 mom. eller när det föreligger misstanke om ett brott som är mindre grovt än vad som där nämns, om den som ordnar och lämnar socialvård bedömer att utlämnandet är nödvändigt på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse. Bestämmelser om rätten att trots sekretessbestämmelser göra en anmälan till polisen, när det finns skäl att misstänka att en gärning som är straffbar enligt 20 kap. i strafflagen (39/1889) har riktat sig mot en person som är yngre än 18 år finns i 2 § 2 mom. i förundersökningslagen (449/1987).

Denna lag träder i kraft den   20 .

7.

Lag**om ändring av lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen av den 14 juni 2002 om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn (504/2002) 2 § 3 mom., 3 § 1 mom. och 10 § 1 mom., av dem 3 § 1 mom. sådant det lyder i lag 1449/2007 och 10 § 1 mom. i lag 1525/2009, samt

fogas till 2 § ett nytt 4 mom. och till 3 § ett nytt 4 mom. som följer:

2 §

Tillämpningsområde

Förutom det som föreskrivs nedan i 5 a § tillämpas denna lag under de förutsättningar som anges i 1 mom. också på en verksamhet utan tjänsteförhållande till eller anställningsförhållande med och till förmån för ett samfund, en stiftelse eller annan juridisk person (*frivilligverksamhet*).

Denna lag tillämpas dock inte på sådana uppgifter enligt 1 – 3 mom. som sammanlagt varar högst 30 dagar under en ettårsperiod. Vidare gäller att civiltjänstcentralerna inte kan förordna en person att utföra uppgifter som avses i denna lag och att arbetskraftsmyndigheterna inte kan ingå avtal om arbetspraktik, arbetslivsträning eller arbetsprövning beträffande uppgifter som avses i denna lag, om personen i fråga inte vill ta emot sådana uppgifter.

3 §

Arbetsgivarens skyldighet att kräva uppvisande av straffregisterutdrag

En arbetsgivare eller juridisk person som bedriver frivilligverksamhet ska kräva att en person visar upp ett straffregisterutdrag enligt 6 § 2 mom. i straffregisterlagen (770/1993), när personen första gången har anställs i ett anställningsförhållande, utnämnts till ett tjänsteförhållande eller antagits till frivilligverksamhet som omfattar uppgifter som avses i 2 §, eller första gången tilldelas sådana uppgifter. Med arbetsgivare avses i denna lag även civiltjänstcentralen enligt 7 § i civiltjänstlagen samt arbetskraftsmyndigheter som ingår avtal om arbetspraktik, arbetslivsträning och arbetsprövning.

Om en person fortsättningsvis verkar i uppgifter som avses i 2 §, ska krävas att ett straffregisterutdrag visas upp, fastän hans eller henne arbetsuppgifter inte ändras på det sätt som avses i 1 mom., då det från det förgående uppvisandet av straffregisterutdraget för arbetsgivaren eller den som bedriver frivilligverksamhet har förflutit tre år.

10 §

Straffbestämmelser

Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet

- 1) bryter mot skyldigheten enligt 3, 4 eller 5 § att kräva uppvisande av ett i 6 § 2 mom. straffregisterlagen avsett straffregisterutdrag,
- 2) bryter mot skyldigheten enligt 4 § 3 mom. att underrätta regionförvaltningsverket eller kommunen om att någon annan än den som anges i ansökan om tillstånd eller i anmälan ges arbetsuppgifter som avses i lagen, eller
- 3) bryter mot skyldigheten enligt 7 § att utan dröjsmål återlämna ett straffregisterutdrag till den som visat upp det,

ska, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag, för *förseelse mot bestämmelserna om kontroll av brottslig bakgrund* dömas till böter. Ansvaret för arbetsgivare, juridisk person som bedriver frivilligverksamhet eller deras företrädare bestäms enligt de grunder som anges i 47 kap. 7 § strafflagen (39/1889).

Denna lag träder i kraft den _____ 20 .

8.**Lag****om ändring av straffregisterlagen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i straffregisterlagen av den 20 augusti 1993 (770/1993) 2 § 1 mom., 6 § 2 mom. och 10 § 1 mom., sådana de lyder, 2 § 1 mom. i lag 1458/2007, 6 § 2 mom. i lag 654/2004 samt 10 § 1 mom. i lagarna 523/2001 och 654/2004, som följer:

2 §

I straffregistret antecknas på basis av domstolarnas meddelanden uppgifter om avgöranden genom vilka någon i Finland har dömts till ovillkorligt fängelsestraff, samhällstjänst eller villkorligt fängelse eller till böter, samhällstjänst eller övervakning utöver villkorligt fängelse, till ungdomsstraff, böter i stället för ungdomsstraff eller till avsättning, eller genom vilka någon lämnats obestraftad med stöd av 3 kap. 4 § 1 eller 2 mom. i strafflagen (39/1889). I straffregistret antecknas dock inte uppgifter om förvandlingsstraff för böter eller fängelsestraff som har dömts ut med stöd av civiltjänstlagen (1446/2007). I straffregistret antecknas uppgifter om avgöranden genom vilka en person har dömts till böter för ett brott som avses i 17 kap. 18, 18 a eller 19 § eller 20 kap. i strafflagen. I straffregistret antecknas också uppgifter om avgöranden genom vilka en juridisk person har dömts till samfundsbot.

6 §

Utöver vad som bestäms i 1 mom. har en enskild person rätt att få ett straffregisterutdrag beträffande sig själv för att kunna åta sig en uppgift som varaktigt och i väsentlig grad består i att arbeta med minderåriga och där ett utdrag skall tillställas en arbetsgivare, juridisk person som bedriver frivilligverksamhet eller myndighet i enlighet med lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn (504/2002). I utdraget antecknas uppgifter om avgöranden genom vilka personen i fråga har dömts för en sedlighetssårande gärning enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 § i strafflagen, för sexualbrott enligt 20 kap., för dråp enligt 21 kap. 1 §, för mord enligt 21 kap. 2 §, för dråp under förmildrande omständigheter enligt 21 kap. 3 § eller för grov misshandel enligt 21 kap. 6 §, för grovt rån enligt 31 kap. 2 § eller för narkotikabrott enligt 50 kap. i strafflagen. I utdraget antecknas också uppgifter om avgöranden genom vilka personen i fråga har dömts för motsvarande brott med stöd av tidigare lag samt till böter för brott som avses i 17 kap. 18, 18 a eller 19 § och 20 kap. i strafflagen. Utdraget är avgiftsfritt

10 §

Uppgifter skall utplånas ur straffregistret enligt följande:

1) uppgifter om villkorligt fängelse och om böter, samhällstjänst eller övervakning som har dömts ut utöver villkorligt fängelse, om ungdomsstraff, böter i stället för ungdomsstraff, om andra böter som ska antecknas i straffregistret samt om avsättning och samfundsbot sedan fem år förflutit,

2) uppgifter om ovillkorligt fängelsestraff på högst två år och om samhällstjänst sedan tio år förflutit, samt

3) uppgifter om ovillkorligt fängelsestraff på över två och högst fem år samt om dom genom vilken någon lämnats obestraftad med stöd av 3 kap. 4 § 1 och 2 mom. i strafflagen sedan tjugo år förflutit

från det den lagkraftvunna domen gavs

Denna lag träder i kraft den

_____

20 .

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7091
ISBN 978-952-466-749-4 (nid.)
ISBN 978-952-466-750-0 (PDF)
hinta/pris 35,00,€

TILAUKSET
Edita Publishing Oy
Asiakaspalvelu
vaihde 020 450 05
Faksi 020 450 2380
asiakaspalvelu.publishing@edita.fi

BESTÄLLNINGAR
Edita Publishing Ab
Kundservice
växel 020 450 05
Fax 020 450 2380
asiakaspalvelu.publishing@edita.fi